

Milan Kundera

ŽERT

I

Tak jsem se po mnoha letech octl zase najednou doma. Stál jsem na hlavním náměstí (po němž jsem nesčetněkrát prošel jako dítě, jako chlapec i jako mladík) a necítil jsem žádné dojetí; naopak pomyslně jsem, že to ploché náměstí, nad jehož střechami ční radniční věž (podobná vojáku se starodávnou helmou), vypadá jako velké kasárenské cvičiště a že vojenská minulost tohoto jihomoravského města, tvořícího kdysi val proti vpádům Maďarů i Turků, vtiskla do jeho tváře rys neodvolatelné ohavnosti.

Po dlouhá léta mne nic netáhlo do mého rodiště; říkal jsem si, že jsem k němu zlhostejněl, a zdálo se mi to přirozené: vždyť v něm už patnáct let nežiji, zbylo mi tu jen pár známých či kamarádů (i těm se raději vyhnu), maminku tu mám pohřbenou v cizí hrobce, o kterou nepečuji. Ale klamal jsem se: to, co jsem pojmenovával lhostejností, byla ve skutečnosti zášť; její důvody mi unikaly, protože se mi v mém rodišti udály věci dobré i zlé, jako ve všech jiných městech, ale ta zášť byla tu; uvědomil jsem si ji právě v souvislosti s touto cestou: úkol, za kterým jsem sem jel, mohl jsem totiž konec konců splnit i v Praze, ale mne najednou začala nezadržitelně přitahovat nabídnutá příležitost vykonat ho v rodném městě právě proto, že to byl úkol cynický a přízemní, který mne s výsměchem zprošťoval podezření, že bych se sem navracel pro sentimentální dojetí nad ztraceným časem.

Ještě jednou jsem uštěpačně obhlédl nepěkné náměstí a pak jsem se k němu otočil zády a dal se ulicí k hotelu, kde jsem měl zamluven nocleh. Vrátný mi podal klíč s dřevěnou hruškou a řekl: "Druhé poschodí." Pokoj byl nevábny: při stěně jedno lůžko, uprostřed malý stůl s jedinou židlí, vedle postele honosný toaletní stolek z mahagonového dřeva se zrcadlem, u dveří docela maličké oprýskané umyvadélko. Položil jsem aktovku na stůl a otevřel okno: výhled byl do dvora a na domy, jež ukazovaly hotelu holá a špinavá záda. Zavřel jsem okno, zatáhl záclony a šel jsem k umyvadlu, jež mělo dva kohoutky, jeden označený červeně, druhý modře; zkusil jsem je a z obou tekla studená voda. Podíval jsem se na stůl; ten ještě jakžtakž ušel, láhev s dvěma sklenkami by se na něj docela dobře vešla, horší však bylo,

že u stolu mohl sedět jen jeden člověk, protože v místnosti nebyla druhá židle. Přistavil jsem stůl k posteli a zkusil jsem si k němu na postel sednout, ale postel byla příliš nízká a stolek příliš vysoký; postel se pode mnou navíc natolik prohnula, že mi bylo rázem jasno, že nejenom může jen těžko sloužit k sezení, ale že i funkci postele hude plnit pochybně. Opřel jsem se do ní pěstmi; pak jsem si do ní lehl zvedaje opatrně obuté nohy do výše, abych jimi neušpinil (celkem čistou) příkrývku a plachtu. Postel se pode mnou propadla a ležel jsem v ní jak v houpací síti nebo jako v uzoučkém hrobě: nebylo možno si představit, že by na této posteli se mnou ještě někdo ležel.

Sedl jsem si na židli, zadíval se do prosvětlených záclon a zamyslíl se. V té chvíli bylo slyšet z chodby kroky a hlasy; byli to dva lidé, muž a žena, vyprávěli si a bylo rozumět každému jejich slovu: mluvili o nějakém Petrovi, který utekl z domu, a o nějaké tetě Kláře, která je pitomá a kluka hýčká; pak bylo slyšet klíč v zámku, otevření dveří a hlasy pokračovaly v sousedícím pokoji; bylo slyšet ženiny vzdechy (ano, bylo slyšet i pouhé vzdechy!) a mužovo předsevzetí, že si konečně s Klárou jaksepatří promluví.

Vstal jsem a byl jsem rozhodnut; umyl jsem si ještě v umyvadélku ruce, oťrel je do ručníku a odešel jsem z hotelu, i když jsem zpočátku nevěděl, kam vlastně půjdu. Jen to jsem věděl, že nemám-li zdar celé své cesty (cesty značně daleké a namáhavé) uvést v nejistotu pouhou nevhodností hotelového pokoje, musím se, i když se mi do toho vůbec nechtělo, obrátit na nějakého zdejšího známého s důvěrnou žádostí. Nechal jsem si rychle projít hlavou všechny staré tváře z mládí, ale všechny jsem je hned zamítal, už proto, že by mne důvěrnost požadované služby zavazovala k pracnému přemostování dlouhých let, kdy jsem se s nimi neviděl - a k tomu jsem vůbec neměl chuť. Ale pak jsem si vzpomněl, že tu pravděpodobně žije člověk, přistěhovalec, kterému jsem tu před léty sám zprostředkoval místo a který bude, jak ho znám, velmi rád, dostane-li se mu příležitost oplatit mi službu službou. Byl to podivín, zároveň úzkostlivě mravný a zároveň divně neklidný a nestálý, s nímž, pokud vím, se rozvedla před léty žena prostě proto, že žil všude jinde jen ne s ní a s jejich synem. Teď jsem už jen trnul, jestli se mi znovu neoženil, protože to by ztěžovalo splnění mé žádosti, a spěchal jsem rychle k nemocnici.

Zdejší nemocnice, to je komplex budov a pavilónů roztroušených na rozsáhlé zahradní prostoře; vešel jsem do malé nevzhledné budky u brány a poprosil vrátného za stolem, aby mne spojil s virologií; přisunul mi telefon na kraj stolu a řekl: “Nula dva.” Vytočil jsem si tedy nula dva a dověděl se, že doktor Kostka právě před několika vteřinami odešel a je na cestě k východu. Sedl jsem si na lavičku poblíž brány, abych ho nemohl minout, okouněl jsem po mužích, co tu bloumali v modrobíle pruhovaných nemocničních pláštích, a pak jsem ho uviděl: šel zamyšleně, vysoký, hubený, sympaticky nevzhledný, ano, byl to on. Vstal jsem z lavičky a šel jsem přímo proti němu tak, jako bych do něho chtěl vrazit, pohlédl na mne dotčeně, ale vzápětí mne poznal a rozpřáhl ruce. Zdálo se mi, že jeho překvapení je téměř šťastné a bezprostřednost, s jakou mne vítal, mne potěšila.

Vysvětlil jsem mu, že jsem sem přijel před necelou hodinou kvůli nějaké bezvýznamné záležitosti, která mne tu zdrží asi dva dny, a on ihned projevil radostný údiv, že má první cesta vedla za ním. Bylo mi najednou nepříjemné, že jsem za ním nepřišel nezištně, jen kvůli němu samotnému, a že i otázka, kterou mu právě kladu (zeptal jsem se ho hodře, zda už se podruhé oženil), jen předstírá opravdovou účast a je ve skutečnosti vypočítavě praktická. Řekl mi (k mému uspokojení), že je stále sám. Prohlásil jsem, že si toho musíme mnoho říct. Souhlasil a litoval, že má bohužel čas sotva něco přes hodinu, protože se musí ještě do nemocnice vrátit a večer pak odjíždí z města autobusem. “Vy nebydlíte zde?” zděsil jsem se. Ujistil mne, že tu bydlí, že má v novostavbě garsoniéru, ale že “není dobře člověku samotnému”, Vysvitlo, že Kostka má v jiném městě dvacet kilometrů odtud snoubenku, učitelku, prý dokonce s dvoupokojovým bytem. “Odstěhujete se časem k ní?” ptal jsem se ho. Řekl, že by těžko hledal v jiném městě tak zajímavé zaměstnání, jaké jsem mu tu pomohl najít, a naopak jeho snoubenka by s obtížemi hledala místo zde. Začal jsem proklínat (docela upřímně) těžkopádnost naší byrokracie, která není s to vyjít vstříc muži a ženě, aby mohli společně žít. “Uklidněte se, Ludvíku,” řekl mi s milou shovívavostí, „není to tak docela nesnesitelné. Projedím sice něco peněz a něco času, ale moje samota zůstává nedotčena a já jsem svobodný.” “Nač vy tolik potřebujete svobodu?” zeptal jsem se ho. “Nač ji potřebujete vy?” oplatil mi otázku. “Jsem děvkař,” odpověděl jsem. “Nepotřebuji svobodu kvůli ženám, chci ji sám pro sebe,” řekl a

pokračoval: “Víte co, pojd’te na chvíli ke mně, než budu muset odjet.” Nepřál jsem si nic jiného.

Vyšli jsme tedy z nemocnice a brzo došli ke skupině novostaveb, které nesouladně trčely jedna vedle druhé z neurovnaného prašného terénu (bez trávníků, bez chodníků, bez silnice) a tvořily smutnou scenérii na konci města hraničícího s prázdnou rovinou dalekých polí. Vešli jsme do jedné dveří, stoupali po úzkém schodišti (výťah nefungoval) a zastavili se až ve třetím poschodí, kde jsem uviděl na vizitce Kostkovo jméno. Když jsme přešli předsíní do pokoje, byl jsem navýsost spokojen: v rohu stál široký a pohodlný gauč přikrytý červenou vzorovanou dekou; kromě gauče byl v pokoji stůl, křeslo, velká knihovna, gramofon a rádio.

Pochválil jsem Kostkovi pokoj a ptal jsem se, jakou má koupelnu. “Žádný přepych,” řekl potěšen mým zájmem a zval mne do předsíně, odkud vedly dveře do koupelny, malé, ale docela příjemné, s vanou, sprchou, umývadlem. “Když tak vidím tenhle váš překrásný byt, tak mne něco napadá,” řekl jsem. “Co děláte zítra odpoledne a večer?” “Bohužel,” omlouval se zkroušeně, “mám zítra dlouhou službu, budu se vracet až kolem sedmé. Nebudete volný večer?” “Večer snad budu volný,” odpověděl jsem, “ale nemohl byste mi předtím na odpoledne půjčit tenhle váš byt?”

Byl překvapen mou otázkou, ale ihned (jako by se bál, abych ho nepodezíral z neochoty) mi řekl: “Velice rád se s vámi o něj podělím.” A pokračoval, jako by se úmyslně nechtěl dohadovat důvodů mé prosby: “Máte-li potíže s ubytováním, můžete tu už dneska spát, protože se vrátím až ráno a vlastně ani ráno ne, protože půjdu přímo do nemocnice.” „Ne, to je zbytečné. Ubytoval jsem se v hotelu. Jenomže hotelový pokoj je dost nepříjemný a já bych zítra odpoledne potřeboval být v příjemném prostředí. Samozřejmě, ne proto, abych v něm byl sám.” “Ano,” řekl Kostka a sklopil mírně hlavu, “to jsem si domyslíl.” Po chvíli řekl: “Jsem rád, že vám mohu poskytnout něco dobrého.” Pak ještě dodal: “Bude-li to pro vás ovšem skutečně dobré.”

Sedli jsme si pak ke stolku (Kostka uvařil kávu) a chvíli si povídali (seděl jsem na gauči a zjišťoval při tom s potěšením, že je pevný, neprohýhá se, ani nevrže). Potom Kostka prohlásil, že už bude muset zase odejít do nemocnice a zasvěcoval mne proto rychle do některých tajemství

domácnosti: kohoutek od vany v koupelně je nutno pevně utáhnout, teplá voda teče proti všem zvyklostem z kohoutku označeného písmenem S, zásuvka pro šňůru od gramorádia je skryta pod gaučem, a ve skřínce je sotva načatá láhev vodky. Potom mi dal svazek s dvěma klíči a ukázal mi, který klíč je dole od domovních dveří a který od bytu. Vypěstoval jsem si během svého života, v němž jsem spával na mnoha různých postelích a sedával u mnoha různých stolů, zvláštní kult klíčů, a také Kostkovy klíče jsem zastrčil do kapsy s tichým veselím.

Na odchodu vyslovil Kostka přání, aby mi jeho garsoniéra přinesla “opravdu něco krásného”. „Ano,” řekl jsem mu, “umožní mi provést jednu krásnou destrukci.” “Myslíte si, že destrukce mohou být krásné?” řekl Kostka a já jsem se v duchu usmál, protože jsem ho v této otázce (pronesené mírně, myšlené však bojovně) poznával právě takového, jaký byl, když jsem se s ním více než před patnácti léty poprvé seznámil. Měl jsem ho rád a zároveň mi byl trochu k smíchu a jako takovému jsem mu odpověděl: “Já vím, že jste tichý dělník na věčném božím staveništi a že nerad slyšíte o destrukcích, ale co mám dělat: já zedník boží nejsem. Ostatně jestli tu boží zedníci stavějí stavby ze skutečných zdí, sotva by jim mohly naše destrukce ublížit. Ale mně se zdá, že místo zdí vidím všude jen samé kulisy. A destrukce kulisy je docela spravedlivá věc.”

Byli jsme zase tam, kde jsme se naposledy (snad někdy před devíti léty) rozešli; náš spor měl v této chvíli podobu značně odtažitou, protože jeho konkrétní podklad jsme dobře znali a nemuseli si znovu opakovat; zopakovat jsme si potřebovali jen to, že jsme se nezměnili, že jsme oba stále stejně sobě nepodobní (přičemž musím říci, že jsem tu nepodobnost měl na Kostkovi rád a že jsem s ním právě proto s oblibou debatoval, protože jsem si tak vždycky mohl zběžně znovu ozřejmit, kdo vlastně já sám jsem a co si myslím). Aby mne tedy nenechal o sobě na pochybách, odpověděl mi: “To, co jste řekl, zní hezky. Ale řekněte mi: Když jste takový skeptik, kde berete tu jistotu, že umíte rozeznat kulisu od zdi? Nezapochyboval jste nikdy, že iluze, kterým se vysmíváte, jsou opravdu jen iluze? Co když se mýlíte? Co když jsou to hodnoty a vy jste ničitel hodnot?” A potom řekl: “Znevážená hodnota a demaskovaná iluze mají totiž stejně zubožená těla, jsou si podobné a není nic lehčího, než je zaměnit.”

Doprovázel jsem Kostku přes město zpátky k nemocnici, pohrával jsem si v kapse s klíči a bylo mi dobře v přítomnosti dávného známého, který byl s to mne přesvědčovat o své pravdě kdykoli a kdekoli, třeba právě nyní po cestě přes hrbolatý povrch nového sídliště. Kostka ovšem věděl, že máme zítra před sebou celý večer, a proto po chvíli odbočil od filosofování k běžným starostem, znovu se ujistil, že na něho zítra v bytě počkám, až se v sedm hodin vrátí (nemá sám druhé klíče), a zeptal se mne, zda už opravdu nic nepotřebuji. Sáhl jsem si na tvář a řekl jsem, že bych si už jen potřeboval zajít k holiči, protože jsem nepříjemně zarostlý. “Výborně,” řekl Kostka, “zajistím vám protekční holení.”

Nebránil jsem se Kostkově péči a nechal se zavést do malého holičského krámku, kde před třemi zrcadly čněla tři velká otáčivá křesla a na dvou z nich seděli mužové se zakloněnými hlavami a mýdlem na tváři. Dvě ženy v bílých pláštích se skláněly nad nimi. Kostka přistoupil k jedné z nich a cosi jí zašeptal; žena si utřela břitvu do ubrousku a zavolala dozadu za krámkem: vyšla odtud dívka v bílém plášti a ujala se opuštěného pána

v křesle, zatímco žena, s kterou mluvil Kostka, se mi uklonila a ukázala rukou, abych si sedl do zbývajícího křesla. Podali jsme si s Kostkou na rozloučenou ruce a já jsem usedl, hlavu opřel dozadu o nastavené opěradlo, a protože se po tolika letech života nerad dívám na svou vlastní tvář, vyhnul jsem se zrcadlu, umístěnému proti mně, zvedl jsem oči vzhůru a nechal je bloudit po bílém flekatém stropě.

Nechal jsem oči na stropě i potom, když jsem ucítil na krku holiččiny prsty, které mi zasouvaly za límec košile bílou plachtu. Pak holička poodstoupila a já jsem slyšel jen pohyby břitvy o kožený brusný pás a utkvěl jsem v jakémsi slastném nepohnutí plném příjemné lhostejnosti. Za chvíli jsem ucítil na tváři prsty, vlhké a klouzavé, jak mi roztírají po kůži mýdlový krém, a uvědomoval jsem si tu divnou a směšnou věc, že mne jakási cizí žena, po které mi nic není a které není nic po mně, něžně hladí. Holička pak začala mýdlo roztírat štětkou a mně se zdálo, že snad ani nesedím, ale jen tak tkvím v bílém flekatém prostoru, do něhož jsem upíral zrak. A tu jsem si představil (protože myšlenky i ve chvílích odpočínutí neustávají ve svých hrách), že jsem bezbranná oběť a jsem dán ženě, která brousí břitvu, docela napospas. A protože se mi mé tělo rozplývalo v prostoru a cítil jsem je tvář

dotýkanou prsty, představil jsem si snadno, že její něžné ruce drží (otáčejí, hladí) mou hlavu tak, jako by ji vůbec neuvažovaly s tělem, nýbrž jen samu o sobě, takže ostrá břitva, která čeká na příručním stolku, bude už moci tu krásnou samostatnost hlavy jen dovršit.

Pak dotyky ustaly a slyšel jsem, jak holička poodstupuje, jak teď už doopravdy bere břitvu do ruky, a tehdy jsem si řekl (neboť myšlenky pokračovaly ve svých hrách), že musím uvidět, jak vlastně vypadá držitelka (pozdvihovatelka) mé hlavy, můj něžný vrah. Odloupl jsem pohled ze stropu a podíval se do zrcadla. A tu jsem užasl: hra, jíž jsem se bavil, nabyla náhle podivně skutečných rysů; zdálo se mi totiž, že tu ženu, co se nade mnou v zrcadle sklání, znám.

Jednou rukou přidržovala lalůček mého ucha, druhou seškrabávala pozorně mýdlo s mé tváře; díval jsem se na ni a tu se mi totožnost, před chvílí s úžasem zjištěná, začala pomalu rozplývat a ztrácet. Pak se naklonila nad umývadlo, dvěma prsty odhodila z břitvy chomáč mýdla, vztyčila se a mírně pootočila křeslo; v té chvíli se potkaly na okamžik naše pohledy a zase se mi zdálo, že je to ona! Zajisté, ta tvář byla poněkud jiná, jako by patřila její starší sestře, byla zešedlá, povadlá, poněkud propadlá; ale vždyť je to patnáct let, co jsem ji naposledy viděl! Za tu dobu jí čas vtiskl na její pravou tvář klamnou masku, ale je to naštěstí maska s dvěma otvory, jimiž na mne smějí znovu pohlédnout její skutečné a pravé oči, takové, jaké jsem je znal.

Ale potom nastalo další matení stop: do krámu vstoupil nový zákazník, posadil se za mémi zády na židličku a čekal, až přijde na řadu; záhy oslovil mou holičku; mluvil cosi o krásném létě a o koupališti, které se staví za městem; holička odpovídala (vnímal jsem více její hlas než slova, ostatně zcela bezvýznamná) a zjišťoval jsem, že ten hlas nepoznávám; zněl samozřejmě, ledabyly, neúzkostně, skoro hrubě, byl to docela cizí hlas.

Myla mi nyní tvář, tiskla dlaně k mému obličejí a já (navzdory hlasu) jsem znovu začínal věřit, že je to ona, že po patnácti létech cítím znovu její ruce na své tváři, že mne zase hladí, hladí dlouze a něžně; (zapomínal jsem docela, že to není hlazení, nýbrž umývání); její cizí hlas přitom stále cosi odpovídal rozžvanivšímu se chlapíkovi, ale já jsem nechtěl věřit hlasu, chtěl jsem věřit raději rukám, chtěl jsem ji poznat podle rukou; snažil jsem se

podle míry laskavosti v jejich dotecích rozpoznat, zda je to ona a zda mne poznala.

Pak vzala ručník a vysoušela mi tvář. Žvanivý chlapík se hlasitě smál vtipu, který sám řekl, a já jsem si všiml, že moje holička se nesměje, že tedy pravděpodobně příliš nevnímá, co jí chlapík říká. Vzrušilo mne to, protože jsem v tom viděl důkaz, že mne poznala a je skrytě rozrušena. Byl jsem rozhodnut, že ji oslovím, jakmile vstanu z křesla. Sundala mi ubrousek zpod krku. Vstal jsem. Vytahoval jsem z náprsní kapsy pětikorunu. Čekal jsem, kdy se znovu setkají naše pohledy, abych ji mohl oslovit křestním jménem (chlapík pořád cosi žvanil), ale ona měla nevšimavě odvrácenou hlavu, pětikorunu si vzala rychle a věcně, takže jsem si náhle připadal jako blázen, který uvěřil klamným přízrakům, a vůbec jsem nenašel odvahu ji oslovit.

Podivně neuspokojen jsem odešel z krámků; věděl jsem jen, že nevím nic a že je to veliká hrubost, ztratit jistotu v totožnosti tváře kdysi tak milované.

Nebylo ovšem obtížné dovědět se pravdu. Spěchal jsem do hotelu (cestou jsem spatřil na protějším chodníku starého přítele z mládí, primáše cimbálové kapely, Jaroslava, ale jako bych prchal před vtíravou a hlučnou hudbou, uhnul jsem rychle pohledem) a z hotelu jsem telefonoval Kostkovi; byl dosud v nemocnici.

„Prosím vás, ta holička, které jste mne svěřil, jmenuje se Lucie Šebetková?“

“Dnes se jmenuje jinak, ale je to ona. Odkud ji znáte?” řekl Kostka.

“Z hrozně dávných dob,” odpověděl jsem a nešel jsem ani k večeři, šel jsem ven z hotelu (stmívalo se už), šel jsem se ještě toulat.

II

(1)

Dnes půjdu brzo spát, nevím sice, jestli usnu, ale půjdu brzo spát, Pavel odjel odpoledne do Bratislavy, já zítra brzo ráno letadlem do Brna a dál autobusem, Zdenička zůstane dva dny sama doma, vadit jí to nebude, moc o naši společnost nestojí, totiž o mou společnost nestojí, Pavla zbožňuje, Pavel je její první obdivovaný muž, však to s ní taky umí, jako to uměl se všemi ženami i se mnou to uměl a pořád to se mnou umí, tento týden se ke mně zase začal chovat jako kdysi dávno, hladil mne po tváři a sliboval, že se pro mne na jižní Moravě staví, jak pojede zpátky z Bratislavy, prý si musíme zase spolu popovídat, snad sám uznal, že už to tak dál nejde, snad se chce vrátit k tomu, jak to mezi námi bylo, ale proč na to přišel až teď, když jsem poznala Ludvíka? Je mi z toho úzko, ale nesmím být smutná, nesmím, ať smutek není spojován s mým jménem, ta Fučíkova věta je mé heslo, a nevdá mi, že je dnes to heslo z módy, možná, že jsem pitomá, ale ti, co mi to říkají, jsou také pitomí, mají také svá hesla a slovíčka, absurdnost, odcizení, nevím, proč bych měla svou pitomost vyměnit za tu jejich, nechci svůj život rozlomit v půli, chci, aby to byl jeden můj život, jeden od začátku do konce, a proto se mi tolik líbil Ludvík, protože když jsem s ním, nemusím měnit své ideály a vkus, je obyčejný, prostý, veselý, jasný, a to je to, co miluju, jsem vždycky milovala.

Nestydím se za to, jaká jsem, nemohu být jiná, než jsem byla a jsem do osmnácti jsem znala jen klášterní klauzuru, tubera, dva roky sanatorium, další dva roky dohánět zameškané studium, ani taneční jsem nepoznala, jen spořádaný hyt spořádaných plzeňských občanů a učení a učení, skutečný život byl za sedmi stěnami, když jsem pak přišla v devětačtyřicátém do Prahy, byl to najednou zázrak, takové štěstí, že na ně nikdy nezapomenu, a proto taky Pavla nikdy nemůžu vymazat z duše, i když ho už nemiluju, i když mi ublížil, nemůžu, Pavel je moje mládí, Praha, fakulta, kolej a hlavně Fučíkův soubor písní a tanců, dnes už nikdo neví, co to pro nás bylo, tam

jsem Pavla poznala, zpíval tenor a já alt, vystupovali jsme na stovkách koncertů a estrád, zpívali jsme sovětské písně, naše budovatelské písně a ovšem lidové písně, ty jsme zpívali nejraději, moravské písně jsem si tehdy tak zamilovala, že jsem se cítila, já, Plzeňka, Moravankou, staly se leitmotivem mého života, splývají mi s tou dobou, s mým mládím, s Pavlem, ozvou se mi pokaždé, když mi má vyjít slunce, ozývají se mi v těchto dnech.

A jak jsem se s Pavlem sbližila, to bych ani nemohla dnes nikomu říct, je to jak příběh z čítanky, bylo výročí Osvobození a velká manifestace na Staroměstském náměstí, náš soubor tam byl také, všude jsme chodili dohromady, malá hrstečka lidí mezi desetitisíci, a na tribuně byli státníci od nás i z ciziny, bylo mnoho projevů a mnoho aplausů a potom přistoupil k mikrofonu také Togliatti a pronesl italsky krátký projev a náměstí odpovědělo jako vždy voláním, tleskáním, skandováním. Náhodou stál Pavel v té obrovské tlačenici vedle mne a já jsem slyšela, že do toho pokřiku sám cosi volá, cosi jiného, cosi svého, podívala jsem se mu na ústa a pochopila jsem, že zpívá, spíš křičel, než zpíval, chtěl, abychom ho uslyšeli a přidali se k němu, zpíval italskou revoluční píseň, měli jsme ji v repertoáru a byla tehdy moc populární, Avanti popolo, a la riscossa, bandiera rossa, bandiera rossa ...

To byl celý on, nestačilo mu nikdy útočit jen na rozum, chtěl zasahovat lidské city, zdálo se mi, že je to nádherné, pozdravit na pražském náměstí italského dělnického vůdce italskou revoluční písní, toužila jsem, aby byl Togliatti dojat, tak jako já jsem byla už předem dojata, přidala jsem se proto ze všech sil k Pavlovým ústům a přidávali se další a další, přidal se postupně celý náš soubor, ale křik náměstí byl strašlivě silný a nás byla hrstka, nás bylo padesát a jich nejméně padesát tisíc, to byla hrozná převaha, to byl zoufalý zápas, po celou první sloku jsme myslili, že podlehneme, že náš zpěv nikdo ani nezaslechne, ale pak se stal zázrak, postupně se k nám přidávaly další a další hlasy, lidé začali chápat a píseň se pomalu klubala z velkého rámusu náměstí jak motýl z obrovské hlučící kukly. Nakonec ten motýl, ta píseň, alespoň několik jejích posledních taktů, doletěl až k tribuně a my jsme se dychtivě dívali na tvář prošedivělého Itala a byli šťastni, když se nám zdálo, že reaguje pohybem ruky na píseň, a já

jsem si dokonce byla jista, i když jsem to nemohla z té dálky vidět, že vidím v jeho očích slzy.

A v tom nadšení a dojetí, nevím ani jak, chytla jsem najednou Pavla za ruku a Pavel opětoval můj stisk, a když pak náměstí utichlo a k mikrofonu přistoupil zas někdo jiný, měla jsem strach, aby mi ruku nepustil, ale nepustil ji, drželi jsme se dál až do konce manifestace a nepustili jsme se ani pak, davy se rozešly a mi jsme se procházeli několik hodin po kvetoucí Praze.

O sedm let později, když už bylo Zdeničce pět let, na to nikdy nezapomenu, řekl mi, nevzali jsme se z lásky, ale ze stranické disciplíny, já vím, že to bylo v hádce, že to byla lež, že si mě Pavel vzal z lásky a teprve potom se změnil, ale stejně je hrozné, že mi to mohl říct, vždyť právě on vždycky dokazoval, že dnešní láska je jiná, že není útekem od lidí, ale posilou v boji, tak jsme ji také žili, v poledne jsme neměli čas ani poobědvat, snědli jsme na sekretariátě ČSM dvě suché housky a pak jsme se zase třeba celý den neviděli, čekávala jsem na Pavla kolem půlnoci, když se vracel z nekonečných šesti, osmihodinových schůzí, opisovala jsem mu ve volném čase referáty, které míval na nejrůznějších konferencích a školeních, náramně mu na nich záleželo, to vím jen já, jak mu záleželo na úspěchu jeho politickýc vystoupení, stokrát opakoval ve svých projevech, že nový člověk se liší od starého tím, že ruší ve svém životě rozpor mezi soukromým a veřejným, a najednou mi po letech vyčte, že tehdy soudruzi jeho soukromí nechali na pokoji.

Chodili jsme spolu skoro dvě léta a už jsem se stávala trochu netrpělivá, na tom není nic zvláštního, žádná žena se nechce spokojit s pouhou studentskou známostí, Pavel se s ní spokojil, zvykl si na její pohodlnou nezávaznost, v každém muži je kus sobce a je na ženě, aby bránila sama sebe a své ženské poslání, Pavel tomu bohužel rozuměl méně než soudruzi ze souboru, hlavně několik mých přítelkyň, ty se domluvily s ostatními a nakonec si zavolali Pavla před výbor, nevím, co mu tam říkali, nikdy jsme spolu o tom nemluvili, ale asi se s ním nemazlili, protože tehdy panovala přísná morálka, bylo to přehnané, ale možná že je přece jen lepší přehánět mravnost než nemravnost jak dnes. Pavel se mi dlouho vyhýbal, myslila jsem, že jsem všechno pokazila, byla jsem zoufalá, chtěla jsem si vzít život,

ale potom za mnou přišel, třásla se mi kolena, prosil mne za odpuštění a dal mi jako dar přívěsek s obrázkem Kremlu, svou nejdražší památku, nikdy ji nesundám, to není jen památka na Pavla, to je víc, a rozplakala jsem se štěstím a za čtrnáct dnů jsme měli svatbu a byl na ní celý soubor, trvala skoro čtyřiaadvacet hodin, zpívalo se a tančilo a já jsem říkala Pavlovi, kdybychom se zradili my dva, zradili bychom všechny ty, co s námi slaví svatbu, zradili bychom i manifestaci na Staroměstském náměstí i Togliattiho, chce se mi dnes smát, co všechno jsme to potom vlastně zradili ...

(2)

Přemýšlím, co si zítra obleču, nejspíš růžový svetřík a šust'ák, v tom mám nejlepší postavu, nejsem už nejtíhlejší, ale co, třeba mám oplátkou za vrásky zase jiné kouzlo, které nemá mladá holka, kouzlo prožitého osudu, pro Jindru určitě ano, chudáček, pořád ho vidím, jak byl zklamán, že letím už ráno a on pojede sám, je šťastný, když může být se mnou, rád se přede mnou předvádí ve své devatenáctileté dospělosti, se mnou by určitě jel stotřicítkou, abych ho obdivovala, ošklivoučký chlapeček, ostatně je docela vzorný technik i šofér, redaktoři si ho rádi bereou do terénu na menší reportáže, a vlastně co na tom, je to příjemné, když o někom vím, že mne rád vidí, nejsem v posledních letech v rozhlase moc oblíbená, prý jsem sekyrářka, fanatička, dogmatik, stranický pes a já nevím ještě co, jenomže já se nebudu nikdy stydět za to, že mám partaj ráda a že pro ni obětuju všechn svůj volný čas. Vždyť co mi nakonec zbylo v mém životě? Pavel má jiné ženy, už po nich nepátrám, dcerka zbožňuje otce, má práce je už deset let bezútešně stejná, reportáže, rozhovory, pořady o splněných plánech, kravinách, dojičkách, domácnost je stejná beznaděj, jenom strana se na mně nikdy neprovinila a já jsem se neprovinila na ní, ani v těch chvílích, kdy ji málem všichni chtěli opustit, když se v šestapadesátém provalily Stalinovy zločiny, lidi se tehdy zbláznili, na všechno plivali, náš tisk prý lže, znárodněné obchody nefungují, kultura upadá, družstva na vesnicích neměla vznikat, Sovětský svaz je země nesvobody a nejhorší bylo, že tak mluvili i komunisté na svých vlastních schůzích, i Pavel tak

mluvil, a zase mu všichni tleskali, Pavlovi vždycky tleskali, už od dětství mu tleskají, jedináček, jeho matka spává v posteli s jeho fotografií, zázračné dítě, ale jen průměrný muž, nekouří, nepije, ale bez potlesku neumí žít, to je jeho alkohol i nikotin, a tak byl rád, že zase může chytat lidi za srdce, mluvil o hrozných justičních vraždách s takovým citem, že lidé div neplakali, cítila jsem, jak je šťasten ve svém rozhořčení, a nenáviděla jsem ho .

Strana naštěstí klepla hysteriky přes prsty, ztichli, ztichl i Pavel, místo vysokoškolského docenta marxismu bylo příliš pohodlné, aby jím hazardoval, ale něco tu už zůstalo ve vzduchu, zárodek apatie, nedůvěry, pochybovačství, zárodek, který tiše a tajně bujel, nevěděla jsem , co proti tomu dělat, a jen jsem k partaji přilnula ještě víc než dosud, jako by partaj byla živá bytost, člověk, a zvláštní, že spíš žena než muž, moudrá žena, mohu si s ní rozprávět docela důvěrně, když už si vlastně ani s nikým nemám co říct, nejenom s Pavlem, ani jiní mě nemají moc rádi, však se to ukázalo, když jsme museli řešit tu trapnou aféru, jeden náš redaktor, ženatý muž, měl poměr s techničkou od nás, mladou svobodnou holčkou, nezodpovědnou a cynickou, a redaktorova žena se tehdy v zoufalství obrátila na náš výbor o pomoc, projednávali jsme ten případ mnoho hodin, pozvali jsme si postupně k rozhovoru manželku, techničku i svědky z jejich pracoviště, snažili jsme případ pochopit ze všech stran a být spravedliví, redaktor dostal stranickou důtku, technička byla napomenuta a oba museli před výborem slíbit, že se spolu rozejdou. Bohužel slova jsou jen slova, řekli je jen proto, aby nás ukonejšili a scházeli se spolu dál, ale lež má krátké nohy, dověděli jsme se o tom brzy a já jsem pak byla pro to nejprísnější řešení, navrhla jsem, aby byl redaktor vyloučen ze strany pro vědomé klamání a podvádění strany, vždyť jaký je to komunista, když lže straně, já nenávidím lež, ale můj návrh neprošel, redaktor dostal pouze důtku, zato technička musela z rozhlasu odejít.

Pomstili se mi tehdy jaksepatří, udělali ze mne stvůru, bestii, úplná kampaň, začali slídit po mém soukromém životě, to byla moje Achillova pata, žena nemůže žít bez citu, to by nebyla žena, proč bych to zapírala, hledala jsem lásku jinde, když jsem ji neměla doma, stejně jsem ji hledala marně, jednou to na mne vypálili na veřejné schůzi, prý jsem pokrytec, pranýřuju prý jiné lidi, že rozvracejí manželství, chtěla bych je vylučovat, vyha- zovat, ničit, a

sama jsem manželovi nevěrná, kde můžu, tak to říkali na schůzi, ale za zády to říkali ještě hůř, prý jsem pro veřejnost jeptiška a v soukromí jsem kurva, jako by nemohli pochopit, že já právě proto, že vím, co je to nešťastné manželství, já právě proto jsem přísná na jiné, ne z nenávisti k nim, ale z lásky, z lásky k lásce, z lásky k jejich domovu, k jejich dětem, protože jim chci pomoci, vždyť já mám taky dítě a domov a mám o ně strach!

Ale co, možná že mají pravdu, možná že jsem opravdu zlá ženská a lidem se opravdu má nechat svoboda a nikdo nemá právo se jim plést do jejich soukromí, možná že jsme opravdu celý ten náš svět vymyslili špatně a já jsem opravdu odporný komisař, který mluví do věcí, po kterých mu nic není, ale já už jsem taková a nemohu jednat jinak, než cítím, teď je už pozdě, věřila jsem vždycky, že lidská bytost je přece nedělitelná, to jenom měšťák je pokrytecky rozdělen na bytost veřejnou a bytost soukromou, to je moje vyznání, podle toho jsem jednala vždycky, i tentokrát.

A že jsem snad byla zlá, to bez mučení přiznám, nenávidím tyhle mladé holky, ty spratky, surové ve svém mládí, bez kouska solidarity k starší ženě, vždyť jim taky jednou bude třicet a pětatřicet a čtyřicet, a ať mi nikdo neříká, že ho milovala, co ta ví, co je láska, vyspí se s každým napoprvé, zábrany nemá, nemá stud, uráží mne do krve, když mne někdo přirovnává k takovým holkám jen proto, že jsem měla jako vdaná několik poměrů s jinými muži. Jenomže já jsem vždycky hledala lásku, a jestli jsem se zmýlila a nenašla ji tam, kde jsem ji hledala, s husí kůží jsem se odvrátila a šla pryč, šla jinam, i když vím, jak by to bylo jednoduché zapomenout na mladistvý sen o lásce, zapomenout na něj, překročit hranici a octnout se v říši podivné svobody, kde neexistuje stud, ani zábrany, ani morálka, v říši podivné hnusné svobody, kde je vše dovoleno, kde stačí jen naslouchat, jak uvnitř člověka pulsuje sexus, to zvíře.

A já také vím, že kdybych překročila tu hranici, přestala bych být sama sebou, stala bych se někým jiným, a nevím vůbec kým a děsím se toho, té strašné změny, a proto hledám lásku, zoufale hledám lásku, do níž bych mohla vejít taková, jaká dosud ještě jsem, se svými starými sny a ideály, protože já nechci, aby se můj život rozlomil v půli, chci, aby zůstal celý od začátku do konce, a proto jsem byla tak omámená, když jsem tě poznala, Ludvíku, Ludvíku ...

(3)

To bylo vlastně hrozně legrační, když jsem vešla poprvé do jeho kabinetu, ani mě nějak zvlášť nezaujal, spustila jsem docela bez ostychu, jaké informace bych od něho potřebovala, jak si představuju ten rozhlasový fejeton, ale když se potom dal se mnou do řeči, cítila jsem najednou, jak se zaplétám, plácám, jak mluvím hloupě, a on když viděl, že jsem v rozpacích, obrátil hned řeč na obyčejné věci, jestli jsem vdaná, jestli mám děti, kam jezdím na dovolenou a taky řekl, že vypadám mladě a jsem hezká, chtěl mě zbavit trémy, bylo to od něho milé, poznala jsem už chvastounů, co se umějí jen vytahovat, i když neumějí ani z desetiny co on, to Pavel by mluvil jenom o sobě, ale to právě bylo legrační, že jsem u něho byla celou hodinu a o jeho ústavu jsem věděla tolik co předtím, smolila jsem pak doma fejeton a vůbec mi to nešlo, ale možná že jsem byla ráda, že mi to nejde, měla jsem aspoň záminku mu zatelefonovat, jestli by si nechtěl přečíst, co jsem napsala. Sešli jsme se v kavárně, můj nešťastný fejeton měl čtyři stránky, přečetl ho, galantně se usmál a řekl, že je výborný, dával mi najevo od počátku, že ho zajímám jako žena a ne jako redaktorka, nevěděla jsem, jestli mne to má těšit nebo urážet, ale byl při tom milý, rozuměli jsme si, není to žádný skleníkový intelektuál, jací jsou mi protivní, má za sebou bohatý život, pracoval i v dolech, řekla jsem mu, že mám právě takové lidi ráda, lidi s gorkovským životopisem, ale nejvíc jsem ustrnula, že je z jižní Moravy, že hrával dokonce v cimbálové kapele, nemohla jsem věřit svým uším, uslyšela jsem leitmotiv svého života, viděla jsem z dálky přicházet své mládí a cítila jsem, jak Ludvíkovi propadám.

Ptal se mne, co prý celé dny dělám, vyprávěla jsem mu o tom a on mi řekl, pořád slyším ten jeho hlas, zpola žertovný, zpola soucitný, špatně žijete, paní Heleno, a prohlásil pak, že prý se to musí změnit, že musím začít žít jinak, že se musím trochu víc věnovat životním radostem. Řekla jsem mu, že proti tomu nic nemám, že jsem byla vždycky vyznavačkou radosti, že mi není nic protivnějšího než všechny ty módní smutky a chandry, a on mi řekl, že to nic neznamená, co vyznávám, že vyznavači radosti bývají většinou ti nejsmutnější lidé, ó, jakou máte pravdu, chtěla jsem křičet, a pak

řekl přímo, bez obalu, že prý pro mne přijde příštího dne ve čtyři hodiny před rozhlas, že si spolu vyjedeme někam do přírody, za Prahu. Bránila jsem se, jsem přece vdaná žena, nemohu si jen tak vyjíždět s cizím mužem do lesa, a Ludvík na to odpověděl žertem, že prý není žádný muž, nýbrž jenom vědec, ale posmutněl přitom, posmutněl! Viděla jsem to a zalila ., mne horkost z radosti, že po mně touží, a že po mně touží o to víc, když mu připomínám, že jsem vdaná, protože se mu tím vzdaluju, a člověk touží vždycky nejvíc po tom, co se mu vzdaluje, pila jsem dychtivě to posmutnění z jeho tváře a poznala jsem v té chvíli, že je do mne zamilován.

A další den šuměla z jedné strany Vltava, z druhé strany se zvedal strmý les, bylo to romantické, mám ráda romantiku, chovala jsem se asi trochu bláznivě, možná že se to nehodí na matku dvanáctileté holky, smála jsem se, poskakovala, vzala jsem ho za ruku a donutila ho, aby se mnou kus běžel, zastavili jsme se, bušilo mi srdce, stáli jsme tváří v tvář těsně u sebe a Ludvík se maličko sklonil a lehce mne políbil, hned jsem se mu vytrhla a zase ho dlytla za ruku a zase jsme kousek běželi, mám mírnou srdeční vadu a srdce se mi rozbuší po sebemenší námaze, stačí jen, abych vyběhla jedno patro do schodů, a tak jsem brzo zvolnila krok, dech se mi pomalu utišoval a já jsem najednou tichounce zanotovala první dva takty své nejmilejší písně Ej, svítilo slunečko nad našou zahrádkú ... a když jsem vytušila, že mi rozumí, rozezpívala jsem se hlasitě, nestyděla jsem se, cítila jsem, jak ze mne padají léta, starosti, zármutky, tisíce šedivých šupin, a potom jsme seděli v malé hospůdce u Zbraslavi, jedli jsme chleba a buřt, všechno bylo docela obyčejné a prosté, nevrly hostinský, politý ubrus, a přece to bylo nádherné dobrodružství, řekla jsem Ludvíkovi, jestlipak víte, že jedu za tři dny na Slovácko dělat reportáž o Jízdě králů. Zeptal se mne, do kterého místa, a když jsem mu odpověděla, řekl, že právě tam se narodil, zase taková shoda, která mne omráčila, a Ludvík řekl, udělám si volno, pojedu tam s vámi.

Lekla jsem se, vzpomněla jsem si na Pavla, na to světýlko naděje, které mi rozžal, nejsem cynická vůči svému manželství, jsem připravena udělat vše, abych je zachránila, už kvůli Zdeničce, ale co bych lhala, hlavně kvůli sobě, kvůli všemu, co bylo, kvůli památce svého mládí, ale nenašla jsem sílu říci Ludvíkovi ne, nenašla jsem tu sílu, a teď už jsou kostky vrženy, Zdenička

spí, já mám strach a Ludvík je už na Moravě a zítra mne bude čekat u autobusu.

III

Ano; šel jsem se toulat. Zastavil jsem se na mostě přes Moravu a zadíval se po směru jejího toku. Jak škaredá je Morava (řeka tak hnědá, jako by v ní proudila spíš tekutá hlína než voda) a jak truchlivé je její nábřeží: ulice z pěti jednoposchod'ových měšťanských domů, které nejsou spolu spojeny a stojí každý zvlášť, podivínsky a siře; snad měly tvořit základ nábřeží, jehož honosnost se pak už nikdy neuskutečnila; dva z nich mají na sobě z keramiky a štukatury andílky a drobné výjevy, které jsou dnes už ovšem oprýskány: anděl je bez křídla a výjevy jsou místy svlečeny na cihly, takže ztrácejí srozumitelnost. Pak ulice sirých domů končí, jsou už jen železné stožáry elektrického vedení, tráva, na ní několik opozdivších se hus, a potom pole, pole bez obzorů, pole sahající nikam, pole, v nichž se ztrácí tekutá hlína řeky Moravy.

Města mají známou schopnost nastavovat si vzájemně zrcadlo a já jsem v této scénérii (znal jsem ji z dětství a docela nic mi tehdy neříkala) uviděl najednou Ostravu, to hornické město podobné obrovské provizorní noclehárně, plné opuštěných domů a špinavých ulic vedoucích do prázdna. Byl jsem zaskočen; stál jsem tu na mostě jako člověk vystavený kulometné palbě. Nechtěl jsem se dál dívat na sirou ulici pěti samotářských domů, protože jsem nechtěl myslet na Ostravu. A tak jsem se obrátil čelem vzad a dal se po břehu proti proudu řeky.

Tudy vedla cestička vroubená po jedné straně hustým stromořadím topolů: úzká vyhlídková alej. Napravo od ní se svažoval k hladině břeh zarostlý trávou a plevelem a dál přes řeku bylo vidět na protějším břehu skladiště, dílny a dvory malých fabrik; nalevo od cesty bylo nejdřív vleklé smetiště a potom širá pole propíchaná železnými konstrukcemi stožárů s elektrickými dráty. Šel jsem nad tím vším po úzké cestě aleje, jako bych kráčel po dlouhé lávce nad vodami - a přirovnávám-li celou tu krajinu k širokým vodám, pak proto, že z ní na mne čísel chlad; a že jsem šel tou alejí, jako bych se z ní snad mohl někam zřítit. Uvědomoval jsem si přitom, že ta zvláštní přízračnost krajiny je jenom opisem toho, na co jsem po setkání s Lucií nechtěl vzpomínat; jako by se potlačované vzpomínky přestěhovaly do všeho, co jsem teď kolem sebe viděl, do pustoty polí a dvorů a skladišť, do kalnosti řeky a do onoho všudypřítomného chladu, který celé té scénérii

dával jednotu. Pochopil jsem, že vzpomínkám neuniknu; že jsem jimi obklíčen.

---

[2]

O tom, jak jsem dospěl ke svému prvnímu životnímu ztroskotání (a jeho nelaskavým prostřednictvím též k Lucii), nebylo by obtížné vyprávět lehkovážným tónem a dokonce s jistou zábavností: všechno zaviniil můj neblahý sklon k hloupým žertům a Markétina neblahá nezpůsobilost pochopit žert. Markéta patřila mezi ty ženy, které berou všechno vážně (touto vlastností dokonale splývala se samým géniem doby) a jimž je dáno sudičkami do vínku, že schopnost víry bude jejich nejsilnější vlastností. Tím nechci eufemisticky naznačovat, že by snad byla hloupá; nikoli: byla dosti nadaná a bystrá a ostatně natolik mladá (chodila do prvního ročníku a bylo jí devatenáct let), že naivní důvěřivost patřila spíš k jejím půvabům než k jejím nedostatkům, tím spíš, že byla provázena nesporným tělesným půvabem. My všichni na fakultě jsme měli Markétu rádi a více či méně jsme se o ni pokoušeli, což nám (alespoň některým z nás) nepřekáželo, abychom si z ní zároveň nedělali mírnou a dobře míněnou legraci.

Legrace se ovšem špatně snášela s Markétou, a s duchem doby ještě hůře. Byl první rok po únoru osmačtyřicátého roku; začal nový život, opravdu zcela jiný, a tvář toho nového života, jak mi utkvěla ve vzpomínkách, byla strnule vážná, přičemž podivné na té vážnosti bylo to, že se nemračila, nýbrž měla podobu úsměvu; ano, ta léta o sobě prohlašovala, že jsou nejradostnější ze všech let a každý, kdo se neradoval, byl okamžitě podezírán, že ho vítězství dělnické třídy zarmucuje anebo (což nebylo o nic menší provinění) že je individualisticky ponořen do svých niterných smutků.

Neměl jsem tehdy mnoho niterných smutků, naopak jsem měl značný smysl pro legraci, a přece se nedá říci, že bych před radostnou tváří doby uspěl bez výhrad, protože mé legrace byly příliš nevážné, kdežto radost té doby

nemilovala taškářství a ironii, byla to radost, jak jsem řekl, vážná, hrdě se titulující jako “historický optimismus vítězné třídy”, radost asketická a slavnostní, prostě Radost.

Vzpomínám si, jak jsme byli tehdy na fakultě organizováni do takzvaných studijních kroužků, které se často scházely, aby provedly veřejnou kritiku a sebekritiku všech svých členů a vypracovaly pak z ní na každého hodnotící posudek. Měl jsem tehdy jako každý komunista mnoho funkcí (pracoval jsem na významném místě ve Svazu vysokoškolského studentstva), a protože jsem přitom nebyl ani špatný student, nemohlo pro mne takové hodnocení dopadnout nijak špatně. Ale přece za věty uznání, v nichž se vypisovala má aktivita, můj dobrý poměr k státu, práci a znalost marxismu, přidávala se většinou i věta, že mám na sobě “pozůstatky individualismu”. Taková výhrada nemusila být nebezpečná, protože bylo dobrým zvykem psát i do nejlepšího kádrového posudku nějakou kritickou poznámku, někomu vytknout “malý zájem o revoluční teorii”, jinému “chladný poměr k lidem”, jinému malou “bdělost a ostražitost”, někomu třeba “špatný poměr k ženám”, ovšem ve chvíli, kdy již nebyla sama o sobě, kdy se k ní přidala další výhrada anebo kdy se člověk dostal do nějakého konfliktu nebo se stal obětí podezření či útoku, mohly se takové “pozůstatky individualismu” anebo “špatný poměr k ženám” stát seménkem zkázy. A v tom byla zvláštní fatálnost, že takové semeno nosil si s sebou ve své kádrové kartě každý, ano, každý z nás.

Někdy (spíš ze sportu než z opravdových obav) jsem se proti nařčení z individualismu bránil a chtěl jsem, aby mi kolegové doložili, proč jsem individualista. Neměli pro to dokladů zvláště konkrétních; říkali: “Protože se tak chováš.” „Jak se chováš?” ptal jsem se. “Pořád se tak divně usmíváš.” “No a? Raduji se!” “Ne, ty se usmíváš, jako by sis něco pro sebe myslel.”

Když soudruzi usoudili, že mé chování a usmívání je intelektuálské (jiné proslulé pejorativum těch časů), uvěřil jsem jim na konec, protože jsem si neuměl představit (bylo to prostě nad míru mé smělosti), že by se všichni ostatní mýlili, že by se mýlila sama Revoluce, duch doby, kdežto já, jednotlivec, bych měl pravdu. Začal jsem poněkud kontrolovat své úsměvy a záhy pak v sobě pociťovat malou trhlinu otevírající se mezi tím, kým jsem

byl, a mezi tím, kým jsem (podle mínění ducha doby) být měl a snažil se být.

Ale kdo jsem tedy tehdy opravdu byl? Chci na tu otázku odpovědět zcela poctivě: Byl jsem ten, kdo má několik tváří.

A tváří přibývalo. Asi měsíc před prázdninami jsem se začal sbližovat s Markétou (chodila do prvního, já do druhého ročníku) a snažil jsem se jí imponovat podobně hloupým způsobem, jakým se o to snaží dvacetiletí mužové všech časů: nasazoval jsem si masku; předstíral jsem, že jsem starší (duchem a zkušenostmi), než jsem byl; předstíral jsem, že mám od všech věcí odstup, že se dívám na svět z výšky a že nosím kolem své kůže ještě jinou, neviditelnou a neprůstřednou kůži. Tušil jsem (ostatně správně), že žertování je srozumitelným výrazem odstupu, a jestliže jsem žertoval vždycky rád, žertoval jsem s Markétou zvláště usilovně, vyumělkovaně a únavně .

Ale kdo jsem tedy byl doopravdy? Musím to znovu opakovat:

Byl jsem ten, kdo má několik tváří.

Byl jsem vážný, nadšený a přesvědčený na schůzích; štouravý a popichovačný mezi nejbližšími kamarády; byl jsem cynický a křečovitě duchaplný s Markétou; a když jsem byl sám (a myslil na Markétu), býval jsem bezradný a školácky rozechvěný.

Byla snad ta poslední tvář ta pravá?

Ne. Všechny ty tváře byly pravé: Neměl jsem jako pokrytci tvář pravou a tváře falešné. Měl jsem několik tváří proto, že jsem byl mlád a nevěděl jsem sám, kdo jsem a kdo chci být. (Avšak disproporce mezi těmi všemi tvářemi mne trémovala; nevrostl jsem zcela ani do jedné z nich a pohyboval jsem se za nimi nemotorně a slepecky.

Psychologická i fyziologická mašinérie lásky je tak složitá, že v jistém údobí života musí se mladý muž soustředit téměř výhradně na pouhé její zvládnutí a uniká mu pak vlastní obsah lásky - žena, kterou miluje (podobně jako třeba mladý houslista nemůže se dost dobře soustředit na obsah

skladby, dokud nezvládne manuální techniku natolik, aby na ni mohl při hře přestat myslet). Mluvil-li jsem o svém školáckém rozechvění při myšlenkách na Markétu, musím v tomto smyslu doplnit, že pramenilo ani ne tak z mé zamilovanosti, jako z mé nešikovnosti a nejistoty, jejíž tíhu jsem cítil a která se stala vládcem mých pocitů a myšlenek mnohem více než Markéta.

Tíhu těch rozpaků a nešikovnosti jsem nadzvedával tím, že jsem se nad Markétou vytahoval: snažil jsem se s ní nesouhlasit nebo se přímo vysmívat všem jejím názorům, což nebylo ani tak obtížné, protože to byla dívka při své bystrosti (a při své kráse, která - jako každá krása - sugerovala okolí zdánlivou nepřístupnost) důvěřivě prostoduchá; neuměla se nikdy podívat za věc a viděla jen věc samu, chápala znamenitě botaniku, ale stávalo se, že nerozuměla anekdotě, kterou jí vyprávěli kolegové; nechávala se strhnout všemi entuziasmy doby, ale ve chvíli, kdy byla svědkem nějaké politické praktiky konané ve smyslu zásady účel světí prostředky, stávala se stejně nechápavou, jako když stála před

anekdotou svých kolegů; však proto také soudruzi usoudili, že potřebuje své nadšení posílit vědomostmi o strategii a taktice revolučního hnutí, a rozhodli, že se má o prázdninách zúčastnit čtrnáctidenního stranického školení.

To školení mi přišlo velice nevhod, protože právě v těch čtrnácti dnech zamýšlel jsem být s Markétkou sám v Praze a dovést náš vztah (který dosud pozůstával z procházek, hovorů a několika polibků) k určitějším koncům; neměl jsem na výběr než právě těch čtrnáct dnů (další čtyři týdny jsem měl strávit na zemědělské brigádě a posledních čtrnáct dnů prázdnin být u matky na Slovácku), takže jsem nesl s bolestnou žárlivostí, když Markéta nesdílela můj smutek, na školení se nijak nehněvala, ba dokonce mi říkala, že se na to těší.

Ze školení (konalo se v jakémsi zámku uprostřed Čech) mi poslala dopis, který byl takový jako ona sama: plný upřímného souhlasu se vším, co žila; všechno se jí líbilo, i ranní čtvrt hodinka tělocviku, referáty, diskuse i písně, které tam zpívali; psala mi, že tam vládne “zdravý duch”; a ještě z pilnosti připojila úvahu o tom, že revoluce na Západě nedá na sebe dlouho čekat.

Když se to tak vezme, souhlasil jsem vlastně se vším, co Markéta tvrdila, i v brzkou revoluci v západní Evropě jsem věřil; jen s jedním jsem nesouhlasil: aby byla spokojená a šťastná, když se mi po ní stýskalo. A tak jsem koupil pohlednici a (abych ji ranil, šokoval a zmátl) napsal jsem: Optimismus je opium lidstva! Zdravý duch páchne blbostí. Ať žije Trockij!
Ludvík

—
(3)

Na mou provokativní pohlednici mi Markéta odpověděla stručným lístkem s banálním textem a na další má psaní, která jsem jí během prázdnin posílal, se neozývala. Byl jsem kdesi na Šumavě, hrabal jsem sena s vysokoškolskou brigádou a z Markétina mlčení na mne padal veliký smutek. Psal jsem jí odtud skoro každý den dopisy, které byly naplněny prosebnou a melancholickou zamilovaností; prosil jsem ji, abychom se mohli alespoň posledních čtrnáct dnů prázdnin ještě vídat, byl jsem připraven nejezdit domů, nevidět svou opuštěnou matku a jet kamkoli za Markétou; a to všechno nejenom proto, že jsem ji měl rád, ale hlavně proto, že to byla jediná žena na mém obzoru a že situace chlapce bez dívky byla pro mne nesnesitelná. Ale Markéta na mé dopisy neodpovídala.

Nechápal jsem, co se děje. Přijel jsem v srpnu do Prahy a podařilo se mi ji vyhledat doma. Šli jsme spolu na obvyklou procházku podél Vltavy a na ostrov - Císařskou louku (tu smutnou louku s topoly a prázdnými hřišti) a Markéta tvrdila, že se mezi námi nic nezměnilo a také se tak chovala, jenomže právě ta křečovitě nepohnutá stejnost (stejnost polibku, stejnost hovoru, stejnost úsměvu) byla deprimující. Když jsem Markétu prosil o schůzku na další den, řekla mi, ať jí prý zatelefonuju, že se pak domluvíme.

Telefonoval jsem, cizí ženský hlas v telefonu mi oznámil, že Markéta odjela z Prahy.

Byl jsem nešťastný, jak jen může být nešťastný dvacetiletý chlapec, když je bez ženy, chlapec ještě dosti nesmělý, který poznal až dosud fyzickou lásku jen několikrát, letmo a špatně, a který se jí přitom v mysli nepřetržitě obírá. Dny byly k nepřecházení dlouhé a zbytečné, nemohl jsem číst, nemohl jsem pracovat, chodil jsem třikrát denně do biografu na všechna odpolední i večerní představení, jak jdou za sebou, jen abych nějak ubil čas, jen abych nějak přehlušil houkavý sůví hlas, který vydávalo nepřetržitě mé nitro. Já, o němž měla Markéta (díků mému usilovnému vytahování) dojem, že jsem již málem znuděn ženami, netroufal jsem si oslovit dívky jdoucí po ulici, dívky, jejichž krásné nohy mne bolely v duši.

Přivítal jsem proto docela, že přišlo konečně září, s ním opět škola a ještě o pár dnů dříve má práce na Svazu studentstva, kde jsem měl vlastní místnost a mnoho všelijaké práce. Avšak již druhého dne mne telefonicky pozvali na stranický sekretariát. Od toho okamžiku si pamatuju všechno docela podrobně: Byl slunný den, vyšel jsem z budovy Svazu studentstva a cítil jsem, že smutek, jímž jsem byl celé prázdniny naplněn, ze mne zvolna opadává. Muž má naštěstí kromě svých soukromých vášní i vášně veřejné práce a já jsem byl rád, že mne tato vášně bere opět do svých rukou, takže jsem šel na sekretariát s příjemnou zvědavostí. Zazvonil jsem a dveře mi otevřel předseda výboru, vysoký mladík s úzkou tváří, světlými vlasy a ledově modrýma očima. Řekl jsem “čest práci”, on nepozdravil a řekl: “Běž dozadu, čekají tě tam.” Vzadu v poslední místnosti na sekretariátě mne čekali tři členové stranického vysokoškolského výboru. Řekli, abych se posadil. Posadil jsem se a pochopil jsem, že se děje něco neblahého. Všichni tři soudruzi, které jsem dobře znal a byl jsem zvyklý se s nimi vesele bavívat, tvářili se nepřístupně, tykali mi sice (jak je pravidlem mezi soudruhy), ale nebylo to najednou přátelské tykání, nýbrž tykání úřední a hrozivé. (Přiznám se, že od té doby mám k tykání averzi, má být původně výrazem důvěrné blízkosti, ale jsou-li si tykající lidé vzájemně cizí, nabude okamžitě opačného významu, je výrazem hrubosti, takže svět, v němž si lidé tykají všeobecně, není světem obecného přátelství, nýbrž světem obecné neúcty.)

Seděl jsem tedy před třemi tykajícími vysokoškoláky, kteří mi položili první otázku: zda prý znám Markétu. Řekl jsem, že ji znám. Ptali se mne, jestli jsem si s ní dopisoval. Řekl jsem, že ano. Ptali se mne, jestli si nepamatuju,

co jsem jí psal. Rekl jsem, že si to nepamatuju, avšak pohlednice s provokačním textem mi v té chvíli vytanula před očima a já jsem začal tušit, oč jde. Nemůžeš si vzpomenout? ptali se mne. Ne, říkal jsem. A co ti psala Markéta? Pokrčil jsem rameny, abych vzbudil dojem, že mi psala o intimních věcech, o nichž tu nemohu hovořit. Nepsala ti něco o školení? ptali se. Ano, psala, řekl jsem. Co ti o tom psala? Že se jí tam líbí, odpověděl jsem. A co dál? Že jsou dobré referáty a dobrý kolektiv, odpovídal jsem. Psala ti, že vládne na školení zdravý duch? Ano, řekl jsem, snad něco takového psala. Psala ti, že poznává, co je to síla optimismu? ptali se dál. Ano, řekl jsem. A co ty si myslíš o optimismu, zeptali se. O optimismu? Co bych si o něm měl myslet? ptal jsem se. Považuješ se sám za optimistu? ptali se dál. Považuju, řekl jsem nesměle. Mám rád legraci, jsem docela veselý člověk, snažil jsem se zlehčit tón výslechu. Veselý může být i nihilista, řekl jeden z nich, může se třeba smát lidem, kteří trpí. Veselý může být i cynik, pokračoval. Myslíš si, že se dá vybudovat socialismus bez optimismu? zeptal se jiný. Ne, řekl jsem. Tak ty tedy nejsi pro to, aby se u nás vybuodoval socialismus, řekl třetí. Jak to? bránil jsem se. Protože optimismus je pro tebe opium lidstva, útočili. Jak to, opium lidstva? bránil jsem se stále. Nevykrucuj se, napsals to. Marx nazval opiem lidstva náboženství, ale pro tebe je opiem náš optimismus! Napsals to Markétě. Byl bych zvědav, co by na to řekli naši dělníci a úderníci, kteří překračují plány, kdyby se dověděli, že jejich optimismus je opium, navázal hned jiný. A třetí dodal: Pro trockistu je budovatelský optimismus vždycky jen opiem. A ty jsi trockista. Proboha, jak jste na to přišli? bránil jsem se. Napsals to nebo nenapsal? Snad jsem něco takového z legrace

napsal, vždyť už jsou to dva měsíce, nepamatuji se na to. Můžeme ti to připomenout, řekli a četli mi mou pohlednici: Optimismus je opiem lidstva. Zdravý duch páchne blbostí! Ať žije Trockij! Ludvík. Věty zněly v malé místnosti politického sekretariátu tak strašně, že jsem se jich v té chvíli bál a cítil jsem, že mají ničivou sílu, již neodolám. Soudruzí, to měla být legrace, řekl jsem a cítil, že mi nikdo nemůže uvěřit. Je vám to k smíchu? zeptal se jeden ze soudruhů dvou dalších. Oba zavrtěli hlavou. To byste museli znát Markétu! řekl jsem. My ji známe, odpověděli mi. Tak vidíte, řekl jsem, Markéta bere všechno vážně, my jsme si z ní vždycky dělali trochu legraci a snažili jsme se ji šokovat. To je zajímavé, řekl jeden ze soudruhů, nezdálo se nám podle dalších tvých dopisů, že bys Markétu

nebral vážně. Copak vy jste četli všechny mé dopisy Markétě? Tak tedy, protože Markéta bere všechno vážně, ujal se slova jiný, ty si z ní děláš legraci. Ale řekni nám, co je to, co bere vážně? To je třeba strana, optimismus, kázeň, že? A tohle všechno, co ona bere vážně, je tobě k smíchu. Soudruzi, pochopte, říkal jsem, vždyť já si ani nepamatuju, jak jsem to psal, psal jsem to narychlo, takových pár vět, z legrace, ani jsem na to nemyslel, co píšu, kdybych tím myslel něco zlého, přece to nepošlu na stranické školení. To je snad jedno, jak jsi to psal. Ať jsi to psal rychle nebo pomalu, na koleně nebo na stole, mohl jsi napsat jen to, co je v tobě. Nic jiného jsi napsat nemohl. Možná že kdyby sis to byl víc rozmýšlel, byl bys to nenapsal. Takhle jsi to napsal bez přetvářky. Takhle alespoň víme, kdo jsi. Tak aspoň víme, že máš více tváří, tu jednu pro stranu a tu druhou pro jiné. Cítil jsem, že moje obrana pozbyla jakýchkoli argumentů. Opakoval jsem ještě několikrát ty stejné: že to byla legrace, že to byla jen bezvýznamná slova, že za tím byla jen moje nálada a podobně. Odmítli mne. Řekli, že jsem napsal své věty na otevřenou pohlednici, že je mohl kdokoli číst, že ta slova měla objektivní dosah a že k nim nebyla připsána žádná vysvětlivka o mé náladě. Pak se mne zeptali, co všechno jsem z Trockého četl. Řekl jsem, že nic. Zeptali se mne, kdo mi ty knihy půjčoval. Řekl jsem, že nikdo. Zeptali se mne, s jakými trockisty jsem se scházel. Řekl jsem, že s žádnými. Řekli mi, že mne zbavují s okamžitou platností funkce na Svazu studentstva a požádali mne, abych jim odevzdal klíče od místnosti. Měl jsem je v kapse a dal jsem jim je. Potom řekli, že stranicky můj případ vyřeší má základní organizace na přírodovědecké fakultě. Vstali a dívali se mimo mne. :Rekl jsem “čest práci” a šel jsem pryč.

Pak jsem si vzpomněl, že mám v místnosti na Svazu studentstva mnoho svých věcí. Neměl jsem nikdy velký smysl pro pořádek a tak jsem měl v zásuvce psacího stolu kromě různých osobních písemností také své ponožky a ve skříni mezi spisy nakrojenou bábovku, kterou mi poslala z domu maminka. Odevzdal jsem sice před chvílí klíč na okresním sekretariátě, ale vrátný v přízemí mne znal a dal mi erární klíč, který visel na dřevěné desce mezi mnoha jinými klíči; pamatuju si všechno do detailu: klíč od mé místnosti byl přivázán silným konopným provazem k malé dřevěné destičce, na které bylo bílou barvou napsáno číslo mé místnosti. Tímto klíčem jsem tedy odemkl a sedl si k psacímu stolu; otevřel jsem zásuvku a vytahoval z ní všechny své věci; dělal jsem to pomalu a

roztěkaně, protože jsem se snažil v té malé chvíli relativního klidu rozmyslit, co se to vlastně se mnou stalo a co mám dělat.

Netrvalo to dlouho a otevřely se dveře. Byli v nich zase ti tři soudruzi ze sekretariátu. Tentokrát se již netvářili chladně a uzavřeně. Tentokrát měli hlasy rozhořčené a hlasité. Zvláště nejmenší z nich, kádrový referent výbom. Uhodil na mne, jak jsem se sem vůbec dostal. Jakým právem. Zeptal se mne, jestli nechci, aby mne dal odvést SNB. Co prý tu rabuju ve stole. Řekl jsem, že jsem si jen přišel pro bábovku a ponožky. Řekl mi, že nemám nejmenší právo sem chodit, i kdybych tu měl plnou skříň ponožek. Pak šel k zásuvce a papír po papír, sešit po sešitu prohlížel. Byly to opravdu všechno mé osobní věci, takže mi posléze dovolil, abych si je dával před jeho očima do kufříku. Dal jsem si tam i ponožky, zmuchlané a špinavé, a dal jsem si tam i bábovku, která stála ve skříni na umaštěném papír plném drobinek. Střežili každý můj pohyb. Odešel jsem s kufříkem z místnosti a kádrový referent mi na rozloučenou řekl, abych se tu už nikdy neukazoval.

Jak jen jsem se dostal z dosahu soudruhů z okresu a nepřemožitelné logiky jejich výslechu, už se mi zdálo, že jsem nevinný, že na mých výročí přece nic zlého není a že musím jít za někým, kdo zná dobře Markétu a komu se svěřím a kdo pochopí, že celá aféra je směšná. Vyhledal jsem jednoho studenta z naší fakulty, komunistu, a když jsem mu všechno vypověděl, řekl, že na okrese jsou příliš bigotní, že nerozumějí legraci a že on, který zná Markétu, umí si dobře představit, oč šlo. Ostatně mám prý jít za Zemánkem, který bude letos předsedou strany na naší fakultě a zná přece dobře Markétu i mne.

—

(4)

Že bude Zemánek předsedou organizace, jsem nevěděl, a zdálo se mi, že je to výborná zpráva, protože jsem Zemánka opravdu dobře znal a byl jsem si dokonce jist, že má ke mně veškeré sympatie už vzhledem k mému slováckému původu. Zemánek totiž hrozně rád zpíval slovácké písničky;

byla to v té době velká móda zpívat lidové písně a zpívat je ne školácky, ale s rukou nad hlavou a trochu surovým hlasem a tvářit se přitom jako opravdu lidový člověk, kterého matka porodila při nějaké tancovačce pod cimbálem.

Já jsem byl na přírodovědecké fakultě vlastně jediný skutečný Moravský Slovák, což mi přinášelo jakási privilegia; při každé slavnostní příležitosti, ať při některých schůzích, oslavách nebo při Prvním máji, vybízeli mne soudruzi, abych vytáhl klarinet a imitoval s dvěma třemi amatéry, kteří se našli mezi kolegy, slováckou kapelu. Takto (s klarinetem, houslemi a basou) šli jsme po dva roky v májovém průvodu a Zemánek, protože to byl hezký kluk a rád se předváděl, šel s námi, oblečen do vypůjčeného lidového kroje, tančil v pochodu, vzpažoval ruku do výše a zpíval. Tento rodilý Pražák, který na Slovácku nikdy nebyl, hrál si zálibně na lidového šuhaje a já jsem se na něho díval s přátelstvím, protože jsem byl šťasten, že hudba mého domova, který byl odedávna eldorádem lidového umění, je tak oblíbena a milována.

A Zemánek znal také Markétu, což byla druhá výhoda. Octli jsme se často při různých studentských příležitostech všichni tři spolu; jednou (byla nás tehdy větší studentská parta) jsem si vymyslel, že na Šumavě žijí trpasličí kmeny, a dokládal jsem to citáty z údajného vědeckého spisu, který prý o tomto pozoruhodném tématu pojednává. Markéta se divila, že o tom nikdy neslyšela. Řekl jsem, že není divu: buržoazní věda přece úmyslně zatajovala existenci trpaslíků, protože kapitalisté s trpaslíky obchodovali jako s otroky.

Ale o tom by se mělo psát! vykřikovala Markéta. Proč se o tom nepíše! Vždyť to by byl přece argument proti kapitalistům!

Snad se o tom nepíše proto, pronesl jsem zamyšleně, že je celá věc poněkud delikátní a pohoršlivá: trpaslíci měli totiž zcela mimořádnou schopnost milostného výkonu, což byl důvod, proč byli velice vyhledáváni a proč je naše republika tajně vyvážela za tučné devizy zejména do Francie, kde si je najímaly stárnoucí kapitalistické dámy jako sluhy, aby jich ovšem ve skutečnosti zneužívaly zcela jinak.

Kolegové zatajovali smích, probuzený ani ne tak zvláštní vtipností mého výmyslu, jako spíš Markétinou zaujatou tváří vždy dychtivou pro něco

(eventuelně proti něčemu) hořet; kousali se do rtů, aby Markétce nekazili její radost z poznání, a někteří (a z nich zejména právě Zemánek) se ke mně přidávali, aby dotvrzovali mou zprávu o trpaslících.

Když se Markéta ptala, jak vlastně takový trpaslík vypadá, pamatuji si, že jí Zemánek řekl s vážnou tváří, že profesor Čechura, kterého má Markéta čest se všemi svými kolegy příležitostně vídat za universitní katedrou, je trpasličího původu, a to buď z obou nebo alespoň z jednoho rodiče. Vyprávěl prý Zemánkovi docent Hůle, že bydlil o kterýchsi prázdninách ve stejném hotelu s manžely Čechurovými, kteří oba dva dohromady měří necelé tři metry. Jednoho dne ráno vešel do jejich pokoje netuše, že manželé ještě spí, a užasl: leželi v jediné posteli, a to ne vedle sebe, nýbrž za sebou, Čechura skrčen v dolní, Čechurová v horní půli lůžka.

Ano, dotvrdil jsem: potom je ovšem nejenom Čechura, ale i jeho žena bezpochybně původem šumavský trpaslík, neboť spávat za sebou je atavistický zvyk všech tamních trpaslíků, kteří si ostatně v minulosti své chatrče nikdy nestavěli na půdorysu kruhu nýbrž vždy na půdorysu dlouhatánského obdélníku, protože nejen manželé, ale celé rody byly zvyklé spávat v dlouhém řetězu za sebou.

Když jsem si v onom temném dni vybavil tohle naše plácání, zazdalo se mi, že mi z něho bliká světélko naděje. Zemánek, který bude mít na starosti vyřešení mého případu, zná můj způsob legrace a zná i Markétu a pochopí, že lístek, který jsem jí psal, byl jen žertovnou provokací dívky, kterou jsme všichni obdivovali a (snad právě proto) rádi znevažovali. Pověděl jsem mu tedy při první příležitosti o svém maléru; Zemánek pozorně poslouchal, krčil čelem a řekl, že uvidí.

Žil jsem zatím v provizóriu, chodil jsem do přednášek jako dřív a čekal jsem. Často jsem byl předvolán před různé stranické komise, které se snažily zejména zjistit, nepatřím-li k nějaké trockistické skupině, snažil jsem se dokázat, že dohromady pořádně nevím, co to trockismus je, chytal jsem se každého pohledu v očích vyšetřujících soudruhů a hledal v něm důvěru; někdy ji opravdu našel a dovedl jsem pak takový pohled dlouho nosit s sebou, uchovávat ho v sobě a vykřesávat z něho trpělivě naději.

Markéta se mi stále vyhýbala. Pochopil jsem, že to souvisí s aférou kolem mé pohlednice, a v hrdé lítostivosti jsem se jí nechtěl na nic ptát. Jednoho dne mne však sama zastavila na chodbě fakulty: “Chtěla bych s tebou o něčem mluvit.”

A tak jsme se zase po několika měsících octli na společné vycházce, byl už podzim, byli jsme oba v dlouhých montgomerácích, ano, dlouhých, kus pod kolena, tak jak se v té době (době zhola negalantní) chodilo, lehounce mžilo, stromy na nábřeží byly bez listí a černé. Markéta mi vyprávěla, jak se to všechno stalo: když byla na prázdninovém školení, zavolali si ji najednou soudruzi z vedení a ptali se jí, zda dostává na školení nějakou korespondenci, řekla, že ano. Ptali se odkud. Říkala, že jí píše maminka. A nikdo jiný? Sem tam nějaký kolega, řekla. Můžeš nám říci jaký? zeptali se jí. Jmenovala mne. A copak ti píše soudruh Jahn? Pokrčila rameny, protože se jí nějak nechtělo citovat slova na mém lístku. Tys mu psala také? zeptali se. Psala, řekla. Cos mu psala? zeptali se. Tak, řekla, o školení a vůbec. Tobě se na školení líbí? zeptali se jí. Ano, moc, odpověděla. A napsalas mu, že se ti líbí? Ano, napsala, odpověděla jim. A co on? zeptali se dál. On? odpověděla váhavě Markéta, no on je divný, to byste ho museli znát. My ho známe, řekli, a chtěli bychom vědět, co ti psal. Můžeš nám ukázat tu jeho pohlednici?

“Nesmíš se na mne zlobit,” řekla mi Markéta, “musela jsem jim ji ukázat.”

„Neomlouvej se,” řekl jsem Markétě, “znali ji stejně ještě dřív, než s tebou mluvili; kdyby ji neznali, nebyli by si tě volali.”

“Já se nijak neomlouvám, ani se za to nestydím, že jsem jim ji dala přečíst, tak si to nesmíš vykládat. Jsi člen strany a strana má právo vědět, kdo jsi a jak smýšlíš,” ohradila se Markéta a pak mi řekla, že byla zděšena tím, co jsem napsal, když přece všichni víme, že Trockij je největší nepřítel všeho, zač bojujem a proč žijem.

Co jsem měl Markétě vykládat? Požádal jsem ji, aby pokračovala a řekla, co bylo dál.

Markéta řekla, že si lístek přečetli a užasli. Ptali se jí, co na to říká. Řekla, že je to hrozné. Ptali se jí, proč jim to sama nepřišla ukázat. Pokrčila

rameny. Ptali se jí, jestli neví, co je to bdělost a ostražitost. Sklonila hlavu. Ptali se jí, jestli neví, kolik má strana nepřátel. Řekla jim, že to ví, ale že nevěřila, že by soudruh Jahn... ” Zeptali se jí, jestli mne dobře zná. Zeptali se jí, jaký jsem. Řekla, že jsem divný. Že sice chvíli myslí, že jsem pevný komunista, ale že někdy řeknu něco, co by komunista nikdy neměl říci. Ptali se jí, co například takového říkám. Řekla, že si nic konkrétního nepamatuje, ale že mi nic není svaté. Řekli, že je to vidět podle té pohlednice jasně. Řekla jim, že prý se se mnou často o mnoho věcí hádala. A řekla jim ještě, že mluvím jinak na schůzích a jinak s ní. Na schůzích jsem prý samé nadšení, kdežto s ní jen o všem žertuju a všechno zlehčuju. Zeptali se jí, jestli si myslí, že může být takový člověk členem strany. Pokrčila rameny. Zeptali se jí, zda by strana vybuodovala socialismus, kdyby její členové prohlašovali, že optimismus je opium lidstva. Řekla, že taková strana by socialismus nevybuodovala. Řekli jí, že to stačí. A že prý mi nemá zatím nic říkat, protože chtějí dávat pozor, co budu psát dál. Řekla jim, že už mne nechce nikdy vidět. Odpověděli jí, že by to nebylo správné, že by mi naopak měla zatím psát, aby se ukázalo, co ve mně ještě je.

“A tys jim potom ukazovala moje dopisy?” zeptal jsem se Markéty, červenaše až do hloubi duše při vzpomínce na své zamilované výlevy.

“Co jsem měla dělat?” řekla Markéta. “Ale sama jsem ti už po tom všem opravdu nemohla psát. Nebudu si přece psát s někým jen proto, abych mu dělala vějičku. Napsala jsem ti ještě pohlednici a dost. Nechtěla jsem se s tebou vidět, protože jsem ti nesměla nic říct a bála jsem se, aby ses mne na něco neptal a já ti nemusela do očí lhát, protože lžu nerada.”

Zeptal jsem se Markéty, co ji tedy přimělo, aby se se mnou dnes sešla.

Řekla mi, že příčinou toho byl soudruh Zemánek. Potkal ji po prázdninách na chodbě fakulty a vzal ji s sebou do malé místnůstky, kde měla stranická organizace přírodovědecké fakulty svůj sekretariát. Řekl jí, že dostal zprávu o tom, že jsem jí napsal na školení pohlednici s protistranickými výroky. Zeptal se jí, co to bylo za věty. Řekla mu to. Zeptal se jí, co na to říká. Řekla mu, že to odsuzuje. Řekl jí, že je to správné, a zeptal se jí, jestli se mnou ještě chodí. Byla v rozpacích a odpověděla neurčitě. Řekl jí, že o ní došla na fakultu ze školení velmi příznivá zpráva a že s ní fakultní organizace počítá. Řekla, že je ráda. Řekl jí, že se jí nechce míchat do

soukromí, ale že si myslí, že člověk se pozná podle toho, s kým se stýká, jakého druha si vyvolí, a že by nesvědčilo příliš v její prospěch, kdyby si vyvolila právě mne.

Tohle se prý Markétě po několika týdnech rozleželo v hlavě. Už se mnou několik měsíců nechodila, takže Zemánkova pobídka byla vlastně zbytečná; a přece právě tato pobídka ji přiměla k tomu, že začala přemýšlet, není-li kruté a mravně nepřijatelné vybízet někoho, aby se rozešel se svým druhem jen proto, že ten druh pochybil, a nebylo-li tedy nespravedlivé i to, že se se mnou sama už předtím rozešla. Navštívila soudruha, který o prázdninách vedl školení, zeptala se ho, jestli stále platí příkaz, že mi nesmí nic říct, co se kolem pohlednice událo, a když se dověděla, že už není důvodů něco tajit, zastavila mne a požádala o rozhovor.

A teď se mi tedy svěřuje s tím, co ji trápí a tíží: ano, jednala špatně, když se rozhodla, že se se mnou nebude vídat; žádný člověk přece není ztracený, i kdyby se dopustil sebevětších chyb. Prý si vzpomínala na Alexeje Tolstého, který byl bělogvardějec a emigrant, a přece se z něho nakonec stal velký socialistický spisovatel. A vzpomínala si prý také na sovětský film Čestný soud (film tehdy velmi populární v stranickém prostředí), v němž jakýsi sovětský vědec-lékař dal svůj objev dříve k dispozici zahraniční veřejnosti než veřejnosti domácí, což zavánělo kosmopolitismem a zradou; Markéta se dojatě dovolávala hlavně závěru filmu: vědec byl nakonec odsouzen čestným soudem svých kolegů, ale milující žena odsouzeného manžela neopustila, nýbrž se snažila do něho vlít sílu, aby mohl těžkou vinu zase napravit.

“Tak ty jsi se rozhodla, že mne neopustíš,” řekl jsem.

„Ano,” řekla Markéta a chytla mne za ruku.

“A prosím tě, Markéto, myslíš si, že jsem se dopustil velkého provinění?”

“Myslím, že ano,” řekla Markéta.

“Co myslíš, mám právo zůstat ve straně, nebo ne?”

“Myslím si, Ludvíku, že ne.”

Věděl jsem, že kdybych vešel na hru, do níž se vžila Markéta a jejíž patos prožívala, zdá se, celou duší, byl bych dosáhl všeho, čeho jsem se před měsíci marně dobýval: poháněna patosem spasitelství jak parou parolod', oddala by se mi nyní nepochybně ; i svým tělem. Ovšem pod jednou podmínkou: že její spasitelství bude opravdu plně ukojeno; a aby bylo ukojeno, musí souhlasit objekt spasení (běda, já sám!) se svou hlubokou, nejhlubší provinilostí. Jenomže to já jsem nemohl. Byl jsem těsně před vytouženým cílem Markétina těla, a přece jsem si je nemohl za tuto cenu vzít, protože jsem nemohl připustit svou vinu a souhlasit s nesnesitelným ortelem; nemohl jsem slyšet, jak někdo, kdo mi má být blízký, tu vinu i ten ortel připouští.

Nesouhlasil jsem s Markétou, odmítl jsem ji a ztratil jsem ji, ale je to pravda, že jsem se cítil nevinný? Zajisté, utvrzoval jsem se neustále o směšnosti celé aféry, ale zároveň (a to se mi dnes z mnohaletého odstupu zdá nejtrapnější i nejpříznačnější) jsem začínal vidět tři věty na pohlednici očima těch, kteří mne vyšetřovali; začal jsem se těch vět děsit a lekal jsem se, že na mne pod pláštíkem legrace vyzrazují snad opravdu něco velmi vážné- ho, totiž to, že jsem nikdy nesplynul zcela s tělem strany, že jsem nikdy nebyl skutečným proletářským revolucionářem, nýbrž že jsem se na základě pouhého (!) rozhodnutí "dal k revolucionářům" (pocit'ovali jsme totiž proletářské revolucionářství, abych tak řekl, nikoli za věc volby, nýbrž za věc podstaty: člověk revolucionářem buď je, a potom splývá s hnutím v jediné kolektivní tělo, myslí jeho hlavou a cítí jeho srdcem, anebo jím není, a pak mu nezbyvá než pouze chtít jím být; ale pak je také nepřetržitě vinen tím, že jím není: je vinen svou osamostatnělostí, jinakostí, svým nesplynutím).

Když si dnes vzpomínám na svůj tehdejší stav, vybavuje se mi v analogii nesmírná moc křesťanství, které sugeruje věřícímu jeho základní a nepřetržitou hříšnost; i já jsem stál (a všichni jsme tak stáli) tváří v tvář revoluci a její straně s hlavou ustavičně sklopenou, takže jsem se pozvolna smiřoval s tím, že mé věty, jakkoli byly myšleny žertem, jsou přesto proviněním, a hlavou se mi začalo odvíjet sebekritické zpytování: říkal jsem si, že ty věty mne nenapadly jen tak náhodou, že mi přece už dříve (a zřejmě právem) vytýkali soudruzi "pozůstatky individualismu" a "intelektuáliství"; říkal jsem si, že jsem se začal příliš samolibě zhlížet ve

svém vzdělání, studentském stavu a intelektuální budoucnosti a že můj otec, dělník, který zemřel za války v koncentračním táboře, by sotva rozuměl mému cynismu; vyčítal jsem si, že jeho dělnické smýšlení je ve mně, žel, asi mrtvo; vyčítal jsem si všechno možné a smiřoval se i s nutností nějakého trestu; bránil jsem se už pouze jedinému: abych byl vyloučen ze strany a označen tím za jejího nepřítele; žít jako označený nepřítel toho, co jsem si vyvolil už jako mladý chlapec a na čem jsem opravdu lpěl, mi připadalo zoufalé.

Takovou sebekritiku, která byla zároveň úpěnlivou obranou, jsem pronesl stokrát v duchu, nejmíň desetkrát před různými výbory a komisemi a nakonec i na rozhodující plenární schůzi naší fakulty, kde o mně a o mém provinění pronesl Zemánek úvodní referát (působivý, brilantní, nezapomenutelný) a navrhl jménem výboru; abych byl vyloučen ze strany. Diskuse se po mém sebekritickém vystoupení rozvíjela v můj neprospěch; nikdo se mne nezastal a nakonec všichni (bylo jich asi sto a mezi nimi moji učitelé i moji nejbližší kolegové), ano všichni do jednoho pozvedli ruce, aby schválili nejenom mé vyloučení ze strany, nýbrž (a to jsem vůbec nečekal) i můj nucený odchod ze studia.

Ještě téže noci po schůzi jsem sedl na vlak a odjel domů, jenomže domov mi nemohl přinést žádnou útěchu, už proto, že jsem se několik dnů vůbec neodvážil říci mamince, která se pyšně zhlížela v mých studiích, co se stalo. Zato hned druhého dne stavil se u mne Jaroslav, kamarád z gymnasia a z cimbálové kapely, v níž jsem jako gymnasista hrával, a jásal, že mne zastihl doma: prý se pozitří žení a musím mu jít za svědka. Nemohl jsem to starému kamarádovi odmítnout a nezbývalo mi, než tedy oslavit svůj pád svatebním veselím.

Jaroslav byl totiž ještě ke všemu zatvrzelý slovácký patriot a folklorista, takže zneužil vlastní svatby pro své národopisné vášně a uspořádal ji podle starých lidových zvyků: v krojích, s cimbálovou kapelou, se starosvatem pronášejícím ozdobné řeči, s přenášením nevěsty přes práh, s písněmi a prostě se všemi celodenními ceremoniemi, které ovšem rekonstruoval mnohem spíš z národopisných knih než z živé paměti. Ale všiml jsem si čehosi divného: kamarád Jaroslav, čerstvý vedoucí znamenitě prosperujícího souboru písní a tanců, se sice držel všech možných starých

zvyklostí, ale (pamětliv zřejmě své kariéry a poslušen ateistických hesel) nešel se svatebčany do kostela, přestože tradiční lidová svatba byla bez faráře a božího požehnání nemyslitelná; nechal starosvata přednášet všechny lidové obřadné řeči, ale pečlivě z nich vyškrtal jakékoli biblické motivy, přestože právě ony tvořily hlavní obrazný materiál lidových svatebních promluv. Smutek, který mi bránil ztotožnit se s opilým svatebním veselím, umožnil mi, že jsem ucítil v pramenitosti těch lidových obřadů pach chloroformu a na dně té zdánlivé spontánnosti jsem uviděl smítko falše. A když mne pak Jaroslav požádal, abych si vzal (na sentimentální paměť svého někdejšího účinkování v kapele) klarinet a zasedl mezi ostatní hráče, odmítl jsem to. Vybavilo se mi totiž, jak jsem takhle hrával poslední dva roky na Prvního máje a jak Pražák Zemánek tančil vedle mne v kroji, rozpřahoval ruce a zpíval. Nemohl jsem vzít klarinet do ruky a cítil jsem, jak se mi všechno to folklórní vřískání z duše protiví, protiví, protiví ...

---

(5)

Pozbyv studia, pozbyl jsem i nároku na odklad vojenské služby, a tak jsem už jen čekal na podzimní odvody; čekání jsem vyplnil dvěma dlouhými brigádami: pracoval jsem nejdřív na silnici, která se opravovala někde u Gottwaldova, ke konci léta jsem se přihlásil k sezónním pracím do Fruty, továrny na zpracování ovoce, a pak konečně přišel podzim a já jsem jednoho rána (po probdělé noční cestě vlakem) dobloudil do kasáren v neznámém škaredém ostravském předměstí.

Stál jsem na kasárenském dvoře s jinými mladíky předvolanými ke stejnému útvaru; neznali jsme se; v příšeří této prvotní vzájemné neobeznámenosti vystoupí na druhých ostře do popředí rysy hrubosti a cizosti; tak to bylo i tentokrát a jediné, co nás lidsky spojovalo, byla nejasná budoucnost, o níž mezi námi přelétávaly stručné dohady. Někteří tvrdili, že jsme u černých, jiní to popírali, někteří dokonce nevěděli vůbec, co to znamená. Já jsem to věděl a přijímal jsem proto tyto domněnky s úlekem.

Pak pro nás přišel četař a odvedl nás do jednoho baráku; nahnuli jsme se do chodby a chodbou do jakési větší místnosti, kde byly kolem dokola samé obrovské nástěnky s hesly, fotografiemi a neumělými kresbami; na čelní straně byl z vystříhaného červeného papíru našpendlen velký nápis: BUDUJEME SOCIALISMUS a pod tím nápisem byla židle a u ní stál maličký vyhublý stařík. Četař ukázal na jednoho z nás a ten se musil posadit na židli. Stařík mu uvázal kolem krku bílou plachtu, pak sáhl do aktovky, kterou měl opřenu o nohu židle, vytáhl stříhací strojek a zajel jím chlapci do vlasů.

Na holičově židli začínal běžící pás, který nás měl přetvořit ve vojáky: ze židle, na níž jsme pozbyli vlasů, jsme byli oddisponováni do sousední místnosti, tam jsme se museli svléknout donaha, zabalit šaty do papírového pytle, převázat provázkem a odevzdat u okénka; nazí a holohlaví jsme pak šli přes chodbu do další místnosti, kde jsme vyfasovali noční košile; v nočních košilích jsme šli do dalších dveří, kde jsme dostali vojenské boty - půllitráky; v půllitrácích a noční košili jsme pak pochodovali přes dvůr do dalšího baráku, kde jsme dostali košile, spodky, onuce, opasek a mundúr (na blůzách byly černé výložky!); a konečně jsme došli k poslednímu baráku, kde poddůstojník četl nahlas naše jména, rozděloval nás do družstev a přiděloval nám v baráku místnosti a lůžka.

Tak hbitě byl každý z nás zbaven své osobní vůle a stal se něčím, co se navenek podobalo věci (věci disponované, posílané, zařazované, odvelované) a uvnitř člověku (trpícímu, nazlobenému, obávajícímu se); byli jsme ještě téhož dne odveleni k nástupu, pak na večeri, pak na lůžka; ráno jsme byli probuzeni a odvedeni na důl; na dole rozdělení podle družstev do pracovních part a obdařeni nástrojem (vrtačkou, lopatou, kahancem), s kterým téměř nikdo z nás neuměl zacházet; potom nás těžní klec zavezla pod zem.

Když jsme s bolavým tělem vyfárali, čekali na nás poddůstojníci, seřadili nás a odvedli zase do kasáren; naobědvali jsme se a odpoledne bylo pořadové cvičení, po pořadovém cvičení úklid, politická výchova, povinný zpěv; místo soukromého života místnost s dvacíti lůžky. A tak to šlo den ze dne.

Zvěcnění, které nás postihlo, zdálo se mi být v prvních dnech zcela neprůhledné; neosobní, nařízené funkce, které jsme vykonávali, zastoupily veškeré naše lidské projevy; ta neprůhlednost byla ovšem jen relativní, způsobená nejen skutečnými okolnostmi, ale též nenavyklostí zraku (jako když se vstoupí ze světla do tmavé místnosti); po čase začala pomalu průhlednět a i v tom "přítmi zvěcněnosti" začínalo být vidět na lidech lidské. Musím ovšem přiznat, že já jsem byl jeden z posledních, kteří si uměli na změněnou "světelnost" akomodovat zrak.

Bylo to tím, že jsem celou bytostí odmítal přijmout svůj úděl. Vojáci s černými výložkami, mezi nimiž jsem se octl, cvičili totiž pouze pořadově, beze zbraně, a pracovali v dolech. Byli za svou práci placeni (v tom směru na tom byli lépe než jiní vojáci), ale to pro mne byla chabá útěcha, pomyslí-li jsem, že to byli výhradně lidé, jimž mladá socialistická republika nechtěla svěřit zbraň, protože je považovala za své nepřátele. Samozřejmě, že z toho plynulo krutější zacházení i hrozivé nebezpečí, že se prezenční služba může protáhnout déle než na povinné dva roky, ale já jsem se nejvíc děsil toho prostého faktu, že jsem se octl mezi těmi, které jsem považoval za své úhlavní nepřátele, a že mne k nim přeřadili (definitivně, neodvolatelně a s doživotním cejchem) mí vlastní soudruzi. Prožíval jsem proto první čas mezi černými jako urputný samotář; nechtěl jsem se sžít se svými nepřáteli, nechtěl jsem se mezi nimi aklimatizovat. S vycházkami to bylo v tehdejší době velmi zlé (na vycházku neměl voják nárok, dostával ji pouze jako odměnu, což prakticky znamenalo, že se dostal ven tak jednou za čtrnáct dní - v sobotu), ale já v těch dnech, kdy se vojáci vyhrnuli v partách do hospod a za holkama, jsem býval raději sám; zalehl jsem na postel na ubikaci, snažil jsem si něco číst, nebo dokonce studovat (matematikovi stačí ostatně k práci tužka a papír) a stravoval jsem se ve své nepřizpůsobitelnosti; věřil jsem, že tu mám jen jediný úkol: pokračovat v zápasu o svou politickou čest, o své právo „nebýt nepřítel“, o své právo dostat se odtud.

Navštívil jsem několikrát politruka útvaru a snažil se ho přesvědčit, že jsem se octl mezi černými omylem; že jsem byl ze strany vyloučen pro své intelektuálství a cynismus, ale ne jako nepřítel socialismu; vysvětloval jsem znovu (už pokolikáté!) směšnou historii pohlednice, historii, která však už vůbec nebyla směšná, nýbrž se stávala v souvislosti s mými černými

výločkami čím dál podezřelejší a zdála se skrývat něco, co zamlčuju. Musím však po pravdě říci, že politruk mne vyslechl trpělivě a projevil téměř nečekané pochopení pro mou touhu po ospravedlnění; opravdu se pak někde nahoře (jak neviditelné určení místa!) tázal po mé věci, ale nakonec si mne zavolal a řekl mi s upřímnou trpkostí:

“Proč jsi mne klamal? Dověděl jsem se, že jsi trockista.”

Začal jsem chápat, že není síly, která by mohla změnit onen obraz mé osoby, který je uložen kdesi v nejvyšší rozhodčí síni lidských osudů; pochopil jsem, že tento obraz (jakkoli nepodobný mně) je mnohem skutečnější než já sám; že je nikoli on mým, nýbrž já jeho stínem; že nikoli jeho je možno vinit, že se mi nepodobá, nýbrž že nepodobností jsem vinen já; a že ta nepodobnost je můj kříž, který nemohu na nikoho svalovat a který musím nést.

Nicméně nechtěl jsem kapitulovat. Chtěl jsem svou nepodobnost skutečně nést: být dále tím, kým bylo rozhodnuto, že nejsem.

Trvalo mi nějakých těch čtrnáct dnů, než jsem si jakžtakž zvykl na namáhavou práci v dolech, v ruce s těžkou vrtačkou, jejíž chvění jsem cítil vibrovat v těle až zas do příštího rána. Ale dřel jsem poctivě a s jakousi zuřivostí; chtěl jsem podávat údernické výkony a brzy se mi to začalo dařit.

Jenomže nikdo v tom neviděl projev mé uvědomělosti. Byli jsme přece všichni za svou práci placeni (strhávali nám sice na stravu a bydlení, ale i tak jsme dostávali na ruku dost!), a proto i mnozí jiní, ať byli jakéhokoliv smýšlení, pracovali se značnou vervou, aby urvali z těch zbytečných let alespoň něco užitečného.

I když nás všichni považovali za zběsilé nepřátele režimu, zachovávaly se v kasárnách všechny formy veřejného života běžné v socialistických kolektivech; my, nepřátelé režimu, pořádali jsme pod dohledem politruka desetiminutovky, měli jsme denně politické besedy, musili jsme pečovat o nástěnky, do nichž jsme lepili fotografie socialistických státníků a malovali hesla o šťastné budoucnosti. Hlásil jsem se zpočátku téměř demonstrativně o všechny tyto práce. Ale ani v tom neviděl nikdo známku uvědomělosti, hlásili se o to přece i jiní, když potřebovali, aby si jich velitel všiml a

povolil jim vycházku. Nikdo z vojínů nevnímal tuto politickou činnost jako politickou činnost, nýbrž jen jako bezobsažnou posunčinu, kterou je nutno odvésti těm, kteří nás mají v moci.

A tak jsem pochopil, že i tento můj vzdor je marný, že už i svou “nepodobnost” vnímám jen já sám a pro jiné je neviditelná.

Mezi poddůstojníky, jimž jsme byli vydáni napospas, byl černovlasý Slováček, desátník, který se od ostatních lišil mírností a naprostým nedostatkem sadismu. Byl mezi námi oblíben, i když někteří z nás říkali zlomyslně, že jeho dobrota pramení pouze z jeho hlouposti. Poddůstojníci měli samozřejmě na rozdíl od nás zbraň a čas od času chodili na střelecká cvičení. Jednou se po takovém cvičení vrátil černovlasý desátníček s velkou slávou, protože se prý umístil při hodnocení střelby jako první. Mnozí z nás mu hned hlučně blahopřáli (napůl z dobrosrdečnosti, napůl z legrace); desátníček se jen rděl.

Náhodou jsem s ním toho dne osamčl a aby řeč nestála, zeptal jsem se ho: “Jak to děláte, že tak doblře střílíte?”

Desátníček se na mne pátravě podíval a potom řekl: “Já mám takový způsob, jak si pomáhám. Já si představuju, že to není terč z plechu, ale imperialista. A dostanu takový vztek, že se trefím.”

Chtěl jsem se ho zeptat, jak si takového imperialistu představuje (jaký má nos, vlasy, oči, klobouk), ale předběhl mou otázku a řekl mi vážným a přemýšlivým hlasem: “Já nevím, proč mi všichni gratulujete. Vždyť kdyby byla válka, já bych přece střílel proti vám!”

Když jsem to slyšel z úst tohoto dobráčka, který na nás neuměl nikdy ani křiknout a kterého pak kvůli tomu od nás přeložili jinam, pochopil jsem, že nit, která mne vážala k straně a k soudruhům, mi beznadějně vyklouzla z ruky. Octl jsem se mimo svou životní dráhu.

—

Ano. Všechny nitě byly přervány.

Zpřetrháno bylo studium, účast v hnutí, práce, vztahy s přáteli, zpřetrhána byla láska i hledání lásky, zpřetrhán byl prostě celý smysluplný běh života. Nezůstalo mi nic než čas. Ten jsem zato poznal tak intimně jako nikdy předtím. Nebyl to už čas, jak jsem s ním přicházel do styku kdysi, čas metamorfovaný do práce, lásky, všebo možného úsilí, čas, který jsem přijímal nevšímavě, protože i on byl nevtíravý a skrýval se decentně za mou vlastní činnost. Teď ke mně přišel obnažen, sám o sobě, ve své původní a pravé podobě a donutil mne, abych ho pojmenoval jeho pravým jménem (neboť teď jsem žil pouhý čas, pouhý prázdný čas), abych na něj ani chvíli nezapomínal, abych na něj stále myslel a cítil ustavičně jeho tíži.

Když hraje hudba, slyšíme melodii, zapomínáme, že je to jen jedna z podob času; když orchestr zmlkne, slyšíme čas; čas sám. Žil jsem v pauze. Nikoli ovšem v orchestrální generálpauze (jejíž rozměr je pevně určen znaménkem pomlky), nýbrž v pauze bez udaného konce. Nemohli jsme si (jako to dělali u všech jiných útvarů) ustříhávat dílečky z krejčovského centimetru, abychom viděli, jak se nám den po dni krátí dvouletá prezenční služba; černí mohli být totiž na vojně drženi libovolně dlouho. Čtyřicetiletý Ambroz z druhé roty tu byl už čtvrtý rok.

Být tehdy na vojně a mít doma ženu či snoubenku bylo velice trpké; znamenalo to být v duchu ustavičně na marné strážce nad jejich neuhlídatelnou existencí, hlídat v duchu ustavičně jejich osudnou vratkost. A znamenalo to také ustavičně se těšit na jejich občasný příjezd a ustavičně se trást o to, aby velitel neodmítl v ten den stanovené volno a žena nepřijela k bráně kasáren nadarmo. Vyprávělo se mezi černými (s černým humorem), že důstojníci čekají na tyto neukojené ženy vojáků, že se k nim přidávají a sklízí pak plody touhy, jež měly náležet vojákům zadržným v kasárnách.

Avšak přece jen: u těch, kdo doma nějakou ženu měli, šla pauzou nit, snad tenká, snad úzkostně tenká a přetrhnutelná nit, ale přece jen nit. Neměl jsem takovou nit; s Markétkou jsem přerušil jakékoli styky, a pokud mi docházely nějaké dopisy, tedy jen od maminky ... Co? a to není nit?

Ne to není nit; domov, pokud je to jen domov rodičů, to není nit; to je jen minulost: dopisy, které ti píšou rodiče, jsou poselství z pevniny, od níž se vzdaluješ; ba, takový dopis tě jenom uvědomí ve tvé vykolejenosti připomínkou přístavu, z něhož jsi vyplul za podmínek tak poctivě, tak obětavě vytvořených; ano, říká takový dopis, přístav tu stále ještě je, ještě trvá, bezpečný a krásný ve své někdejší, ale cesta, cesta je ztracena!

Zvykal jsem si tedy pomalu na to, že můj život ztratil svou kontinuitu, že mi vypadl z rukou a že mi nezbude nic jiného než začít konečně být i vnitřně tam, kde opravdu a neodvolatelně jsem. A tak se můj zrak postupně akomodoval na ono přítomí zvěcnění a já začal vnímat lidi kolem sebe; později než ostatní, ale přece naštěstí ne tak pozdě, abych se jim byl už zcela odcizil.

Z onoho přítomí se nejdříve vynořil (stejně jako se mi vynořuje první z přítomí mé paměti) Honza, Brňák (mluvil téměř nesrozumitelnou periferní hantýrkou), který se dostal mezi černé, protože ztloukl esenbáka. Ztloukl ho proto, že to byl prý jeho bývalý spolužák z měšťanky a pohádali se spolu, ale to si soud vysvětlit nedal, Honza si odseděl půl roku v kriminále a přišel odtud rovnou k nám. Byl vyučený montér a bylo mu zřejmě zcela jedno, bude-li dělat zase někdy montéra nebo cokoli jiného; na ničem nelpěl a projevoval ke své budoucnosti lhostejnost, jež byla zdrojem jeho drzé a bezstarostné svobodnosti.

Vzácným pocitem svobody se mohl s Honzou měřit jen Bedřich, největší podivín naší dvacetilůžkové světnice; dostal se mezi nás až dva měsíce po regulérních zářijových odvozech, protože narukoval původně k pěchotnímu útvaru, kde však tvrdošíjně odmítal vzít do ruky zbraň, protože se to přičilo jeho osobitým a přísným náboženským zásadám; nevěděli si s ním tam rady, zvláště když zachytili jeho dopisy, které adresoval Trumanovi a Stalinovi a v nichž pateticky vyzýval oba státníky, aby rozpustili ve jménu socialistického sbratření všechny armády; z rozpaků mu zpočátku dokonce dovolili, aby se účastnil pořadových cvičení, takže byl mezi ostatními vojíny jediný beze zbraně a povely “na rameno zbraň” a “k noze zbraň” vykonával perfektně, ale prázdnýma rukama. Účastnil se i prvních politických lekcí a horlivě se hlásil k diskusi, v níž horoval proti imperialistickým válečným paličům. Když však o své újmě vyrobil a

vyvěsil v kasárnách plakát, v němž vyzýval ke složení všech zbraní, žaloval ho vojenský prokurátor pro vzpouru. Slavný soud byl však natolik zmaten jeho mírovými proslovami, že ho dal vyšetřit psychiatrům a po delším váhání ho zprostil žaloby a poslal mezi nás. Bedřich byl rád; to na něm bylo pozoruhodné: byl jediný, kdo si černé výločky dobrovolně vybojoval a byl šťasten, že je má. Proto se tu cítil svoboděn - i když se jeho svobodnost projevovala ne jako u Honzy drzostí, nýbrž právě naopak klidnou ukázněností a spokojenou pracovitostí.

Všichni ostatní byli mnohem víc naplněni obavami a tísni: třicetiletý Maďar Varga z jižního Slovenska, který neznaje národnostních předsudků bojoval za války v několika armádách a prošel několika zajetími na obou stranách fronty; zrzavý Petráň, jehož bratr utekl přes hranice a zastřelil přitom vojáka pohraniční strážce; prostáček Josef, syn bohatého sedláka z polabské vesnice (příliš uvykl modravé prostoře, nad níž se viklá skřivánek, takže měl teď dusivou hrůzu z pekelného podzemí šachet a štol); dvacetiletý Stáňa, zřeštěný žižkovský frajer, na kterého napsal místní národní výbor zdrcující posudek, protože se prý ožral v prvomájovém průvodu a močil pak schválně u kraje chodníku na očích rozjásaných občanů; Pavel Pěkný, student práv, který šel v únorových dnech demonstrovat s hloučkem kolegů proti komunistům (pochopil záhy, že jsem patřil do stejného tábora jako ti, kteří ho po únoru vyhodili z fakulty, a byl jediný, který mi dával najevo zlomyslné zadostiučinění, že jsem se teď dostal tam kam on).

Mohl bych vzpomínat na další vojáky, kteří se mnou sdíleli tehdejší osud, ale chci se držet jen podstatného: nejraději jsem měl Honzu. Vzpomínám si na jeden z našich prvních rozhovorů; bylo to o malé přestávce ve škole, kdy jsme se octli (kousající přesnídávku) vedle sebe a Honza mne práskl do kolena: “Co ty hluchoněmé, co ty seš vlastně zač?” Byl jsem tehdy opravdu hluchoněmý (obrácen do svých věčných vnitřních sebeobhajob) a ztěžka jsem se mu snažil vysvětlit (slovy, jejichž umělost a hledanost jsem vzápětí hned sám nepříjemně cítil), jak jsem se sem dostal a proč sem vlastně nepatřím. Řekl mi: “Vole a my sem patříme?” Chtěl jsem mu znovu objasnit svůj názor (hledal jsem přirozenější slova) a Honza, polknuv poslední sousto, řekl pomalu: “Kdybys byl tak vysoký, jak seš blbě, tak by ti slunko propálilo lebku.” Z té věty se na mne vesele šklebil plebejský duch periférie a já jsem se náhle zastyděl nad tím, že se pořád zhýčkaně dovolávám

ztracených privilegií, když jsem své přesvědčení přece vystavěl právě na odporu k privilegiím a zhýčkanosti.

Během času jsem se s Honzou velmi sblížil (Honza mne ctil, že jsem uměl rychle z paměti vyřešit všechny početní komplikace spojené s vyplácením mzdy a zabránil tak několikrát, aby nás vzali na hůl); jednou se mi vysmál, že trávím jako blbec vycházky v kasárnách, a vytáhl mne s partou ven. Na tu vycházku si dobře pamatuju; byla nás tenkrát větší parta, asi osm, byl s námi Stáňa, Varga a taky Čeněk, nedostudovaný umprumák z druhé čety (dostal se k černým, protože na Umprum maloval tvrdošíjně kubistické obrazy, zato teď, aby si získal sem tam nějakou výhodu, maloval do všech vojenských místností velké uhlové kresby husitských bojovníků s palcáty a cepy). Neměli jsme příliš mnoho možností, kam jít: do vnitřní Ostravy nám byl přístup zakázán a byly nám povoleny jen některé čtvrti a v nich zas jen některé hospody. Došli jsme do sousedního předměstí a měli jsme štěstí, protože v bývalém sále sokolovny, na niž se žádný zákaz nevztahoval, byla tancovačka. Zaplatili jsme u vchodu nepatrné vstupné a nahrnuli se dovnitř. Ve velkém sále bylo mnoho stolů a mnoho židlí, lidí méně: všeho všudy nějakých deset holek; mužů asi třicet a z nich polovina vojáků z tamních dělostřeleckých kasáren, jak nás uviděli, hned zpozorněli a my jsme cítili na kůži, že si nás prohlížejí a počítají. Usadili jsme se u dlouhého prázdného stolu, poručili si láhev vodky, avšak ošklivá servírka stroze prohlásila, že je zakázáno alkohol čepovat, takže Honza objednal osm limonád; pak vybral od každého bankovku a vrátil se za chvíli s třemi láhvemi rumu, kterým jsme si pak pod stolem sklenice s limonádou dolévali. Dělali jsme to s největší tajností, protože jsme viděli, jak nás dělostřelci bedlivě střeží, a věděli jsme, že by nebyli nijak od toho, aby na nás nedovolené konzumování alkoholu prozradili. Ozbrojené útvary k nám totiž chovaly hluboké nepřátelství: viděli v nás jednak podezřelé živly, vrahy, zločince a nepřátele připravené (ve smyslu tehdejší špionážní literatury) provést kdykoliv úkladnou vraždu jejich pokojných rodin, jednak (a to bylo snad důležitější) nám záviděli, že jsme měli peníze a mohli si všude dovolit pětkrát víc než oni.

V tom byla totiž zvláštnost naší situace: neznali jsme než únavu a dřinu, měli jsme každých čtrnáct dnů čerstvě zholené lebky, aby nám vlasy nepřidávaly nepatřičného sebevědomí, byli jsme vydědenci, kteří už v

životě nečekali nic dobrého, ale měli jsme peníze. Nebylo jich mnoho, ale pro vojáka a jeho dvě vycházky za měsíc to bylo takové jmění, že se mohl v těch několika hodinách svobody (na těch několika povolených místech) chovat jako boháč a vynahradiť si tak chronickou bezmoc ostatních dlouhých dnů.

Zatímco tedy na pódiu vyhrávala špatná dechová kapela střídavě polku a valčík a na parketě se točilo několik párů, prohlíželi jsme si pokojně holky a popíjeli limonádu, jejíž alkoholická příchuť nás už teď povyšovala nad všechny ostatní, co v sále seděli; byli jsme ve výborné náladě; cítil jsem, jak mi stoupá do hlavy opojný cit veselé družnosti, cit kumpánství, který jsem nezažil od té doby, co jsem naposledy hrával s Jaroslavem a ostatními v cimbálové kapele. A Honza mezitím vymyslel plán, jak odtud dělostřelcům odvést co nejvíc holek. Plán byl výborný ve své jednoduchosti a začali jsme ho rychle uskutečňovat. Nejenergičtěji se pustil do díla Čeněk, a protože byl vejtaha a komediant, prováděl svůj úkol k našemu potěšení co nejnápadněji: vyzval k tanci velmi nalíčenou černovlásku a přivedl ji pak k našemu stolu; nechal si nalit pro sebe a pro ni rumovou limonádu a řekl jí významně: “Tak platí!”; černovláska přikývla a přitukla si. V té chvíli šel už kolem výrostek v dělostřelecké tmiformě s dvěma desátnickými frčkami na výložkách, zastavil se u černovlásky a řekl Čeněkovi co nejhrubším hlasem: “Dovolíš?” “Samozřejmě, kamaráde, jenom si zaválči,” řekl Čeněk. Zatímco černovláska hopsala v idiotském rytmu polky s náruživým desátníkem, volal už Honza pro taxík; za deset minut byl taxík tu a Čeněk se postavil k východu ze sálu; černovláska dotančila tanec, omluvila se desátníkovi, že jde na záchod, a za chvíli už bylo slyšet odjíždějící auto.

Po Čeněkovi dosáhl úspěchu starý Ambroz z druhé roty, který si našel jakousi starší holku ubohého zevnějšku (to nebránilo čtyřem dělostřelcům, aby se kolem ní zoufale netočili); za deset minut tu byl taxík a Ambroz odjel s děvkou a s Vargou (který tvrdil, že s ním žádná holka nepůjde) do smluvené hospody na druhém konci Ostravy za Čeněkem. Pak se podařilo dvěma dalším z nás unést ještě jednu holku a zbyli jsme tu v sokolovně jen tři:

Stáňa, Honza a já. Dělostřelci se na nás dívali čím dál zlověstněji očima, protože začali tušit souvislost mezi naším ztenčeným počtem a

zmizím tří žen z jejich loviště. Snažili jsme se tvářit nevinně, ale cítili jsme, že je rvačka ve vzduchu. “Teď už jen poslední taxík pro náš čestný ústup,” řekl jsem a díval se lítostivě na blondýnu, s kterou se mi podařilo na začátku jednou tančit, ale které jsem nenašel odvahu říct, aby se mnou odtud odjela; doufal jsem, že to udělám při dalším tanci, jenomže si ji pak už dělostřelci tak hlídali, že jsem se k ní nedostal. “Nedá se nic dělat,” řekl Honza a zvedl se, aby šel telefonovat. Ale jak šel přes sál, zvedali se dělostřelci od svých stolků a nahrnuli se kolem něho. Rvačka visela ve vzduchu, byla už docela na spadnutí a mně se Stáňou nezbyvalo nic jiného, než abychom vstali od stolu a šourali se za ohroženým kamarádem. Hlouček dělo- střelců obklopoval Honzu mlčky, ale pak se najednou mezi nimi objevil přiožralý roťák (měl asi taky flašku pod stolem) a hrozivé mlčení přerušil: začal kázat, že prý jeho otec byl za první republiky nezaměstnaný a on už nemá nervy se dívat, jak se tady roztahují tihle buržousti s černýma výložkami, že na to nemá nervy a ať ho kamarádi hlídají, aby tomuhletomu (mínil Honzu) nedal přes držku. Honza mlčel, a když se objevila mezi roťákovou řečí malá pauzička, otázal se slušně, co by si soudruzi dělostřelci od něho přáli. Abyste votud rychle táhli, řekli dělostřelci a Honza řekl, že to právě chceme, ale ať ho nechají, aby si zavolal taxíka. V té chvíli se zdálo, že roťák dostane záchvat: to je k posrání, křičel vysokým hlasem, to je k posrání, my se dřem, ven se nedostanem, kostru honíme, prachy nemáme a voni, ti kapitalisti, ti diverzanti, ti hajzli si budou jezdit taxíkem, a to prý ne, kdyby je měl zaškrtit těmahle rukama, taxíkem odtud nepojedou!

Všichni byli upoutáni hádkou; okolo uniformovaných se nahrnuli i civilové a personál sokolovny, který se bál incidentu. A v té chvíli jsem zahlédl svou blondýnu; osaměla u stolu a (netečná k hádce) vstala a šla k záchodu; nenápadně jsem se odpojil od hloučku a v předsíni u vchodu, kde byla šatna a záchody (kromě šatnářky tam nikdo nebyl), jsem ji oslovil; spadl jsem do situace jako neplavec do vody a ostych neostych, musil jsem jednat; hrábl jsem do kapsy, vytáhl několik zmačkaných stovek a řekl jsem: “Nechcete s námi? Bude větší legrace než tady!” Zadívala se na stovky a pokrčila rameny. Řekl jsem, že na ni počkám venku a ona přikývla, zapadla na záchod a za chvíli vyšla už oblečena do pláště; usmívala se na mne a prohlásila, že je na mně hned vidět, že jsem jiný než druzí. Slyšel jsem to docela rád, vzal jsem ji pod paží a vedl na druhou stranu ulice, za roh,

odkud jsme pak pozorovali, kdy se před vchodem do sokolovny (ozářeným jedinou lucernou) objeví Honza se Stáňou. Blondýna se mne zeptala, jestli jsem student, a když jsem přisvědčil, svěřila se mi, že jí včera ukradli ze šatny ve fabrice prachy, které nebyly její, ale podnikové, a že je zoufalá, protože by ji mohli dát kvůli tomu k soudu: zeptala se mne, jestli bych jí nemohl nějakou stovku půjčit; sáhl jsem do kapsy a dal jí dvě pomačkané stokoruny.

Nečekali jsme dlouho a oba kamarádi vyšli s nasazenými lodičkami a v pláštích. Pískl jsem na ně, ale v té chvíli se vyřítili z hospody tři jiní vojáci (bez pláštů a bez čepic) a rozběhli se k nim. Slyšel jsem výhružnou intonaci otázek, jejichž slova jsem

nerozeznával, ale jejichž smysl jsem vytušil: hledali moji blondýnu. Pak jeden z nich skočil na Honzu a začala rvačka. Rozběhl jsem se za nimi. Stáňa měl na sebe jednoho dělostřelce, ale Honza dva; byli by ho už málem srazili k zemi, ale přiběhl jsem naštěstí v pravý čas a začal tlouct pěstmi do jednoho z nich. Dělostřelci předpokládali, že budou v početní převaze a od chvíle, kdy se síly vyrovnaly, ztratili původní rozběh; když se jeden z nich složil pod Stáňovou ranou k zemi a začal úpět, využili jsme jejich zmatku a opustili rychle bojiště.

Blondýna nás za rohem poslušně čekala. Když ji kamarádi uviděli, propadli v třetivé nadšení, říkali, že jsem kanón, chtěli mne objímat a já jsem byl po velice dlouhé době poprvé zase upřímně a vesele št'asten. Honza vytáhl zpod kabátu plnou láhev rumu (nechápu, jak se mu ji podařilo uchránit během rvačky) a zvedl ji do výše. Byli jsme v nejlepší míře, jenomže jsme neměli kam jít: z jedné hospody jsme byli vyhozeni, do jiných jsme neměli přístup, taxík nám zuřiví sokové odepřeli a i venku byla naše existence ohrožena trestnou výpravou, kterou na nás ještě mohli uspořádat. Dali jsme se rychle pryč úzkou uličkou, šli jsme chvíli mezi domy a potom už byla jenom z jedné strany zeď a z druhé ploty; u plotu se rýsoval žebříňák a vedle něho jakýsi polní stroj s plechovou sedačkou. "Trůn," řekl jsem a Honza posadil blondýnu na sedačku, která byla právě tak metr nad zemí. Podávali jsme si láhev z ruky do ruky, pili jsme všichni čtyři, blondýna měla brzo plno řečí a vsadila se s Honzou: "Že bys mi nepůjčil stovku!" Honza byl grand, vrazil jí stokorunu a holka měla za chvíli zvednutý

kabát i vyhrnutou sukni a za další chvíli si sama sundala kalhotky. Vzala mne za ruku a přitahovala si mne k sobě, ale já jsem měl trému, vytrhl se jí a přistrčil k ní Stánu, který neprojevoval ani nejmenší váhavost a vstoupil zcela rozhodně mezi její nohy. Setrvali spolu sotva dvacet vteřin; chtěl jsem pak dát přednost Honzovi (jednak jsem se (chtěl chovat jako hostitel, jednak jsem měl pořád trému), ale tentokrát byla blondýna rezolutnější, strhla mne k sobě, a když jsem byl s to po povzbuzujících dotecích se s ní konečně spojit, pošeptala mi něžně do ucha: “Jsem tady kvůli tobě, blbečku,” a potom začala vzdychat, takže jsem najednou měl opravdu pocit, že je to něžná dívka, která mne miluje a kterou miluju, a ona vzdychala a vzdychala a já jsem nepřestával, až jsem slyšel najednou Honzův hlas, pronášející jakousi sprostotu, a vtom jsem si uvědomil, že to není dívka, kterou miluju, a odstoupil jsem od ní náhle, bez ukončení, že se blondýna skoro ulekla a řekla: “Co blbneš?”, ale to už byl u ní Honza a hlasité vzdychání pokračovalo.

Vrátili jsme se toho dne do kasáren až ke druhé hodině v noci. V půl páté jsme už musili vstávat na nedělní dobrovolnou směnu, za niž bral náš velitel prémie a my si vysluhovali naše obsobotní vycházky. Byli jsme nevyspalí, měli jsme v těle alkohol, a přestože jsme se pohybovali v přítmí štol jako mátohy, vzpomínal jsem na prožitý večer rád.

Horší to bylo o čtrnáct dnů později; Honza měl kvůli nějakému incidentu zakázané vycházky a já jsem se dostal ven s dvěma kluky z jiné čety, s kterými jsem se znal jen velmi zběžně. Šli jsme skoro najisto za jakousi ženskou, které se přezdívalo pro její obludnou délku Kandelábr. Byla to šereda, ale nedalo se nic dělat, protože okruh žen, které jsme mohli získat, byl značně omezen zejména našimi malými časovými možnostmi. Nutnost využít za každou cenu volna (tak krátkého a tak řídké udíleného) vedla vojáky k tomu, že dávali přednost jistému před snesitelným. Během času byla získána vzájemně sdělovanými průzkumy sít' (byť chatrná) takových víceméně jistých (a ovšem sotva snesi-

telných) žen a byla dána k obecnému použití.

Kandelábr byl z té obecné sítě; nijak mi to nevadilo; když oba kluci žertovali o její abnormální délce a asi padesátkrát opakovali žert, že si musíme najít cihlu, abychom si ji dali pod nohy, až přijde na věc, bylo mi

tohle žertování (obhrouhlé a nudné) zvláštním způsobem příjemné a podporovalo ve mně zuřivou chuť na ženu; na jakoukoli ženu; čím méně individualizovaná, oduševnělá, tím lépe; tím lépe, bude-li to jakákoli žena.

I když jsem však hodně vypil, zuřivá chuť po ženě ze mne opadla, když jsem holku zvanou Kandelábr uviděl. Připadalo mi všechno nechutné a zbytečné, a protože tam nebyl ani Honza, ani Stáňa, nikdo, koho bych měl rád, padla na mne příštího dne strašlivá kocovina, která do své skepse zpětně zahrnula i příhodu před čtrnácti dny, a já jsem se zapřísahal, že už nikdy nechci mít ani holku na sedačce polního stroje, ani opilý Kandelábr ...

Ozvala se snad ve mně nějaká morální zásada? Nesmysl; byla to prostě nechuť. Ale proč nechuť, když ještě pár hodin předtím jsem měl zuřivou chuť na ženu, přičemž zlobná zuřivost té chuti souvisela právě s tím, že mi bylo programově jedno, kdo bude ta žena? Byl jsem snad jemnější než druzí a ošklivily se mi prostitutky ? Nesmysl: zaskočila mne lítost.

Lítost z jasnozřivého poznání, že tato situace nebyla čímsi výjimečným, co jsem volil z nadbytku, z rozmaru, z neposedné touhy poznat a prožít vše (vznešené i sprosté), nýbrž že se stala základní, příznačnou a obvyklou situací mého nynějšího života. Že jí byl přesně vymezen okruh mých možností, že jí byl přesně nakreslen horizont mého milostného života, jenž mi má od nynějška náležet. Že tato situace nebyla výrazem mé svobody (jak bych ji mohl chápat, kdyby se mi přihodila třeba o rok dříve), nýbrž výrazem mé determinace, mého omezení, mého odsouzení. A pocítil jsem strach. Strach z tohoto žalostného horizontu, strach z tohoto údělu. Cítil jsem, jak se má duše stahuje do sebe, jak začíná před tím vším couvat, a zároveň jsem se hrozil, že nemá, kam by vycouvala z toho obklíčení.

Tento smutek z žalostného milostného horizontu znali (či aspoň nevědomě pociťovali) téměř všichni z nás. Bedřich (autor mírových manifestů) bránil se mu rozjímavým nořením do hlubin svého nitra, v němž zřejmě sídlil jeho mystický Bůh; v erotické sféře odpovídala této nábožné niternosti samohana, kterou provozoval s rituální pravidelností. Ostatní se hráli mnohem sebeklamavěji: doplňovali cynické výlety za děvkami nejsentimentálnějším romantismem; kdekdo měl doma lásku, kterou si zde soustředěným vzpomínáním oleštil do nejzářivějšího třpytu; kdekdo věřil v dlouhotrvající Věrnost a ve věrné Čekání; kdekdo si tajně namlouval, že holka, kterou ulovil opilou v hospodě, k němu chová svaté city. Stáňu dvakrát navštívilo pražské děvče, s kterými měl cosi před vojnu (a které tehdy určitě nebral moc vážně), a Stáňa byl najednou naměkko a rozhodl se (v souladu se svou zbrklou náturou), že se s ní okamžitě ožení. Říkal nám sice, že to dělá jen proto, aby svatbou získal dva volné dny, ale já jsem věděl, že je to jen rádoby cynická výmluva. Bylo to v prvních dnech března, když mu velitel opravdu povolil dva dny volna a Stáňa odjel na sobotu a na neděli do Prahy se oženit. Pamatuju si to docela přesně, protože den Stáňovy svatby stal se i pro mne velmi významným dnem.

Měl jsem povolenou vycházku, a protože mi po posledním volnu utraceném s Kandelábrem bylo smutno, vyhnul jsem se kamarádů a šel jsem sám. Nasedl jsem na lokálku, starou tramvaj jezdící po úzkých kolejích a spojující vzdálené ostravské čtvrtě, a nechal se jí unášet. Nazdařbůh jsem pak z tramvaje vystoupil a nazdařbůh zase nasedl na tramvaj jiné tratě; celá ta nekončící ostravská periférie, v níž se v prapodivném skladu mísí fabrika s přírodou, pole se smetišti, lesíky s haldami, činžáky s venkovskými staveními, mne zvláštním způsobem přitahovala a rozrušovala; vystoupil jsem znovu z tramvaje a dal se pěšky na dlouhou procházku: vnímal jsem téměř s vášní tu divnou krajinu a snažil se přijít na kloub jejímu duchu; snažil jsem se pojmenovat slovy to, co dává této krajině složené z tak různorodých prvků jednotu a řád; šel jsem kolem idylického vesnického domku obrostlého břečťanem a napadlo mne, že sem patří právě proto, že se naprosto nehodí k oprýskaným činžákům, které stojí v jeho blízkosti, ani k siluetám těžních věží a komínů a pecí, které tvoří jeho pozadí; šel jsem kolem nízkých nouzových baráků, které byly samy jakousi osadou v osadě, a viděl jsem kousek od nich stát vilu, sice špinavou a šedou, ale obklopenou zahradou a železným plotem; na rohu zahrady rostla velká smuteční vrba,

kteřá byla v této krajině jakýmsi zbloudilcem - a přece, říkal jsem si, snad právě proto sem patřila. Byl jsem rozrušen všemi těmito

drobnými objevy nepatřičností, nejen že jsem v nich viděl jednotícího jmenovatele této krajiny, ale především proto, že jsem v nich spatřoval obraz svého vlastního osudu, svého vlastního vyhnanství v tom městě; a ovšem: to promítnutí mého osobního příběhu do objektivitu celého města mi poskytovalo jakési smíření; chápal jsem, že sem nepatřím, stejně jako sem nepatřila smuteční vrba a domek s břechťanem, stejně jako sem nepatřily krátké ulice vedoucí do prázdna a nikam, ulice poskládané z domků, které sem přišly jakoby každý odjinud, nepatřil jsem sem, stejně jako sem nepatřily - v krajině kdysi útěšně venkovanské- obludné čtvrtě nízkých nouzových baráků, a uvědomoval jsem si, že právě proto, že sem nijak nepatřím, musím tu být, v tomto úděsném městě nepatřičností, v městě, které svázalo do bezohledných objetí vše, co je si cizí.

Pak jsem se octl v dlouhé ulici Petřkovic, někdejší vesnice, tvořící dnes jedno z blízkých ostravských předměstí. Zastavil jsem se u většího jednoposchodového stavení, na jehož rohu byl ve svislé poloze upevněn nápis: KINO. Napadla mne otázku, docela bezvýznamná, jaká jen může napadnout bloumajícího chodce: jak to, že u slova KINO není též jméno kina? Rozhlížel jsem se, ale na budově (jež ostatně ničím biograf nepřipomínala) žádný jiný nápis nebyl. Mezi budovou a vedlejším domem byla asi dvoumetrová mezera tvořící úzkou uličku; dal jsem se tedy a přešel na dvůr; tu teprve bylo patřno, že budova má zadní přízemní trakt; na jeho zdi byly zasklené skřínky s reklamními plakátky a fotografiemi z filmů; šel jsem k nim, ale ani tu jsem nenašel jméno kina; rozhlédl jsem se a viděl naproti za drátěným plotem na sousedním dvorku děvčátko. Zeptal jsem se ho, jak se kino jmenuje; děvčátko se podívalo překvapeně a řeklo, že neví. Smířil jsem se tedy s tím, že se kino nejmenuje; že v tomto ostravském vyhnanství nemají kina ani na jméno.

Vrátil jsem se znovu (bez jakéhokoli záměru) zpět k zasklené skřínce, a tu mi teprve padlo do oka, že film, který je ohlašován plakátkem a dvěma fotografiemi, je sovětský film Čestný soud. Byl to tentýž film, jehož hrdinky se dovolávala Markéta, když se jí zachtělo hrát v mém životě slavnou roli slitovnice, týž film, jehož přísnějších stránek se dovolávali

soudruzi, když vedli proti mně stranické řízení; to vše mi ten film dostatečně znechutilo, takže jsem už o něm nechtěl slyšet; ale vida, ani tu v Ostravě jsem neunikl jeho vztyčenému prstu ... Nu což, nelíbí-li se nám zdvižený prst, stačí, obrátíme-li se k němu zády. Udělal jsem to tak a odcházel z dvora zpět na petřkovickou ulici.

A tehdy jsem poprvé uviděl Lucii.

Šla právě proti mně; vcházela na dvůr biografu: proč jsem ji neminul a nešel dál? bylo to způsobeno zvláštní loudavostí mé vycházky? bylo to ve zvláštním pozdně odpoledním osvětlení dvora, že jsem přece jen zůstal ještě chvíli uvnitř něho a nevycházel na ulici? anebo to bylo v Luciině zjevu? Ale vždyť ten zjev byl zcela obyčejný, a i když mne později právě tato obyčejnost dojímal a přitahovala, čím to, že mne zarazila a zastavila hned na první pohled? cožpak jsem takových dívčích obyčejností nepotkával na ostravských ulicích více? anebo byla tato obyčejnost tak neobyčejná? Nevím. Jisto je pouze, že jsem zůstal stát a díval se za dívkou: šla pomalým, nespěchavým krokem ke skřínce a dívala se na fotografie z Čestného soudu; pak se jen pomalu od nich odtrhla a šla dál otevřenými dveřmi dovnitř malé haly s pokladnou. Ano, už tuším, byla to snad právě ta zvláštní Luciina pomalost, co mne tak upoutalo, pomalost, z níž jako by vyzařovalo odevzdané vědomí, že není kam spěchat a že je zbytečné vztahovat po něčem netrpělivé ruce. Ano, snad opravdu právě ta pomalost plná smutku mne přiměla, abych dívku zpovzdáli sledoval, jak jde k pokladně, jak vytahuje drobné, bere lístek, nahlíží do sálu a pak se zase obrací a vychází na dvůr.

Nespouštěl jsem z ní oči. Zůstala stát zády ke mně s pohledem dál, za dvůr, kde ohrazeny dřevěnými plůtky pokračovaly zahrádky a chalupy vesnických domků až nahoru, kde je uzavíral obrys hnědého lomu. (Nemohu nikdy zapomenout na ten dvůr, pamatuju si z něho každou drobnost, pamatuju si drátěný plot, který dvůr dělil od sousedního dvora, kde na schůdcích vedoucích do domu lelkovalo malé děvčátko; pamatuju si, že ty schody lemovala zídka, na jejichž stupních stály dva prázdné květináče a šedivý lavór; pamatuju si slunce, začmoudlé, svažující se k obzoru lomu.)

Bylo za deset minut šest, to znamenalo, že bylo deset minut do začátku představení. Lucie se obrátila a vycházela zvolna přes dvůr na ulici; šel jsem za ní; zavřel se za mnou obraz popleněného ostravského venkova a objevila se zase městská ulice; padesát kroků odtud bylo malé náměstíčko, pečlivě upravené, s několika lavičkami a parčíkem, za nímž prosvítala pseudogotická stavba z červených cihel. Sledoval jsem Lucii: sedla si na lavičku; pomalost ji neopouštěla ani na chvíli, mohl bych málem říci, že i seděla pomalu; nerozhlížela se, netěkala, seděla, jako se sedí, když se čeká na operaci nebo na něco, co nás upoutává natolik, že se nerozhlížíme a jsme obráceni zrakem do sebe; snad mi právě tato okolnost umožnila, abych bloumal okolo a prohlížel si ji, aniž si to uvědomovala.

Mluvívá se o láskách na první pohled; jsem si příliš dobře vědom toho, že láska má sklon vytvářet sama ze sebe legendu a zpětně mytizovat své počátky; nechci tedy tvrdit, že tu šlo o tak náhlou lásku; ale jakési jasnozření tu opravdu bylo: tu esenci Luciiny bytosti, anebo - mám-li být zcela přesný - esenci toho, čím pak Lucie pro mne byla, jsem pochopil, pocítil, uzřel naráz a hned, Lucie mi přinesla sama sebe, jako se lidem přinášejí zjevené pravdy.

Díval jsem se na ni, pozoroval jsem její venkovskou trvalou ondulaci drobných vlasů do beztvare mas kudrlinek, pozoroval jsem její hnědý svrchníček, ubohý a odřený a snad i trochu krátký; pozoroval jsem její tvář nenápadně pěknou, pěkně nenápadnou; cítil jsem, že je v té dívce klid, prostota a skromnost a že to všechno jsou hodnoty, které potřebuju; zdálo se mi, že jsme si ostatně velmi blízcí; že máme oba pro sebe (ač se neznáme) tajemný dar samozřejmosti; zdálo se mi, že stačí pouze k dívce jít a oslovit ji a že ve chvíli, kdy se mi (konečně) podívá do tváře, musí se usmát asi tak, jako by před ní stál náhle bratr, kterého několik let neviděla.

Pak zvedla Lucie hlavu; dívala se vzhůru na věž s hodinami; (i tento pohyb mám vmemorován do hlavy; pohyb dívky, která nenosí hodinky na ruce a která si automaticky sedá čelem k hodinám). Vstala a šla ke kinu; chtěl jsem se k ní připojit; nechyběla mi smělost, ale chyběla mi pojednou slova; měl jsem sice prsa plná pocitů, ale v hlavě ani jednu slabiku; došel jsem za dívkou zase až do malé předsínky, kde byla pokladna a odkud bylo vidět do sálu, jenž zel prázdnotou. Prázdnota hlediště čímsi odpuzuje; Lucie se

zastavila a rozpačitě rozhlédla; v tu chvíli vešlo do předsíně několik lidí a hrnulo se k pokladně; předběhl jsem je a koupil si lístek na nemilovaný film.

Zatím dívka vešla do hlediště; šel jsem za ní, v poloprázdném sále ztratila čísla na vstupenkách smysl a každý si sedl, jak chtěl; šel jsem do téže řady jako Lucie a sedl si vedle ní. Pak se rozezněla vřískavá hudba z obehnané desky, hlediště ztemnělo a na plátně se objevily reklamy.

Lucie si musila uvědomovat, že to není náhoda, sedl-li si voják s černými výložkami právě vedle ní, jistě mne celou dobu vnímala a cítila mé sousedství, snad je musila cítit o to víc, že jsem já sám byl na ni zcela soustředěn; co se dělo na plátně, jsem nevnímal (jak směšná pomsta: radoval jsem se, že film, jehož se mí mravokárci tak často dovolávali, míjí teď přede mnou na plátně, aniž mu věnuji pozornost).

Potom film skončil, rozsvítla se světla, hrstka diváků se zvedala ze svých míst. Také Lucie vstala. Zvedla z klína složený hnědý svrchník a vsunula ruku do jeho rukávu. Nasadil jsem si rychle lodičku, aby neviděla dohola ostříhanou lebku, a pomohl jí beze slova do druhého rukávu. Krátce se na mne podívala a nic neřekla, snad jen nepatrně pohnula hlavou, ale nevěděl jsem, mělo-li to znamenat děkovnou úklonu nebo byl-li to pohyb docela mimoděčný. Potom drobnými kroky vycházela z řady. Oblékl jsem si také rychle svůj zelený plášť (byl mi dlouhý a asi mi velmi neslušel) a šel jsem za ní. Ještě v hledišti kina jsem ji oslovil.

Jako bych se po dobu dvou hodin, kdy jsem seděl vedle ní a myslil na ni, ladil na její vlny: uměl jsem s ní najednou mluvit, jako bych ji dobře znal; nezačal jsem rozhovor žádným vtípem nebo paradoxem, jak jsem míval ve zvyku, ale byl jsem docela

přirozený - a byl jsem tím sám překvapen, protože jsem až doposud vždycky před dívkami klopytal pod tíhou škrabošek.

Ptal jsem se jí, kde bydlí, co dělá, jestli chodí často do kina. Řekl jsem jí, že pracuju v dolech, že je to dřina, že se dostanu málokdy ven. Říkala, že je zaměstnána ve fabrice, že bydlí v internátu, že musejí být v jedenáct doma, že do kina chodí často, protože ji nebaví tancovačky. Řekl jsem jí, že bych s

ní šel rád do kina, až bude mít zase někdy volno. Řekla, že chodí raději sama. Zeptal jsem se jí, zda je to proto, že se cítí být v životě smutná. Přisvědčila. Řekl jsem jí, že mi taky není veselo.

Nic nesbližuje lidi rychleji (byť třeba mnohdy zdánlivě a klamně) jako smutné, melancholické porozumění; toto ovzduší klidné účasti, které uspává jakékoli obavy a zábrany a je srozumitelné duši jemné i vulgární, vzdělané i prosté, je nejjednodušším způsobem sblížení, a přece tak velmi vzácným: je totiž třeba odložit vypěstované “držení duše”, vypěstovaná gesta a mimiku a být prostý; nevím, jak se mi toho (náhle, bez přípravy) podařilo dosíci, jak se to mohlo podařit mně, který jsem slepecky tápával za svými umělými tvářemi; nevím; ale pocíťoval jsem to jako nečekaný dar a zázračné vysvobození.

Říkali jsme si tedy o sobě nejobyčejnější věci; naše zpovědi byly stručné a věcné. Došli jsme až k internátu a tam jsme chvíli stáli; lucerna vrhala světlo na Lucii a já jsem se díval na její hnědý kabátek a hladil jsem ji nikoli po tváři ani po vlasech, ale po odřené látce toho jímavého pláště.

Vzpomínám si ještě na to, že se lucerna pohupovala, že kolem přešly s nepříjemně hlasitým smíchem mladé holky a otvíraly dveře internátu, vzpomínám si na pohled vzhůru po zdi té budovy, v níž Lucie bydlela, zdi šedé a holé s okny bez říms; vzpomínám si pak na Luciinu tvář, která byla (ve srovnání s tvářemi jiných dívek, jež jsem znal z podobných situací) velice klidná, bez mimiky a podobala se tváři žákyně, která je u tabule a pokorně vypovídá (beze vzdoru a beze lsti) jen to, co ví, neusilujíc o známku ani o pochvalu.

Dohodli jsme se, že napíšu Lucii pohlednici, abych jí oznámil, kdy budu mít zase povolenu vycházku a kdy se uvidíme. Rozloučili jsme se (bez polibků a doteků) a já jsem odcházel. Když jsem byl vzdálen několik kroků, ohlédl jsem se a viděl jsem ji, jak stojí ve dveřích, neodmyká, stojí a dívá se za mnou; teprve teď, když jsem byl vzdálen, vystoupila ze své zdrženlivosti a její pohled (do té doby plachý) se na mne dlouze upíral. A potom zvedla ruku jako někdo, kdo nikdy rukou nemával a neumí mávat, jenom ví, že se na rozloučenou mává, a proto se nemotorně odhodlal k tomuto pohybu. Zastavil jsem se a také jsem jí zamával; dívali jsme se na sebe z této dálky,

znovu jsem šel a znovu se zastavil (Lucie stále pohybovala rukou), a takto jsem pomalu odcházel, až jsem konečně zašel za roh a zmizeli jsme si z očí.

—
(8)

Od onoho večera se ve mně všechno změnilo; byl jsem opět obydlen; nebyl jsem už jen tou žalostnou prázdnotou, v níž se proháněly (jak smetí ve vyrabovaném pokoji) stesky, výčitky a žaloby; pokoj mého nitra byl náhle uklizen a kdosi v něm žil. Hodiny, které v něm na stěně visely s rafičkami po dlouhé měsíce nepohnutými, se pojednou roztikaly. To bylo významné: čas, který až dosud plynul jako lhostejný proud od ničeho k ničemu (byl jsem přece v pauze!) bez jakékoli artikulace, bez jakéhokoli taktu, začal opět získávat svou zlidštěnou tvář: začal se členit a odpočítávat. Začal jsem lpět na propustkách z kasáren a jednotlivé dny se mi měnily v příčle žebříku, po němž jsem stoupal za Lucií.

Nikdy v životě jsem už nevěnoval žádné jiné ženě tolik myšlenek, tolik mlčenlivého upření jako jí (neměl jsem na to ostatně už nikdy ani tolik času). K žádné ženě jsem nepocíťoval nikdy tolik vděčnosti.

Vděčností? Za co? Lucie mne především vytrhla z kruhu toho žalostného milostného horizontu, jímž jsme byli všichni obklíčeni. Ovšem: i čerstvě ženatý Stáňa se vytrhl svým způsobem z tohoto kruhu; měl teď doma, v Praze, svou milovanou ženu, mohl na ni myslit, mohl si kreslit dalekou budoucnost svého manželství, mohl se těšit tím, že je milován. Ale nebylo mu co závidět. Uvedl činem sňatku do pohybu svůj osud, a už ve chvíli, kdy sedal do vlaku a vracel se do Ostravy, pozbýval na něho jakýkoli vliv; a tak týden po týdnu, měsíc po měsíci přikapávalo do jeho počáteční spokojenosti víc a víc neklidu, víc a víc bezmocné starosti o to, co se děje v Praze s jeho vlastním životem, od něhož tu byl oddělen a k němuž nesměl.

I já jsem setkáním s Lucií uvedl svůj osud do pohybu; ale neztrácel jsem ho z dohledu; setkával jsem se s Lucií málo, ale přece jen téměř pravidelně a

věděl jsem, že na mne umí čekat čtrnáct dnů i déle a potkat mne po té přestávce tak, jako bychom se rozešli včera.

Ale Lucie mne neosvobodila jen z obecné kocoviny způsobované bezútěšností ostravských milostných avantýr. Věděl jsem už sice v té době, že jsem prohrál svůj zápas a nezměním nic na svých černých výložkách, věděl jsem, že je nesmyslné, abych se odcizoval lidem, s nimiž jsem měl dva nebo více roků žít pohromadě, že je nesmyslné reklamovat neustále právo na svou původní životní dráhu (jejíž privilegovanost jsem už začal chápat), ale přece tato změna postoje byla jen rozumová, volní, a nemohla mne zbavit vnitřního pláče nad “ztraceným osudem”. Tento vnitřní pláč Lucie zázračně utišila. Stačilo mi, že jsem ji cítil vedle sebe s celým teplým okruhem jejího života, v němž nehrála vůbec žádnou úlohu otázka kosmopolitismu a internacionalismu, bdělost a ostražitost, spory o definici diktatury proletariátu, politika se svou strategií, taktikou a kádrovou politikou.

Na těchto starostech (tak zcela dobových, že se jejich terminologie stane již brzo nesrozumitelná) jsem ztroskotal, a právě na nich jsem lpěl. Mohl jsem před různými komisemi uvádět desítky důvodů, proč jsem se stal komunistou, ale to, co mne na hnutí nejvíc okouzlovalo, ba omamovalo, byl volant dějin, v jehož blízkosti (ať už opravdu nebo zdánlivě) jsem se octl. Tehdy jsme totiž skutečně rozhodovali o osudech lidí a věcí; a právě na vysokých školách: v profesorských sborech bylo tehdy málo komunistů a tak v prvních létech řídili vysoké školy komunističtí studenti téměř sami, rozhodující o obsazení profesorských sborů, o reformě výuky i o učebních osnovách. Opojení, které jsme zažívali, se obvykle nazývá opojení mocí, ale (při troše dobré vůle) mohl bych volit i méně přísná slova: byli jsme uhranuti dějinami; byli jsme opojeni tím, že jsme vyskočili na hřbet dějin a cítili je pod sebou; zajisté, vyvinulo se to pak většinou opravdu v ošklivou touhu po moci, ale (tak jak jsou všechny lidské věci dvojznačné) byla v tom (a snad zejména u nás mladíčků) zároveň docela ideální iluze, že právě my zahajujeme tu epochu lidstva, kdy člověk (každý člověk) nebude ani mimo dějiny, ani pod patou dějin, nýbrž je bude dirigovat a tvořit.

Byl jsem přesvědčen, že mimo okruh onoho dějinného volantu (jehož jsem se opojeně dotýkal) není života, nýbrž jen živoření, nuda, vyhnanství, Sibiř.

A teď jsem najednou (po půl roce Sibíře) viděl docela novou a nečekanou možnost života: otevřela se přede mnou zapomenutá louka všednodennosti ukrytá pod perutí letících dějin a na ní stála chudičká, bědná a přece milovánímhodná žena - Lucie.

Co věděla Lucie o té velké dějinné peruti? Sotva někdy zaslechla její zvuk; nevěděla nic o dějinách; žila pod nimi; netoužila po nich, byly jí cizí; nevěděla nic o velkých časných starostech, žila starostem malým a věčným. A já jsem byl náhle vysvobozen; zdálo se mi, že pro mne přišla, aby mne uvedla do svého šedivého ráje; a krok, jenž se mi zdál být před chvílí strašný, krok, jímž jsem měl "vystoupit z dějin", byl pro mne najednou krokem úlevy a štěstí. Lucie mne držela plaše za loket a já jsem se nechal vést ...

Lucie byla má šedá uvaděčka. Ale kdo byla Lucie podle věcnějších dat?

Bylo jí devatenáct let, ale ve skutečnosti asi mnohem víc, tak jako bývá mnohem víc let ženám, které měly tvrdý život a byly hozeny po hlavě z věku dětství do věku dospělosti. Říkala, že pochází z Chebu, že ukončila devítiletku a pak chodila do učení. O svém domově mluvila nerada a pokud vůbec mluvila, tedy jen proto, že jsem ji k tomu nutil. Byla doma nespokojena: „Naši mne neměli rádi,” říkala a uváděla různé doklady: matka se prý podruhé provdala; nevlastní otec prý pil a byl na ni zlý; jednou ji podezírali, že jim zatajila nějaké peníze; také ji bili. Když nesoulad dostoupil jisté výše, využila Lucie příležitosti a odešla do Ostravy. Tady už žije celý rok; kamarádky má; ale raději chodí sama, kamarádky chodí tančit a vodí si na internát kluky, a to ona nechce; je vážná: chodí raději do kina.

Ano, charakterizovala se jako "vážná" a spojovala tuto vlastnost s návštěvami biografu; nejraději měla filmy z války, které se v té době hojně promítaly; snad to bylo tím, že byly napínavé; ale snad ještě spíš tím, že v nich bylo nahromaděno velké utrpení a Lucie nad nimi zažívala pocity lítosti a žalu, o nichž se domnívala, že ji povznášejí a utvrzují v její "vážnosti", kterou měla na sobě ráda. Jednou se mi také zmínila, že viděla "moc krásný film" - byl to Dovženkův Mičurin; velmi se jí líbil a uváděla proto tři důvody: bylo tam, prý pěkně ukázáno, jak je krásná příroda; měla prý také vždycky hrozně ráda květiny; a člověk, který nemá rád stromy, není prý hodný člověk.

Nebylo by ovšem správné si myslet, že mne na Lucii přitahovala jen exotičnost její prostoty; Luciina prostota, kusé vzdělání jí nijak nebránilo, aby mi rozuměla. To porozumění nespočívalo ve zkušenostech nebo vědění, ve schopnosti prodebatovat věc a poradit, nýbrž v tušivé vnímavosti, s níž mi naslouchala.

Vybavuje se mi jeden letní den: dostal jsem tehdy vycházku dřív, než měla Lucie po práci; vzal jsem si tedy s sebou knížku; usadil jsem se na zídku plotu a četl jsem si; byl jsem na tom se čtením špatně, měl jsem málo času a špatné spojení s pražskými známými; ale vzal jsem si s sebou už jako rekrut do kufříku tři knížky veršů, které jsem si stále četl a které mi přinášely útěchu: byly to básně Františka Halase.

Ty knížky sehrály v mém životě zvláštní roli, zvláštní už proto, že nejsem čtenářem poezie a že to byly jediné knihy veršů, které jsem si kdy zamiloval. Dostal jsem se k nim v době, kdy už jsem byl vyloučen ze strany; právě tehdy se stalo Halasovo jméno znovu proslulé tím, že vedoucí ideolog tehdejších let obvinil nedávno zemřelého básníka z morbidnosti, nevíry, existencialismu a ze všeho, co v té době mělo zvuk politického anathema. (Kniha, v níž shrnul své názory na českou poezii a na Halase, vyšla tehdy v masovém nákladu a probíralo ji povinně na svých schůzkách tisíce mládežnických kroužků.)

Člověk hledá ve chvílích neštěstí útěchu v tom, že svůj smutek spojuje se smutkem jiných; i když je v tom snad cosi směšného, přiznám se k tomu: vyhledal jsem si Halasovy verše proto, že jsem se chtěl seznámit s někým, kdo byl také exkomunikován; chtěl jsem poznat, jestli se moje vlastní mentalita opravdu podobá mentalitě exkomunikovaného; a chtěl jsem zkusit, zda smutek, o němž onen mocný ideolog prohlašoval, že je chorobný a škodný, neposkytne mi třeba svým souzněním nějakou radost (protože radost jsem ve své situaci těžko mohl hledat v radosti). Vypůjčil jsem si ještě před odchodem do Ostravy všechny tři knížky od bývalého spolužáka, který holdoval literatuře, a uprosil ho nakonec, aby je už po mně nechtěl zpátky. A ty verše mne pak provázely.

Když mne toho dne Lucie našla na smluveném místě s knížkou v ruce, zeptala se mne, co to čtu. Ukázal jsem jí rozevřenou knížku. Řekla udiveně: “To jsou básničky.” “Je ti divné, že čtu básničky?” Pokrčila rameny a řekla:

“Proč,” ale myslím, že jí to divné bylo, protože jí básničky s největší pravděpodobností splývaly s představou dětské četby. Toulali jsme se divným ostravským létem plným sazí, černým létem, nad nímž pluly místo bílých oblak vozíky s uhlím na dlouhých lanech. Viděl jsem, že Lucii knížka v mé ruce pořád nějak přitahuje. A tak když jsme si sedli do řídkého hájku, který je pod Petřvaldem, otevřel jsem knížku a zeptal se jí: „zajímá tě to?” Kývla hlavou.

Nikomu předtím a nikomu potom jsem verše nepředčítal; mám v sobě dobře fungující pojistku studu, která mi brání, abych se příliš otvíral před lidmi, abych prohlašoval před druhými své city; a čtení veršů mi připadá, jako bych nejen mluvil o svých citech, ale jako bych o nich mluvil stoje na jedné noze; určitá nepřirozenost, která je v samém principu rytmu a rýmu, uváděla by mne do rozpaků, kdybych se jí měl oddat jinak než v samotě.

Ale Lucie měla zázračnou moc (nikdo jiný po ní ji už neměl), že ovládala tuto pojistku a zbavovala mne břemene ostychu. Mohl jsem si před ní dovolit vše: i upřímnost, i cit, i patos.

A tak jsem četl:

Kláskem hubeným je tělo tvé
z nějž zrno vypadlo a nevzklíčí
jak klásek hubený je tělo tvé

Přadenem z hedvábí je tělo tvé
toužením popsané do vrásky poslední
jak přadeno z hedvábí je tělo tvé

Spáleným nebem je tělo tvé

číhavě v tkáni smrtka sní

jak spálené nebe je tělo tvé

Přetiché je tělo tvé

jeho pláč zachvívá mými víčky

jak tiché je tělo tvé

Držel jsem Lucii kolem ramene (potaženého tenkým plátnem květovaných šatků), cítil jsem je v prstech a podlehl nabízející se sugesci, že verše, které čtu (ta táhlá litanie), patří právě smutku Luciina těla, tichého, smířeného těla odsouzeného k smrti. A četl jsem jí další básně a také tu, která mi dodnes vyvolává její obraz a končí trojverším:

Slova zpozdilá vám nevěřím já věřím mlčení

je nad krásou je nade vším

slavnost porozumění

Najednou jsem ucítil v prstech, že Luciino rameno se zachvívá; že Lucie pláče.

Co ji rozplakalo? Smysl těch veršů? Nebo spíš nepojmenovatelný smutek, který vanul z melodie slova barvy mého hlasu? Anebo ji snad povznášela slavnostní nesrozumitelnost básní a ona byla dojata k slzám tímto

povznesením? Anebo prostě v ní verše uvolnily tajemnou závoru a vyhrnula se nahromaděná tíha?

Nevím. Lucie mne držela jak dítě okolo krku, hlavu měla přitisknutu na zpoceně plátno zelené uniformy, která mi obepínala prsa, a plakala, plakala, plakala.

—

(9)

Kolikrát mi v posledních létech vyčítaly nejrůznější ženy (jen proto, že jsem jim neuměl oplácet jejich city), že jsem nafoukaný. Je to nesmysl, nejsem vůbec nafoukaný, ale po pravdě řečeno, samotného mne zarmucuje, že jsem si od dob své skutečné dospělosti neuměl najít opravdový vztah k žádné ženě, že jsem žádnou ženu, jak se říká, nemiloval. Nejsem si jist, zda znám příčiny tohoto svého nezdaru, nevím, zda tkvějí prostě ve vrozených nedostatcích mého srdce, nebo zda spíš kotví v mém životopise; nechci být patetický, ale je tomu tak: vracívá se mi velmi často ve vzpomínkách sál, v němž sto lidí vzpažuje a dává tak povel k tomu, aby můj život byl zlomen; těch sto lidí netušilo, že přijde jednou šestapadesátý rok a pozvolná změna poměrů; nic takového nemohli tušit a počítali tedy s tím, že mé vyvržení bude doživotní. Nikoli z bolestí, spíš z jakési zlomyslné svéhlavosti, která je vlastností přemýšlení, jsem často tu situaci různě obměňoval a představoval si, co by se třeba dělo, kdybych místo na vyloučení ze strany byl navržen na oběšení. Nemohl jsem nikdy dojít k ničemu jinému, než že by i v tomto případě všichni zvedli ruce, zvláště když by v úvodním referátu byla prospěšnost mého oběšení cituplně zdůvodněna. Od té doby, potkávám-li nové muže a ženy, kteří by mohli být mými přáteli či milenkami, přenáším si je v duchu do té doby a do toho sálu a ptám se, zda by zvedli ruku: žádný v té zkoušce neobstál: všichni zvedali ruku, stejně jako ji zvedali (ať už ochotně či neochotně, z víry či ze strachu) tehdejší mí přátelé a známí. A uznejte: je těžko žít s lidmi, kteří by vás byli ochotní poslat do vyhnanství nebo na smrt, je těžko se s nimi zdůvěrnit, je těžko je milovat.

Snad to bylo ode mne kruté počínání podrobovat lidi, s nimiž jsem se stýkal, tak kruté imaginární zkoušce, když bylo nanejvýš pravděpodobné, že by v mé blízkosti prožili víceméně klidný všední život mimo dobro a zlo a nikdy by neprošli skutečným sálem, v němž se zvedají ruce. Snad někdo dokonce řekne, že mé počínání mělo jediný účel: abych se v morální samolibosti nadřazoval nad ostatní. Ale obvinění z domýšlivosti by opravdu nebylo spravedlivé; sám jsem ovšem nikdy nezvedl ruku pro něčí zkázu, viděl jsem však dobře, že je to zásluha dost problematická, protože práva zvedat ruku jsem byl dostatečně včas zbaven. Dlouho jsem si sice snažil namluvit alespoň to, že bych v podobných situacích ruku nezvedl, ale jsem natolik poctivý, že jsem se musil nakonec sám sobě vysmát: já jediný že bych ruku nezvedl? já jediný jsem spravedlivý? ach, ne, nenašel jsem v sobě žádnou záruku, že bych byl lepší než jiní; jenomže co z toho má plynout pro můj vztah k ostatním? Vědomí vlastní ubohosti mne s ubohostí jiných nijak nesmiřuje. Protiví se mi z duše, když k sobě lidé cítí bratrský cit, protože v sobě navzájem spatřili obdobnou nízkost. Netoužím po tomhle slizkém bratrství.

Tak jak to, že jsem tehdy mohl milovat Lucii? Úvahy, jimž jsem dal před chvílí průchod, mají naštěstí pozdější datum, takže jsem Lucii (v jinošském věku, kdy jsem se víc rmoutil než přemýšlel) mohl přijímat ještě s lačným srdcem a bez pochybovačství jako dar; dar z nebes (šedivě přívětivých nebes). Byla to pro mne tehdy šťastná doba, možná má nejšťastnější: byl jsem udřený, umlácený, ubuzerovaný, ale v mém nitru se den ze dne šířil modřejší a modřejší mír. Je to legrační: kdyby ženy, které mi dnes mají za zlé mou nafoukanost a podezírají mne, že považuji kdekoho za hlupáka, znaly Lucii, nazvaly by ji s posměchem hlupačkou a nemohly by pochopit, že jsem ji měl rád. A já jsem ji měl rád tak, že jsem si vůbec nepřipouštěl myšlenku, že bych se s ní někdy rozešel; nikdy jsme o tom sice s Lucií nemluvili, ale já sám jsem docela vážně žil v představách, že si ji jednou vezmu za ženu. A jestli mne i napadlo, že by to byl nerovný svazek, tak mne ta nerovnost spíš vábila než odpuzovala.

Měl bych být za těch pár šťastných měsíců vděčný i tehdejšímu veliteli; poddůstojníci nás honili, jak jen mohli, hledali nám smítka v záhybech uniformy, rozhazovali nám postele, když na nich našli jediný záhyb - ale velitel byl slušný. Byl to starší chlapík, přeložili ho k nám od pěchotního

pluku a říkalo se, že ho tím degradovali. Byl tedy také postižený a snad ho to s námi vnitřně smiřovalo; chtěl po nás samozřejmě pořádek, kázeň a sem tam nějakou nedělní dobrovolnou směnu (aby mohl vykázat nadřazeným politickou aktivitu), ale nikdy nás nehonil zbytečně a celkem bez potíží nám poskytoval naše osobotní vycházky; dokonce se mi zdá, že právě ono léto jsem se mohl vídat s Lucií až třikrát do měsíce.

Ve dnech, kdy jsem byl bez ní, jsem jí psal; napsal jsem jí bezpočet dopisů, pohlednic a lístků. Dnes už si neumím dost dobře představit, co jsem jí psal a jak. Rád bych četl po sobě ty dopisy a zároveň jsem rád, že je nemohu číst; člověk má velkou výhodu, že se nemůže potkat sám se sebou v mladším vydání; bojím se, že bych si byl protivný a že bych pak po sobě roztrhal i toto vyprávění, protože bych poznal, že svědectví, které tu o sobě podávám, je až příliš prosáklé mým dnešním postojem, mým dnešním smýšlením. Ale které vzpomínání není zároveň (a bezděčně) přemalováváním starého obrazu? Které vzpomínání není současnou expozicí dvou tváří, té přítomné i té minulé? Jaký jsem opravdu byl - bez prostřednictví dnešního vzpomínání - to už nikdy nikdo nezjistí. Ale ostatně - mám-li se vrátit k věci - není tak důležité, jaké mé dopisy byly; chtěl jsem se spíš zmínit o tom, že jsem jich Lucií napsal velice mnoho - a Lucie mně ani jeden.

Nemohl jsem jí přimět, aby mi napsala; snad jsem jí vlastními dopisy nějak zakřikl; snad se jí zdálo, že nemá o čem psát, že dělá pravopisné chyby; snad se styděla za svůj neumělý rukopis, který jsem znal jen z podpisu v její občanské legitimaci. Nebylo v mých silách jí naznačit, že právě její neumělosti a neznalosti jsou mi drahé, ne snad proto, že bych ctil primitivnost pro ni samu, ale že byly znakem Luciiny nedotčenosti a že mi tak dávaly naději vepsat se do Lucie o to hlouběji, o to nesmazatelněji.

Lucie mi za moje dopisy jen plaše děkovala a brzy začala toužit po tom, aby mi je něčím oplácela; a protože mi nechtěla psát, zvolila místo dopisů květiny. Poprvé to bylo tak: bloumali jsme řídkým hájkem a Lucie se najednou shýbla pro nějaký kvíteček (budiž mi odpuštěno, že neznám jeho jméno: měl drobné fialové okvědí a tenký stonek) a podala mi ho. To mi bylo milé a nijak mne to nezarazilo. Ale když mne na naší příští schůzce čekala s celou kytičkou, začal jsem se trochu stydět.

Bylo mi dvaadvacet let, vyhýbal jsem se křečovitě všemu, co ba na mne mohlo vrhnout stín zženštilosti nebo nedospělosti; styděl jsem se nosit po ulici květiny, nerad jsem je kupoval, natož dostával. Namítl jsem Lucii v rozpacích, že květiny dávají muži ženám a ne ženy mužům, ale když jsem viděl, že je jí do pláče, rychle jsem je pochválil a vzal si je.

Nedalo se nic dělat. Květiny mne od té doby čekaly na každé naší schůzce a já jsem se s tím nakonec smířil, protože mne odzbrojila spontánnost toho daru a protože jsem viděl, že Lucie na tomto způsobu obdarovávání lpí; snad to bylo proto, že sama trpěla nedostatkem jazyka, nedostatkem výmluvnosti a viděla v květinách jistou formu řeči; ne snad ve smyslu toporné symboliky starých květomluv, spíš ve smyslu ještě starším, nejasnějším, instinktivnějším, předjazykovém; snad Lucie, která byla vždycky spíš zamklá než mluvná, toužila instinktivně po tom němém stadiu člověka, kdy nebylo slova kdy lidé spolu rozmlouvali způsobem drobných gest: ukázali si prstem strom, zasmáli se, dotkli se jeden druhého ...

Ať už jsem chápal nebo nechápal podstatu Luciina obdarovávání, byl jsem jím nakonec pohnut a probudila se ve mně touha, abych i já ji obdaroval. Lucie měla všehovšudy troje šaty, které si pravidelně střídala, takže naše schůzky po sobě následovaly v rytmu třídobého taktu. Měl jsem všechny ty šatky rád, právě proto, že byly odřené, nepřiliš vkusné a obnošené; měl jsem je stejně rád jako její hnědý svrchník (krátký a na manžetách odřený), který jsem přece pohladil ještě dřív než Luciinu tvář. A přece jsem si usmyslil, že Lucii koupím šaty, krásné šaty a mnoho šatů. Peněz jsem měl přece dost, šetřit se mi nechtělo a utrácet v hospodách jsem přestal. A tak jsem zavedl Lucii jednoho dne do obchodního domu s konfekcí.

Lucie si nejdřív myslila, že tam jdeme jen tak civět a pozorovat lidi, kteří proudili po schodištích dolů a nahoru. V druhém poschodí jsem se zastavil u dlouhých tyčí, z nichž visely v hustém zástupu dámské šaty, a Lucie, když viděla, jak si je zvědavě prohlížím, přistoupila blíž a začala některé z nich komentovat. "Tyhle jsou hezké," ukázala na jedny, na nichž byla pečlivě vypodobněna červená kvítečka. Bylo tam opravdu málo hezkých šatů, ale sem tam se něco lepšího našlo; vytáhl jsem jedny šaty a zavolal obsluhujícího prodavače: "Mohla by si to slečna vyzkoušet?" Lucie by se

snad byla bránila, ale před cizím člověkem, prodavačem, si netroufala, takže se octla za plentou, ani nevěděla jak.

Po nějaké chvíli jsem poodhrnul plentu a podíval se na Lucii; ačkoli šaty, které zkoušela, nebyly nijak exkluzivní, téměř jsem užasl: jejich jakž takž moderní střih udělal z Lucie pojednou jinou bytost. “Mohu se podívat?” ozval se za mnou prodavač a zahrnul pak Lucii i zkoušené šaty mnohomluvným obdivem. Pak se podíval na mne, na moje výložky a zeptal se mne (ačkoliv kladná odpověď byla předem samozřejmá), jestli jsem u politických. Kývl jsem hlavou. Mrkl, usmál se a řekl: “Měl bych tu nějaké věci z lepší kvality; nechcete se podívat?” a ve chvílce tu bylo několik letních a jedny exkluzivní večerní šaty. Lucie si je zkoušela jedny po druhých, všechny jí slušely, ve všech byla jiná a v těch večerních jsem ji vůbec nemohl poznat.

Uzlové zvraty ve vývoji lásky nebývají způsobovány vždycky dramatickými událostmi, nýbrž často okolnostmi na první pohled zcela nenápadnými. Ve vývoji mé lásky k Lucii sehrály takovou úlohu šaty. Až dotud byla pro mne Lucie vším možným: dítětem, pramenem dojetí, pramenem útěchy, balzámem i únikem ode mne samotného, byla pro mne skoro doslova vším - kromě ženou. Naše láska v tělesném slova smyslu nepřesáhla hranici polibků. Ostatně i způsob, jak Lucie líbala, byl dětský (zamiloval jsem se do těch dlouhých, ale cudných polibků zavřenými rty, které jsou suché a které hladíce se vzájemně počítají si tak dojatě své jemné rýžky).

Zkrátka - až dosud jsem k ní cítil něhu, nikoli smyslnost; na nepřítomnost smyslnosti jsem si tak zvykl, že jsem si ji ani neuvědomoval; můj vztah k Lucii zdál se mi tak krásný, že mne nemohlo ani napadnout, že mu vlastně něco chybí. Všechno spolu harmonicky splývalo: Lucie - její klášterně šedý šat - a můj klášterně nevinný poměr k ní. Ve chvíli, kdy si Lucie oblékla jiné šaty, byla náhle celá rovnice porušena; Lucie rázem utekla mým představám o Lucii; pochopil jsem, že má před sebou i jiné možnosti a podoby než ty jímavě venkovanské. Viděl jsem ji najednou jako hezkou ženu, jejíž nohy se lákavě rýsují pod dobře střiženou sukní, jejíž proporce jsou dobře rozvrženy a jejíž nenápadnost se rázem rozplyne v šatech, které

mají výraznou barvu a pěkný střih. Byl jsem docela omámen jejím náhle objeveným tělem.

Lucie bydlela v internátě v jednom pokoji s třemi dalšími dívkami; návštěvy do internátu byly povoleny jen dva dny v týdnu, a to jen tři hodiny, od pěti do osmi, přičemž se musel návštěvník dole ve vrátnici zapsat, odevzdat legitimaci a při odchodu se opět hlásit. Kromě toho měly všechny tři Luciiny spoluobytelkyně své mládence (jednoho či víc) a všechny se s nimi potřebovaly setkávat v intimitě internátního pokoje, takže se věčně hádaly, nenáviděly a vyčítaly si každou minutu, kterou jedna druhé ubrala. To všechno bylo tak nepříjemné (ne-li potupné), že jsem se nikdy nesnažil navštívit Lucii v jejím domově. Ale věděl jsem také, že všechny tři Luciiny spolubydlící mají odjet asi za měsíc na třítydenní zemědělskou brigádu. Řekl jsem Lucii, že toho chci využít a sejít se s ní v ten čas u ní. Nepřijala to ráda; zesmutněla a řekla, že prý je se mnou raději venku. Řekl jsem jí, že toužím po tom, být s ní někde, kde nás nebude nikdo a nic rušit a budeme se moci soustředit jen na sebe; a že chci také poznat, jak bydlí. Lucie mi neuměla odporovat a já si dodnes pamatuju, jak jsem byl rozrušen, když konečně souhlasila s mým návrhem.

---

(10)

Už jsem byl v Ostravě skoro rok a vojna zpočátku nesnesitelná stala se mi za tu dobu čímsi všedním a obvyklým; byla sice nepříjemná a namáhavá, ale přesto se mi podařilo uprostřed ní žít, najít pár kamarádů a dokonce být šťasten; bylo to pro mne krásné léto (stromy byly plné sazí a přesto se mi zdály nesmírně zelené, když jsem je viděl očima právě osvobozenýma ze šachetní tmy), ale jak to tak bývá, zárodek neštěstí je skryt právě uvnitř štěstí: smutné události tehdejšího podzimu měly své početí v tom zelenočerném létě.

Začalo to Stáňou. V březnu se oženil a už za pár měsíců mu začaly docházet zprávy, že se mu jeho žena fláká po barech; zneklidněl, psal ženě dopis za

dopisem a docházely mu uklidňující odpovědi; ale potom (to už bylo venku teplo) ho navštívila v Ostravě matka; strávil s ní celou sobotu a vrátil se pak do kasáren bledý a zamlklý; nejdříve nechtěl nic říct, protože se styděl, ale příští den se svěřil Honzovi a pak dalším a za chvíli to věděli všichni, a když Stáňa viděl, že to všichni vědí, mluvil o tom sám, denně a skoro pořád: že se mu žena kurví a že za ní pojede a že jí zakroutí krkem. A hned šel žádat velitele o dva dny volna, jenomže velitel se mu je zdráhal dát, protože právě v té době byly na Stáňu z dolů i z kasáren samé stížnosti, které si způsoboval roztěkaností a podrážděností. Stáňa tedy prosil o volno na čtyřadvacet hodin. Velitel se smíloval a dal mu je. Stáňa odjel a od té doby jsme ho již nikdy neviděli. Co se s ním dělo, vím jen z doslechu:

Přijel do Prahy, uhodil na ženu (nazývám ji ženou, ale byla to devatenáctiletá holka!) a ona mu všechno bezostyšně (a snad s chutí) přiznala; začal ji bít, bránila se, začal ji škrtit a nakonec ji práskl lahví přes hlavu; holka padla na podlahu a zůstala bez hnutí. Stáňa okamžitě vystřízlivěl, zachvátila ho hrůza a utekl; sehnal bůhvíjak nějakou chatu v Krušných horách a tam žil ve strachu a v očekávání, kdy ho najdou a dají mu pro vraždu provaz. Našli ho až po dvou měsících, ale nesoudili ho pro vraždu, nýbrž pro dezerci. Jeho žena se totiž brzy po jeho odchodu probrala z mdlob a kromě boule na hlavě neměla nejmenší úhonu na zdraví. Zatímco seděl ve vojenské věznici, dala se s ním rozvést a je dnes ženou jednoho známého pražského herce, na kterého se chodím dívat jen proto, abych si vzpomínal na starého kamaráda, který pak smutně skončil: po vojně zůstal pracovat v dolech; pracovní úraz ho připravil o nohu a špatně zhojená amputace

o život.

Ta ženská, která se prý dodnes výborně vyjímá v bohémské společnosti, nepřivedla do maléru jen Stáňu, ale nás všechny. Alespoň se nám to tak jevilo, i když nemůžeme nijak přesně vědět, zda mezi ostudou kolem Stáňova zmizení a ministerskou kontrolou, která přišla brzy poté do našich kasáren, byla skutečně (jak všichni soudili) příčinná souvislost. At' tak či onak, náš velitel byl odvolán a místo něho přišel mladý důstojník (mohlo mu být sotva pětadvacet let) a s jeho příchodem se všechno změnilo.

Řekl jsem, že mu bylo asi pětadvacet, ale vypadal ještě mladší, vypadal jako chlapeček; tím víc si dával záležet na tom, aby jeho vystupování bylo co nejpůsobivější a zjednálo mu respekt. Říkali jsme si o něm, že své projevy cvičí před zrcadlem a že se je učí nazpaměť. Nerad křičel, mluvil suše a dával nám s největším klidem najevo, že nás všechny považuje za zločince: “Já vím, že vy byste mě nejraději viděli viset,” řeklo nám to dítě při svém prvním projevu, “jenomže bude-li někdo viset, budete to vy a ne já.”

Brzy došlo k prvním konfliktům. V paměti mi utkvěla hlavně příhoda s Čeněkem, snad proto, že nám připadala velmi zábavná. Nemohu si odpustit, abych o ní nevyprávěl: Za ten rok, co byl na vojně, udělal Čeněk již mnoho velkých nástěnných kreseb, které za předchozího velitele docházely vždycky uznání. Čeněk, jak jsem již řekl, maloval nejraději Zizku a husitské bojovníky; aby udělal radost kamarádům, rád doplňoval jejich skupiny kresbou nahé ženy, kterou veliteli představil jako symbol Svobody nebo symbol Vlasti. I nový velitel chtěl použít Čeněkových služeb, předvolal si ho a požádal, aby něco namaloval pro místnost, kde se pořádaly hodiny politické výchovy. Řekl mu při té příležitosti, že

by měl tentokrát nechat těch Zizků a “zaměřit se víc k současnosti”, že by měla být v obraze znázorněna Rudá armáda a její sepětí s naší dělnickou třídou a také její význam pro vítězství socialismu v Únoru. Čeněk řekl: “Provedu!” a dal se do práce; maloval několik odpolední na zemi na velkých bílých papírech, které pak rýsováčky upevnil na celou průčelní stěnu místnosti. Když jsme hotovou kresbu (vysokou půl druhého metru, širokou nejmíň osm metrů) poprvé uviděli, úplně jsme oněměli; uprostřed stál v hrdinném postoji teple oděný sovětský voják s automatem a v chlupaté čepici na uši a kolem něho dokola bylo asi osm nahých žen. Dvě stály vedle něho, koketně k němu vzhlížely, zatímco on je držel každou z jedné strany kolem ramenou a bujaře se smál; ostatní ženské se kupily kolem dokola, dívaly se na něho, vztahovaly k němu ruce nebo prostě jen tak stály (jedna také ležela) a vystavovaly své pěkné tvary.

Čeněk se postavil před obraz (čekali jsme na příchod politruka a byli jsme v místnosti sami) a udělal nám asi takovouhle přednášku: Tak tahle, co je tady po pravici seržanta, to je Alena, kluci, to byla moje první ženská vůbec, ta

mě dostala, když mně bylo šestnáct, byla to důstojnická panička, takže se nám sem vohromně hodí. Namaloval jsem ji, jak vypadala tenkrát, dnes už jistě vypadá hůř, ale už tenkrát byla dost při těle, jak vidíte hlavně na bocích (ukázal na ně prstem). Protože byla mnohem krásnější zezadu, nakreslil jsem ji ještě jednou tady (přešel ke kraji obrazu a ukázal tam prstem na nahou ženu, která se obracela zadkem do sálu a zdála se kamsi odcházet). Vidíte její královskou zadnici velikostí možná trochu nad normu, ale tak to právě máme rádi. Já jsem byl tehdy úplnej vůl, vzpomínám si, jak hrozně ráda dostávala na ten zadek bití a jak jsem to pořád neuměl pochopit. Jednou byly velikonoce a ona pořád mlela, abych nezapomněl přijít s mrskačkou, a když jsem přišel, říkala, tak nabij paničku, nabij paničku, dostaneš malovaný vajíčko, a já ji symbolicky pleskal přes sukni a ona říkala, copak to je nějaký bití, vyhrň paničce sukni, a já jí musel vyhrnout sukni a sundat kalhotky a pořád jsem ji blbec jen tak symbolicky pleskal a ona se stala zlá a křičela, budeš bít pořádně, spratku! prostě byl jsem vůl, zato tahle (ukázal na ženu po levici seržanta), to je Lojzka, tu jsem měl už v dospělém věku, měla malý prsa (ukázal), dlouhý nohy (ukázal) a hrozně hezkou tvář (taky ukázal) a chodila do stejného ročníku jako já. A tohle je naše modelka ze školy, tu umím úplně nazpaměť a dvacet jinejch kluků ji taky umí nazpaměť, protože stávala vždycky uprostřed klasy a učili jsme se na ní malovat lidský tělo a té se žádný z nás nedotkl, matinka ji vždycky čekala před třídou a hned si ji odváděla domů, ta se nám ukazovala, pánbů jí to vodpusť, jen ve vši počestnosti, kamarádi. Zato tahleta, to byla děvka, páni (ukázal na ženskou, která se rozvalovala na jakémisi stylizovaném kanapi), pojďte se podívat blíž (šli jsme), vidíte tu tečku na břichu? to měla spálený od cigarety a prej jí to udělala jedna žárlivá ženská, s kterou měla poměr, protože tahle dáma, páni, byla pod vobojí, ta měla sexus jak natahovací harmoniku, páni, do toho sexu se vlezlo všechno na světě, tam bychom se vlezli my všichni, jak tady jsme, i s našima manželkama, našima holkama, i s našima dětma a prarodičema ...

Čeněk se dostával zřejmě k nejlepšímu pasážím svého výkladu, ale to už vešel do místnosti politruk a museli jsme si sednout. Politruk byl na Čenkovy obrazy zvyklý už z dob starého velitele a nevěnoval tedy ani novému obrazu žádnou pozornost, nýbrž se dal do hlasité četby jakési brožury, v níž byly ozřejmovány rozdíly mezi armádou socialistickou a kapitalistickou. Dozníval v nás dosud Čenkův výklad a oddávali jsme se

tichému snění - ale pak se najednou objevil v místnosti chlapeček-velitel. Přišel zřejmě zkontrolovat přednášku, ale dřív než byl s to přejmout politrukovo hlášení a dát pokyn, abychom si zase sedli, už byl omráčen obrazem na čelní stěně; nenechal ani politruka pokračovat v předcítání a udeřil na Čeňka, co prý má ten obraz znamenat. Čeňek vyskočil, postavil se před obraz a spustil: Zde se alegoricky znázorňuje význam Rudé armády pro boj našeho národa; zde je zobrazena (ukázal na seržanta) Rudá armáda; po jejím boku je symbolizována (ukázal na důstojnickou paničku) dělnická třída a zde po druhé straně (ukázal na spolužákyni) je symbol měsíce Února. Zde potom (ukazoval na další dámy) jsou symboly svobody, symbol vítězství, zde symbol rovnosti; zde (ukázal na důstojnickou paničku předvádějící svou zadnici) je vidět buržoazii, jak odchází ze scény dějin.

Čeňek skončil a velitel prohlásil, že obraz je urážkou Rudé armády, že musí být okamžitě odstraněn; a proti Čeňkovi prý vyvodí všechny důsledky. Zeptal jsem se (polohlasně) proč. Velitel mne uslyšel a zeptal se mne, jestli mám nějaké námítky. Vstal jsem a řekl, že se mně ten obraz líbí. Velitel řekl, že tomu rád věří, protože je to obraz pro onanisty. Řekl jsem mu, že Myslbek dělal svobodu taky jako nahou ženu a Aleš že nakreslil řeku Jizeru dokonce jako tři nahé ženy; že to tak dělali malíři všech dob.

Chlapeček-velitel se na mne nejistě podíval a opakoval svůj rozkaz, že má být obraz odstraněn. Ale snad se nám ho podařilo opravdu zmást, protože Čeňka nepotrestal; znelíbil si ho však a mne spolu s ním. Čeňek dostal velmi brzy kázeňský trest a zanedlouho i já.

To bylo tak: naše četa pracovala jednou na odlehlém místě kasáren s krumpáči a lopatami; lenivý desátník nás nestřežil příliš pozorně, takže jsme se o své nástroje velmi často opírali, klábosili a ani si nevšimli, že nedaleko od nás je chlapeček-velitel a pozoruje nás. Zjistili jsme to až ve chvíli, kdy se ozval jeho strohý hlas: "Vojíne Jahne, ke mně!" Uchopil jsem energicky lopatu a šel se postavit před ním do pozoru. "Takhle si představujete práci?" zeptal se mne. Nevím už opravdu, co jsem mu odpověděl, ale nehylo to nic drzého, protože jsem naprosto neměl v úmyslu ztěžovat si v kasárnách život a popuzovat proti sobě pro nic za nic člověka, jenž měl nade mnou veškeru moc. Po mé bezvýznamné a spíš rozpačité odpovědi mu však ztvrdl pohled, pokročil ke mně, bleskurychle mne chytil

za ruku a přehodil mne přes záda perfektně naučeným chvatem džiu-džitsu. Pak si ke mně dřep a přidržel mne na zemi (nebránil jsem se, jen jsem se divil). “Stačí?” řekl potom hlasitě (tak aby to opodál všichni slyšeli); odpověděl jsem mu, že to stačí. Zavelel mi vztyk a před nastoupenou četou pak prohlásil: “Dávám vojínu Jahnovi dva dny vězení. Ne proto, že byl ke mně drzý. Jeho drzosti, jak jste viděli, jsem si s ním vyřídil ručně. Dávám mu dva dny basy, protože se flákal, a vám je napařím příště také.” Pak se otočil a frajersky odešel.

Tehdy jsem k němu neuměl cítit nic jiného než nenávist, a nenávist vrhá příliš ostré světlo, v němž se ztrácí plastičnost předmětů. Viděl jsem ve veliteli prostě jen mstivou a úskočnou krysu, dnes ho však vidím především jako člověka, který byl mlád a hrál. Mladí lidé přece za to nemohou, že hrají; jsou nehotoví, ale jsou postaveni do hotového světa a musí v něm jako hotoví jednat. Použijí proto honem forem, vzorů a předloh, těch, které se jim líbí, které se nosí, které jim sluší - a hrají.

I náš velitel byl takto nehotový a byl najednou postaven před naše vojsko, kterému nemohl vůbec rozumět; ale uměl si poradit, protože četba a vyprávění mu poskytly vypracovanou masku pro analogické situace: chladnokrevný hrdina rodokapsů, mladý muž železných nervů krotící bandu zločinců, žádný patos, jen chladný klid, efektní suchý vtip, sebevědomí a víra v sílu vlastních svalů. Cím více si byl vědom, že jeho vzezření je chlapečkovské, tím fanatičtěji se té roli železného supermuže oddával, tím usilovněji nám ho předváděl.

Ale copak jsem se střetl s takovým mladistvým hercem poprvé? Když mne vyslýchali na sekretariátě kvůli pohlednici, bylo mi něco přes dvacet a mým vyslýchatelům maximálně o rok dva více. I oni byli především chlapečci, kteří přikryli své nehotové tváře maskou, která se jim zdála nejznamenitější, maskou asketicky tvrdého revolucionáře. A co Markétka? Což se nerozhodla hrát roli spasitelky odkoukanou dokonce jen ze špatného sezónního filmu? A co Zemánek, který byl zničehonic prodchnut sentimentálním patosem morálnosti? To nebyla role? A co já sám? Což jsem neměl dokonce několik rolí, mezi nimiž jsem zmateně pohíhal, až mne pobíhajícího chytili?

Mládí je strašné: je to jeviště, po kterém chodí na vysokých koturnech a v nejrůznějších kostýmech děti (prý nevinné!) a pronášejí naučená slova, jimž jen zpola rozumějí, ale jimž jsou fanaticky oddány. A dějiny jsou strašné, protože se tak často stávají hřištěm nedospělých; hřištěm pro mladičkého Nerona, hřištěm pro mladičkého Napoleona, hřištěm pro zfanatizované davy dětí, jejichž odkoukané vášně a primitivní role se rázem proměňují ve skutečnost katastrofálně skutečnou.

Když na to pomyslím, převrací se mi v mysli veškerý pořádek hodnot a já cítím hlubokou nenávist vůči mládí - a naopak jakési paradoxní odpuštění zločincům historie, v jejichž zločinnosti najednou spatřuju jen hrůznou nesvéprávnost nedospělosti.

A vzpomínám-li už na všechny nedospělé, vybavuje se mi hned i Alexej; i on hrál svou velkou roli, která přesahovala jeho rozum i zkušenost. Měl něco společného s velitelem: i on vypadal mladší na svůj věk; jeho mladistvost (na rozdíl od velitelovy) byla však nepůvabná: hubené tělíčko, krátkozraké oči pod tlustými skly brýlí, uhrovitá (věčně pubertální) pleť. Navštěvoval původně jako prezenčák pěchotní důstojnickou školu, ale byl náhle zbaven hodnosti a přeložen k nám. Schylovalo se totiž k proslulým politickým procesům a v mnoha sálech (stranických, soudních, policejních) byly v permanenci vztyčující se ruce, jež zbavovaly obviněné lidi důvěry, cti i svobody; Alexej byl synem vysokého komunistického funkcionáře, který byl před krátkou dobou zatčen.

Objevil se jednoho dne v našem družstvu a byla mu přidělena Stáňova osiřelá postel. Díval se na nás podobně, jako jsem se na své nové druhy díval ze začátku já; byl proto uzavřený a ostatní, když zjistili, že je členem strany (dosud ho ze strany nevyloučili), začali si před ním dávat pozor na řeči.

Když ve mně Alexej poznal bývalého člena strany, stal se vůči mně poněkud sdílný; svěřil se mi, že musí stůj co stůj obstát ve velké zkoušce, kterou mu život přichystal, a nezradit nikdy stranu. Přečetl mi pak báseň, kterou napsal (ač prý básně nikdy předtím nepsal), když se dověděl, že má být přeložen mezi nás. Bylo tam takové čtyřverší:

Můžete mi, soudruzi,

psí hlavu nasadit a poplivat.

Já i s tou psí poplivanou hlavou, soudruzi,

zůstanu s vámi věrně v řadě stát.

Rozuměl jsem mu, protože já sám jsem to před rokem cítil stejně. Ale tentokrát už přece jenom mnohem méně bolestně: uvaděčka do všednosti, Lucie, mne odvedla z těch míst, kde se tak zoufale mučili Alexejové.

—

(11)

Celou tu dobu, co zaváděl chlapeček velitel nové poměry v našem útvaru, myslil jsem zejména na to, zda se mi podaří dostat vycházku; Luciiny kamarádky odjely na brigádu a já jsem se už měsíc nedostal ven z kasáren; velitel si dobře zapamatoval mou tvář, i moje jméno, a to je na vojně to nejhorší, co se může stát. Dával mi teď najevo, kde mohl, že je každá hodina mého života závislá od jeho libovůle. A s vycházkou to teď bylo vůbec zlé; hned na počátku prohlásil, že ji budou dostávat pouze ti, kdo se zúčastní pravidelně nedělních dobrovolných směn; a tak jsme se jich účastnili všichni; ale to byl mizerný život, protože jsme neměli celý měsíc jediný den bez štoly, a když někdo z nás dostal v sobotu opravdu volno až do dvou do noci, šel potom na nedělní směnu nevyspalý a byl v dolech jako mátoha.

I já jsem začal chodit na nedělní směny, ovšem ani to mi nijak nezaručovalo, že dostanu vycházku, protože zásluha nedělní směny mohla být lehce znehodnocena špatně ustlanou postelí nebo jakýmkoli jiným prohřeškem. Avšak samolibost moci se neprojevuje pouze krutostí, nýbrž i

(byť řidčeji) milosrdenstvím. Chlapečkovi velitelovi dělalo dobře, že mi mohl po několika týdnech projevit i milost, a já jsem dostal na poslední chvíli volno dva dny před návratem Luciiných kamarádek.

Byl jsem rozrušen, když si mne zapisovala ve vrátnici internátu brýlatá stařena a dovolila mi jít nahorn po schodech do čtvrtého poschodí, kde jsem zaklepal u dveří vzadu na konci dlouhé chodby. Otevřely se dveře, ale Lucie zůstala za nimi skryta, takže jsem viděl před sebou jen sám pokoj, který se na první pohled internátnímu pokoji vůbec nepodobal; zdálo se mi, že jsem se octl v místnosti připravené pro jakousi náboženskou slavnost: na stole zářila zlatá kytice jiřin, u okna se tyčily dva velké fíkusy a všude (na stole, na posteli, na zemi, za obrazy) byly rozsypány a zastrkány zelené snítky (asparágu, jak jsem vzápětí zjistil), jako kdyby byl očekáván příjezd Ježíše Krista na oslátku .

Přítáhl jsem si Lucii k sobě (schovávala se mi stále za otevřenými dveřmi) a políbil ji. Byla v černých večerních šatech a střevíčkách s vysokými podpatky, které jsem jí koupil ještě téhož dne, kdy jsme kupovali šaty. Stála tu mezi vší tou slavnostní zelení jako kněžka.

Zavřeli jsme za sebou dveře a já jsem si teprve potom uvědomil, že jsem opravdu jen v obyčejném internátním pokoji a že pod tím zeleným rouchem není nic než čtyři železné postele, čtyři oprýskané noční stolky, stůl a tři židle. Ale to nemohlo nijak umenšit pocit uchvácení, který se mne zmocnil od chvíle, kdy Lucie otevřela dveře: byl jsem vypuštěn po měsíci zas na pár hodin ven; ale nejenom to: poprvé po celém roce jsem byl zase v malé místnosti: ovanul mne opojný dech intimity a síla toho dechu mne téměř porazila.

Na všech dosavadních procházkách s Lucií mne stále spojovala volnost prostoru s kasárnami a s mým tamním údělem; všudypřítomný kolující vzduch mne připevňoval neviditelným poutem k bráně, na níž byl nápis Sloužíme lidu; zdálo se mi, že nikde není místa, kde bych mohl na chvíli přestat “sloužit lidu”; nebyl jsem celý rok v malém soukromém pokoji.

To byla náhle úplně nová situace; zdálo se mi, že jsem na tři hodiny absolutně svoboden; mohl jsem například bez obav shodit se sebe (proti všem vojenským předpisům) nejenom čepici a opasek, ale i blůzu, kalhoty,

boty, všechno, a mohl jsem to eventuelně podle libosti i podupat; mohl jsem dělat cokoli a odnikud mne nebylo vidět; v místnosti nadto bylo příjemné teplo a to teplo i s tou svobodou mi stoupaly do hlavy jak svařený alkohol; vzal jsem Lucii, objal ji, líbal a odnášel si ji na zeleně vystlanou postel. Ty snítky na posteli (byla pokryta lacinou šedou dekou) mne rozrušovaly. Neuměl jsem si je vysvětlit jinak než jako svatební symboly; napadlo mne (a dojímalo mne to), že v Luciině prostotě nevědomě rezonují nejpradávnější zvyklosti lidu, takže se chce rozloučit se svým panenstvím v slavnostní obřadnosti,

Teprve po chvíli jsem si uvědomil, že i když mi Lucie opětuje polibky i objetí, přece v nich zachovává patrnou zdrženlivost. Její ústa, i když mne líbala dychtivě, přece jen zůstávala zamknuta; tiskla se sice ke mně celým tělem, ale když jsem jí vsunul ruku pod sukni, abych ucítil na prstech kůži jejích nohou, vyvinula se mi. Chápal jsem, že moje spontánnost, které jsem se chtěl oddat v mámivé slepotě spolu s ní, je osamocena; pamatuju si, že jsem v tom okamžiku (a bylo to sotva pět minut po mém vstupu do Luciina pokoje) ucítil v očích slzy lítosti.

Usedli jsme si tedy vedle sebe (mačkajíce pod zadky ubohé snítečky) a začli cosi mluvit. Po delší chvíli (hovor za nic nestál) pokusil jsem se Lucii znovu obejmout, ale bránila se; začal jsem s ní tedy zápasit, ale vzápětí jsem poznal, že to není krásný milostný zápas, nýbrž zápas, který převrací náš láskyplný vztah v cosi škaredého, protože Lucie se bránila doopravdy, zuřivě, skoro zoufale a byl to tedy skutečný zápas, nikoli milostná hra, a já jsem proto rychle ustoupil.

Snažil jsem se Lucii přesvědčit slovy; rozpovídal jsem se; mluvil jsem patrně o tom, že ji mám rád a že láska znamená dát se jeden druhému se vším všudy; neříkal jsem zajisté nic originálního (vždyť ani můj cíl nebyl nikterak originální); přes svoji neosobitost byla to však argumentace zcela nevývratná a Lucie se ji také nesnažila nijak vyvracet. Místo toho jen mlčela anebo řekla: “Prosím ne, prosím ne,” anebo: “Dnes ne, dnes ne ...” a pokusila se (byla v tom dojemně neobratná) odvést řeč na jiné téma.

Zaútočil jsem na ni znovu; přece nejsi z těch holek, které člověka vydráždí a pak se mu vysmějí, přece nejsi bezcitná a zlá ... a znovu jsem ji objal a znovu začal krátký a smutný zápas, který mne (znovu) naplnil pocitem

škaredosti, protože byl tvrdý a nebylo v něm ani památky po lásce; jako by v té chvíli Lucie zapomínala, že jsem tu s ní já, jako bych se proměňoval v někoho docela cizího.

Zase jsem přestal a najednou se mi zdálo, že chápu, proč mne Lucie odmítá; můj bože, jak to, že jsem to nepochopil hned? Vždyť Lucie je dítě, vždyť se asi bojí lásky, je panna, má strach, strach z neznáma; předsevzal jsem si okamžitě, že z mého jednání se musí vytratit ona naléhavost, která ji snad odstrašuje, že musím být něžný, jemný, aby se milostný akt ničím nelišil od našich něžností, aby byl jen jednou z něžností. Přestal jsem tedy naléhat a začal jsem se s Lucií mazlit. Líbal jsem ji a hladil (trvalo to hrozně dlouho a najednou mne to vůbec netěšilo, protože se mazlení stalo pouhou lstí a prostředkem), mazlil jsem se tedy s Lucií (neupřímně a hraně) a snažil jsem se ji přitom nenápadně položit. Dokonce se mi to podařilo; hladil jsem ji po nadrech (tomu se Lucie nikdy nebránila); říkal jsem jí, že chci být něžný k celému jejímu tělu, protože to tělo, to je ona, a já chci být něžný k ní celé; dokonce se mi pak podařilo poněkud jí vyhrnout sukně a líbat ji deset, dvacet centimetrů nad koleny; daleko jsem se však nedostal; když jsem chtěl hlavu posunout až k Luciinu klínu, polekaně se mi vytrhla a vyskočila z postele. Podíval jsem se na ni a viděl jsem, že v její tváři je jakési křečovitě úsilí, výraz, který jsem na ní dosud nepoznal.

Lucie, Lucie, stydíš se, že je tu světlo? Chtěla bys tmu? ptal jsem se jí a ona se chytla mé otázky jako spásného žebříku a přisvědčovala, že se stydí světla. Šel jsem tedy k oknu a chtěl jsem stáhnout žaluzie, ale Lucie řekla: “Ne, nedělej to! Nestahuj je!” “Proč?” ptal jsem se. “Já se bojím,” řekla. “Čeho se bojíš, tmy nebo světla?” ptal jsem se. Mlčela a dala se do pláče.

Její odpor mne nijak nedojímal, zdál se mi nesmyslný, křivdivý, nespravedlivý; trápil mne, nerozuměl jsem mu. Ptal jsem se jí, jestli se mi brání proto, že je panna, jestli se bojí bolesti, kterou jí to způsobí. Na každou takovou otázku mi poslušně přisvědčovala, protože v ní viděla pro sebe nabídnutý argument. Vykládal jsem jí o tom, jak je to krásné, že je panna a všechno pozná až se mnou, který ji miluju. “Copak ty se netěšíš na to, že budeš moje žena se vším všudy?” Řekla, že ano, že se na to těší. Znovu jsem ji objal a znovu se mi bránila. Jen stěží jsem přemáhal zlost. “Proč se mi bráníš?” Řekla: “Prosím tě, až příště, ano, já chci, ale až příště,

jindy, dnes ne.” „A proč ne dnes?” Odpověděla: “Dnes ne.” “Ale proč?” Odpověděla: “Prosím tě, dnes ne.” „Ale kdy? Vždyť víš moc dobře, že tohle je poslední příležitost, kdy můžeme být spolu sami, pozítří se vrátí tvoje kamarádka. Kde pak budem spolu sami?” “Ty už něco najdeš,” řekla, “Dobře,” souhlasil jsem, “já tedy něco najdu, ale slib mi že tam se mnou půjdeš, protože to sotva bude tak příjemný pokojík, jako je tihle.” “To nevadí,” řekla, “to nevadí, to může být, kde chceš.” “Dobře, ale slib mi, že tam budeš moje žena, že se mi nebudeš vzpírat.” “Ano,” řekla. “Slibuješ?” “Ano.”

Pochopil jsem, že slib je to jediné, co mohu od Lucie toho dne získat. Bylo to málo, ale bylo to aspoň něco. Potlačil jsem nevoli a strávili jsme zbytek času v povídání. Když jsem odcházel, setřásl jsem si s uniformy smítka asparágu, pohladil Lucii po tváři a řekl jí, že nebudu myslit na nic než na naše příští setkání (a nelhal jsem).

—

(12)

Několik dnů po poslední schůzce s Lucií (byl deštivý podzimní den) vraceli jsme se ze šichty v útvarch do kasáren; silnice byla plná výmolů, v nichž byly hluboké louže; byli jsme zastříkáni, unaveni, promočeni a toužili jsme po odpočinku. Většina z nás neměla už měsíc jedinou volnou neděli. Ale hned po obědě si nás dal chlapeček-velitel nastoupit a oznámil nám, že při odpolední prohlídce našich ubikací zjistil nepořádky. Předal nás potom poddůstojníkům a přikázal jim, aby nám dali za trest do těla o dvě hodiny déle.

Ježto jsme byli vojáci beze zbraně, dostávala naše pořadová a vojenská cvičení zvlášť nesmyslný ráz; neměla žádný účel než znehodnocovat náš životní čas. Vzpomínám si, že za chlapečka velitele jsme musili jednou celé odpoledne přenášet těžká prkna z jedného koutu kasáren na druhý a potom další den zase zpátky a že jsme se takto v přenášení prken cvičili plných deset dnů. Takovým přenášením prken bylo vlastně všechno, co jsme na

kasárenském dvoře po šichtě dělali. Tentokrát jsme tedy přenášeli nikoli prkna, nýbrž svá těla; obraceli jsme je čelem vzad a vpravo bok, házeli jsme je na zem a potom zase zvedali, běhali jsme s nimi tam a sem a vlekli jsme je po zemi. Uběhly tři hodiny pořadových a objevil se velitel; dal poddůstojníkům pokyn, aby nás odvedli na tělocvik.

Vzadu za baráky bylo menší hřiště, kde se dal hrát fotbal, ale kde se dalo i cvičit nebo běhat. Poddůstojníci se rozhodli, že s námi uspořádají štafetové závody; bylo nás v rotě devět družstev po deseti mužích - tedy devět desítilenných štafet. Poddůstojníci nás chtěli nejenom pořádně prohnat, ale protože to byli většinou chlapi od osmnácti do dvaceti let a měli klukovské touhy, chtělo se jim i závodit a dokázat nám, že jsme horší než oni; a tak proti nám postavili svou vlastní štafetu složenou z deseti desátníků a svobodníků.

Trvalo značnou chvíli, než nám vysvětlili svůj záměr a než jsme ho pochopili: prvních deset běžců mělo vyběhnout od jedné strany hřiště ke druhé; tam proti nim měla stát už připravená druhá řada běžců, která měla utíkat zase tam, odkud vyběhli ti první, ale kde už mezitím měla být připravena třetí řada běžců, a tak pořád dál. Poddůstojníci nás pracně rozpočítávali a rozesílali na protilehlé konce hřiště.

Byli jsme po šichtě a po pořadových už k smrti utahaní a zuřili jsme při pomyslení, že máme ještě běhat; a tehdy jsem svěřil asi dvěma kamarádům docela primitivní nápad: poběžíme všichni úplně pomalu! Nápad se hned ujal, šířil se od úst k ústům a v unavené mase vojáků se to začalo najednou spokojeně hýbat utajovaným smíchem.

Konečně jsme stáli každý na svém místě připraveni ke startu závodu, který v celé své koncepci byl nesmysl sám: ačkoli jsme měli běžet v uniformě a těžkých botách, musili jsme ke startu pokleknout; ačkoli jsme si měli štafetu předávat zcela nevídaným způsobem (přejímající běžec běžel proti nám), drželi jsme v ruce pravé štafetové kolíky a odstartoval nás skutečný výstřel pistole. Svobodník v desáté dráze (první běžec poddůstojnického družstva) vyrazil k velkému úprku a i my jsme se pozvedli se země (byl jsem v první řadě běžců) a dali se v pomalém klusu vpřed; už po dvaceti metrech jsme ztěží zadržovali smích, protože svobodník se již blížil druhé straně hřiště, zatímco my jsme kousek od startu v nepravděpodobně

vyřízeném zástupu klusali supajíce a napodobující neobyčejné vypětí; vojáci shromáždění na obou koncích hřiště nás začali hlasitě povzbuzovat: “Tempo, tempo, tempo ...” V polovině hřiště jsme minuli druhého běžce poddůstojnické štafety, který už běžel proti nám a mířil k čáře, odkud jsme vyběhli. Konečně jsme dorazili na konec hřiště a předali kolíky, ale to už na opačné straně za našimi zády vyběhl s kolíkem třetí poddůstojník.

Vzpomínám si dnes na tu štafetu jako na poslední velkou přehlídku mých černých kamarádů. Kluci měli ohromnou invenci: Honza napadal při běhu na jednu nohu, všichni ho zuřivě povzbuzovali a on opravdu doběhl k předávce (za velikého aplausu) jako hrdina dva kroky před ostatními. Cigán Matloš upadl během závodu asi osmkrát na zem. Čeněk běžel a zvedal kolena vysoko až k bradě (muselo ho to určitě namáhat mnohem víc, než kdyby byl nasadil to nejrychlejší tempo). Nikdo nehradil hru: ani ukázněný a smířený autor mírových manifestů Bedřich, který teď běžel vážně a důstojně pomalým tempem s ostatními, ani Josef z vesnice, ani Pavel Pěkný, který mne neměl rád, ani starý Ambroz, který běžel toporně vzpřímen s rukama založenýma za zády, ani zrzavý Petráň, který ječel vysokým hláskem, ani Maďar Varga, který křičel v běhu “Hurá!”, nikdo z nich nepokazil tu výbornou a jednoduchou inscenaci, která způsobovala, že my, kteří jsme stáli kolem, jsme padali smíchem.

Pak jsme viděli, že k hřišti přichází od baráků chlapeček-velitel. Jeden z desátníků ho uviděl a šel mu vstříc podat hlášení. Kapitán ho vyslechl a přistoupil pak k okraji hřiště, aby pozoroval náš závod. Poddůstojníci (jejich štafeta už dávno doběhla vítězně do cíle) znervózněli a začali na nás křičet: “Tak rychle! hněte sebou! Švihat!”, ale jejich povzbuzování docela zaniklo v mocném povzbuzování našem. Poddůstojníci nevěděli co dělat, přemýšleli, zda mají závod přerušit, pobíhali jeden od druhého, radili se, dívali se úkosem na velitele, ale velitel se na ně ani nepodíval a jenom ledově pozoroval závod.

Konečně přišlo na poslední řadu našich běžců; v té byl také Alexej; byl jsem velice zvědav, jak poběží, a nezmýlil jsem se: chtěl zkazit hru: vyběhl vpřed vší silou a po dvaceti metrech měl nejméně pětmetrový náskok. Ale pak se stalo cosi divného: jeho tempo se zmírnilo a náskok zůstával stále stejný; pochopil jsem rázem, že Alexej nemůže zkazit hru, ani kdyby chtěl:

vždyť to byl neduživý hoch, kterému hned po dvou dnech museli chtít nechtě přidělit lehčí práce, vždyť neměl svaly ani dech! Ve chvíli, kdy jsem to pochopil, zdálo se mi, že teprve jeho běh je korunou celé legrace; Alexej se dřel jak mohl, a byl přítom k nerozeznání od kluků, kteří se flákali pět kroků za ním ve stejném tempu; poddůstojníci i velitel musili být přesvědčeni, že Alexejův prudký start patří k celé komedii stejně jako Honzovo předstírané kulhání, Matoušovy pády a naše povzbuzování. Alexej běžel se zaťatými pěstmi stejně jako ti za ním, kteří předstírali velkou námahu a okázale supěli. Jenomže Alexej cítil skutečnou bolest ve slabínách a přemáhal ji s největší námahou, takže mu po tváři stékal skutečný pot; když byli v polovině hřiště, Alexej zvolnil tempo ještě víc a řada pomalu běžících uličníků ho zvolna dobíhala; když byl třicet metrů od cíle, předběhli ho; když byl dvacet metrů od cíle, přestal běžet a došel zbytek kulhavou chůzí; držel si ruku na levé straně slabin.

Pak si nás nechal velitel nastoupit. Ptal se, proč jsme běželi tak pomalu. „Byli jsme unaveni, soudruhu kapitáne: Žádal, aby zvedli ruku všichni, kdo byli unaveni. Zvedli jsme ruku. Díval jsem se dobře na Alexeje (stál v řadě přede mnou); jediný nezvedl ruku. Ale velitel si ho nevšiml. Řekl: „Dobře, tak tedy všichni.“ „Ne,“ ozvalo se. „Kdo nebyl unaven?“ Alexej řekl: „Já.“ „Vy ne?“ podíval se na něho velitel. „Jak to, že jste nebyl unaven?“ „Protože jsem komunista,“ odpověděl Alexej. Na ta slova zahučela rota temným smíchem. „To jste vy, co jste došel do cíle poslední?“ ptal se velitel. „Ano,“ řekl Alexej. „A nebyl jste unaven,“ řekl velitel. „Ne,“ odpověděl Alexej. „Když jste nebyl unaven, sabotoval jste výcvik schválně. Dávám vám čtrnáct dnů vězení pro pokus o vzpouru. Vy ostatní jste byli unaveni, tak máte omluvu. Protože vaše výkony v dolech za moc nestojí, unavujete se zřejmě na vycházkách. V zájmu vašeho zdraví má rota zaraženy vycházky na dva měsíce.“

Ještě než odešel do basy, měl se mnou Alexej rozhovor. Vytkl mi, že se nechovám jako komunista, a zeptal se mne s přísnýma očima, zda jsem pro socialismus či ne. Odpověděl jsem mu, že jsem pro socialismus, ale že tady v kasárnách u černých je to absolutně lhostejné, protože tady existuje jiné dělení než venku: zde jsou na jedné straně ti, kteří ztratili svůj vlastní osud, a na druhé straně ti, kteří jim ho drží v hrsti a dělají si s ním, co chtějí. Ale Alexej se mnou nesouhlasil: čára mezi socialismem a reakcí vede pryč

všudy; naše kasárna nejsou přece než prostředek, jímž se bráníme proti nepřátelům socialismu. Zeptal jsem se ho, jak chlapeček-velitel brání socialismus proti nepřátelům, když právě jeho, Alexeje, posílá na čtrnáct dnů do basy a jedná vůbec s lidmi tak, aby z nich vychoval socialismu nepřátele co nejzavilejší, a Alexej přiznal, že se mu velitel nelíbí. Když jsem mu však řekl, že kdyby i zde v kasárnách byla rozhodující dělicí čára mezi socialismem a reakcí, nemohl by tu on, Alexej, vůbec nikdy být, odpověděl mi prudce, že je tu plným právem. „Můj otec byl zatčen pro špionáž. Rozumíš, co to je? Jak mi má strana důvěřovat? Strana má povinnost mi nedůvěřovat !”

Pak jsem mluvil s Honzou; naříkal jsem (v myšlenkách na Lucii), že se teď nedostaneme dva měsíce ven. „Vole,” řekl mi, “co máš strach. Chodit se bude víc než jindy.”

Veselá sabotáž běžeckého závodu posílila v mých kamarádech cit solidarity a probudila v nich značnou činorodost. Honza vytvořil jakousi malou radu, která začala rychle zkoumat možnosti tajných odchodů z kasáren. Během dvou dnů bylo všechno přichystáno; byl zřízen tajný fond pro uplácení; byli podplaceni dva poddůstojníci v naší ubikaci; našlo se nejvhodnější místo, kde se nenápadně nastříhl v plotě drát; to místo bylo na konci kasáren, kde už byla jen ošetřovna a kde první domky vesnice byly od plotu vzdáleny pouhých pět metrů; v nejbližším domku bydlil havíř, kterého jsme znali ze šachty; kamarádi s ním rychle domluvili, že bude nechávat branku v plotě nezamčenu; unikající voják musel se tedy dostat nenápadně k plotu a pak jen rychle prolézt a uběhnout pět metrů; jakmile se octl za brankou domku, byl v bezpečí: prošel domkem a vyšel na druhé straně v předměstské ulici.

Odchod byl tedy poměrně bezpečný; nebylo však možné, aby byl příliš zneužíván; kdyby jeden a tentýž den odešlo z kasáren tajně příliš mnoho vojáků, jejich nepřítomnost by byla lehce zjištělná; proto musela Honzova spontánně utvořená rada odchody regulovat a určovat pořadí, kdy kdo může opustit kasárna.

Jenomže ještě dřív, než na mne došla řada, celý Honzův podnik se zhroutil. Velitel provedl osobně v noci prohlídku ubikací a zjistil, že tři vojáci chybějí. Udeřil na poddůstojníka (velitele světnice), který nepřítomnost vojáků nehlásil, a jako by šel najisto, zeptal se ho, kolik za to dostal.

Poddůstojník podlehl dojmu, že velitel všechno ví, a nesnažil se ani zapírat. K veliteli byl předvolán Honza a poddůstojník v konfrontaci dosvědčil, že od něho dostával peníze.

Chlapeček-velitel nám dal šach mat. Poddůstojníka, Honzu i tři vojáky, kteří byli té noci na tajné vycházce, poslal vojenskému prokurátorovi. (Ani jsem se nestačil se svým nejlepším kamarádem rozloučit, všechno se odbylo rychle během dopoledne, kdy jsme byli na směně; teprve mnohem později jsem se dověděl, že všichni dostali u soudu tresty, Honza celý rok vězení.) Nastoupené rotě oznámil, že doba zakázaných vycházek se prodlužuje o další dva měsíce a nad celou rotou se zavádí režim kárné roty. A zažádal o postavení dvou hlídkových věží v rozích tábora, o reflektory a o dva psovody, kteří by kasárna střežili se svými vlčáky.

Velitelův zásah byl tak náhlý a tak úspěšný, že jsme všichni podlehlí dojmu, že Honzův podnik byl někým prozrazen. Nedá se říci, že by mezi černými udavačství nějak zvlášť kvetlo; všichni jsme jím svorně opovrhovali, ale všichni jsme věděli, že jako možnost je ustavičně přítomno, protože je nejúčinnějším prostředkem, který se nám nabízí, abychom si zlepšili podmínky, dostali se včas domů, dostali dobrý posudek a zachránili si jakžtakž budoucnost. Ubránili jsme se (velkou většinou) této nejnižší nízkosti, ale neubránili jsme se tomu, abychom z ní až příliš snadno nepodezírali druhé.

I tentokrát se toto podezření rychle ujalo a měnilo se valem v pocit davové jistoty (i když se ovšem velitelův zásah dal vyložit i jinak než udáním) a s bezpodmínečnou určitostí se soustředilo na Alexeje. Odpykával si tehdy právě poslední dny basy; chodil s námi ovšem denně fárat a byl tedy celou dobu na jámě s námi; všichni tvrdili, že měl tudíž veškeru možnost o Honzově podniku něco (“svýma fízlovskými ušima”) zaslechnout.

Ubohému brýlatému studentovi se děly nejhorší věci: parťák (jeden z nás) mu začal znovu přidělovat nejhorší úseky práce; ztrácelo se mu pravidelně náradí, které pak musel ze svého platu hradit; musil vyslechnout narážky a urážky a nést stovky drobných nepříjemností; na dřevěnou stěnu, k níž byla přistavena jeho postel, napsal kdosi velkými černými písmeny z kolomazí: POZOR, KRYSA.

Několik dnů poté, co Honzu s ostatními čtyřmi provinilci odvedla eskorta, nakoukl jsem pozdě odpoledne do pokoje našeho družstva; byl prázdný a jenom Alexej se tam shýbal nad svou postelí a stlal ji. Zeptal jsem se, jak to, že stele. Odpověděl, že prý mu kluci každý den několikrát rozhazují postel. Řekl jsem mu, že jsou všichni přesvědčeni, že udal Honzu. Protestoval skoro plačtivě; prý o ničem nevěděl a prý by nikdy neudával. “Proč říkáš, že bys neudával,” řekl jsem. “Považuješ se za spojence velitele. Z toho logicky plyne, že bys udával.” „Nejsem velitelův spojenec! Velitel je sabotér!” řekl a přeskakoval mu hlas. A pak mi svěřil svůj názor, ke kterému prý došel, když mohl v base dlouho o samotě přemýšlet: Útvary černých vojáků zřídila strana pro lidi, kterým nemůže zatím svěřit zbraň, ale které chce převychovat. Třídní nepřítel však nespí a chce stůj co stůj zabránit, aby se převýchovný proces dařil; chce, aby černí vojáci byli udržováni v zuřivé nenávisti proti komunismu a mohli být rezervou kontrarevoluce. To, že chlapec-velitel zachází se všemi tak, aby v nich vzbuzoval hněv, je prý zřejmá součást nepřátelského plánu. Prý ani netuším, kde všude má strana nepřátele. Velitel je určitě nepřátelským agentem. Alexej ví, co je jeho povinnost, a napsal o velitelově činnosti podrobný rozklad. Podivil jsem se: “Cože? Cos napsal? A kams to poslal?” Odpověděl, že napsal na velitele stížnost straně.

Vyšli jsme ven z baráku. Zeptal se mne, jestli se nebojím ukazovat se s ním před ostatními. Řekl jsem mu, že je blbec, když se tak ptá, a dvojnásobný blbec, když si myslí, že jeho dopis dojde adresátu. Odpověděl mi, že je komunista a že musí jednat za všech okolností tak, aby se nemusil stydět. A znovu mi připomněl, že i já jsem komunista (i když vyloučený ze strany) a že bych se měl chovat jinak, než se chovám: “Jsme jako komunisté odpovědní za všechno, co se tu děje.” Bylo mi to k smíchu; řekl jsem mu, že odpovědnost není myslitelná bez svobody. Odpověděl mi, že se cítí dostatečně svoboden k tomu, aby jednal jako komunista; že musí dokázat a dokáže, že je komunista. Když to říkal, třásla se mu brada; ještě dnes si po létech vybavuju ten okamžik a uvědomuju si mnohem víc než tehdy, že Alexejovi bylo něco málo přes dvacet let, že to byl mladíček, chlapec a že jeho osud na něm plandal jak obří oblek na malé postavičce.

Vzpomínám si, že krátce po rozhovoru s Alexejem se mne zeptal Čeněk (přesně ve smyslu Alexejových obav), co prý s tou krysou mluvím. Rekl

jsem mu, že je Alexej vůl, ale že krysa není; a řekl jsem mu, co mi Alexej pověděl o své stížnosti na velitele . Na Čeňka to neudělalo žádný dojem: “Jestli je vůl, nevím,” řekl, “ale krysa je určitě. Kdo se umí veřejně zříct vlastního fotra, je krysa.” Nerozuměl jsem mu; divil se, že o tom nevím; sám polit- ruk jim přece ukazoval noviny staré několik měsíců, kde je otištěno Alexejovo prohlášení: zříká se svého otce, který prý zradil a poplival to nejsvětější, co jeho syn zná.

Toho dne kvečeru se na strážní věži (v minulých dnech vystavěné) poprvé objevily reflektory a osvětlovaly ztemnělý tábor; kolem drátěného plotu chodil psovod se psem. Do mne padl strašlivý stesk: byl jsem bez Lucie a věděl jsem, že ji neuvidím celé dva měsíce. Napsal jsem jí toho večera dlouhý dopis; psal jsem jí, že ji dlouho neuvidím, že nesmíme vycházet z kasáren a že je mi líto, že mi odepřela to, po čem jsem toužil a co by mi ve vzpomínkách pomáhalo přečkat ty smutné týdny.

Den poté, co jsem dopis hodil do schránky, cvičili jsme odpoledne na dvoře obligátní čelem vzad, pochodem v chod a k zemi. Prováděl jsem přikázané pohyby docela automaticky a téměř jsem nevnímal velícího desátníka ani své maširující a padající kolegy; nevnímal jsem ani okolí: ze tří stran baráky a z jedné strany drátěný plot, podél něhož vedla zvenku silnice. Občas někdo kolem drátů prošel, občas se u nich i někdo zastavil (většinou děti, samy nebo s rodiči, kteří jim vysvětlovali, že za dráty jsou vojáčci a že cvičí). To všechno se mi proměnilo v neživou kulisu, v obrazy na zdi (všechno, co bylo za dráty, byly obrazy na zdi); proto jsem se k plotu podíval, až když někdo tím směrem polohlasně zavolal: “Co čumíš, kočko?”

Pak jsem ji teprve uviděl. Byla to Lucie. Stála u plotu v hnědém svrchníku, v tom starém a ošuntělém (napadlo mi, že jsme při letních nákupech zapomněli, že léto skončí a přijdou chladna) a v černých mondénních střevíčkách s vysokými podpatky (rovněž můj dar), které se k chatrnosti svrchníku naprosto nehodily. Stála nepohnutě u drátů a dívala se na nás. Vojáci komentovali její podivně trpělivý zjev čím dál zaujatěji a ukládali do svých poznámek veškerou pohlavní zoufalost lidí držených v nedobrovolném celibátu. I poddůstojník si všiml roztěkanosti vojáků a spatřil brzy i její původ; pocítil patrně zlost nad vlastní bezmocností:

nemohl dívku od drátů vykázat; vně drátu byla říše relativní svobody, kam nedoléhaly jeho rozkazy. Pohrozil tedy vojákům, aby nechali poznámek, a zvýšil hlas i tempo výcviku.

Lucie chvílemi popocházela, chvílemi se docela ztratila z mého dohledu, ale zase se vrátila k místu, odkud na mne bylo vidět. Polom byl konec pořadového cvičení, ale já jsem nemohl za ní, (protože nás odveleli na hodinu politické výchovy; poslouchali jsme věty o táboru míru a o imperialistech a teprve za hodinu jsem mohl vyběhnout ven (stmívalo se už) a podívat se, jestli je Lucie dosud u plotu; byla tam, běžel jsem k ní.

Říkala mi, abych se na ni nezlobil, že mne má ráda, že ji mrzí, jestli je mi kvůli ní smutno. Rekl jsem jí, že nevím, kdy se s ní budu moct shledat. Řekla, že to nevádí, že za mnou bude chodit sem. (Kolem šli právě vojáci a zavolali na nás nějakou sprostotu.) Ptal jsem se jí, jestli jí nebude vadit, že na ni budou vojáci pokřikovat. Řekla, že jí to vadit nebude, že mne má ráda. Podala mi skrze dráty stonek růže (ozvala se trubka; volali nás k nástupu); políbili jsme se okem drátěného plotu.

---

(13)

Lucie za mnou chodila k plotu kasáren téměř den co den, pokud jsem měl dopolední směnu a trávil tedy odpoledne v kasárnách; den co den jsem dostával kytičku (jednou mi je při prohlídce kufříků vyházet četař všechny na zem) a vyměňoval si s Lucií několik málo vět (vět zcela stereotypních, protože jsme si vlastně neměli co říci; nevyměňovali jsme si myšlenky či zprávy, nýbrž jsme se pouze ujišťovali v jediné mnohokrát řečené pravdě); přitom jsem jí nepřestával téměř denně psát; byla to doba naší nejintenzívnější lásky. Reflektory na strážní věži, psi poštekávající kvečeru, frajerský chlapeček, který tomu všemu velel, neměli příliš mnoho místa v mé mysli, která se soustřeďovala jen na Luciin příchod.

Byl jsem vlastně velice šťasten uvnitř těch kasáren střežených psy i uvnitř stol, kde jsem se opíral do otřásající vrtačky. Byl jsem šťasten i sebevědomý, protože jsem měl v Lucii bohatství, které neměl nikdo z mých kamarádů, ale ani nikdo z velitelů; byl jsem milován, byl jsem milován veřejně a demonstrativně. I když Lucie nepředstavovala ideál ženy pro mé kamarády, i když se její láska projevovala - jak soudili - dost podivínsky, přece jen to byla láska ženy a to vzbuzovalo údiv, nostalgii i závist.

Čím delší dobu jsme byli odříznuti od světa a od žen, tím více se mluvilo o ženách, do všech podrobností, do všech detailů. Byla vzpomínána mateřská znamení, byla kreslena (tužkou na papír, krumpáčem do hlíny, prstem do písku) linie jejich ňader a zadků; byly spory o to, která zadnice vzpomínaných a nepřítomných žen má náležitější tvar; byly přesně evokovány výroky i vzdechy při souložích; to vše bylo probíráno v nových a nových opakováních a pokaždé doplněno o další nuance. I já jsem byl ovšem dotazován a kamarádi byli o to zvědavější právě na moje zprávy, že dívku, o níž budu mluvit, teď denně vídali a mohli si ji tedy dobře představit a spojovat její konkrétní zjev s mým vyprávěním. Nemohl jsem to kamarádům odepřít, nemohl jsem dělat nic jiného než vyprávět; a tak jsem vyprávěl o Luciině nahotě, kterou jsem nikdy neviděl, o milování, které jsem nikdy nezažil, a přede mnou vyvstával najednou přesný a detailní obraz její tiché vášně.

Jak to bylo, když jsem ji miloval poprvé?

Viděl jsem to při svém vyprávění jako nejskutečnější skutečnost: bylo to u ní v internátním pokojíku; svlékala se přede mnou poslušně, oddaně a přece s jakýmsi přemáháním, protože byla přece děvče z venkova a já jsem byl první muž, který ji viděl nahou. A mne vzrušovala k šílenství právě ta oddanost smíšená s ostychem; když jsem k ní přistoupil, skrčila se a zakryla si rukama klín ...

Proč nosí pořád ty černé střevíčky s vysokými podpatky?

Vyprávěl jsem, že jsem jí je koupil proto, aby v nich chodila přede mnou nahá; styděla se, ale dělala všechno, co jsem po ní chtěl; já jsem byl vždycky co nejdéle oblečený a ona chodila nahá v těch střevíčkách (to se mi

strašně líbilo, aby ona byla nahá a já oblečený!), šla ke skříni, kde bylo víno, a nahá mi nalévala ...

A tak když přicházela Lucie k plotu, díval jsem se na ni nejenom já, ale se mnou nejméně deset kamarádů, kteří věděli přesně, jak Lucie miluje, co při tom říká a jak vzdychá, a vždycky významně konstatovali, že je opět v černých střevíčkách na vysokých podpatcích a představovali si ji, jak po nich chodí nahá v malé místnůstce.

Každý z mých kamarádů mohl vzpomínat na nějakou ženu a podílet se o ni takto s ostatními, ale jenom já jsem mohl kromě vyprávění nahádnout i pohled na tuto ženu; jenom moje žena byla skutečná, živá a přítomná. Kamarádká solidarita, která mne přiměla malovat přesně obraz Luciiny nahoty a jejího milování, způsobila, že moje touha po Lucii bolavě zkonkrétněla. Sprostoty kamarádů, kteří komentovali Luciiny příchody, mne přitom nijak nepobuřovaly; nikdo z kamarádů mi tím Lucii nebral (chránil ji přede všemi i přede mnou drátěný plot a psi); zato naopak všichni mi ji dávali: všichni mi zaostřovali její vzrušující obraz, všichni ho malovali se mnou a dodávali mu zběsilé lákavosti; vzdal jsem se kamarádům a všichni dohromady jsme se vzdali touze po Lucii. Když jsem pak přicházel za ní k plotu, cítil jsem, jak se chvěji; nemohl jsem vůbec mluvit samou touhou; nemohl jsem pochopit, že jsem s ní chodil půl roku jako nesmělý student a neviděl v ní vůbec ženu; byl jsem ochoten dát všechno za jedinou soulož s ní.

Tím nechci říct, že můj vztah k ní zesurověl, zploštěl, že ztratil na něze. Ne, řekl bych, že to bylo jedinkrát v mém životě, kdy jsem prožíval totální touhu po ženě, v níž bylo angažováno vše, co ve mně je: tělo i duše, chtíč i něha, stesk i zběsilá vitalita, touha po sprostotě i touha po útěše, touha po okamžiku rozkoše i po věčném držení. Byl jsem cele angažován, cele napjat, cele soustředěn a vzpomínám si na ty chvíle dnes, ve věku pelichající touhy, jako na ztracený ráj (podivný ráj, kolem něhož obchází psovod se psem a v němž řve povely desátník).

Byl jsem rozhodnut, že udělám vše, abych se s Lucií setkal mimo kasárna; měl jsem její slib, že se mi příště “nebude bránit” a že se se mnou setká, kdekoli budu chtít. Ten slib mi mnohokrát potvrdila při našich krátkých rozmluvách skrze plot. Stačilo tedy jen odvážit se nebezpečné akce.

Měl jsem všechno rychle promyšleno. Po Honzovi tu zůstal přesný plán útěků, který velitel neobjevil. Plot zůstal stále nenápadně nastřížen a domluva s horníkem, který bydlil naproti kasárnám, nebyla zrušena, stačilo ji jen obnovit. Kasárna byla ovšem dokonale střežena a odchod během dne nemožný. I za tmy obcházely stráže se psem kasárna a svítily reflektory, avšak bylo to už zřejmě spíš pro efekt a velitelovo potěšení než proto, že by nás někdo podezíral, že budeme utíkat; za prozrazený útěk hrozil vojenský soud, a to bylo příliš velké riziko. Právě proto jsem si řekl, že by se mi útěk mohl podařit.

Šlo už jen o to, najít pro sebe a pro Lucii vhodný útulek, který by pokud možno nebyl příliš daleko od kasáren. Horníci z okolí našich kasáren většinou fáráli na stejném dole jako my, a tak se mi brzy podařilo s jedním z nich (padesátiletým vdovcem) uzavřít

dohodu (nestála mne víc než tři stovky v tehdejší měně), že mi půjčí byt. Dům, kde bydlil (jednoposchod'ový šedivý dům), bylo vidět z kasáren; ukázal jsem ho Lucii od plotu a vyložil jí svůj plán; neradovala se; varovala mne, že bych kvůli ní neměl podstupovat nebezpečí, a souhlasila nakonec jen proto, že neuměla odporovat.

Potom nadešel smluvený den. Začal dost podivně. Hned po návratu ze směny si nás nechal nastoupit chlapeček-velitel a měl jeden ze svých častých projevů. Obvykle nás strašil válkou, která je na spadnutí, a tím, jak náš stát zatočí s reakcionáři (jimiž mínil převším nás). Tentokrát přidal ke svému projevu nové myšlenky: Třídní nepřítel se prý vloudil přímo do komunistické strany; ale ať prý si pamatují špióni a zrádci, že se zakuklenými nepříteli bude naloženo stokrát hůř než s těmi, kteří neskrývají své mínění, protože zakuklený nepřítel je prašivý pes. “A jednoho z nich máme mezi námi,” řekl pak chlapeček velitel a vyvolal z řady “chlapečka-Alexeje. Potom vytáhl z kapsy jakási lejstra a strčil mu je před oči: “Tenhle dopis znáš?” “Znám,” řekl Alexej. “Seš prašivý pes. Ale seš taky udavač a fízl. Jenomže psí hlas do nebe nejde.” A před jeho očima dopis roztrhal.

“Mám pro tebe ještě jeden dopis,” řekl pak a podával Alexejovi otevřenou obálku: “Čti nahlas!” Alexej vytáhl z obálky papír, přelétl ho očima - a mlčel. “Čti!” opakoval velitel. Alexej mlčel. “Ty nebudeš číst?” zeptal se

velitel znovu a když Alexej mlčel, zavelel: “K zemi!” Alexej padl na blátivou zem. Chlapeček-velitel nad ním chvíli stál a my všichni jsme věděli, že teď nemůže přijít nic jiného než vztyk, k zemi, vztyk, k zemi a že Alexej bude muset padat a vstávat a padat a vstávat. Ale velitel v povelích nepokračoval, odvrátil se od Alexeje a začal pomalu obcházet přední řadu vojáků; kontroloval očima jejich ústroj, došel až na konec řady (trvalo to několik minut) a pak se zas pomalu vracel k ležícímu vojákov: “Tak a teď čti,” řekl a opravdu: Alexej pozvedl nad zem zablácenou bradu, natáhl před sebe pravou ruku, v níž celou dobu tiskl dopis, a leže na břiše předčítal: “Oznamujeme vám, že dne patnáctého září tisíc devět set padesát jedna jste byl vyloučen z Komunistické strany Československa. Za krajský výbor ... ” Pak poslal velitel Alexeje zpátky do útvaru, předal nás desátníkovi a byla pořadová.

Po pořadových byla politická výchova a kolem půl sedmé (byla už tma) stála Lucie u drátů; přišel jsem k ní a ona jen kývla, že je všechno v pořádku, a odešla. Pak byla večeře, čepobití, večerka a šli jsme spat; čekal jsem chvíli ve své posteli, až usne desátník - velitel naší světnice. Pak jsem si nazul půllitráky a tak, jak jsem byl, v dlouhých bílých podvlékačkách a noční košili, jsem vyšel z místnosti. Prošel jsem chodbou a octl se na dvoře; bylo mi v mém nočním odění značně zima. Místo, kde jsem se chtěl provléknout plotem, bylo vzadu za ošetřovnou, což bylo výborné, protože kdyby mne někdo potkal, mohl bych tvrdit, že je mi špatně a že jdu vzbudit doktora. Ale nepotkal mne nikdo; obešel jsem ošetřovnu a přikrčil se do stínu její zdi; reflektor líně vrhal světlo na jedno místo (strážný na věži přestal zřejmě brát svůj úkol příliš vážně) a plocha dvora, kterým jsem musel projít, byla ve tmě; došel jsem šťastně k ošetřovně a přitiskl se k její zdi; teď už šlo jen o to nenarazit na psovoda, který se svým vlčákem obchází celou noc plot; bylo ticho (nebezpečné ticho, které mi překáželo v orientaci) ; stál jsem tu asi deset minut, když jsem zaslechl štěkání psa; bylo to kdesi vzadu na druhé straně kasáren. Vyskočil jsem tedy od zdi a běžel (bylo to sotva pět metrů) k drátěnému plotu, který tu po Honzově úpravě poněkud odstával od země. Přikrčil jsem se a podlehl; teď už jsem nesměl váhat; udělal jsem dalších pět kroků k dřevěnému plůtku havířského stavení; všechno bylo v pořádku: branka byla otevřená a já jsem se octl na malém dvorku přízemního domku, jehož okno (se spuštěnou žaluzií) bylo osvětleno. Zatůkal jsem na ně a za maličkou chvíli se objevil ve dveřích

obrovitý muž a zval mne hlučně dál. (Skoro jsem se lekal té hlučnosti, protože jsem nemohl zapomenout na to, že jsem sotva pět metrů od kasáren.)

Dveřmi se vcházelo přímo do pokoje: stanul jsem na prahu poněkud zaražen: uvnitř sedělo kolem stolu (stála na něm otevřená láhev) asi pět dalších chlapíků a popíjeli; když mne uviděli, rozesmáli se nad mým oděvem; tvrdili, že mi muselo být v té noční košili zima, a hned mi nalili sklenku; ochutnal jsem: byl to zředěný špiritus; pobídli mne a vypil jsem sklenku ex; rozkašlal jsem se; to je znovu přimělo k bratrskému smíchu a nabídli mi židli: vyptávali se mne, jak se mi povedl “přechod přes hranice”, a znovu se zadívali na moje směšné odění a smáli se, nazývajíce mne “podlíkačkama na útěku”. Byli to havíři vesměs ve věku mezi třicítkou a čtyřicítkou a pravděpodobně se zde scházeli častěji; pili, ale nebyli opilí; po počátečním překvapení (v kterém byl i kousek úleku) zbavovala mne nyní jejich bezstarostná přítomnost tísně. Nechal jsem si nalít ještě jednu sklenku toho neobyčejně silného a čpavého nápoje. Majitel domku odešel mezitím do vedlejšího pokoje a vrátil se s tmavým mužským oblekem. “Bude ti to dobrý?” zeptal se. Uvědomil jsem si, že havíř je nejméně o deset centimetrů delší než já a rovněž značně tlustší, ale řekl jsem: “Musí mi to být dobrý.” Oblékl jsem si kalhoty na podvlékačky a bylo to zlé: aby mi nepadaly, musel jsem je přidržovat v pase rukou. „Nemáte někdo pásek?” ptal se můj dárce. Pásek nikdo neměl. “Aspoň špagát,” řekl jsem. Špagát se našel a za jeho pomoci kalhoty jakžtakž držely. Pak jsem si oblékl sako a chlapi rozhodli, že vypadám (nevím dost dobře proč) jako Charlie Chaplin, že mi chybí jen buřinka a hůl. Chtěl jsem jim udělat radost a stoupl jsem si patami k sobě a špičkami od sebe. Tmavé kalhoty se krabatily nad bytelným nártem půllitráků; chlapům se to líbilo a tvrdili, že dnes pro mne každá fena udělá, co mi bude vidět na očích. Nalili mi třetí sklenku špiritusu a vyprovodili mne ven. Muž mne ujistil, že můžu zaklepat na okno kdykoli v noci, až se budu chtít zase převléci.

Vyšel jsem na temnou, špatně osvětlenou předměstskou ulici. Trvalo mi to nejméně deset minut, než jsem zdaleka obešel celá kasárna a dostal se do ulice, kde na mne čekala Lucie. Abych se tam dostal, musil jsem projít kolem osvětlené brány našich kasáren; pocítil jsem v sobě maličký strach; ale ukázalo se, že docela zbytečně: civilní převlek mne chránil dokonale a

voják střežící bránu, když mne viděl, mne nepoznal, takže jsem bez úhony došel k sjednanému domu. Otevřel jsem domovní dveře (osvětlovala je osamělá pouliční lucerna) a šel jsem popaměti (nikdy jsem v tom domě nebyl a znal jsem všechno jen z haví

řova vyličení): schodiště vlevo, první poschodí, první dveře proti schodům. Zaklepal jsem. Ozval se klíč v zámku a otevřela mi Lucie.

Objal jsem ji (přišla sem kolem šesté hodiny, kdy majitel bytu odcházel na noční směnu, a od té doby tu na mne čekala); zeptala se mne, jestli jsem pil; řekl jsem, že ano, a vyprávěl jsem jí o tom, jak jsem se sem dostal. Řekla, že se celou dobu třásla, jestli se mi nic nestane. (V té chvíli jsem si uvědomil, že se opravdu třese.) Vyprávěl jsem jí o tom, jak jsem se na ni nesmírně těšil; držel jsem ji přitom v náručí a cítil jsem, jak se chvěje čím dál víc. “Co je ti?” ptal jsem se jí. “Nic,” odpovídala. “Proč se chvěješ?” “Měla jsem o tebe strach,” řekla a vyvinula se mi lehce z objetí.

Rozhlédl jsem se kolem sebe. Byl to malý pokoj se stroze stručným zařízením: stůl, židle, postel (ustlaná postel s lehce našpiněným ložním prádlem); nad postelí visel jakýsi svatý obrázek; na protější stěně byla skříň, na které stály zavařovačky s naloženým ovocem (jediná trochu důvěrnější věc v tomto pokoji) a nad vším hořela ze stropu žárovka, sama, bez stínidla, nepříjemně razící do očí a ostře osvětlující mou postavu, jejíž smutnou směš- nost jsem si v té chvíli bolestně uvědomil: obrovité sako, špagátem upevněné kalhoty, zpod nichž čouhají černé nártý püllitráků, a nade vším pak má čerstvě oholená lebka, která musila ve světle žárovky zářit jak bledá luna.

“Lucie, proboha, odpust’, že takhle vypadám,” řekl jsem a znovu jsem vysvětloval nutnost svého převleku. Lucie mne ujišť’ovala, že na tom nezáleží, ale já (stržen alkoholickou spontánností) jsem prohlásil, že takto nemohu před ní stát a shodil jsem se sebe rychle sako i kalhoty; jenomže pod sakem byla noční košile a strašlivé vojenské dlouhé podvlékačky, což byl úbor ještě mnohem komičtější než ten, který ho před chvílí překrýval. Šel jsem k vy. pínači a zhasl světlo, ale žádná tma mne nepřišla vysvobodit, protože oknem svítla do pokoje pouliční lucerna. Stud ze směšnosti byl větší než stud z nahoty a já jsem se sebe rychle shodil košili a spodky a stál jsem proti Lucii nahý. Objal jsem ji. (Znovu jsem cítil, jak se chvěje.) Řekl

jsem jí, aby se svlékla, aby se sebe shodila všechno, co nás dělí. Hladil jsem ji rukama po celém těle a opakoval znovu a znovu svou prosbu, ale Lucie řekla, ať chvíli počkám, že nemůže, že teď hned nemůže, že nemůže tak rychle.

Vzal jsem ji za ruku a posadili jsme se na postel. Dal jsem jí hlavu do klína a zůstal chvíli klidný; a tu jsem si uvědomil veškeru nepříhodnost své nahoty (lehounce osvětlené špinavým světlem venkovní lucerny); napadlo mne, že všechno dopadlo právě naopak, než jsem o tom snil: neobsluhuje oblečeného muže nahá dívka, ale nahý muž tu leží v klíně oblečené ženy; připadal jsem si jak nahý Kristus sňatý z kříže v rukou litující Marie a zároveň jsem se hned lekl této představy, protože jsem sem nepřišel pro útěchu a pro soucit, ale pro něco docela jiného - a znovu jsem začal na Lucii naléhat, líbat ji (na tvář i na šaty) a pokoušel se ji nenápadně rozpínat.

Ale nedosáhl jsem ničeho; Lucie se mi znovu vyvinula; ztratil jsem docela původní rozběh, důvěřivou nedočkavost, vyčerpá jsem najednou všechna svá slova i doteky. Zůstal jsem ležet na posteli nahý, natažený a nehybný a Lucie seděla nade mnou a hladila mne drsnýma rukama po tváři. A ve mně se pomalu rozkládaly nelibost a hněv: připomínal jsem Lucii v duchu všechna rizika, která jsem podstoupil, abych se s ní dnes setkal: připomínal jsem jí (v duchu) veškeré tresty, které by mne mohl dnešní výlet stát. Ale to byly jen povrchní výčitky (proto jsem je také Lucii-byť mlčky - svěřoval). Skutečný pramen hněvu byl však mnohem hlubší (styděl bych se ho svěřit): myslil jsem na svou ubohost, smutnou ubohost neúspěšného mládí, ubohost nekonečných týdnů bez ukojení, ponižující nekonečnost nesplněné touhy; vybavovalo se mi marné dobývání Markéty, ohavnost blondýny na žacím stroji a znovu marné dobývání Lucie. A chtělo se mi hlasitě žalovat: proč musím být ve všem dospělý, jako dospělý souzen, vylučován, označován za trockistu, jako dospělý poslán do dolů, ale proč v lásce nesmím být dospělý a musím polykat všechnu potupu nedospělosti? Nenáviděl jsem Lucii, nenáviděl jsem ji o to víc, že jsem věděl, že mne má ráda, protože její odpor byl tím nesmyslnější, nepochopitelnější a zbytečnější a dováděl mne k zběsilosti. A tak po půlhodině zarytého mlčení zaútočil jsem na ni znovu.

Převalil jsem se na ni; použil jsem vší své síly, podařilo se mi vyhrnout jí sukni, roztrhnout podprsenku, dostat se rukou na její nahé ňadro, ale Lucie

se bránila čím dál zuřivěji a (ovládána stejně slepou silou jako já) nakonec se ubránila, vyskočila z postele a stoupla si ke skříni.

“Proč se mi bráníš?” křičel jsem na ni. Neuměla mi odpovědět, cosi mluvila o tom, abych se nezlobil, abych jí odpustil, ale neřekla nic vysvětlujícího, nic rozumného. “Proč se mi bráníš? Copak nevíš, jak tě mám rád? Ty jsi šílená!” křičel jsem na ni. “Tak mne vyžeň,” řekla, stále přitisknuta ke skříni. “Vyženu tě, opravdu tě vyženu, protože mne nemáš ráda, protože si ze mne děláš blázný!” Křičel jsem na ni, že jí dávám ultimatum, že bude buď moje, nebo že ji nikdy nechci vidět.

Znovu jsem k ní přistoupil a objal ji. Tentokrát se nevzpírala, ale ležela v mé náruči jako bezvládná bytost. “Co si myslíš o tom svém panenství, pro koho je chceš chránit?” Mlčela. “Co mlčíš?” “Ty mě nemáš rád,” řekla. “Já že tě nemám rád?” „Nemáš mě rád. Já jsem si myslela, že mě máš rád ...” Rozplakala se.

Klekl jsem si před ní; líbal jsem jí nohy, prosil jsem ji. Ale ona plakala a tvrdila, že ji nemám rád.

Najednou mne chytil nepřičetný vztek. Zdálo se mi, že jakási nadpřirozená síla mi stojí v cestě a pokaždé mi odtrhne od rukou to, pro co chci žít, co si vytoužím, co mi náleží; že je to tatáž síla, která mi vzala stranu a soudruhy a vysokou školu; která mi pokaždé všechno bere a vždycky pro nic za nic a bez důvodu. Chápal jsem, že tato nadpřirozená síla vystupuje teď proti mně v Lucii, a nenáviděl jsem Lucii, že se stala nástrojem této nadlidské síly; uhodil jsem ji přes tvář - protože se mi zdálo, že to není Lucie, ale ta nepřátelská moc; křičel jsem, že ji nenávidím, že ji už nechci vidět, že ji už nikdy nechci vidět, že ji už nikdy v životě nechci vidět.

Hodil jsem jí do ruky její hnědý svrchník (měla ho přehozený přes židli) a křikl na ni, ať jde.

Oblékla si kabát a šla.

A já jsem si lehl na postel a měl jsem prázdno v duši a chtěl jsem ji volat nazpět, protože se mi po ní stýskalo už v té chvíli, kdy jsem ji vyháněl, protože jsem věděl, že je tisíckrát lepší být s Lucií oblečenou a zdráhající

se, než být bez Lucie; protože být bez Lucie znamenalo být v absolutní opuštěnosti.

To všechno jsem věděl, a přece jsem nezavolał, aby se vrátila. Dlouho jsem ležel na posteli v půjčeném pokoji, protože jsem si neuměl představit, že bych se v tomto rozpoložení setkal s lidmi, že bych se objevil v domku u kasáren, žertoval s horníky a od- povídal jim na jejich vesele nestoudné otázky.

Nakonec (byla už velmi pozdní noc) jsem se přece jenom zvedl a šel. Lucerna svítila naproti domu, který jsem opouštěl. Obešel jsem kasárna, zaťukal na okno domku (už se tam nesvítilo), počkal asi tři minuty, svlékl pak za přítomnosti zívajícího haviře šaty, odpověděl cosi neurčitěho na jeho dotaz po zdaru mého podniku a vydal se (opět v noční košili a podvlékačkách) ke kasárnám. Byl jsem zoufalý a bylo mi všechno jedno. Vůbec jsem nedával pozor, kde je psovod, bylo mi jedno, kam je namířený reflektor. Prolezl jsem drátem a klidně šel směrem k svému baráku. Octl jsem se právě u zdi ošetřovny, když jsem uslyšel: “Stůj!” Zastavil jsem se. Osvítila mne baterka. Slyšel jsem vrčení psa. “Co tu děláte?”

“Bliju, soudruhu četaři,” odpověděl jsem opíraje se rukou o zeď.

“Tak dělejte, dělejte!” odpověděl četař a pokračoval se psem v pochůzce.

—

(14)

Udělal jsem za poslední větou artikulační přeryv, pauzu, kterou odděluji své vzpomínání na jednotlivé kapitoly. Nejsem si jist, zda právcm, protože řetěz událostí rychle za sebou následujících nekončil u mého setkání s četařem, ale vrcholil příštího rána.

Do postele jsem se té noci dostal již bez komplikací (desátník tvrdě spal), ale marně jsem se pokoušel usnout, takže jsem byl rád, když nepřijemný

hlas dozorčího (řvoucího: “Budíček!”) ukončil špatnou noc. Vklouzl jsem do bot a běžel do umývárny, abych na sebe našplíchal studenou osvěžující vodu. Když jsem se vrátil, viděl jsem u Alexejovy postele hlouček polooblečených kamarádů, kteří se tlumeně pochichtávali. Bylo mi rázem jasné, oč jde: Alexej (ležel na břiše, hlavu v podušce, přikrytý dekou) spal jako dub. Připomnělo mi to ihned Frantu Petráška z třetí čety, který kdysi ze vzteku na svého velitele čety předstíral ráno tak tvrdý spánek, že jím cloumali postupně tři různá nadřazení a všichni marně; nakonec musel být vynesena i s postelí na dům, a teprve když na něho namířili hasičskou stříkačkou, začal si líně protírat oči. Jenomže u Alexeje se nedalo počítat s žádnou revoltou a jeho tvrdý spánek nemohl být nic jiného než důsledek fyzické slabosti. Z chodby teď přicházel do místnosti desátník (velitel naší světnice) a nesl v náručí velikánský hrnec vody; kolem něho bylo několik našich vojáků, kteří ho zřejmě přiměli k tomuto prastarému blbému žertu s vodou, jenž tak výborně hová poddůstojnic - kému mozku všech dob a všech režimů.

Popudila mne v té chvíli ta dojemná shoda mezi mužstvem a poddůstojníkem (jindy tak opovrhovaným); popudilo mne, že společná nenávisť k Alexejovi smazala pojednou všechny staré účty mezi ním a jimi. Velitelova včerejší slova o Alexejově udavačství si všichni zřejmě vysvětlili ve smyslu vlastního podezření a pocítili v sobě náhle vlnu vřelého souhlasu s velitelovou krutostí. Ostatně, což není mnohem pohodlnější nenávidět s mocným komunistou tohoto bezmocného, nežli s bezmocným toho mocného? Vstoupil mi do hlavy oslepující vztek na všechny kolem, na tu schopnost nemyslivě věřit každému nařčení, na tu jejich pohotovou krutost, kterou si chtějí napřimovat bité sebevědomí - a předešel jsem desátníka a jeho hlouček. Přistoupil jsem k posteli a řekl hlasitě: “Alexeji, vstávej, ty vole!”

V té chvíli mi kdosi zkroutil zezadu ruku a přinutil mne, že jsem si musil kleknout. Ohlédl jsem se a viděl jsem, že je to Pavel Pěkný. “Proč to kazíš, ty bolšáne?” zasyčel na mne. Vytrhl jsem se mu a vrazil mu facku. Byli bychom se do sebe určitě dali, ale ostatní nás rychle tišili, protože měli strach, aby se Alexej předčasně neprobudil. Ostatně byl tu už desátník s hrcem. Stoupl si nad Alexeje, zařval “Budíček! ... ” a zároveň na něho vylil všechnu vodu, které bylo v hrnci nejmíň deset litrů.

A stala se podivná věc: Alexej zůstal ležet, tak jako předtím. Desátník byl chvíli v rozpacích a pak zařval: “Vojíne! Vztyk!” Ale vojín se nehýbal. Četař se k němu shýbl a zatřásl jím (deka byla promočená a promočená byla i postel s prostěradlem a kapalo z ní na podlahu). Podařilo se mu obrátit Alexejovo tělo do opačné polohy, takže jsme viděli jeho tvář: byla propadlá, bledá, nepohnutá.

Desátník křikl: „Lékaře!” Nikdo se nehýbal, všichni se dívali lili Alexeje v promočené noční košili a desátník znovu křikl: “Lékaře!” a ukázal na nějakého vojína, který hned odběhl.

(Alexej ležel a nehýbal se, byl drobnější a neduživější než kdy jindy, mnohem mladší, byl jako dítě, jenom rty měl pevně semknuté, jako je děti nemívají, a kapaly z něho kapky. Někdo řekl: “Prší ... “)

Pak přišel lékař, chytil Alexeje za zápěstí a řekl: “No jo.” Potom z něho sňal mokrou deku, takže tu ležel před námi v celé své (malé) délce a bylo vidět promočené dlouhé bílé spodky, z nichž čouhala bosá chodidla. Doktor se rozhlédl kolem a zvedl z nočního stolku dvě tuby; podíval se do nich (byly prázdné) a řekl: “To by stačilo na dva.” Pak stáhl z nejbližší postele prostěradlo a přikryl jím Alexeje.

Zdrželi jsme se tím vším, takže jsme se pak museli jen v běhu nasnídat a za tři čtvrtě hodiny jsme již sjížděli do podzemí. A pak byl konec šichty a byla zase pořadová a zase politická výchova a povinný zpěv a uklízení a večerka a spánek a já jsem myslel na to, že Stáňa je pryč, že můj nejlepší kamarád Honza je pryč (už jsem ho nikdy neviděl a jenom jsem se doslechl, že po skončené vojně utekl přes hranice do Rakouska), a že také Alexej je pryč; podjal se své veliké role slepě a statečně a nemohl za to, že ji najednou neuměl hrát dál, že neuměl stát pokorně a trpělivě s psí hlavou dál v řadě, že neměl už sil; nebyl to můj kamarád, byl mi cizí urputností své víry, ale svým osudem mi byl ze všech nejbližší; zdálo se mi, že do své smrti skryl i výčitku namířenou proti mně, jako by mi chtěl vzkázat, že ve chvíli, kdy člověka strana vyřadí ze svého celku, ten člověk nemá proč žít. Pociťoval jsem pojednou jako svou vinu, že jsem ho neměl rád, protože teď byl nenávratně mrtev a já jsem pro něho nikdy nic neudělal, ačkoli jenom já jsem pro něho tady něco udělat mohl.

Ale neztratil jsem jen Alexeje a nenávratnou příležitost zachránit člověka; jak to dnes z odstupu vidím, ztratil jsem právě tehdy i teplý družný cit solidarity ke svým černým druhům a s ním i poslední možnost vzkřísit k plnému životu svou zakřiknutou důvěru v lidi. Začal jsem pochybovat o ceně naší solidarity, jež byla vynucena jen tlakem okolností a pudem sebezáchovy, ženoucím nás do svorného houfu. A začal jsem si uvědomovat, že náš černý kolektiv je stejně s to uštvat jiného člověka (poslat ho do vyvržení a na smrt) jako kolektiv lidí, co zvedali jednomysluše ruce, a jako snad každý kolektiv lidí.

Bylo mi v těch dnech, jako by mnou procházela poušť; byl jsem poušť na poušti a chtělo se mi volat Lucii. Nemohl jsem najednou vůbec pochopit, proč jsem tak nepřičetně toužil po jejím těle; zdálo se mi teď, že to snad vůbec není tělesná žena, ale jen průsvitný sloup tepla, který kráčí říší nekonečného chladu, sloup tepla, který se ode mne vzdaluje, který jsem od sebe odehnal.

A byl pak další den a já jsem po šichtě při pořadových cvičeních nespustil oči z plotu a čekal zda přijde; ale u plotu se za celou dobu zastavila jen bába, která nás ukazovala ušmudlanému děcku. A tak jsem večer napsal dopis, dlouhý a žalostný, a prosil jsem Lucii, aby zas přišla, že ji musím vidět, že už po ní vůbec nic nechci, jen to, aby vůbec byla, abych ji mohl vidět a vědět, že je se mnou, že je, že vůbec je ...

Jako na výsměch se v ty dny náhle oteplilo, obloha byla modrá a byl nádherný říjen. Listí na stromech bylo barevné a příroda (ta ubohá ostravská příroda) slavila podzimní loučení v bláznivém vytržení. Nemohl jsem to nepovažovat za výsměch, protože na moje zoufalé dopisy nedocházela žádná odpověď a u drátů se zastavovali (pod vyzývavým sluncem) jen strašlivě cizí lidé. Asi po čtrnácti dnech mi došel jeden z mých dopisů zpátky: byla na něm. přeškrtnuta adresa a inkoustovou tužkou připsáno: adresát se odstěhoval.

Zachvátilo mne zděšení. Tisíckrát jsem si od svého posledního setkání s Lucií opakoval v duchu všechno, co jsem jí tehdy řekl a co ona řekla mně, stokrát jsem se proklínal a stokrát se před sebou olspravedlňoval, stokrát jsem uvěřil tomu, že jsem si Lucii navždycky zapudil, a stokrát jsem se

ujišťoval, že mne Lucie přece umí pochopit a že mi odpustí. Ale poznámka na obálce zněla jako ortel.

Nemohl jsem již ovládnout svůj neklid a provedl jsem hned další den bláznivý kousek. Říkám bláznivý, ale nebyl vlastně o nic nebezpečnější než můj poslední útěk z kasáren, takže přídomek bláznivosti mu vtiskl spíš zpětně jeho nezdar než jeho riskantnost. Věděl jsem, že Honza to přede mnou provedl několikrát, když měl v létě nějakou Bulharku, jejíž muž býval dopoledne v zaměstnání. Napodobil jsem ho tedy: přišel jsem ráno s ostatními na šichtu, vzal si známku, kahanec, ušpinil si tvář sazemi a pak jsem se nenápadně ztratil; běžel jsem do Luciina internátu a vyptával se vrátné. Dověděl jsem se, že Lucie odtud asi před čtrnácti dny odešla s kufříkem, do něhož sbalila všechnen svůj majetek; nikdo neví, kam šla, nikomu nic neřekla. Zděsil jsem se: nestalo se jí něco? Vrátná se na mne podívala a mávla rukou: „Prosím vás, to tyhle brigádnice dělají. Přijedou, odjedou, nikomu nic neřeknou.“ Zajel jsem do jejího podniku a vyptával se v osobním oddělení; ale nedověděl jsem se nic víc. Bloumal jsem pak po Ostravě a vrátil se k jámě ke konci směny, abych se zamíchal mezi kamarády, kteří vyfárali; ale zřejmě mi něco uniklo u Honzovy metody těchhle útěků; všechno na mne prasklo. Za čtrnáct dnů jsem stál před vojenským soudem a dostal deset měsíců kriminálu pro dezerci.

Ano a zde, v okamžiku, kdy jsem ztratil Lucii, začalo vlastně teprve to dlouhé údobí beznaděje a pustoty, jehož obrazem se mi na chvíli stala kalná periferní scenérie mého rodného města, do něhož jsem přijel na krátkou návštěvu. Ano, od tohoto okamžiku to teprve začalo: Během těch deseti měsíců, co jsem byl v kriminále, mi zemřela maminka a já jsem jí nemohl ani na pohřeb. Pak jsem se vrátil do Ostravy mezi černé a sloužil jsem ještě další plný rok. V té době jsem podepsal slib, že po vojně zůstanu tři roky pracovat v dolech, protože se rozšířila zpráva, že ti, kdo nepodepíší, by zůstali v kasárnách ještě o nějaký rok déle. A tak jsem tedy ještě tři roky v civilu fáral.

Nevzpomínám na to rád, nemluví o tom rád a je mi mimochodem protivné, vychloubají-li se dnes svým osudem ti, kteří byli tehdy podobně jako já vyvrženi vlastním hnutím, v něž věřili. Ano, zajisté, kdysi jsem si také heroizoval svůj vyvrženecký osud, ale byla to falešná pýcha. Musil

jsem časem sám sobě nemilosrdně připomenout, že jsem se nedostal k černým proto, že jsem byl statečný, že jsem bojoval, že jsem poslal svou myšlenku utkat se s jinými myšlenkami; ne, mému pádu nepředcházelo žádné důstojné drama, byl jsem spíš objektem než subjektem celého svého příběhu a nemám se tedy (nechci-li považovat za hodnotu trápení, smutek či dokonce marnost) vůbec čím chlubit.

Lucie? Ach ano: celých patnáct let jsem ji nespátril a dlouho jsem se o ní dokonce ani nic nedověděl. Teprve po návratu z vojny jsem se doslechl, že je snad někde v západních Čechách. Ale to už jsem po ní nepátral.

---

(1)

Vidím cestu, která se vine poli. Vidím hlínu té cesty, rýhovanou úzkými koly venkovských povozů. A vidím meze podél té cesty, travnaté meze tak zelené, že se neovládnu a pohladím rukou jejich hebký svah.

Pole kolem dokola jsou drobná políčka, žádná sjednocená družstevní pole. Cože? To není dnešní krajina, kterou jdu? Co je to kdy za krajinu?

Jdu dál a přede mnou se objevuje na mezi šípkový keř. Je plný drobných planých růžiček. A já se zastavuju a jsem šťasten. Usedám si pod keř do trávy a po chvílce si lehám. Cítím, jak se má záda dotýkají travnaté země. Ohmatávám ji zády. Držím ji na svých zádech a prosím ji, aby se nebála být těžká a doléhala na mne vši svou tíhou.

Pak slyším dusání kopyt. V dálce se objevuje obláček prachu. Přibližuje se a zároveň prosvítá a řídne. Vynořují se z něho jezdci. Na koních sedí mladí muži v bílých uniformách. Ale čím více se blíží, tím je zřetelnější ledabylost těch uniforem. Některé kabátce jsou zapnuté a svítí z nich zlaté knoflíky, některé jsou rozepnuté a někteří mladíci jsou jen v košilích. Jedni mají na hlavě čapku, jiní jsou prostovlasí. Ó ne, to není vojsko, to jsou dezertéři, to jsou zběhové, zbojníci! To je naše jízda! Povstal jsem se země a díval se vstříc. První z jezdců vytasil šavli a vztyčil ji vzhůru. Jízda se zastavila.

Muž s vytasenou šavlí sklonil se nyní k šíji koně a zadíval se na mne.

“Ano, jsem to já,” říkám.

“Král!” říká s údivem muž. “Poznávám tě.”

Sklopil jsem hlavu, šťasten, že mne znají. Jezdí tu již tolik staletí a znají mne.

“Jak žiješ, králi?” ptá se muž. “Bojím se, kamarádi,” řekl jsem.

“Honí tě?”

“Ne, ale je to horší než honba. Cosi se proti mně chystá. Nepoznávám lidi kolem sebe. Vejdu domů a uvnitř je jiný pokoj a jiná žena a všechno jiné. Myslím si, že jsem se zmýlil, vyběhnu ven, ale zvenku je to opravdu můj dům! Zvenčí můj, zevnitř cizí. A tak je to, kam se hnu. Děje se cosi, čeho se bojím, kamarádi.”

Muž se mne zeptal: “Nezapomněls ještě jezdit?” Teprve teď jsem si všiml, že vedle jeho koně stojí osedlaný kůň bez jezdce. Muž na něj ukázal. Vsunul jsem nohu do třmenu a naskočil. Kůň sebou trhl, ale já již sedím pevně a s rozkoší svírám koleno jeho hřbet. Muž vytahuje z kapsy rudou roušku a podává mi ji: “Ovaž si tvář, ať tě nepoznají!” Ovázal jsem si tvář a byl jsem pojednou slepý. “Kůň tě povede,” slyším mužův hlas.

Celá jízda se dala do klusu. Cítil jsem po obou svých bocích klusající jezdce. Dotýkal jsem se lýtky jejich lýtek a slyšel jsem odfrkování jejich koní. Asi hodinu jsme takto jeli, tělo u těla. Potom jsme stanuli. Stejný mužský hlas mne znovu oslovuje: “Jsme na místě, králi!”

“Kde na místě?” ptám se.

“Neslyšíš šumět velikou řeku? Stojíme na břehu Dunaje. Zde jsi v bezpečí, králi.”

“Ano,” říkám, “cítím, že jsem v bezpečí. Chtěl bych si sundat šátek.”

“Nesmíš, králi, ještě ne. Nepotřebuješ vůbec svoje oči. Oči by tě jenom klamaly.”

“Ale já chci vidět Dunaj, je to má řeka, má řeka-matka, chci ji vidět!”

“Nepotřelmeš svoje oči, králi. Budu ti všechno vyprávět. Tak je to mnohem lepší. Kolem nás je donedohledna rovina. Pastviny. Sem tam jsou křoviny,

sem tam ční dřevěná tyč, vahadlo studně. Ale my jsme v trávě u břehu. Kousek od nás už přechází tráva v písek, protože řeka tu má písčité dno. Ale teď sesedni s koně, králi.”

Sesedli jsme a usedli na zem.

“Chlapci rozdělávají oheň,” slyším mužův hlas, “slunce už splývá s dalekým obzorem a bude brzy chladno.”

“Chtěl bych vidět Vlastu,” říkám najednou.

” Uvidíš ji.”

“Kde je?”

“Nedaleko odtud. Pojedeš za ní. Tvůj kuň tě k ní dovede.”

Vyskočil jsem a prosil, abych za ní směl jet ihned. Ale mužská ruka mne uchopila za rameno a tlačila k zemi. “Sed’, králi. Musíš si odpočinout a najíst se. Budu ti zatím o ní vyprávět.”

“Vyprávěj, kde je?”

“Hodinu cesty odtud je dřevěný domek s doškovou střechou. Je obehnán dřevěným plůtkem.”

“Ano, ano,” přisvědčuji a cítím u srdce šťastnou tíhu, “všechno je ze dřeva. Tak to má být. Nechci, aby v tom domku byl jediný kovový hřebík.”

“Ano,” pokračuje hlas, “plot je z dřevěných tyček, které jsou opracovány tak zběžně, že je v nich rozeznat původní tvar větví.”

“Všechny věci ze dřeva se podobají kočce nebo psu,” říkám. “Jsou to spíš bytosti než věci. Mám rád dřevěný svět. Jenom v něm jsem doma.”

“Za plotem rostou slunečnice, měsíčky a jiřiny, a roste tam taky stará jabloň. Na prahu domku stojí teď právě Vlasta.”

“Jak je oblečená?”

“Má lněnou sukni, trochu ušpiněnou, protože se vrací z chléva. V ruce má dřevěný džber. Je bosá. Ale je krásná, protože je mladá.”

“Je chudobná,” říkám, “je to chudobná děvečka.”

“Ano, ale přitom je to královna. A protože je královna, musí být skryta. Ani ty k ní nesmíš, aby nebyla prozrazena. Smíš k ní jen pod rouškou. Dovede tě k ní kuň.”

Vyprávění muže bylo tak krásné, že mne zachvátila sladká malátnost. Ležel jsem na trávniku, slyšel hlas, ten hlas pak utichl a bylo slyšet jen šumění vody a praskání ohně. Bylo to tak krásné, že jsem se bál otevřít oči. Ale nedalo se nic dělat. Věděl jsem, že už je čas a že je musím otevřít.

—

(2)

Pode mnou byly tři matrace na leštěném dřevu. Leštěné dřevo nemám rád. Také ohýbané kovové tyče, na nichž gauč stojí, nemám rád. Nade mnou ze stropu visí růžová skleněná koule se třemi bílými pásky, které ji obtáčejí. Tu kouli taky nemám rád. Ani příborník naproti, za jehož sklem je vystaveno mnoho jiného zbytečného skla. Ze dřeva je tu jen v koutě černé harmonium. Jen to mám rád v tomto pokoji. Zůstalo tady po tatínkovi. Tatínek před rokem zemřel.

Vstal jsem z gauče. Necítil jsem se odpočatý. Byl pátek odpoledne, dva dny před nedělní Jízdou králů. Všechno viselo na mně. Všechno, co se týká folklóru, visí totiž vždycky v našem okrese na mně. Čtrnáct dnů jsem pořádně nespal samými starostmi, sháněním, hádáním, obstaráváním.

Pak vešla do pokoje Vlasta. Říkám si často, že by měla ztloustnout. Tlusté ženy bývají dobračky. Vlasta je hubená a ve tváři už má mnoho drobných vrásek. Zeptala se mě, jestli jsem se nezapomněl po cestě ze školy stavit v prádelně pro prádlo. Zapomněl. “To jsem si mohla myslet,” řekla a zeptala

se mne, jestli dnes budu konečně jednou doma. Musil jsem jí říct, že ne. Mám za chvíli ve městě schůzi. Na okrese. “Slibovals, že se dnes budeš s Vladimírem učit.” Pokrčil jsem rameny. “A kdo na té schůzi bude?” Vyjmenovával jsem jí účastníky a Vlasta mne přerušila: “Hanzlíková také?” “Jo,” řekl jsem. Vlasta se zatvářila uraženě. Věděl jsem, že je zle. Hanzlíková měla špatnou pověst. Vědělo se o ní, že se s kdekým vyspala. Vlasta mne nepodezírala, že bych snad s paní Hanzlíkovou něco měl, ale zmínka o ní ji vždycky podráždila. Pohrdala schůzemi, kterých se zúčastňovala Hanzlíková. Nedalo se s ní o tom mluvit - a tak jsem raději rychle zmizel z domu.

Na schůzi jsme projednávali poslední přípravy na Jízdu králů. Bylo to pod psa. Národní výbor na nás začíná šetřit. Ještě před několika léty podporoval folkloristické slavnosti velkými částkami. Dnes musíme my podporovat národní výbor. Svaz mládeže už mládež ničím nevábí, ať je tedy svěřeno pořádání Jízdy jemu, aby byl přitažlivější! Výtěžku z Jízdy králů se kdysi používalo pro podporu jiných, méně výnosných folkloristických podniků, tentokrát prý připadne Svazu mládeže, který si ho využije po svém. Žádali jsme SNB, aby po dobu Jízdy králů uzavřeli silnici. Ale právě toho dne jsme dostali zamítavou zprávu. Prý není možné, kvůli Jízdě králů rušit provoz. Ale jak bude Jízda králů vypadat, když se budou koně plašit mezi auty? Samé starosti.

Teprve kolem osmé hodiny jsem šel ze schůze. Na náměstí jsem uviděl Ludvíka. Šel po druhé straně chodníku opačným směrem než já. Skoro jsem se lekl. Co tu dělá? Potom jsem zahlédl jeho pohled, který na mně na vteřinu spočinul a rychle zase uhnul stranou, Dělal, že mne nevidí. Dva staří kamarádi. Osm let v jedné lavici! A dělá, že mne nevidí!

Ludvík, to byla první prasklina v mém životě. A teď už si docela zvykám, že je můj život málo pevný dům. Byl jsem nedávno v Praze a zašel do jednoho z těch malých divadel, která začala šmahem vznikat v šedesátých letech a získala si rychle oblibu, protože byla spravována mladými lidmi v studentském duchu. Hráli kus s nevalným dějem, ale byly tam vtipné písničky a dobrý džez. Zničehonic nasadili si džezoví hráči klobouky s pérem, jaké se nosí u nás k lidovému kroji, a začali napodobovat cimbálovou kapelu. Vřískali, juchali, napodobovali naše taneční pohyby a

to naše typické vzpažení ruky ... Trvalo to snad jen pár minut, ale publikum se mohlo uválet smíchem. Nevěřil jsem svým očím. Ještě před pěti léty by si z nás dělat šašky nikdo netroufl. A nikdo by se tomu ani nesmál. A teď jsme k smíchu. Jak to, že jsme najednou k smíchu?

A Vladimír. Ten mi v posledních týdnech dal. Okresní národní výbor dal popud Svazu mládeže, aby ho letos vybrali jako krále. Odpradávná znamená vyvolení krále poctu otci. A letos to měla být pocta pro mne. Chtěli mne v mém synovi odměnit za všechno, co jsem tu pro lidové umění udělal. Ale Vladimír se vzpíral. Vymlouval se jak mohl. Říkal, že chce jet v neděli do Brna na mocyklové závody. Pak dokonce tvrdil, že se bojí koně. A nakonec řekl, že nechce dělat krále, když je to nařízeno shora. Že nechce žádné protekce.

Kolikrát jsem se už nad tím rmoutil. Jako by chtěl odstranit ze svého života všechno, co by mu mohlo připomínat můj život. Nechtěl nikdy chodit do dětského souboru písní a tanců, který vznikl na můj popud při našem souboru. Už tehdy se vymlouval. Prý nemá hudební nadání. Přitom hrával docela dobře na kytaru a scházel se s kamarády, aby si zpívali nějaké americké písničky.

Ovšem Vladimír má teprve patnáct let. A má mě rád. Je to jemný chlapec. Mluvili jsme spolu před několika dny o samotě a snad mne pochopil.

—

(3)

Pamatuju si to dobře. Seděl jsem na otáčivé židličce, Vladimír proti mně na gauči. Opíral jsem se loktem o zavřené víko harmonia, milovaného nástroje. Od dětství jsem ho slýchal. Otec na něj denně hrál. Hlavně lidové písně v prostých harmonizacích. Jako bych slyšel daleké zurčení pramenů. Kdyby tohle chtěl Vladimír pochopit. Kdyby tohle chtěl pochopit.

Všechny národy mají své lidové umění. Ale mohou si je většinou od své kultury bez nesnází odmyslit. My ne. Každý západoevropský národ má nejméně od středověku docela nepřetržitý kulturní vývoj. Debussy se může odvolat na rokokovou hudbu Couperinovu a Rameauovu, Couperin a Rameau na středověké trubadúry. Max Reger se může dovolávat Bacha, Bach starých německých polyfoniků. Thomas Maun si klidně sáhne přes několik staletí k středověkému Faustovi.

Český národ přestal v 17. a 18. století téměř existovat. V 19. století se vlastně podruhé narodil. Mezi starými evropskými národy byl dítětem. Měl sice též svou starou minulost, velkou kulturu, ale ta byla od něho oddělena příkopem dvou set let, kdy už česky nemluvila šlechta ani měšťané. Čeština se stáhla z měst na venkov a patřila jen negramotným. I mezi nimi nepřestala však tvořit dál svou kulturu. Kulturu skromničkou a zrakům Evropy docela skrytou. Kulturu písní, pohádek, zvykových obřadů, přísloví a říkadel. A přece to byla přes dvě stě letý příkop jediná uzoučká lávka.

Jediná lávka, jediný můstek. Jediný kmínek nepřetržité tradice. A tak ti, kdo začali vytvářet na prahu 19. století novou českou literaturu a hudbu, roubovali ji právě na něj. Proto první čeští básníci a hudebníci tak často sbírali pohádky a písně. Proto jejich první básnické a hudební pokusy byly často jen parafrázemi na lidovou poezii a lidové melodie.

Vladimíre, tohle kdybys pochopil. Tvůj tatík není jen potrhlý fanda na folklór. Snad je taky trochu fanda, ale skrze to fandovství míří hloub. Slyší v lidovém umění proudit mizu, bez níž by česká kultura uschla. Do zvuku tohoto proudění je zamilován.

To zamilování vzniklo za války. Chtěli nám dokázat, že nemáme právo existovat, že jsme jen slovansky mluvící Němci. Musili jsme se ujistit, že jsme existovali a existujeme. Všichni jsme tehdy putovali k pramenům. Ad fontes. I největší modernisté. Halas i Holan, Martinů, i Emil Filla. Všichni putovali pokorně k lidovému umění.

A tehdy došlo i na mne. Hrával jsem v malém studentském džezu na basu. Tatínek mne v hudbě cepoval a uměl jsem hrát na všechny smyčcové nástroje. A jednou za mnou přišel doktor Bláha, předseda slováckého krúžku. Prý abychom zase vzkřísili cimbálovou kapelu. Že je to naše

vlastenecká povinnost. Ukázat, že jsme Slované. Že máme starou lidovou kulturu.

Kdo by to mohl tehdy odříci? Šel jsem tam a hrál jsem na housle.

Probouzeli jsme lidové písně ze smrtelného spánku. V devatenáctém století přestěhovali totiž vlastenci lidové umění do zpěvníků v nejvyšší čas. Civilizace začala folklór rychle vytlačovat. A tak se na zlomu století rodí národopisné kroužky, aby stěhovaly lidové umění ze zpěvníků zas nazpět do života. Nejdřív ve městech. Pak i na venkově. A zejména v našem kraji. Pořádají se lidové slavnosti, Jízdy králů, podporují se lidové kapely. Bylo to velké úsilí, ale nic by z něho nebylo. Folkloristé neuměli křísit tak rychle, jak rychle civilizace uměla pohřbívat. Až válka do nás vlila novou sílu.

Když jde o krk, má to i svoje přednosti. Člověk prohlédá k jádru tam, kde předtím viděl jen neprůhlednou skořápku. Byla válka, hrálo se o život národa. Slyšeli jsme lidové písně a chápali jsme najednou, že ony jsou nejpodstatnější podstatou. Zasvětil jsem jim život. Splývám jimi s proudem, který teče hluboko vespod. Jsem vlnou toho proudu. Jsem vlnou a řekou zároveň. A je mi tak dobře.

Za války jsme všechno víc prožívali. Byl poslední rok okupace, v naší vsi pořádali Jízdu králů. Ve městě byla kasárna a na chodnicích mezi publikem se tlačili i němečtí ofcíři. Z naší Jízdy se stala demonstrace. Houf pestrých chlapců na koních se šavlemi. Nezdolná česká jízda. Poselstvo z hloubi dějin. Všichni Češi to tak tehdy chápali a hořely jim oči. Bylo mi tehdy patnáct let a zvolili mne králem. Jel jsem mezi dvěma pážaty a měl jsem zahalenou tvář. A byl jsem pyšný. I můj otec byl pyšný, věděl, že mne zvolili králem na jeho počest. Byl vesnický učitel, vlastenec, všichni ho měli rádi.

Věřím, Vladimíre, že věci mají svůj smysl. Věřím, že lidské osudy jsou navzájem spojeny tmelem moudrosti. Vidím jakési znamení v tom, že letos zvolili králem tebe. Jsem pyšný jako před dvaceti léty. Pyšnější. Protože chtějí v tobě uctít mne. A já si té pocty vážím, proč bych to zapíral. Chci ti odevzdat své království. A chci, abys je ode mne přijal.

Snad mne pochopil. Slíbil mi, že volbu krále přijme. Že pojede.

---

(4)

Kdyby chtěl pochopit, jak je to zajímavé. Neumím si představit nic zajímavějšího. Nic napínavějšího.

Například toto. Hudební vědci dlouho tvrdili, že evropské lidové písně pocházejí z baroka. V zámeckých kapelách hrávali a zpívali venkovští hudebníci a ti pak přenášeli hudebnost zámecké kultury do lidového života. Takže prý lidová píseň vůbec není svébytný umělecký projev. Je odvozená z umělé hudby.

Lidové písně na území Čech jsou skutečně příbuzné s umělou barokní hudbou. Jenomže co bylo dřív? Slepice nebo vejce? Nevím, proč bychom měli dělat dlužníka právě jen z lidové písně.

Ale ať už si to bylo v Čechách jakkoli. Písně, které zpíváme na jižní Moravě, se z umělé hudby vysvětlit nedají ani při největší snaze. To nám bylo jasné na první pohled. Už třeba z hlediska tonality. Umělá barokní hudba byla psána v dur a moll. Naše písně se však zpívají v tóninách, o nichž se zámeckým kapelám ani nesnilo!

Třeba v lydické. To je ta se zvětšenou kvartou. Vyvolá ve mně vždycky stesk po pradávných pastorálních idylách. Vidím pohanského Pana a slyším jeho píšťalu. Hle.

Barokní i klasicistická hudba ctěla fanaticky spořádanost velké septimy. K tónice znala cestu jen přes ukázněný citlivý tón. Malé septimy, která kráčela zdola k tónice velkou sekundou, se děsila. A já mám v našich lidových písních rád právě tu malou septimu, ať už zní aiolsky, dóricky či mixolydicky. Pro její melancholii a zádumčivost. I proto, jak odmítá pošetile spěchat k základnímu tónu, kterým všechno končí, píseň i život:

Ale jsou písně v tóninách tak zvláštních, že je nelze pojmenovat jménem žádné z takzvaných církevních tónin. Stojím nad nimi docela v úžase.

Moravské písně jsou tonálně nepředstavitelně různé. Jejich myšlení bývá záhadné. Započnou mollově, končí durově, váhají mezi několika tóninami. Často, když je mám harmonizovat, nevím vůbec, jak mám jejich tóninu pochopit.

A jak jsou mnohoznačné tonálně, jsou mnohoznačné i rytmicky. Zejména ty netaneční, ty táhlé. Bartók jim říkal parlandové. Jejich rytmus se vlastně vůbec nedá zapsat do našeho notového systému. Anebo to řeknu jinak. Z hlediska našeho notového systému zpívají všichni lidoví zpěváci své písně rytmicky nepřesně a špatně.

Jak to vysvětlit? Leoš Janáček tvrdil, že ta složitost a nezachytitelnost rytmu je způsobena různými, okamžitými náladami pěvce. Záleží prý na tom, kde se zpívá, kdy se zpívá, v jaké náladě se zpívá. Lidový zpěvák prý svým zpěvem reaguje na barvu květů, na povětrnost i prostor krajiny.

Ale není to trochu moc poetický výklad? Už v prvním ročníku na universitě seznámil nás docent se svým experimentem. Nechal zpívat nezávisle na sobě několik různých lidových interpretů tutéž rytmicky nezachytitelnou píseň. Měřením na přesných elektronických přístrojích zjistil, že ji všichni zpívají zcela shodně.

Rytmická komplikovanost písní není tedy způsobena nepřesností, nedokonalostí nebo náladou zpěváka. Má své tajemné zákony. V určitém typu moravské taneční písně je například druhá polovina taktu vždycky o zlomek vteřiny delší než první. Ale jak v notách zachytit tuhle rytmickou složitost? Metrický systém umělé hudby spočívá na symetrii. Celá nota se dělí na dvě půle, půlová na dvě čtvrt'ové, takt se dělí na dvě, tři, čtyři stejné doby. Ale co s taktem, který se dělí na dvě nestejně dlouhé doby? Dnes je pro nás nejtěžším oříškem, jak vůbec zapsat do not původní rytmus moravských písní.

Ale ještě tvrdším oříškem je, odkud se vůbec tohleto složité rytmické myšlení vzalo. Jeden badatel vystoupil s teorií, že táhlé písně se zpívaly původně při jízdě na koních. V jejich podivném rytmu zůstal prý otištěn

koňský krok a jezdcův pohyb. Jiní považovali za pravděpodobnější vidět pramodní těchto písní v pomalém, houpavém kroku, jímž korzovala mládež za večerů dědinou. Jiní zas v pomalém rytmu, jímž vesničané kosí trávu

To všechno jsou možná jen domněnky. Jedno je ale jisté. Naše písně se nedají odvodit z barokní hudby. České snad ano. Snad. Naše určitě ne. Naše vlast se sice skládá ze tří zemí, z Čech, Moravy a Slovenska, ale hranice lidové kultury ji dělí na dvě půle: na Čechy se západní Moravou a na Slovensko s východní Moravou, kde je můj domov. V Čechách byla vyšší civilizační úroveň, větší styk měst s venkovem a vesničanů se zámek. Na východě byly také zámky. Ale venkov byl od nich svou primitivností mnohem více oddělen. Venkované tu nechodili hrát do žádných zámeckých kapel. Ostatně zde, v kulturním pásmu Uher, zastávali funkci českých zámeckých kapel cikáni. Ale nehráli zemanům a baronům menuety a sarabandy italské školy. Hráli své čardáše a dumky, a to byly zase lidové písně, jen poněkud přetvořené sentimentální a ornamentální cikánskou interpretací.

V těchto podmínkách se mohly u nás uchovat lidové písně i z nejstarších dob. To je vysvětlení, proč jsou tak nesmírně různé. Pocházejí z různých fází svých dlouhých pomalých dějin. A tak, když stojíš tváří v tvář celé naší lidové hudební kultuře, je to, jako by před tebou tančila žena z Tisíce a jedné noci a shazovala postupně závoj po závoji.

Hle. První závoj. Je z hrubé látky potištěné triviálními vzorci. To jsou nejmladší písně pocházející z posledních padesáti, sedmdesáti let. Přicházely k nám ze západu, z Čech. Přinášely je dechové kapely. Učitelé je učili ve škole zpívat naše děti. Jsou to většinou durové písně běžného západoevropského typu, jen trochu přizpůsobené naší rytmicí.

A druhý závoj. Ten je už mnohem pestřejší. To jsou písně maďarského původu. Provázely vpád maďarského jazyka do slovanských oblastí Uher. Cikánské kapely je šířily v devatenáctém století po celých Uhrách. Kdo by je neznal. Čardáše a verbuňky s příznačným synkopickým rytmem v kadenci.

Když tanečnice shodí tenhle závoj, objeví se další. Hle. To už jsou písně zdejšího slovanského obyvatelstva z osmnáctého a sedmnáctého století .

Ale ještě krásnější je čtvrtý závoj. To jsou ještě starší písně. Jejich věk sahá až do čtrnáctého století. Tehdy k nám putovali po hřbetech Karpat od východu a jihovýchodu Valaši. Pasterci. Jejich pastevecké a zbojnické písně nevědí nic o akordech a harmoniích. Jsou myšleny jen melodicky v systémech archaických tónin. Píšťaly a fujary daly zvláštní ráz jejich melodie.

A když spadne tenhle závoj, není už pod ním žádný jiný. Tanečnice tančí docela nahá. To jsou nejstarší písně. Jejich vznik sahá do dávných pohanských dob. Spočívají na nejstarším systému hudebního myšlení. Na systému čtyř tónů, systému tetrachordálním. Trávnice. Žňové písně. Písně nejúžeji spjaté s obřady patriarchální vesnice.

Béla Bartók ukázal, že v této nejstarší vrstvě podobají se sobě k nerozeznání písně slovenské, jihomoravské, maďarské a chorvatské. Když si v duchu představíš tuto zeměpisnou oblast, vynoří se ti před očima první velká slovanská říše z 9. století, Říše velkomoravská. Její hranice byly rozmetány před tisíci léty, a přesto v té nejstarší vrstvě lidových písní zůstaly dodnes otištěny!

Lidová píseň, nebo lidový obřad, to je tunel pod dějinami, v němž se zachovalo mnoho z toho, co nahoře dávno zničily války, revoluce i bezohledná civilizace. Je to tunel, kterým vidím daleko zpět. Vidím Rostislava i Svatopluka, první moravská knížata. Vidím starý slovanský svět.

Ale proč mluvit stále jen o slovanském světě? Ta doba měla taky svou mezinárodnost! Lámali jsme si hlavu nad jedním záhadným textem lidové písně. Zpívá se v ní o chmelu v jakési nejasné souvislosti s vozem a kozou. Kdosi jede na koze, kdosi jede na voze. A chmel je vychvalován, že prý dělá nevěsty z panen. Ani lidoví zpěváci, kteří píseň zpívali, jejímu textu nerozuměli. Jen setrvačnost prastaré tradice uchovala v písni spojení slov, které už dávno ztratilo srozumitelnost. Nakonec se objevilo jediné možné vysvětlení: starořecká Dionýsova slavnost. Satyr na kozlu a bůh třímající tyrsos ovinutý chmelem.

Antika! Nemohl jsem tomu uvěřit! Ale potom jsem studoval na universitě dějiny hudebního myšlení. Hudební struktura našich nejstarších lidových

písní je opravdu shodná s hudební strukturou antické hudby. Lydický, frygický a dórský tetrachord. Sestupné chápání stupnice, které považuje za základní tón horní tón, nikoli spodní, jak se tomu stane teprve ve chvíli, kdy začne hudba myslit harmonicky. Naše nejstarší písně patří tedy do stejné epochy hudebního myšlení jako písně zpívané ve starém Řecku. Dochovává se nám v nich čas antiky!

Moravský malíř Úprka pozval kdysi na začátku století na Moravu sochaře Rodina. Ukazoval mu také Jízdu králů. Rodin byl prý zcela u vytržení nad tou nádherou a zvolal: To je Hellas! O Rodinových sochách tu nikdo zbla neví, ale tenhle výrok zná každý. Všichni v něm ovšem vidí jen výraz ohdivu. Ale já vím, že ten výrok má docela přesný význam!

—

(5)

Dnes při večeři jsem pořád viděl Ludvíkovy oči, jak se odvracejí. A cítil jsem, jak o to víc lpím na Vlád'ovi. A lekal jsem se najednou, zda jsem ho nezanedbával. Zda se mi podařilo vtáhnout ho kdy do svého světa. Po večeři zůstala Vlasta v kuchyni a já jsem šel s Vladimírem do pokoje. Snažil jsem se mu vyprávět o písničkách. Vždyť je to tak zajímavé. Tak napínavé. Ale jaksi se mi to nedařilo. Připadal jsem si jako učitel. Báł jsem se, že Vlád'u nudím. Vlád'a ovšem seděl a mlčel a vypadal, že poslouchá. Je hodný. Byl ke mně vždycky hodný. Ale vím já, co je vlastně v té jeho palici?

Když už jsem ho dost dlouho mučil svým povídáním, nakoukla do pokoje Vlasta a řekla, že je čas spát. Co se dá dělat, ona je duší domu, jeho kalendářem, jeho hodinami. Nebudeme odporovat. Běž, synáčku, dobrou noc.

Nechal jsem ho v pokoji s harmoniem. Spává tam na gauči s poniklovanými trubkami. Já spávám vedle v ložnici na manželské posteli vedle Vlasty. Nepůjdu ještě spát. Spal bych špatně. Převaloval bych se dlouho na lůžku

ve strachu, že Vlastu probudím. Půjdu ještě na chvíli do zahrady. Je teplá noc a je vidět hvězdy. Zahrada u starého přízemního stavení, které obýváme, je plná starobylých venkovských vůni. Pod hrušní je tam lavička. Dělal ji otec mého otce. Je z hrubého, letmo opracovaného dřeva. Z dvou prkének a čtyř kolíků.

Zatracený Ludvík. Proč se právě dnes objevil. Bojím se, že je to černé znamení. Můj nejdávnější kamarád! Vždyť právě na téhle lavičce jsme spolu tolikrát sedávali jako kluci. Měl jsem ho rád. Už od primy gymnasia, kdy jsem ho poznal. Měl v jednom prstě víc než my v celém těle, ale nikdy se nevytáhoval. Na školu a na učitele kašlal a bavilo ho dělat všechno, co se přičilo školnímu řádu.

Proč jsme se právě my dva tak skamarádili? Musely v tom mít prsty sudičky. Byli jsme oba napůl sirotci. Mně umřela maminka při porodu. A Ludvíkovi, když mu bylo třináct, odvedli tatínka do koncentráku a už ho nikdy neviděl.

Proč Němci zatkli starého Jahna, nikdo pořádně nevěděl. Někteří tvrdili s úsměškem, že měl na svědomí čachry a šmelinu. Byl zaměstnán jako zednický polír u německé firmy a podařilo se mu nějakým podvodem obstarávat si navíc potravinové lístky. Ludvík tvrdil, že je dával nějaké židovské rodině, která měla hlad. Kdoví. Ti židé se už nikdy nevrátili, aby to mohli dosvědčit.

Ludvík byl nejstarší syn. A tehdy už také jediný, protože mladší bratříček mu zemřel. Po otcově zatčení zůstali tedy matka a syn sami. Třeli velkou nouzi. Návštěva gymnasia šla do peněz. Zdálo se, že Ludvík bude musit ze školy odejít. Ale v hodinu dvanáctou přišla spása.

Nenáviděná spása. Ludvíkův otec měl sestru, která už dávno před válkou udělala štěstí s bohatým zdejším stavitelem. S bratrem zedníkem se pak skoro nestýkala. Ale když ho zatkli, její vlastenecké srdce začalo plát. Nabídla švagrové, že si Ludvíka vezme na starost. Měla sama jen jednu přihlouplou dceru a Ludvík v ní vzbuzoval svým nadáním závist. Nejenomže ho finančně podporovali, ale začali ho denně k sobě zvat. Na obědy, na večeře. Představovali ho městské smetánce, která se u nich

scházela. Ludvík jim musel prokazovat vděčnost, protože na jejich podpoře záviselo jeho studium.

Přitom je měl rád jak vodu v botě. Jmenovali se Koutečtí a to jméno se pro nás od té doby stalo pojmenováním pro všechny nadutce. Stavitel Koutecký byl mecenáš. Skupoval spousty obrazů od krajinářů našeho kraje. Od těch, co mají jméno. Byli to kýčáři, až bůh brání. Paní Koutecká stávala prý před obrazem a nadšeně vzdychala: “Ó, ten má dálku!” Soudili obrazy výhradně podle loho, jakou měly dálku.

Na švagrovou se Koutecká dívala přes prsty. Zazlívala bratrovi, že se neuměl oženit. A ani po jeho zatčení k ní nezměnila vztah. Dělové hlavně své dobročinnosti zamířila jen na samotného Ludvíka. Viděla v něm potomka své krve a toužila ho změnit ve vlastního syna. Existenci švagrové považovala za politováníhodný omyl. Nikdy ji k sobě ani nepozvala. Ludvík to všechno viděl a skřípal zuby. Lnul k mamince. Kolikrát se chtěl vzepřít. Ale maminka ho vždycky s pláčem uprosila, aby byl rozumný a projevoval Kouteckým vděk.

O to raději chodil Ludvík k nám. Byli jsme jako dvojčata. Tatínek ho měl málem raději než mne. Těšilo ho, že Ludvík hltá jeho knihovnu a ví o každé knížce. Když jsem začal účinkovat ve studentském džezu, Ludvík tam chtěl být se mnou. Koupil si v bazaru laciný klarinet a naučil se na něj v krátké době docela slušně hrát. Hráli jsme pak v džezu spolu, a když za námi přišel doktor Bláha a útočil na naše vlastenectví, šli jsme společně do cimbálové kapely.

Ke konci války se vdávala Kouteckých dcera. Stará Koutecká rozhodla, že svatba musí být parádní. Za ženichem a nevěstou chtěla mít pět párů družiček a mládenců. Tu povinnost uvalila i na Ludvíka a určila mu do páru jedenáctiletou dcerušku místního lékárníka. Ludvík ztratil všechn vtíp. Styděl se před námi, že musí dělat kašpara v tyátru procovské svatby. Chtěl být pokládán za dospělého a hanba ho fackovala, když musel nastavit paži jedenáctiletému vyžletí. Zuřil, že ho Koutečtí vystavují jako doklad své dobročinnosti. Zuřil, že musí při obřadu líbat poslintaný kříž. Večer utekl ze svatební hostiny a přiběhl za námi do zadního sálku hospody. Hráli jsme, popíjeli a dělali si z něho blázny. Rozčilil se a prohlásil, že nenávidí

měšťáky. Pak proklel kostelní obřad, řekl, že plije na církev a že z ní vystoupí.

Nebrali jsme jeho slova vážně, ale Ludvík to skutečně udělal několik dnů po skončení války. Koutecké tím ovšem smrtelně pohoršil. Nevadilo mu to. S radostí se s nimi rozešel. Začal ostopryč sympatizovat s komunisty. Docházel na přednášky, které pořádali. Kupoval si knížky, které vydávali. Náš kraj byl silně katolický a naše gymnasium zvlášť. Pro Ludvíkovy komunistické názory jsme neměli příliš mnoho porozumění. Přesto jsme však byli ochotni mu je odpouštět jako zajímavou výstřednost. Uznávali jsme jeho privilegia.

V sedmačtyřicátém roce jsme maturovali. Ještě téhož dne odevzdal Ludvík na počest své dospělosti na okresním sekretariátu přihlášku do strany. A na podzim jsme se rozjeli do světa. Ludvík odjel studovat do Prahy. Já do Brna. Oba jsme nechali doma dva opuštěné lidi. Ludvík maminku, já tatínka. Brno je naštěstí od nás dvě hodiny vlakem. Jezdívám na sobotu a neděli domů. Za tatínkem a za kapelou. Ale Ludvíka jsem po maturitě celý rok neviděl.

—

(6)

To byl právě osmačtyřicátý rok. Celý život se začal motat hlavou dolů. Když za námi přišel Ludvík o prázdninách do kroužku, přivítali jsme ho rozpačitě. Nikdo z nás nebyl komunista. V únorovém převratu jsme viděli nástup diktatury. Ludvík si přinesl klarinet, ale nepotřeboval ho. Celou noc jsme prodebatovali.

Začal snad tehdy nesoulad mezi námi? Myslím, že ne. Ludvík si mne ještě téže noci téměř zcela získal. Vyhýbal se, jak mohl, sporům o politice a mluvil o našem kroužku. Že prý bychom měli pochopit smysl naší práce velkoryseji než dosud. Jaký to prý má smysl oživovat pouze ztracenou minulost? Kdo se ohlíží zpátky, skončí prý jak Lotova žena.

A co tedy máme dělat, křičeli jsme na něj.

To se ví, odpovídal, musíme opatrovat dědictví lidového umění, ale to nestačí. Přišla nová doba. Pro naši práci se otvírají široké obzory. Musíme vytlačit z obecné hudební kultury všedního dne odrhovačky a šlágry, bezduché kýče, kterými měšťáci krmili lid. Na jejich místo musí nastoupit skutečné, původní umění lidu, z něhož vytvoříme současný životní a umělecký sloh.

Zvláštní. To, co Ludvík říkal, byla přece stará utopie nejkonzervativnějších moravských patriotů. Ti vždycky bouřili proti bezbožné zkaženosti městske kultury. Slyšeli v melodiích charlestonu ďáblu píšťalu. Ale co na tom. Tím srozumitelněji nám zněla Ludvíkova slova.

Ostatně jeho další úvaha už zněla originálněji. Mluvil o džezu. Džez vyrostl přece z lidové černošské hudby a ovládl celý západní svět. Nechme prý stranou fakt, že se džez stal postupně komerčním zbožím. Nám může sloužit za povzbuzující důkaz, že lidová hudba má zázračnou moc. Že z ní může vyrůst obecný hudební sloh epochy.

Poslouchali jsme Ludvíka a obdiv se v nás mísil s odporem. Dráždila nás jeho jistota. Tvářil se, jako se tehdy tvářili všichni komunisté. Jako by měl tajnou smlouvu se samou budoucností a směl jednat jejím jménem. Byl nám protivný asi také proto, že byl najednou jiný, než jsme ho znali. Byl pro nás vždycky kumpán a posměváček. Ted' mluvil pateticky a neostýchal se velkých slov. A byl nám ovšem protivný i tím, jak samozřejmě a bez váhání spojoval osud naší kapely s osudem komunistické strany, i když nikdo z nás komunistu nebyl.

Ale na druhé straně nás jeho slova přitahovala. Jeho myšlenky odpovídaly našim nejtajnějším snům. A povyšovaly nás najednou přímo do historické velikosti. Příliš lichotily naší lásce k moravské písni, abychom je mohli odmítnout. A já osobně jsem dvojnásob nemohl. Měl jsem Ludvíka rád. A měl jsem taky rád tatínka, který posílal do pekel všechny komunisty. Ludvíkova slova vytvářela přes tu propast most.

Nazývám ho v duchu Krysařem. Bylo to tak. Zapískal na flétnu a my už jsme se za ním sami hrnuli. Tam, kde byly jeho myšlenky příliš skicovité,

přiskakovali jsme mu na pomoc. Vzpomínám si na svou vlastní úvahu. Mluvil jsem o evropské hudbě, jak se vyvíjela od dob baroka. Po údobí impresionismu byla již unavena sama sebou. Vyčerpala už téměř všechnu svoji mízu, jak pro své sonáty a symfonie, tak pro své odrhovačky. Proto na ni zapůsobil džez jako zázrak. Z jeho tisíciletých kořenů začala do sebe dychtivě sát čerstvou mízu. Džez učaroval nejen evropským vinárnám a tančírnám. Učaroval i Stravinskému, Honeggerovi, Milhaudovi, Martinů, kteří otevřeli své skladby jeho rytmům. Ale pozor ! Ve stejné době, vlastně ještě o desetiletí dřív vlila evropské hudbě do žil svou čerstvou a neunavenou krev i východoevropská lidová hudba. Z ní přece čerpal mladý Stravinskij, Janáček, Bartók a Enescu! Východoevropskou lidovou hudbu a džez postavil tedy do paralely sám vývoj evropské hudby. Jejich podíl na formování moderní vážné hudby 20. století byl rovnocenný. Jen s hudbou širokých vrstev to bylo jinak. Do ní se lidová hudba východní Evropy téměř neotiskla. Zde ovládl pole suverénně džez. A zde začíná tedy náš úkol. Hic Rhodus, hic salta!

Ano, je to tak, utvrzovali jsme se: V kořenech naší lidové hudby se skrývá stejná síla jako v kořenech džezu. Džez má svou zcela zvláštní melodiku, na níž je stále patrná původní šestitónová stupnice starých černošských zpěvů. Ale i naše lidová píseň má osobitou melodiku, tonálně dokonce mnohem různotvárnější. Džez má originální rytmiku, jejíž báječná složitost vyrostla na tisícileté kultuře afrických bubeníků a tamtamistů. Ale i naše hudba je rytmicky zcela svébytná. Konečně džez vyrůstá z principů improvizace. Ale i podivuhodná souhra lidových hudců, kteří nikdy neznali noty, spočívá na improvizaci.

Jen jedno nás od džezu dělí. Džez se rychle vyvíjí a mění. Jeho sloh je v pohybu. Vždyť jaká je to strmá cesta od primitivních neworleánských začátků, přes hot džez, swing, ke cool džezu a dál. Neworleánskému džezu se ani nesnilo o harmoniích, jichž používá dnešní džez. Naše lidová hudba je nehybná spící princezna z minulých století. Musíme ji probudit. Musí splynout se současným životem a vyvíjet se spolu s ním. Vyvíjet se jako džez: aniž přestane být sama sebou, aniž ztratí svou melodiku a rytmiku, musí si vytvářet své nové a nové slohové fáze. A musí mluvit o našem století. Stát se jeho hudebním zrcadlem. To není lehké. To je obrovský úkol. A je to úkol, který se dá splnit jenom v socialismu.

Co to má společného se socialismem, pro testovali jsme.

Vyložil nám to. Starý venkov žil kolektivním životem. Společné obřady provázely celý vesnický rok. Lidové umění nežilo než uvnitř těchto obřadů. Romantikové si představovali, že dívka žnoucí trávu byla přepadena inspirací a vytryskla z ní píseň jak pramen ze skály. Ale lidová píseň vzniká jinak než umělá báseň. Básník tvoří, aby vyjádřil sebe sama, svou jedinečnost a svou odlišnost. Lidovou písní se člověk neodlišoval, nýbrž spojoval s ostatními. Lidová píseň vznikala jako krápník. Kapku po kapce se obalovala novými motivy a novými variantami. Předávali si ji z pokolení na pokolení a každý, kdo ji zpíval, k ní něco nového přidal. Každá píseň měla mnoho tvůrců a všichni skromně mizeli

za svým výtvořem. Žádná lidová píseň neexistovala jen tak sama pro sebe. Měla svoji funkci. Byly písně zpívané při svatbách, písně zpívané při dožínkách, písně zpívané při masopustu, písně pro vánoce, pro senoseč, pro tanec a pro pohřeb. Ani milostné písně neexistovaly mimo určité navykuté obřady. Večerní vesnické promenády, zpívání pod okny dívek, namlouvání, to všechno mělo svůj kolektivní ritus a v tom ritu měly písně své ustálené místo.

Kapitalismus rozbil ten starý kolektivní život. Lidové umění tak ztratilo svou půdu, svůj smysl bytí, své funkce. Marně by je někdo křísil k životu, pokud by trvaly takové

společenské podmínky, v nichž žije člověk oddělen od člověka, sám pro sebe. Ale socialismus lidi osvobodí ze jha osamocení. Lidé budou žít v nové kolektivitě. Budou spojeni jedním společným zájmem. Jejich soukromý život splyne s veřejným. Budou opět spjati desítkami společných obřadů, vytvoří si své nové kolektivní zvyky. Některé převezmou z minulosti. Dožínky, masopusty, taneční zábavy, pracovní zvyky. Některé vytvoří nové. První máje, mítinky, slavnosti Osвобоzení, schůze. Zde všude najde své místo lidové umění. Zde se bude vyvíjet, měnit a obnovovat. Chápeme to už konečně?

Vybavoval se mi před očima den, kdy u stromů v našich ulicích byli přivázaní vojenští koníci. Několik dnů předtím dobyla Rudá armáda našeho města. My jsme oblékli slavnostní kroje a šli jsme do parku hrát. Pili jsme a

hráli nepřetržitě mnoho hodin. Ruští vojáci nám odpovídali svými písněmi. A já jsem si tehdy říkal, že nastává nová epocha. Epocha Slovanů. Tak jako Románi a Germáni jsme i my dědicové antiky. Na rozdíl od nich jsme prospali a prodřímali mnoho staletí. Ale zato jsme teď dobře vyspalí. Svěží. Jsme na řadě. Jsme na řadě!

Tento pocit se mi teď znovu vracel. Znovu a znovu jsem o tom uvažoval. Džez má své kořeny v Africe, svůj kmen v Americe. Naše hudba má své živé kořeny v hudebnosti evropské antiky. Jsme uchovatelé staré a vzácné hřivny. Všechno to bylo tak naprosto logické. Myšlenka zapadala do myšlenky. Slované přinášejí revoluci. S ní novou kolektivitu a nové bratrství. S ní nové umění, které bude žít v lidu a s lidmi tak jako kdysi staré vesnické písně. Veliká mise, kterou nás pověřila historie, nás chlapce kolem cimbalu, byla zároveň neuvěřitelná a zároveň i neuvěřitelně logická.

A brzo se ukázalo, že neuvěřitelné se začíná opravdu naplňovat. Nikdo nikdy neudělal pro naše lidové umění tolik jako komunistická vláda. Ohromné finanční částky věnovala na vznikání nových souborů. Lidová hudba, housle a cimbal ozývaly se dennodenně z rozhlasu. Moravské a slovenské lidové písně zaplavily vysoké školy, První máje, mládežnické veselice a estrády. Džez nejenomže zmizel úplně z povrchu naší vlasti, ale stal se symbolem západního kapitalismu a jeho úpadku. Mládež přestávala tančit tanga a boogie-woogie a o svých veselících a slavnostech se chytala kolem ramenou a tančila v kruhu chorovody. Komunistická strana usilovala o to, vytvořit nový sloh života. Tak jako v Sovětském svazu. Opírala se o slavnou Stalinovu definici nového umění: socialistický obsah v národní formě. Tu národní formu nemohlo propůjčit naší hudbě, tanci, poezii nic než právě lidové umění.

Naše kapela plula na vzdušných vlnách této politiky. Stala se brzy známá v celé zemi. Doplnila se o zpěváky a tanečníky a vznikl z ní mohutný soubor, který vystupoval na stovkách pódíí a každý rok jezdil účinkovat do ciziny. A nezpívali jsme jenom postaru o Janíčkovi, který zabil milou, ale i nové písně, které jsme v souboru sami vytvořili. Třeba o tom, že “dobré je, dobré je, že už není pána”, nebo píseň o Stalinovi, o rozoraných mezích, o družstevních dožínkách. Naše píseň nebyla už jen vzpomínkou na staré časy. Žila. Patřila k nejsoučasnější historii. Provázela ji.

Komunistická strana nás horlivě podporovala. A tak naše politické výhrady rychle roztávaly. Já sám jsem vstoupil do strany hned na začátku devětačtyřicátého roku. A ostatní kamarádi z našeho souboru se ke mně přidávali.

—
(7)

Ale to jsme byli pořád přátelé. Kdy mezi nás padl první stín?

To se ví, že to vím. Moc dobře to vím. Bylo to na mé svatbě. Studoval jsem v Bmě na vysoké hudební škole housle a na universitě jsem poslouchal přednášky, z hudební vědy. Když už jsem byl v Brně třetí rok, začínal jsem být nesvůj. Tatínkovi se doma dařilo čím dál hůř. Prodělal si mozkovou mrtvici. Dopadlo to dobře, ale musil na sebe od té doby dávat veliký pozor. Myslil jsem pořád na to, že je doma sám a že kdyby se mu něco stalo, nemohl by mi ani poslat telegram. Vracíval jsem se v sobotu domů se strachem a v pondělí ráno jsem odjížděl do Brna s novou úzkostí. Jednou jsem už tu úzkost nevydržel. Trápila mne v pondělí, v úterý mne trápila víc a ve středu jsem naházal všechny šaty do kufru, zaplatil bytné a řekl jí, že se už nevrátím.

Vzpomínám dodnes, jak jsem šel tehdy z nádraží domů. Do naší vsi těsně sousedící s městem se jde přes pole. Byl podzim a byla chvíle před stmíváním. Foukal vítr a na polích byli kluci a pouštěli k nebi na dlouhatánských šňůrách papírové draky. Taky mi kdysi tatínek udělal draka. Potom se mnou chodil na pole, vyhodil draka do vzduchu a utíkal, aby se do papírového těla opřel vzduch a vynesl ho vzhůru. Moc mě to nebavilo. Tatínka to bavilo víc. A právě to mě toho dne ve vzpomínce dojímalo a já jsem zrychlil krok. Blesklo mi hlavou, že tatínek posílal draky do vzduchu za maminkou.

Představuji si totiž odmalička až do dneška svou maminku v nebi. Ne, v pánaboha už dávno nevěřím, ani v život věčný a v nic takového. To není

víra, o čem mluvím. To jsou představy. A ty představy mne obklopují a zalidňují mojí samotou. Nevím, proč bych se jich měl vzdávat. Osiřel bych bez nich. Vlasta mi vyčítá, že jsem snílek. Prý nevidím věci takové, jaké jsou. Ne, vidím věci, jaké jsou, ale kromě těch viditelných věcí vidím i ty neviditelné. Vymyšlené představy nejsou na světě pro nic za nic. Mají svůj důvod, proč tu jsou. Jsou mezi námi doma. A naopak. Právě ony dělají z našich domů domovy.

Dověděl jsem se o své mamince, až když už dávno nežila. Proto jsem pro ni nikdy neplakal. Spíš jsem se vždycky těšil tím, že moje maminka je mladá a krásná a že je v nebi. Ostatní děti neměly maminky tak mladé, jako byla moje.

Představuji si rád svatého Petra, jak sedí na štokrleti u okénka, kterým je vidět dolů na zem. Moje maminka za ním chodívá často k tomu okénku. Petr pro ni všechno udělá, protože je hezká. Nechá ji, aby se dívala. A maminka nás vidí. Mě i tatínka.

Maminčina tvář nebyla nikdy smutná. Naopak. Když se na nás dívala okýnkem v Petrově vrátnici, velmi často se na nás smála. Kdo žije ve věčnosti, netrpí steskem. Není netrpělivý. Ví, že lidský život trvá vteřinu a že setkání je blízké. Ale když jsem žil v Brně a nechával tatínka samotného, zdávalo se mi, že maminčina tvář je smutná a vyčítavá. A já jsem chtěl žít s maminkou v míru.

Spěchal jsem tedy domů a viděl draky, jak stoupají k nebi, jak tkvějí pod nebesy. Byl jsem šťasten. Nelitoval jsem ničeho, co opouštím. Měl jsem ovšem rád svoje housle. Měl jsem rád i hudební vědu. Ale po kariéře jsem netoužil. Ani nejstrmější životní dráha mi nevynahradí radost vrátit se domů a být zase obklopen tím, co člověk dostane při narození: obzorem rodné krajiny, intimitou několika stěn, mamínkou, tatínkem. Vracel jsem se domů s velkou úlevou.

Když jsem tatínkovi oznámil, že se už do Brna nevrátím, hrozně se zlobil. Nechtěl, abych si kvůli němu kazil život. A tak jsem mu namluvil, že mě ze školy vyhodili pro nevalný prospěch. Uvěřil tomu nakonec a zlobil se na mne ještě víc. Ale to mě příliš netrápilo. Ostatně nevrátil jsem se domů flákat. Hrál jsem nadále jako primáš v kapele našeho souboru. Na hudební

škole jsem získal místo učitele houslí. Mohl jsem se věnovat tomu, co mám rád.

Mezi to patřila také Vlastička. Bydlila v sousední vsi, která dnes — stejně jako moje dědina - tvoří už předměstí našeho města. U nás v souboru tančila. Poznal jsem ji v době, kdy jsem studoval v Brně a byl jsem rád, když jsem se s ní po svém návratu mohl skoro denně vídat. Ale skutečné zamilování přišlo o něco později - a znenadání, když jednou při zkoušce spadla tak nešťastně, že si zlomila nohu. Odnášel jsem ji v náručí do rychle přivolané sanitky. Cítil jsem na ruku její tělíčko, vratké a slahé. Uvědomoval jsem si najednou s údivem, že mám metr devadesát výšky a sto kilo váhy, že bych mohl kácet duby a ona je lehoučká a nebohá. Zalykal jsem se soucitem a bylo mi v něm tak dobře, že jsem si přál, aby ta chvíle neodcházela. Aby zůstala. Aby prosákla vše, co mezi námi bude.

Byla to chvíle jasnozření. Ve Vlastině zraněné postavičce uviděl jsem náhle jinou, mnohem známější postavu. Jak to, že jsem na to nepřišel už dávno? Vlasta byla přece “chudobná děvečka”, postava z tolika lidových písní! Chudobná děvečka, která na světě nemá než tu svou poctivost, chudobná děvečka, které ubližují, chudobná děvečka v otrhaných šatkách, chudobná děvečka - sirotek.

Doslova tak to ovšem nebylo. Měla rodiče a nebyli vůbec chudobní. Ale právě proto, že to byli velcí sedláci, začala je nová doba tlačit ke zdi. Vlastička přicházela do souboru často s pláčem. Předepisovali jim vysoké dodávky. Jejího tatínka prohlásili za kulaka. Zrekvírovali mu traktor a polní stroje. Vyhrožovali mu zatčením. Litoval jsem ji a těšil jsem se představou, že se jí ujmu. Chudobné děvečky.

Od té doby, co jsem ji takto poznával, osvícenou slovem z lidové písničky, bylo mi, jako bych jen znova prožíval lásku tisíckrát prožitou. Jako bych ji hrál z nějakých prastarých not. Jako by si mě přezpívaly lidové písně. Odevzdán tomuto zvučícímu proudu, snil jsem o svatbě a těšil se na ni.

Dva dny před svatbou přijel zničehonic Ludvík. Bouřlivě jsem ho přivítal. Ihned jsem mu oznamoval tu velkou novinu své svatby a prohlásil jsem, že mi musí jako můj nejmilejší kamarád jít za svědka. Slíbil mi to. A přišel.

Kamarádi ze souboru mi udělali pravou moravskou svatbu. Hned ráno přišli všichni k nám s muzikou a v krojích. Padesátiletý Vondráček, cimbalista ze souboru, byl nejstarším družbou. Padla na něho povinnost starosvata. Můj tatínek pohostil nejdřív všechny slivovicí, chlebem a špekem. Starosvat pak všem pokynul, aby se utišili, a zvučným hlasem zarecitoval:

“Mně zvláště vážení panicové a panny,

pánové a paní!

Z té příčiny jsem vás do příbytku tohoto zavolal,

že zde přítomný mládenec žádost dal,

abychom s ním do příbytku otce Vlasty Netáhalové vážili cestu,

protože jeho dceru, šlechtnou pannu si zvolil za nevěstu ... “

Starosvat, nejstarší družba, je náčelníkem, duší, ředitelem celého obřadu. Tak tomu vždycky bylo. Tak tomu bylo po tisíc let. Ženich nebyl nikdy subjektem svatby. Byl jejím předmětem. Neženil se. Ženili ho. Kdosi se ho svatbou zmocnil a on už na ní plul jako na veliké vlně. To nebyl on, kdo jednal, kdo mluvil. Za něho jednal i mluvil starosvat. Ale nebyl to ani starosvat. Byla to dlouhověková tradice, která si podávala člověka po člověku a strhávala ho do svého sladkého proudu. V tom proudu byl každý podoben každému a stával se lidstvem.

Vypravili jsme se tedy pod vedením starosvata do sousední dědiny. Šli jsme přes pole a kamarádi hráli v chůzi. Před Vlastiččiným domkem nás už čekal houf krojovaných lidí z nevěstiny strany. Starosvat zarecitoval:

“Jsme unavení pocestní.

Uctivě prosíme,
zda do tohoto poctivého příbytku vstoupiti smíme,
protože žízníme a hladovíme.”

Z houfce lidí stojících před vraty vystoupil starší muž v kroji. “Jste-li dobří lidé, jste vítáni.” A pozval nás dál. Nahrnuli jsme se mlčky do síně. Byli jsme, jak nás představil starosvat, pouzí unavení pocestní a neprozrazovali jsme proto zprvu svůj pravý úmysl. Starý muž v kroji, mluvčí nevěstiny strany, nás vyzval: “Máte-li na srdci něco, co vás tíží, mluvte.”

Starosvat začal tedy mluvit, zpočátku nejasně a v jinotajích, a onen muž v kroji mu stejným způsobem odpovídal. Teprve po delších oklikách prozradil starosvat, proč jsme přišli.

Na to mu položil starý muž tuto otázku:

“Táži se vás, milý družbo,
proč tento poctivý ženich tuto poctivou děvečku
za manželku pojímati chce?
Je to pro květ či pro ovoce?”

A starosvat odpovídal:

“Dobře známá věc to všem, že květ nastává v kráse a spanilosti,
takže se jím srdce potěší.

Ale květ odchází

a ovoce nadchází.

Tak my tuto nevěstu nepojímáme pro květ, ale pro ovoce,
protože z ovoce nám užitek pochází.”

Ještě chvíli si odpovídali, až to nevěstin mluvčí ukončil: “Povolejme tedy nevěstu, ať řekne, zda svoluje či ne.” Pak odešel do vedlejší místnosti a za chvíli se vrátil a vedl za ruku ženu v kroji. Byla hubená, vytáhlá, kostnatá a tvář měla zahalenu šátkem: “Tu máš nevěstu.”

Ale starosvat vrtěl hlavou a my všichni jsme dávali najevo hlasitým hlučením svůj nesouhlas. Starý muž nás chvíli přemlouval, ale nakonec musel odvést maskovanou ženu zpátky. Teprve pak nám přivedl Vlastu. Byla v černých holínkách, červené fěrtůšce a pestré kordule. Na hlavě měla věneček. Zdála se mi krásná. Vložil její ruku do mé ruky.

Potom se starý muž obrátil k nevěstině matce a zavolal plačtivým hlasem: “Ó maměnko!”

Nevěsta se mi při těch slovech vytrhla z rukou, klekla si na zem před svou matku a sklopila hlavu. Starý muž pokračoval:

“Maměnko milá, odpusťte mi, v čem jsem vám ublížila!

Maměnko přemilá, proboha vás prosím, odpusťte mi,
v čem jsem vám ublížila!

Maměnko předrahá, pro pět ran božích vás prosím,
odpusťte mi, v čem jsem vám ublížila!”

Byli jsme jen němí herci podstrčení pod dávno nazpívaný text. A text byl krásný, byl úchvatný a všechno to byla pravda. Pak začala hrát zase hudba a šli jsme do města. Obřad byl na radnici, i tam nám hrála hudba. Pak byl oběd. Po obědě jsme šli do slovácké budy. Hrál se a tancovalo.

Večer pak sundaly družičky Vlastě s hlavy její rozmarýnový věneček a slavnostně mi ho odevzdaly. Z rozpuštěných vlasů jí upletly cop, omotaly ho kolem hlavy a hlavu zavázaly do čepce. To byl obřad, který symbolizoval přechod z panenství do ženství. Vlasta už ovšem dávno nebyla panna. A neměla tedy už vlastně na symbol věnečku právo. Ale to se mi nezdálo důležité. V nějaké vyšší rovině, mnohem závaznější, pozbývala panenství právě a jedině teď, když mi družičky odevzdávaly její věneček.

Bože, co je to, že mne vzpomínka na rozmarýnový věneček dojíhá víc než naše skutečné první milování, než skutečná Vlastiččina panenská krev? Nevím, jak to, ale je to tak. Ženy zpívaly písně, v nichž ten věneček odplouval po vodě a vlny mu rozplétaly červené pentle. Chtělo se mi plakat. Byl jsem opilý. Viděl jsem před očima ten věnec, jak pluje, jak ho podává potok říčce, říčka řece, řeka Dunaji a Dunaj moři. Viděl jsem před očima ten věnec a jeho nenávratnost. V té nenávratnosti to bylo. Všechny základní životní situace jsou nenávratné. Aby byl člověk člověkem, musí tou nenávratností projít s plným vědomím. Vypít ji do dna. Nesmí švindlovat. Nesmí se tvářit, že ji nevidí. Moderní člověk švindluje. Snaží se obejít všechny mezníky a projít zadarmo od života k smrti. Lidový člověk je poctivější. Dozpívá se až na dno každé základní situace. Když Vlastička zkravavila ručník, který jsem pod ni položil, netušil jsem, že se setkávám s nenávratností. Ale v této chvíli jsem jí nemohl nikam uniknout. Ženy zpívaly písně o loučení. Postoj, postoj, ty malý pacholku, až já sa rozlúčím s mú milú maměnkú. Postoj, postoj, nerochaj bičíkem, ni já sa rozlúčím s mým milým tatíčkem. Postoj, postoj, nepoháňaj koní, mám tady sestřičku, nechce sa mi od ní. S bohem buďte, moje kamarádky, už mňa od vás vezú, nepust'á mňa zpátky.

A pak už byla noc a svatebčané nás vyprovázeli k našemu stavení. Tam jsme se zastavili a Vlastiččini kamarádi a kamarádky nám zazpívaly, abychom neubližovali na novém místě ubohému chudému děvčátku, že ji doma měli rádi, ať ji máme rádi také.

Otevřel jsem vrata. Vlasta se zastavila na prahu a ještě se obrátila k houfu přátel, shromážděných před domem. Tu někdo z nich zanotoval ještě jednu, ještě poslední píseň:

“Na prahu stála
pěkná se zdála
jak růža růžička.
S prahu kročila,
krásu ztratila
moja galánečka.”

Pak se za námi zavřely dveře a byli jsme sami. Vlastičce bylo dvacet let a mně o něco víc. Ale já jsem myslel na to, že překročila práh a že od této magické chvíle bude z ní krása opadávat jak listí ze stromu. Viděl jsem v ní to budoucí opadávání. Odstartované opadávání. A měl jsem ji právě proto nesmírně rád. Myslel jsem na to, že není jen květ, ale že v tomto okamžiku je už v ní přítomen i budoucí okamžik ovoce. Cítil jsem v tom všem neoblomný řád, řád, s kterým splývám a s kterým souhlasím. Myslel jsem v této chvíli i na Vladimíra, kterého jsem tehdy neznal a jehož podobu jsem vůbec netušil. Myslel jsem přesto na něho a díval jsem se skrze něho dál do dálek jeho dětí. Ulehli jsme pak s Vlastou do vysoko nastlané postele a zdálo se mi, že je to sama moudrá nekonečnost lidského pokolení, která nás vzala do měkké náruče.

Co mi Ludvík na svatbě udělal? Dohromady nic. Měl zamrzlá ústa a byl divný. Když se odpoledne hrálo a tančilo, nabízeli mu kamarádi klarinet. Chtěli, aby s nimi hrál. Odmítl to. Brzo potom odešel docela. Měl jsem naštěstí pořádně v hlavě, než abych tomu věnoval přílišnou pozornost. Ale druhého dne jsem viděl, že jeho odchod zůstal na včerejšku jako malá skvrnka. Alkohol, který se mi rozkládal v krvi, rozšiřoval tu skvrnku do slušné šíře. A ještě víc než alkohol Vlasta. Nikdy neměla Ludvíka ráda. Ženy si instinktivně třídí kamarády svého muže na ty neškodné a na ty nebezpečné. Ludvíka zařadila Vlasta do té druhé kategorie a byla vždycky ráda, že žije v Praze.

Když jsem jí oznámil, že mi Ludvík půjde za svědka, moc ji to nepotěšilo. A nazítří po svatbě jí přišlo vhod, že mi může připomenout jeho včerejší chování. Prý se celou dobu tvářil, jako bychom ho všichni obtěžovali. Je nafoukaný, má rohy, nosem div nebe neprovrta.

Ale ještě téhož dne večer nás Ludvík sám navštívil. Donesl Vlastě nějaké dárky a omlouval se. Ať prý mu odpustíme, že včera za nic nestál. Vyprávěl nám, co se mu přihodilo. Vyletěl ze strany i ze školy. Neví, co s ním dál bude.

Nevěřil jsem svým uším a nevěděl jsem, co mám říci. Ostatně Ludvík nechtěl být litován a odváděl řeč rychle jinam. Náš soubor měl za čtrnáct dní odjet na velké zahraniční turné. Hrozně jsme se na to, my venkované, těšili. Ludvík to věděl a začal se mě na naši cestu vyptávat. Ale já jsem si ihned uvědomoval, že Ludvík od dětství toužil po cizině a teď už se tam sotva kdy dostane. Lidé s politickou skvrnou se tehdy a ještě mnoho let poté za hranice nepouštěli. Viděl jsem, jak se ocitáme každý někde docela jinde, a snažil jsem se to zamlčet. Nemohl jsem proto mluvit nahlas o naší cestě, protože bych tak ozářil náhlou propast mezi našimi osudy. Chtěl jsem tu propast přikrýt tmou a bál jsem se každého slova, které by ji mohlo osvětit, Ale nenacházel jsem žádné slovo, které by ji neosvěcovalo. Každá věta, týkající se jen trochu našeho života, nás usvědčovala, že jsme se dostali každý někam jinam. Že máme jiné možnosti, jinou budoucnost. Že jsme unášeni opačným směrem. Snažil jsem se mluvit o něčem, co by bylo natolik všední a bezvýznamné, aby z toho naše cizost nevyčuhovala. Ale to

bylo ještě horší. Bezvýznamnost rozhovoru byla trapná a rozmluva se stala rychle nesnesitelnou.

Ludvík se brzo rozloučil a odešel. Přihlásil se na brigádu někam mimo naše město a já jsem odjel se souborem za hranice. Od té doby jsem ho neviděl několik let. Poslal jsem mu na vojnu jeden nebo dva dopisy. Po jejich odeslání zůstal ve mně vždycky stejný pocit neuspokojenosti jako po naší poslední rozmluvě. Neuměl jsem stát tvář v tvář Ludvíkovu pádu. Styděl jsem se za to, že můj život je úspěšný. Zdálo se mi nesnesitelné adresovat Ludvíkovi z výše své spokojenosti slova povzbuzení či soucitn. Raději jsem se snažil předstírat, že se mezi námi nic nezměnilo. Popisoval jsem mu v dopisech, co děláme, co je nového v souboru, jakého máme nového cimbalistu a jaké jsme zažili příběhy. Tvářil jsem se, jako by můj svět byl nadále naším společným světem. A cítil jsem nepříjemnost té přetvářky.

Pak jednoho dne dostal můj tatínek úmrtní oznámení. Ludvíkova maminka zemřela. Nikdo z nás vůbec nevěděl, že byla nemocná. Když se mi ztratil Ludvík z očí, ztratila se mi s ním z očí i ona. Ted' jsem držel parte v ruce a uvědomoval si svou nevšímavost vůči lidem, kteří jen trochu málo poodstoupili z cesty mého života. Mého úspěšného života. Cítil jsem se vinen, i když jsem se vlastně ničeho nedopustil. A potom jsem si všiml něčeho, co mě poděsilo. Pod úmrtní zprávou byli podepsáni za veškeré příbuzenstvo manželé Koutečtí. O Ludvíkovi ani zmínka.

Přišel den pohřbu. Měl jsem od rána trému, že se setkám s Ludvíkem. Ale Ludvík nepřišel. Za rakví šla jen hrstka lidí. Ptal jsem se Kouteckých, kde je Ludvík. Pokrčili rameny a řekli, že nevědí. Zástup s rakví zastavil u velké hrobky s těžkým mramorovým kamenem a s bílou sochou anděla.

Bohaté stavitelově rodině všechno vzali, takže ted' žila jen z malého důchodu. Zůstala jí právě jen ta veliká rodinná hrobka s bílým andělem. To všechno jsem věděl, ale nechápal jsem, proč spouštějí rakev právě tam.

Teprve později jsem se dověděl, že Ludvík byl tehdy v kriminále. Jeho maminka byla jediná v našem městě, kdo to věděl. Všem to zatajila. V naprosté samotě žila se svou chorobou, která ji nakonec přivedla do nemocnice a na hřbitov.

Když byla mrtva, rozhořel se v Kouteckých znovu plamen příbuzenské lásky. Ujali se mrtvého těla nemilované švagrové a prohlásili je za své. Konečně se pomstili nevděčnému synovci. Uloupili mu matku. Přikryli ji těžkým mramorovým kamenem, nad kterým stojí bílý anděl s kadeřavými vlasy a s ratolestí. Pořád se mi pak ten anděl vybavoval. Kučeravý anděl s prolhanou ratolestí míru. Vznášel se nad zdrancovaným životem kamaráda, jemuž byla uloupena i těla mrtvých rodičů. Anděl loupeže.

—
(9)

Vlasta nemá ráda žádné extravagance. Sedět pro nic za nic v noci na zahrádce je extravagance. Uslyšel jsem energické zaklepaní na okenní sklo. Za oknem se tměl přísný stín ženské postavičky v noční košili. Jsem poslušný. Neumím odporovat slabším. A protože měřím metr devadesát a uzvednu v ruce metrákový pytel, nenašel jsem dosud v životě nikoho, komu bych se mohl vzepřít.

A tak jsem šel domů a uložil se podél Vlasty. Abychom nemlčeli, zmínil jsem se o tom, že jsem dnes potkal Ludvíka. „No a?“ „ckla s okázalým nezájmem. Marná sláva. Nejde jí pod nos. Dodnes ho nemůže ani cítit. Ostatně nemá si nač stěžovat. Od naší svatby měla příležitost se s ním vidět jen jednou. To bylo v šestapadesátém roce. A tehdy jsem propast, která nás oddělovala, neuměl zalhat ani sám sobě.

Ludvík měl už za sebou vojnu, kriminál i několik let práce v dolech. Zařizoval si v Praze pokračování ve studiu a do našeho města si přijel vyřídit jen nějaké policejní formality. Znovu jsem měl trému z našeho setkání. Ale nesetkal jsem se se zlomeným bolestínem. Naopak. Ludvík byl jiný, než jsem ho dosud znal. Byla v něm drsnost, hranatost a snad i více klidu. Nic, co by volalo po soucitu. Zdálo se mi, že lehce překleneme propast, které jsem se tak bál. Abychom rychle navázali nit, pozval jsem ho na zkoušku naší kapely. Věřil jsem, že je to pořád i jeho kapela. Co na tom, že máme jiného cimbalistu, jiného kontráše, jiného klarinetistu a že ze staré

kumpanie jsem zbyl jen já. Čas utíká a to nás nemůže vyvést z míry. Důležité je, že jsme vepsáni i na tom prchajícím čase.

Ludvík si sedl na židli vedle cimbalisty a jenom poslouchal, jak zkoušíme. Hráli jsme nejdřív naše nejoblíbenější písničky, ty, které jsme hrávali ještě na gymnasiu. Potom nějaké nové, které jsme objevili v zapadlých podhorských dědinách. Nakonec jsme přišli k několika písničkám, na nichž si nejvíc zakládáme. To už nejsou skutečné lidové písně, ale písně, které jsme my sami v souboru vytvořili z ducha lidového umění. A tak jsme zpívali písničky o mezích, které se mají rozorat, aby z mnoha malých soukromých polí byl jeden velký družstevní lán, písničky o chudácích, kteří dnes neumějí otročit a jsou pány ve své zemi, písničku o traktoristovi, kterému se dobře daří na traktorové stanici. Všechno to byly písničky, jejichž hudba byla k nerozeznání od původních lidových písní a jejichž slova byla přitom současnější než noviny. Mezi těmi písněmi jsme měli nejraději píseň o Fučíkovi, hrdinovi, který byl za okupace mučen nacisty a o němž si teď “pěsničku lidé zpívají”.

Ludvík seděl na židličce a díval se, jak cimbalistovy ruce běhají s paličkami po strunách. Do malé skleničky si každou chvíli naléval z láhve víno. Pozoroval jsem ho přes kobyliku svých houslí. Byl zamyšlen a ani jednou ke mně nepozvedl hlavu.

Pak se začaly do místnosti trousit manželky, což je znamení, že zkouška brzo skončí. Pozval jsem Ludvíka k sobě. Vlasta nám připravila něco k večeři a pak šla spát a nechala nás spolu. Ludvík mluvil o všem možném. Ale já jsem cítil, že je tak hovorný jen proto, aby nemusel mluvit o tom, o čem jsem chtěl mluvit já. Jak jsem ale mohl mlčet se svým nejlepším kamarádem o tom, co byl náš největší společný majetek? A tak jsem přerušil Ludvíka v jeho bezvýznamném klábosení. Cos říkal našim písničkám? Ludvík mi odpověděl bez váhání, že se mu líbily. Ale já jsem ho nenechal vyváznout lacinou zdvořilostí. Vyptával jsem se ho dál. Co říká těm novým písničkám, které jsme objevili v zapadlých vesnicích? A co říká těm novým písničkám, které jsme sami složili?

Ludvíkovi se do debaty nechtělo. Ale krůček po krůčku jsem ho do ní vtahoval, až se nakonec rozpovídal. Těch pár starých lidových písniček, ty jsou prý opravdu krásné. Ale jinak se mu náš repertoár nelíbí.

Přizpůsobujeme se příliš obecnému vkusu. Není prý divu. Vystupujeme před nejširší veřejností a chceme se líbit. A tak prý stíráme z našich písní všechno, co je na nich osobitého. Stíráme jejich nenapodobitelný rytmus a přizpůsobujeme je konvenční rytmicí. Vybíráme si písně z nejmladší chronologické vrstvy, všelijaké čardáše a verbuňky, protože ty jsou nejprístupnější a nejlíbivější.

Oponoval jsem. Jsme přece na začátku cesty. Chceme, aby se lidová píseň co nejvíc rozšířila. Proto ji musíme poněkud přizpůsobit širšímu vkusu. Nejdůležitější přece je, že jsme již vytvořili současný folklór, nové lidové písně, které mluví o našem dnešním životě.

Nesouhlasil. Právě ty nové písně ho nejvíc tahaly za uši. Jaká prý ubohá napodobenina! A jaká faleš!

Dodnes je mi smutno, když si to vybavím. Kdo nám vyhrožoval, že skončíme jak Lotova žena, když se budeme jenom ohlížet zpátky? Kdo fantazíroval o tom, že z lidové hudby vzejde nový sloh epochy? Kdo vyzýval, abychom uvedli lidovou hudbu do pohybu a donutili ji kráčet po boku současných dějin?

Byla to utopie, řekl Ludvík.

Jak to, utopie? Ty písničky jsou! Existují!

Vysmál se mi. Vy v souboru je zpíváte. Ale ukaž mi jediného člověka mimo soubor, který si je zpívá! Ukaž mi jediného družstevníka, který by si sám pro svou radost zpíval ty vaše písničky o družstvech! Vždyť by se mu zkřivila huba, jak jsou nepřirozené a falešné! Ten propagační text odstává od té kvazilidové hudby jak špatně přišitý límec! Kvazimoravská písnička o Fučíkovi! Jaký nesmysl! Pražský novinář! Co má společného s Moravským Slováckem?

Namítal jsem, že Fučík patří všem a že snad i my si o něm smíme zazpívat po našem.

Copak o něm zpíváte po našem? Zpíváte podle receptu agitpropu a ne po našem! Jenom si vybav text té písničky! A proč vůbec píseň o Fučíkovi?

Copak jenom on bojoval v ilegalitě? Jenom on byl mučen?

Ale on je nejznámější ze všech!

Ovšem! Propagační aparát chce mít pořádek v galerii mrtvých hrdinů. Chce mít mezi hrdiny hlavního hrdinu, aby ho mohl náležitě propagačně vybavit.

Nač ty posměšky? Každá doba má své symboly!

Dobrá, ale ono je právě zajímavé, kdo se stal symbolem! Stovky lidí byly tehdy stejně statečné a jsou zapomenuty. A padli i proslulí. Politikové, spisovatelé, vědci, umělci. A nestaly se z nich symboly. Jejich fotografie nevisí na sekretariátech a školách. A mají často za sebou velké dílo. Jenomže právě dílo vadí. Dá se těžko upravit, přistříhnout, proškrtat. Dílo je na překážku v propagační galerii hrdinů.

Reportáž psanou na oprátce nenapsal nikdo z nich!

Právě! Co s hrdinou, který mlčí? Co s hrdinou, který nevyužije posledních chvil života k divadelnímu výstupu? K pedagogické lekci? To Fučík, i když zdaleka nebyl proslulý, považoval za nesmírně důležité sdělit světu, co ve vězení myslí, cítí, prožívá, co lidstvu vzkazuje a doporučuje. Psal to na malé motáčky a riskoval životy jiných lidí, kteří je propašovali z vězení a uschovávali. Jak vysoce asi cenil své vlastní myšlenky a pocity! Jak vysoce oceňoval sám sebe!

Tohle jsem už nemohl snést. Tak Fučík byl prostě samolibý domýšlivec?

Ale Ludvík se nedal zastavit. Ne, domýšlivost prý nebyla to hlavní, co ho nutilo psát. To hlavní byla slabost. Protože být statečný v samotě, beze svědků, bez odměny souhlasu, jen sám před sebou, k tomu je zapotřebí veliké hrdosti a síly. Fučík potřeboval pomoc publika. Vytvářel si v samotě cely alespoň fiktivní publikum. Potřeboval být viděn! Dodávat si sil aplausem! Alespoň fiktivním aplausem! Proměnit vězení v jeviště a učinit svůj úděl snesitelný tím, že ho nejen žil, ale i předváděl a hrál! Že se zhlížel v kráse vlastních slova gest!

Byl jsem připraven na Ludvíkův smutek. I na trpkost. Ale s touhle zlobou, s tou ironickou záští jsem nepočítal. Čím mu ublížil umučený Fučík? Vidím hodnotu člověka ve věrnosti. Vím, že byl Ludvík nespravedlivě trestán. Ale tím hůř! Protože pak má jeho změna názorů až příliš průhlednou motivaci. Copak člověk může změnit celý svůj životní postoj jen proto, že byl uražen?

To všechno jsem Ludvíkovi řekl do očí. Ale pak se stalo zase něco neočekávaného. Ludvík mi už neodpověděl. Jako by z něho najednou opadla ta hněvivá horečka. Díval se na mne pátravě a potom řekl docela tichým a klidným hlasem, abych se nezlobil. On se možná mylí. Řekl to tak divně a chladně, že jsem moc dobře věděl, že to nemyslí upřímně. Ale já jsem nechtěl náš rozhovor ukončit takovou neupřímností. Přes všechnu roztrpčenost byl jsem stále veden svým původním přáním. Chtěl jsem se s Ludvíkem domluvit a obnovit staré přátelství. I když jsme se tak tvrdě střetli, přece jsem doufal, že někde na konci dlouhé hádky můžeme najít kns společného území, na němž nám kdysi spolu bývalo dobře a které budeme moci zase spoluobývat. Ale marně jsem se pokoušel pokračovat v rozmluvě. Ludvík se omlouval, že rád přehání a že se nechal bohužel zase unést. Prosil mne, abych zapomněl na to, co říkal.

Zapomenout? Proč bychom měli zapomenout na vážný rozhovor? Neměli bychom v něm raději pokračovat? Až další den den vytušil pravý smysl této žádosti. Ludvík u nás spal i snídal. Po snídani jsme měli ještě půl hodinky času na rozhovor. Vyprávěl mi o tom, kolik úsilí musí vynaložit, aby směl na fakultě dostudovat poslední dva roky. Jakým životním cejchem je pro něho jeho vyloučení ze strany. Jak mu nikde nedůvěřují. Že jen pomocí několika přátel, kteří ho znají ještě z předúnorové doby, bude snad znovu přijat na školu. Mluvil potom o jiných nových známých, kteří jsou v podobné situaci jako on. Mluvil o tom, jak jsou sledováni a jak se zaznamenává pečlivě každý jejich výrok. Jak jsou dotazováni lidé z jejich okolí a jak často nějaké horlivé nebo zlomyslné svědectví jim může na několik dalších let zkazit život. Pak odbočil v řeči zase na nějaké bezvýznamné téma, a když jsme se loučili, řekl, že byl rád, že mne viděl, a znovu mne poprosil, abych zapomněl na to, co mi včera říkal.

Souvislost mezi touto žádostí a mezi poukazem na osudy jeho známých byla příliš jasná. Omráčila mne. Ludvík se mnou přestal mluvit proto, že se bál! Bál se, že naše rozmluva nezůstane utajena! Bál se, že ho udám! Bál se mne! To bylo strašné. A znovu zcela neočekávané. Propast, která byla mezi námi, byla mnohem hlubší, než jsem tušil. Byla tak hluboká, že nám nedovolovala ani dokončovat rozhovory.

---

(10)

Vlasta už spí. Chudinka, chvílemi lehounce chrápe. Všichni už u nás spí. A já tu ležím veliký, veliký, veliký a myslím na svou bezmoc. Tehdy jsem ji tak strašně pocítil. Předtím jsem důvěřivě předpokládal, že všechno je v mých rukou. S Ludvíkem jsem si přece nikdy neublížil. Proč bych se s ním nemohl při dobré vůli zase sblížit?

Ukázalo se, že to v mých rukou není. Ani naše odcizení, ani naše sblížení nebylo v mých rukou. Doufal jsem tedy, že je v rukou času. Čas míjel. Od doby našeho posledního setkání uplynulo devět let. Ludvík mezitím dostudoval, dostal výborné místo, je vědec v oboru, který ho zajímá. Pozoruji z dálky jeho osud. Pozoruji ho s láskou. Nemohu Ludvíka považovat nikdy ani za svého nepřítele ani za cizího člověka. Je to můj přítel, ale zakletý. Jako by se opakoval příběh z pohádky, kdy princova nevěsta byla proměněna v hada nebo v žábu. V pohádkách vždycky všechno zachránila princova věrná trpělivost.

Ale čas mi zatím přítele neprobouzí ze zakletí. Dověděl jsem se během té doby několikrát, že se stavoval v našem městě. Ale nikdy se u mne nezastavil. Dnes jsem ho potkal a vyhnul se mi. Zatracený Ludvík.

Od té doby, co jsme spolu naposledy mluvili, to všechno začalo. Rok od roku jsem cítil, jak kolem mne přibývá siroby a uvnitř mne klíčí úzkost. Bylo čím dál víc únavy a čím dál míň radosti a úspěchů. Soubor míval každý rok svá zahraniční turné, ale pak pozvání ubývalo a dnes už nás

nezvou skoro nikam. Pracujeme pořád, čím dál usilovněji, ale kolem nás je ticho. Stojím ve vyprázdněném sále. A zdá se mi, že to byl Ludvík, kdo rozkázal, abych byl sám. Protože k samotě neodsuzují člověka nepřátelé, ale kamarádi.

Od té doby jsem čím dál častěji utíkával na polní cestu obklopenou drobnými políčky. Na polní cestu, kde z meze roste osamělý šípkový keř. Tam se setkávám s posledními věrnými. Je tam dezertér se svými chlapci. Je tam potulný muzikant. A je tam za obzorem dřevěný domek a v něm Vlasta - chudobná děvečka.

Dezertér mne nazývá králem a slibuje mi, že se mohu kdykoli uchýlit pod jeho ochranu. Stačí prý jen přijít k šípkovému keři. Tam prý se vždycky najdem.

Bylo by to tak jednoduché, najít klid ve světě představ. Ale snažil jsem se vždycky žít v obou světech zároveň a neopouštět jeden pro druhý. Nesmím opouštět skutečný svět, i když v něm všechno prohrávám. Nakonec bude snad stačit, když se mi podaří to jediné. To poslední:

Odevzdat svůj život jako jasné a srozumitelné poselství jednomu jedinému člověku, který ho pochopí a ponese dál. Dřív nesmím odjet s dezertérem k Dunaji.

Ten jediný člověk, na kterého myslím, který je mou jedinou nadějí po všech porážkách, je ode mne oddělen stěnou a spí. Pozítří si sedne na hnědého koně. Bude mít přes tvář pentle. Budou ho nazývat králem. Pojd', synáčku. Usínám. Budou tě nazývat mým jménem. Budu spát. Chci tě vidět ve snu na koni.

---

(1)

Spal jsem dlouho a docela dobře; vzpomínky, kterým jsem se dal večer (a až do noci) napospas, neměly při vši trpkosti vliv na rytmus mého fyzického života, vycvičený přísnou životosprávou, kterou jsem na sebe uvalil, když mne po třicítce poprvé napadlo, že nejsem ušetřen obecného údělu stárnutí. Vzbudil jsem se až po osmé hodině, nepamatoval jsem si žádné sny, ani dobré ani zlé, hlava mne nebolela, jenom se mi nechtělo vstávat a já jsem se nijak této nechuti nebránil, protože v ní od jisté doby odmítám vidět zlozvyk, nýbrž ji chápu jako dobrodějný příznak lenošivého mládí.

Zůstal jsem tedy ležet; spánek postavil mezi mne a setkání z pátečního večera jakousi stěnu, větrolam, za kterým jsem se cítil (alespoň na chvíli) ukryt. Ne snad že by se toho rána Lucie vytratila z mého vědomí, ale vrátila se zase do své někdejší abstraktnosti.

Do své abstraktnosti? Ano: Když mi Lucie v Ostravě tak záhadně a krutě zmizela, neměl jsem nejdřív žádnou praktickou možnost po ní pátrat. A jak potom (po mém propuštění z vojny) ubíhala léta, ztrácel jsem pomalu touhu po takovém pátrání. Říkal jsem si, že Lucie, ať už jsem ji miloval jakkoli, ať byla sebevíc jediná, je zcela neodmyslitelná od situace, v níž jsme se spolu potkali a zamilovali se. Zdálo se mi, že je jakási chyba v úvaze, jestliže člověk abstrahuje milovanou bytost od všech okolností, v nichž ji poznal a v nichž ona žije, když se jí snaží v urputném vnitřním soustředění očistit od všeho, co není ona sama, tedy i od příběhu, který spolu prožili a jenž tvoří konturu jejich lásky.

Nemiluji přece na ženě to, čím je ona sama sobě a pro sebe, nýbrž to, čím se obrací ke mně, čím je pro mne. Miluji ji jako postavu našeho vzájemného příběhu. Co by byla postava Hamleta bez Elsinorského zámku, bez Ofelie,

bez všech konkrétních situací, jimiž prochází, čím by byla bez textu své role, čím by byla abstrahována od toho všeho? Co by z ní zbylo než jakási prázdná, němá, iluzorní podstata? I Lucie zbavená ostravských předměstí, růží prostrkovaných přes drát, odřených šatků, zbavená mých vlastních nekonečných týdnů a vleklé beznaděje, přestala by být pravděpodobně tou Lucií, kterou jsem miloval.

Ano, takto jsem to chápal, takto jsem si to vysvětloval a tak, jak ubíhal rok za rokem, skoro jsem se bál ji znova potkat, protože jsem věděl, že bychom se setkali na místě, kde Lucie už nebude Lucií a já nebudu mít čím navázat přetrženou nit. Tím ovšem nechci říci, že jsem ji přestal milovat, že jsem na ni zapomněl, že mi snad vybledla; naopak; zůstala ve mně ustavičně v podobě tiché nostalgie; toužil jsem po ní, jako se touží po něčem, co je definitivně ztracené.

A právě proto, že se mi Lucie stala něčím definitivně minulým (něčím, co jako minulé stále žije a jako přítomné je mrtvé), ztrácela postupně v mých myšlenkách svou tělesnost, hmotnost a konkrétnost a stávala se čím dál více jakousi legendou, mýtem vepsaným na pergamen a uloženým v kovové skřínce do základů mého života.

Snad právě proto se mohlo stát to zcela neuvěřitelné: že jsem si v holičském křesle nebyl jist její podobou. A proto se i mohlo stát příštího rána, že jsem (ošálen pauzou spánku) měl pocit, že mé včerejší setkání nebylo skutečné; že i ono se snad odehrálo v rovině legendy, věštby či hádanky. Jestliže jsem v pátek večer byl zasažen Luciinou skutečnou přítomností a vržen náhle zpátky do dávného období, jemuž panovala, tohoto sobotního rána jsem se už jen s klidným (a dobře vyspaným) srdcem ptal: proč jsem ji potkal? což má mít Luciin příběh ještě nějaké pokračování? co znamená toto setkání a co mi chce říci?

Cožpak příběhy, kromě toho, že se dějí, že jsou, také něco říkají? Nemusím snad zdůrazňovat, že jsem člověk veskrze střízlivý. Ale snad ve mně přece jen zůstalo něco z iracionálních pověr, například právě tohleto podivné přesvědčení, že veškeré životní příběhy, které mne potkávají, mají navíc nějaký smysl, něco znamenají; že život svým vlastním příhěhem něco o sobě vypovídá, že nám postupně zrazuje nějaké své tajemství, že před námi stojí jako rébus, jehož smysl je třeba vyluštit, že příběhy, které ve svém

životě žijem, jsou mytologií toho života a že v té mytologii je klíč k pravdě a k tajemství. Že je to klam? Je to možné, je to dokonce pravděpodobné, ale nemohu se zbavit té potřeby ustavičně luštit svůj vlastní život (jako by v něm opravdu byl skryt nějaký smysl, význam, pravda), nemohu se zbavit té potřeby, i kdyby nebyla ničím než potřebou jakéhosi hraní (jako je hraním luštění rébusů).

Ležel jsem tedy na vrzavé hotelové posteli a nechal si jít hlavou myšlenky na Lucii, tentokrát už zase proměněnou v pouhou myšlenku, v pouhý otazník. Hotelová postel byla opravdu, jak jsem ji v předchozí větě charakterizoval, vrzavá, a když jsem si tuto její vlastnost znovu uvědomil, vyvolalo mi to (náhle, rušivě) myšlenku na Helenu. Jako by ta vrzající postel byl hlas volající mne k povinnosti, vzdychl jsem si, shodil nohy z postele, sedl si na okraj lůžka, protáhl se, prohrábl si vlasy, podíval se z okna na ohlohu a pak vstal. Páteční setkání s Lucií, jakkoli bylo dalšího dne odhmotněno, přece jen v sobě zachycovalo a utlumovalo můj zájem o Helenu, zájem ještě před několika dny tak intenzivní. V této chvíli zůstalo z něho už pouhé vědomí zájmu; zájem přeložený do řeči paměti; pocit povinnosti vůči ztracenému zájmu, o němž mne rozum ujišťoval, že se ve vší intenzitě určitě zase vrátí.

Šel jsem k umývadlu, shodil pyžamový kabátek a otevřel dokořán kohoutek vodovodu; vsunul jsem ruce pod proud vody a skoro překotně jsem ji plnými dlaněmi šplíchal na krk, na ramena, na tělo; vydrhl jsem se ručníkem; chtěl jsem v sobě rozproudřit krev. Lekl jsem se totiž najednou; lekl jsem se své lhostejnosti k Heleninu příjezdu, lekl jsem se, aby mi ta lhostejnost (momentální lhostejnost) nezkazila příležitost, která přišla jen jedenkrát a sotva se podruhé vrátí. Řekl jsem si, že se pořádně nasnídám a že si dám po snídani vodku.

Sešel jsem dolů do kavárny, avšak našel jsem tam jen zástup židlí, jež trčely žalostně nohama vzhůru odloženy na neprostřených stolcích, a babku ve špinavé zástěře, která se mezi nimi ploužila.

Šel jsem do recepce hotelu a zeptal se vrátného, který tam seděl za pultem zabořen do vypoštěřované židle a do hluboké nevšímavosti, jestli se mohu v hotelu nasnídat. Aniž se pohnul, řekl, že mají dnes v kavárně zavírací den. Vyšel jsem na ulici. Byl pěkný den, mráčky se povalovaly po obloze a

mímý vítr zvedal z chodníku prach. Spěchal jsem na náměstí. U řeznictví stál zástup mladších i starších žen; držely v ruce tašky a sít'ovky, čekaly trpělivě a tupě, až na ně dojde uvnitř v obchodě řada. Mezi chodci, kteří bloumali nebo spěchali ulicí, upoutali mne po chvíli ti, kteří drželi v ruce jako miniaturní pochodeň kornoutek s červenou čepičkou zmrzliny, kterou olizovali. To jsem se již octl na náměstí. Tam stojí rozložitý jednoposchod'ový dům s dvěma věžičkami po stranách střechy; v jeho přízemní frontě jsou čtyři výkladní skříně a nad každou z nich skleněné lunety; na jedné jsou vymalováni tři muži v krojích, jak se drží kolem ramenou a otvírají ústa, na druhé muž se ženou (rovněž v krojích), na třetí slunečnice a na čtvrté soudek vína. Tam byla samoobsluha.

Vešel jsem dovnitř. Byla to velká místnost s dlážděnou podlahou a stolky na vysokých nohách, u nichž stáli lidé, pojídali obložené chlebíčky a pili kávu nebo pivo.

Zde se mi nechtělo snídat. Upřel jsem se od rána na představu vydatné snídaně s vejci, slaninou a číškou alkoholu, který by mi vrátil ztracenou vitalitu. Vzpomněl jsem si, že o kus dál, na druhém náměstí s parčíkem a morovým sloupem, je jiná restaurace. Není sice nikterak vábná, ale stačilo mi, že by tam byl stůl a židle a jeden jediný číšník, na kterém bych si vynutil, co by se dalo.

Minul jsem morový sloup; podstavec podpíral světce, světec podpíral oblak, oblak podpíral anděla, anděl podpíral další obláček a na tom obláčku seděl další anděl, ten poslední; bylo ráno; uvědomil jsem si tuto samozřejmost znovu, když jsem se zadíval na morový sloup, na tu dojemnou pyramidu světců, obláčků a andělů, kteří tu v těžkém kameni předstírali nebesa a jejich výšky, zatímco skutečná nebesa byla bled'ounce (jitřně) modrá a zoufale vzdálená tomuto prašnému úseku země.

Přešel jsem tedy parčík s úhlednými trávničky a lavičkami (ale přesto dostatečně holý, aby neporušoval ovzduší prázdné prašnosti) a chytil za kliku dveří vedoucích do restaurace. Bylo zavřeno. Začal jsem chápat, že vytoužená snídaně zůstane snem, a lekalo mne to, protože jsem v dětinné umíněnosti považoval vydatnou snídani za rozhodující podmínku pro zdar celého dne. Uvědomil jsem si, že okresní města nepočítají s podivnými chtějícími vsedě snídat a že otvírají své hospody až mnohem později.

Nepokoušel jsem se tedy už ani hledat další hospodu, obrátil jsem se a přecházel znovu parčík opačným směrem.

A zase jsem potkával proti sobě lidi, nesoucí v ruce kornoutky s růžovou čepičkou, a znovu jsem pomyslel, že se ty kornoutky podobají pochodním a že je v té podobě možná i jistý smysl, protože ty pochodně nejsou pochodně, ale travestie pochodní, a to, co slavnostně v sobě nesou, ta růžová stopa požitku, to není žádná rozkoš, ale travestie rozkoše, což pravděpodobně vystihuje nevyhnutelnou travestovanost všech pochodní i rozkoší tohoto prašného maloměsta. A pak jsem si řekl, že když půjdu proti těmto lízají- cím světloňošům, dovedou mne pravděpodobně k nějaké cukrárně, v níž snad bude stolek a židle a snad i čemá káva a zákusek.

Nedovedli mne k cukrárně, nýbrž k mléčné jídelně; byla tam velká fronta lidí, čekajících na kakao či mléko s loupáčky, a byly tam zase stolky na vysokých nohách, u kterých lidé pili a jedli, a v zadní místnosti byly také stolky se židlemi, ale ty byly obsazeny. Stoupl jsem si tedy do fronty a po třech minutách popocházejícího čekání jsem si koupil sklenici kakaa a dva loupáčky, postavil se pak k vysokému stolku, na němž stálo asi šest dopitých sklenic, vyhlédl jsem si místečko, které bylo nepolitě, a tam jsem postavil svou sklenici.

Najedl jsem se v zarmucující rychlosti: snad za tři minuty byl jsem již zase na ulici; bylo devět hodin; měl jsem skoro dvě hodiny čas: Helena vyletěla toho dne prvním letadlem z Prahy a v Brně měla nasednout na autobus, který sem přijíždí před jedenáctou hodinou. Uvědomoval jsem si, že tyhle dvě hodiny budou dokonale prázdné a dokonale zbytečné.

Mohl jsem si jít ovšem prohlédnout stará místa dětství, mohl jsem se v sentimentálním zadumání zastavit u rodného domu, kde žila do posledních dnů moje maminka. Vzpomínávám na ni často, ale zde ve městě, kde její kostřička je zašantročena pod cizím

mramorem, jako by i vzpomínky na ni byly otráveny: mísily by se mi do nich pocity někdejší bezmoci a jeduplná trpkost - a tomu se bráním.

A tak mi nezbylo než usednout na náměstí na lavičku, po chvíli zase vstát, jít k výkladům obchodu, prohlížet tituly knih v knihkupectví, pak konečně

přijít na spásnou myšlenku a koupit si v trafice Rudé právo, znovu si sednout na lavičku, přeletět nevábne titulky, přečíst si v zahraniční rubrice dvě zajímavější zprávy, pak zase vstát z lavičky, Rudé právo složit a nepoškozené vsunout do nádoby na odpadky; pak jít zvolna ke kostelu, zastavit se před ním, pohlédnout vzhůru na jeho dvě věže, pak vystoupit po širokých chrámových schodech a vejít do chrámové předsíně a dál do kostela, plaše, aby se lidé zbytečně nepohoršovali, že ten, kdo vstoupil, se nekřížuje a přišel se tu jen projít, jako se chodí do parku nebo na opuštěné korzo.

Když se do kostela nahrnulo trochu víc lidí, začal jsem si mezi nimi připadat jako vetřelec, který neví, jak se tu má postavit, jak sklonit hlavu nebo sepnout ruce, vyšel jsem tedy zase ven, podíval se na hodiny a zjistil, že můj mezičas je ještě stále dlouhý. Snažil jsem si přivolat myšlenku na Helenu, chtěl jsem na ni myslet, abych dlouhé chvíle nějak využil; ale ta myšlenka se nechtěla nijak rozvíjet, nechtěla se hnout z místa a byla s to vyvolat mi nanejvýš pouhou Heleninu vizuální podobu. Je to ostatně známá věc: když muž čeká na ženu, nachází v sobě jen ztěžka schopnost přemýšlet o ní a nezbyvá mu nic jiného než prostě přecházet sem a tam (klidněji či neklidněji) pod jejím strnulým obrazem.

A tak jsem přecházel. Napříč naproti kostelu jsem uviděl stát před starou budovou radnice (dnešním Městským národním výborem) asi deset prázdných kočárků. Nemohl jsem si ten úkaz dost rychle vysvětlit. Pak jakýsi mladý muž přitlačil udýchaně další kočárek k těm ostatním, žena (poněkud nervózní), která muže provázela, vytáhla z kočárku svitek bílých látek a krajek (obsahujících nepochybně dítě) a oba pak spěchali dovnitř radnice. Maje na paměti půl druhé hodiny, kterou musím ubít, dal jsem se za nimi.

Už na širokém schodišti postávalo dosti zevlujících lidí, a jak jsem stoupal po schodech vzhůru, bylo jich čím dál víc, nejvíce na chodbě v prvním poschodí, zatímco schody vedoucí odtud výš byly už zase prázdné. Událost, kvůli níž se tu lidé sešli, měla se tedy patrně odbývat v tomto poschodí, nejspíše v místnosti, do níž vedly z chodby dveře dokořán otevřené a zaplněné značným shlukem lidí. Šel jsem tam a octl jsem se v malém sálku, kde stály asi v sedmi řadách židle a na nich už posedávali lidé, jako by

očekávali nějaké představení. V čele sálu bylo pódium, na něm podlouhlý stůl přikrytý červenou látkou, na stole váza s velikou kyticí, na stěně za pódium dekorativně zřasená státní vlajka; dole před pódium (a asi tři metry od první řady hlediště) stálo v půlkruhu osm židlí obrácených směrem k pódium; vzadu na druhé straně sálu bylo malé harmonium s otevřenou klávesnicí a u něho seděl se sklopenou lysou hlavou brýlatý starý pán.

Několik židlí v hledišti sálu bylo ještě neobsazených; usedl jsem tedy na jednu z nich. Dlouho se nic nedělo, ale lidé se nijak nenudili, nakláněli se k sobě, šeptali si a byli zřejmě plni očekávání. Mezitím zvolna naplnili sál všichni ostatní, co stáli v houfech na chodbě; obsadili zbylých pár židlí a obstoupili stěny.

Pak začalo konečně očekávané dění: za pódium se otevřely dveře; objevila se v nich brýlatá paní v hnědých šatech, s dlouhým tenkým nosem; pohlédla do sálu a pozvedla pravou ruku. Lidé kolem mne utichli. Pak se ta žena obrátila dozadu, do místnosti, z níž přišla, jako by tam někomu kynula nebo něco říkala, ale vzápětí se zas vrátila a přitiskla se zády ke stěně, zatímco jsem v té chvíli spatřil na její tváři (i když byla ke mně obrácena z pouhého profilu) slavnostní, strnulý úsměv. Všechno bylo zřejmě dokonale synchronizováno, neboť přesně se zahájením úsměvu ozvaly se za mými zády zvuky harmonia.

Několik vteřin poté objevila se ve dveřích u pódia mladá žlutovlasá žena, rudá ve tváři, bohatě naondulovaná i nabarvená, s vylekaným výrazem ve tváři a s bílým balíkem nemluvněte v náručí. Brýlatá paní, aby jí nepřekážela v cestě, přitiskla se ještě víc ke zdi a její úsměv měl pobízet nositelku děcka vpřed. A nositelka šla, šla nejistým krokem, svírajíc nemluvně; za ní se vynořila další žena s nemluvnětem v náručí a za ní (husím pochodem) celý malý zástup; pozoroval jsem stále první z nich: dívala se nejdříve kamsi pod strop, pak ale klesla pohledem a její oči se zřejmě setkaly s pohledem někoho v hledišti, což ji vyvedlo z míry, takže odtrhla rychle pohled a usmála se, jenomže ten úsměv (bylo doslova znát námahu, kterou na něj musela vynaložit) rychle zmizel a zůstaly jí po něm jen křečovitě strnulé rty. To všechno se v její tváři událo během několika vteřin (co ušla sotva šest metrů ode dveří); protože šla příliš rovně a nezahnula včas podél půlkruhu židlí, musela se teď brýlatá hnědá paní

rychle oddělit od zdi (tvář se jí poněkud zachmuřila), přikročit k ní, dotknout se jí mírně rukou a připomenout jí tak směr, kterým má jít. Žena rychle opravila uchýlení a obcházela půlkruh židlí, následována dalšími nositelkami dětí. Bylo jich dohromady osm. Ušly konečně předepsanou dráhu a stály teď zády k obecenstvu každá před jednou židlí. Hnědá žena ukázala rukou k zemi; ženy to postupně chápaly a (stále zády k obecenstvu) usedaly (i s balíky děcek) na židle.

Z tváře brýlaté paní zmizel stín nespokojenosti, už se zase usmívala a šla k pootevřeným dveřím do zadní místnosti. Stanula v nich na chvíli a pak opět několika rychlými kroky ustoupila do sálu a přitiskla se ke zdi. Ve dveřích se objevil asi dvacetiletý muž v černých šatech a bílé košili, jejíž límec ozdobený malovanou kravatou se mu zařezával do krku. Měl sklopenou hlavu a klátivým krokem se dal na pochod. Za ním šlo dalších sedm mužů rozličného věku, vesměs však v tmavých šatech a slavnostních košilích. Obešli židle, na nichž seděly ženy s dětmi, a zastavili se. V té chvíli projevilo však několik z nich určitý nepokoj a začali se rozhlížet kolem sebe, jako by cosi hledali. Brýlatá paní (na jejíž tváři se okamžitě objevil už známý stín znepokojení) hned přiběhla, a když jí jeden z mužů cosi šeptal, přikývla souhlasně hlavou a rozpačití muži si rychle vyměnili místa.

Hnědá paní rychle obnovila úsměv a šla znovu ke dveřím u pódia. Ani nemusila tentokrát kynout či dávat znamení. Ze dveří vyšel nový zástup a musím říci, že to byl tentokrát zástup ukázněný a znalý, jenž kráčel bez rozpaků a s elegancí skoro profesionální: byl složen z dětí asi desetiletých: šly za sebou vždycky střídavě chlapeček a holčička; chlapečci měli dlouhé tmavomodré kalhoty, bílou košili a červený šátek, jehož jeden cíp jim visel na zádech a druhé dva byly pod krkem svázané na uzel; holčičky měly tmavomodré sukničky, bílé halenky a kolem krku také červený šátek; všichni nesli v rukou kytičku růží. Šli, jak jsem již řekl, jistě a samozřejmě, a to nikoli tak jako předchozí zástupy do půlkruhu kolem židlí, nýbrž rovně podél pódia; pak se zastavili a udělali vlevo v bok, takže jejich řada stála teď pod pódium po celé jeho délce a byla obrácena tvářemi k půlkruhu sedících žen a do sálu.

A zase uplynulo několik vteřin a ve dveřích u pódia se znovu objevila postava, tentokrát nikým nenásledovaná, a zamířila rovnou na pódium za

ten dlouhý stůl potažený červenou látkou. Byl to muž středního věku a neměl vlasy. Šel důstojně, vzpřímeně, v černých šatech, v ruce držel červené desky; zastavil se uprostřed délky stolu a obrátil se tváří k obecenstvu, kterému se přitom mírně uklonil. Bylo vidět, že má otlou tvář a kolem krku širokou červenomodrobílou stuhu, jejíž oba konce byly spojeny velkou zlatou medailí, která mu visela přibližně v místech žaludku a ve chvíli, kdy se ukláněl, zhoupla se několikrát mírně nad stolem.

V té chvíli začal náhle (aniž se přihlásil o slovo) docela nahlas mluvit jeden z těch chlapečků, co stáli dole pod pódiem. Říkal, že prý přišlo jaro a že prý tátové a mámy se radují a že celá země se prý raduje. Mluvil chvíli v tomto duchu a pak ho přerušila jedna z holčiček a říkala něco podobného, co nemělo docela jasný smysl, ale v čem se znovu opakovala slova máma, táta a jaro a několikrát také slovo růže. Pak ji zase přerušil jiný chlapeček a toho zase přerušila jiná holčička, ale nedá se říci, že by se spolu hádali, protože všichni tvrdili přibližně totéž. Jeden chlapeček například prohlásil, že dítě je mír. Naproti tomu holčička, co mluvila hned po něm, řekla, že dítě je květ. Všechny děti se pak sjednotily právě na této myšlence, zopakovaly ji ještě jednou unisono a vykročily vpřed napřahující ruku, v níž držely kytičku. Protože jich bylo právě osm tak jako žen, co seděly v půlkruhu na židlích, dostala každá žena po kytičce. Děti se vrátily zase pod pódium a od té chvíle byly už tiché.

Zato muž, co stál na pódiu nad nimi, rozevřel červené desky a začal z nich číst. I on mluvil o jaru, o květech, o mámách a tátech, také mluvil o lásce a tom, že láska prý nese ovoce, ale potom se najednou začal jeho slovník proměňovat a objevovala se v něm slova povinnost, odpovědnost, stát, občan, najednou už neříkal táta a máma, nýbrž otec a matka a vypočítával, co všechno jim (otcům a matkám) stát poskytuje, a že oni jsou za to povinni vychovat státu ze svých dětí vzorné občany. Pak prohlásil, že to prý všichni přítomní rodiče slavnostně stvrdí svým podpisem a ukázal na roh stolu, kde ležela tlustá kniha vázaná v kůži.

Hnědá paní přistoupila v té chvíli za matku, která seděla na konci půlkruhu, dotkla se jejího ramene, matka se ohlédla a paní jí vzala z rukou nemluvně. Matka pak vstala a šla ke stolu. Muž se stuhou kolem krku knihu rozevřel a podal matce péro. Matka se podepsala a vrátila se ke své židli, kde jí hnědá

paní vrátila opět dítě. Pak šel ke stolu příslušný muž a podepsal se; pak podržela hnědá paní děcko vedlejší matce a poslala ji ke stolu; po ní se podepsal příslušný muž, po něm zase další matka, další muž, a tak to šlo až do konce. Pak se ozvaly zase tóny harmonia a lidé, kteří seděli se mnou v publiku, nahrnuli se k matkám a k otcům a brali je za ruce. Šel jsem s nimi dopředu sálu (jako bych snad také chtěl někoho brát za ruce), a tu mě najednou ten muž, co měl kolem krku stuhu, osloví mým jménem a ptá se mne, jestli ho nepoznávám.

Samozřejmě že jsem ho nepoznával, i když jsem ho pozoroval celou tu dobu, co řečnil. Abych nemusel odpovědět záporně na trochu nepříjemnou otázku, zatvářil jsem se překvapeně a zeptal se ho, jak se mu vede. Řekl, že to docela ujde, a v té chvíli jsem ho náhle poznal: ovšem, byl to Kovalík, spolužák z gymnasia, poznával jsem teď jeho rysy, které byly v poněkud ztučnělé tváři jakoby rozmazané; ostatně Kovalík patřil mezi nejméně nápadné spolužáky, nebyl ani hodný ani darebák, ani družný ani samotář, učil se prostředně - byl prostě nenápadný; nad čelem mu tehdy trčely vlasy, které mu nyní scházely - mohl bych tedy uvést několik omluv pro to, že jsem ho hned nepoznal.

Zeptal se mne, co tu dělám, mám-li tu mezi matkami příbuzné. Řekl jsem mu, že tu příbuzné nemám, že jsem sem přišel jenom ze zvědavosti. Usmál se spokojeně a začal mi vysvětlovat, že zdejší národní výbor udělal velmi mnoho, aby občanské obřady se odbývaly vskutku důstojně, a dodal se skromnou hrdostí, že on, jako referent pro občanské záležitosti, má na tom zásluhu a že ho za to chválili i z kraje. Zeptal jsem se ho, jestli to, co se tu odbývalo, byly křtiny. Řekl mi, že to nebyly křtiny, nýbrž vítání nových občanů do života. Byl zřejmě rád, že se může rozhovořit. Říkal, že tu stojí proti sobě dvě velké instituce: katolická církev se svými obřady, které mají tisíciletou tradici, a proti ní občanské instituce, které musí tyto tisícileté obřady vytlačit svými novými obřady. Říkal, že lidé se přestanou chodit křtít a vdávat do kostela teprve tehdy, až naše občanské obřady budou mít tolik důstojnosti a krásy, co obřad církevní.

Řekl jsem mu, že to zřejmě není tak lehké. Souhlasil se mnou a řekl, že prý je rád, že oni, referenti pro občanské záležitosti, nacházejí konečně trochu podpory u našich umělců, kteří si snad už uvědomili, že je to čestný úkol,

dát našemu lidu opravdu socialistické pohřby, svatby a křtiny (hned se opravil a řekl vítání občanů doživota). Dodal, že verše, které toho dne recitovali pionýři, jsou opravdu krásné. Přisvědčil jsem mu a zeptal se ho, jestli by nebyl účinnější způsob, jak odnaučit lidi církevním obřadům, dát jim naopak plnou možnost vyhnout se jakémukoli obřadu. Zeptal jsem se ho, zda si nemyslí, že podstatou moderního člověka je právě nechuť k ceremoniím a obřadnictví a že má-li se už něco podporovat, tedy snad právě tato nechuť.

Řekl mi, že lidé si svoje svatby a pohřby nikdy nedají vzít. A že také z našeho hlediska (dal důraz na slovo naše, jako by mi tím chtěl dát na srozuměnou, že i on několik let po vítězství socialismu vstoupil do komunistické strany) by bylo škoda nevyužít těchto obřadů k tomu, abychom lidi připoutali k naší ideologii a k našemu státu.

Zeptal jsem se svého starého spolužáka, co dělá s lidmi, kteří se takového obřadu nechtějí zúčastnit, jsou-li vůbec takoví lidé. Rekl mi, že takoví lidé samozřejmě jsou, protože ještě všichni nezačali myslet nově, že ale nedostaví-li se, dostanou další a další pozvánky, takže nakonec většina z nich k obřadu stejně přijde, byť třeba s týdenním nebo čtrnáctidenním zpožděním. Zeptal jsem se ho, jestli účast na obřadu je povinná. Odpověděl mi s úsměvem, že není, ale že podle účasti na obřadu hodnotí národní výbor uvědomělost občanů a jejich poměr ke státu a že si to nakonec každý občan uvědomí a přijde.

Řekl jsem Kovalíkovi, že je tedy národní výbor na své věřící stejně přísný jako církev na své. Kovalík se usmál a řekl, že se nedá nic dělat. Potom mě pozval, abych si šel za ním sednout do kanceláře. Rekl jsem mu, že už bohužel nemám mnoho času, protože tu na někoho musím čekat u autobusu. Zeptal se mne, jestli jsem se tu viděl s někým “z kluků” (měl na mysli spolužáky). Rekl jsem mu, že bohužel ne a že jsem rád, že jsem se potkal alespoň s ním, protože až budu potřebovat pokřtít dítě, přijedu schválně sem za ním. Smál se a uhodil mne pěstí do ramene. Podali jsme si ruce a já jsem vyšel opět na náměstí s vědomím, že do příjezdu autobusu chybí ještě čtvrt hodiny.

Čtvrthodina není už dlouhá doba. Prošel jsem náměstím, šel jsem znovu kolem holičského krámků, znovu jsem do něho nahlédl výkladem (přestože

jsem věděl, že tam Lucie nemůže být, že tam bude až odpoledne), a pak už jsem jenom bloumal na autobusovém nádraží a představoval jsem si Helenu: její tvář ukrytou pod vrstvou snědému pudru, její nazrslé, zřejmě odbarvené vlasy, její postavu, zdaleka ne štíhlou, ale přece jen podržující si základní poměr proporcí, který je nutný k tomu, abychom vnímali ženu jako ženu, představoval jsem si všechno to, co ji staví na dráždivou hranici nechutného a vábívého, i její hlas, hlasitější než je příjemné, i její mimiku, která svou nadměrností prozrazovala bezděky netrpělivou touhu ještě se líbit.

Viděl jsem Helenu jen třikrát ve svém životě, což je dost málo na to, abych si uměl v paměti přesně podržet její podobu. Pokaždé když jsem si ji chtěl vyvolat, zdůraznil se mi v představě některý z jejích rysů natolik, že se mi Helena ustavičně proměňovala ve svou karikaturu. Jakkoli však byla moje představivost nepřesná, domnívám se, že právě svými zkresleninami zachycovala na Heleně něco podstatného, co se skrývalo pod její vnější podobou.

Nemohl jsem se tentokrát zbavit zejména představy Heleniny zvláštní tělesné nepevnosti, rozměklosti, která měla být charakteristická nejen pro její věk, její mateřství, ale zejména pro jakousi psychickou anebo erotickou bezbrannost bez úspěchu zakrývanou sebevědomým způsobem řeči, pro její erotickou "danost napospas". Bylo v tom opravdu něco z Heleniny podstaty, anebo se v tom spíš projevoval můj vlastní poměr k Heleně? Kdo ví. Autobus měl za chvíli přijet a já jsem toužil uvidět Helenu právě takovou, jakou mi ji interpretovaly moje představy. Skryl jsem se do vchodu jednoho z domů, které stály na náměstí obklopujícím autobusové nádraží, a chtěl jsem ji odtud chvíli pozorovat, jak se bezmocně rozhlíží a jak ji napadá myšlenka, že sem jela zbytečně a že mne tu nepotká.

Velký rychlíkový autobus s přívěsným vozíkem zastavil na náměstí a mezi prvními z něho vystoupila Helena. Byla oblečena do modrého šusťáku, italského pláště, který se v té době kupoval v Tuzexu a propůjčoval všem svým nositelkám mladistvě sportovní podobu. I Helena (měla vyhrnutý límec a přepásaný pás) v něm vypadala výborně. Rozhlédla se, popošla dokonce kousek, aby viděla plochu náměstí skrytou za autobusem, ale nezůstala bezradně stát na místě, nýbrž se bez váhání otočila a dala se

směrem k hotelu, kde jsem byl ubytován a kde měla zamluvený nocleh i ona.

Potvrdil jsem si znovu, že představivost mi poskytuje Helenu pouze v deformaci (ta sice pro mne bývá chvílemi dráždivá, avšak vychyluje Helenu často až do sféry nechutného a téměř štítivého). Naštěstí bývala Helena vždycky hezčí ve skutečnosti než v mých představách, což jsem si uvědomil i tentokrát, když jsem ji viděl zezadu na vysokých podpatcích kráčet k hotelu. Dal jsem se za ní.

Byla už skloněna v recepci, opřena loktem o stůl, na němž si ji netečný vrátný zapisoval do knihy. Slabikovala mu své jméno: “Helena Zemánková, Ze-mán-ko-vá ...” Stál jsem za ní a poslouchal její nacionále. Když si ji vrátný zapsal, zeptala se ho Helena: “Je tu ubytován soudruh Jahn?” Vrátný zamručel, že ne. Přistoupil jsem k Heleně a položil jsem jí zezadu ruku na rameno.

—

(2)

Všechno, co se odehrávalo mezi mnou a Helenou, bylo dílem přesně promyšleného plánu. Jistěže ani Helena nevstupovala do svého svazku se mnou bez jakéhokoli záměru, ale její záměr sotva překročil ráz vágní ženské touhy, která si chce uchovat svou spon- tánnost, svou sentimentální poezii a která se proto nesnaží chod událostí předem režirovat a aranžovat. Zato já jsem jednal od počátku jako pečlivý aranžér příběhu, jež mám prožít, a neponechával jsem náhodné inspiraci ani volbu svých slova návrhů, ani třeba volbu místnosti, kde jsem chtěl s Helenou zůstat o samotě. Báł jsem se sebeméně riskovat, že minu nabízející se příležitost, na níž mi tak nesmírně záleželo, ne proto, že by byla Helena zvlášť mladá, zvlášť příjemná nebo zvlášť hezká, nýbrž jen a jen proto, že se jmenovala, tak jak se jmenovala; že jejím mužem byl člověk, jehož jsem nenáviděl.

Když mi jednoho dne v našem ústavu oznámili, že má za mnou přijít nějaká soudružka Zemánková z rozhlasu a že ji mám informovat o našich výzkumech, vzpomněl jsem si sice ihned na někdejšího kolegu ze studií, ale považoval jsem shodu jmen za pouhou hříčku náhody, a bylo-li mi nepříjemné, že ji posílají za mnou, bylo to z docela jiných důvodů.

V našem ústavu se z toho stal už nezrušitelný zvyk, že veškeré novináře posílají právě za mnou a že právě mne vysílají jménem ústavu přednášet, když nás o to žádají různé vzdělávací společnosti. V této zdánlivé cti skrývá se pro mne cosi dost smutného: zahájil jsem vlastní vědeckou práci téměř o deset let později než moji ostatní kolegové (vždyť ještě ve svých třiceti letech jsem byl vysokoškolák); pár let jsem se snažil všemi silami tu ztrátu dohonit, ale pak jsem pochopil, že by bylo příliš trudné obětovat druhou půli života úpěnlivému (a asi marnému) dohánění ztracených let, a rezignoval jsem. Naštěstí bylo v té rezignaci obsaženo i odškodnění: oč méně jsem se hnal za úspěchem ve své úzké specializaci, tím více jsem si mohl dopřávat přepychu dívat se skrze svůj obor na jiné vědecké obory, na bytí člověka i na bytí světa a zakoušet tak radost (jednu z nejsladších) z přemítání a uvažování. Nicméně kolegové dobře vědí, že způsobuje-li takové uvažování osobní potěchu, je málo co platné pro moderní vědeckou kariéru, která si vyžaduje, aby vědec nadšeně kotal ve své specializaci či podspecializaci jako nevidomý krtek a neztrácel čas zoufáním, že ztrácí z očí obzory. A tak mi mou rezignaci kolegové napůl závidí a napůl mne pro ni přezírají, což mi pak dávají s laskavou ironií na vědomí, když mne nazývají “filosofem ústavu” a posílají za mnou redaktorky z rozhlasu.

Snad z těchto důvodů, ale jistě i proto, že jsou většinou plytcí, frázovití a drzí, nemám novináře rád. To, že Helena nebyla redaktorkou novin, nýbrž rozhlasu, jenom zvýšilo mou averzi. Noviny mají totiž v mých očích jednu velkou polehčující okolnost: jsou nehlukné. Jejich nezajímavost je tichá; nevnučuje se; je možno je odložit, dát do kbelíku na smetí nebo dokonce do sběru. Nezajímavost rozhlasu nemá tuto polehčující okolnost; pronásleduje nás v kavárnách, restauracích, dokonce i ve vlacích, ba i na návštěvách u lidí, kteří již neumějí žít bez ustavičného krmení uší.

Avšak odpuzoval mne i způsob, jak Helena mluvila. Pochopil jsem, že než přišla do našeho ústavu, měla svůj fejeton už předem vymyšlený a hledala

ted' k obvyklým frázím už jen několik konkrétních dat a příkladů, které se chtěla ode mne dovědět. Seč jsem mohl, snažil jsem se jí tuto práci znesnadnit; mluvil jsem úmyslně složitě a nesrozumitelně a všechny názory, které si s sebou přinesla, jsem se jí snažil rozvrátit. Když už hrozilo nebezpečí, že by mi mohla přece jen porozumět, snažil jsem se jí uniknout tím, že jsem zdůvěrněl; říkal jsem jí, že jí sluší její zrzavé vlasy (ačkoli jsem si myslel pravý opak), ptal jsem se jí, jak se jí líbí její práce v rozhlasu a co ráda čte. A v tiché úvaze, kterou jsem vedl hluboko pod naším rozhovorem, jsem došel k myšlence, že shoda jmen nemusí být jen náhodná. Tato redaktorka, frázovitá, hlučná, konjunkturální, zdála se mi být spřízněna s mužem, jehož jsem znal rovněž jako frázovitého, hlučného a konjunkturálního. Zeptal jsem se proto lehkým tónem skoro koketní konverzace na pana manžela. Ukázalo se, že stopa souhlasí, a několik dalších otázek identifikovalo Pavla Zemánka docela bezpečně. Nemohu ovšem říci, že by mne v té chvíli napadlo sblížit se s ní tím způsobem, k němuž později došlo. Naopak: odpor, který jsem k ní cítil při samém jejím příchodu, se po tomto zjištění jen prohloubil. Začal jsem v prvních chvílích hledat záminku, pro kterou bych přerušil s nevítanou redaktorkou rozhovor a dal ji napospas jinému pracovníkovi; pomyslel jsem i na to, jak by bylo krásné, kdybych tuto ženu plnou úsměvů a rozšafnosti mohl vyhodit za dveře, a litoval jsem, že je to nemožné.

Avšak právě ve chvíli, kdy jsem byl nejvíc naplněn nechutí, pohnuta mými důvěrnějšími otázkami a poznámkami (jejich ryze pátrací funkci nemohla postřehnout), projevila se Helena několika zcela přirozenými ženskými gesty a má zášť dostala náhle nové zabarvení: viděl jsem v Heleně za clonou redaktorské posunčiny ženu, konkrétní ženu, která může fungovat jako žena. Rekl jsem si nejdřív s vnitřním úšklebkem, že si Zemánek zaslouží právě takovou ženu, která je pro něho zajisté i dostatečným trestem, ale vzápětí jsem se musil opravit: přezíravý soud, v který jsem chtěl rychle věřit, byl příliš subjektivní, ba dokonce příliš chtěný; tato žena bývala určitě docela hezká a není důvodů předpokládat, že by jí Pavel Zemánek dodnes s chutí nepoužíval jako ženy. Pokračoval jsem dál v lehkém tónu hovoru, aniž jsem dával najevo, o čem uvažuji. Cosi mne nutilo, abych objevoval redaktorku, která seděla proti mně, co nejvíc v jejích ženských rysech, a tato snaha řídila automaticky směr rozhovoru.

Prostřednictvím ženy dovede vtisknout nenávisti některé vlastnosti příznačné pro sympatii: například zvědavost, chuť po blízkosti, touhu překročit práh intimity. Dostával jsem se do jakéhosi vytržení: představoval jsem si Zemánka, Helenu a celý jejich svět (cizí svět) a se zvláštní rozkoší jsem v sobě hýčkal zášť (pozornou, skoro něžnou zášť) k Heleninu zjevu, zášť k rzavým vlasům, zášť k modrým očím, zášť ke krátkým ježícím se řasám, zášť ke kulaté tváři, zášť k zvednutému smyslnému chřípí, zášť k mezírce mezi dvěma předními zuby, zášť k zralé macatosti těla. Pozoroval jsem ji, jako se pozorují ženy, které milujeme; pozoroval jsem ji tak, jako bych si všechno chtěl vrýt do paměti, a aby nemohla zpozorovat záštiplnost mého zájmu, volil jsem v našem rozhovoru slova čím dál tím lehčí a čím dále milejší, takže se Helena stávala čím dál ženštvější. Musil jsem myslet na to, že její ústa, prsa, oči, vlasy náležejí Zemánkovi, a bral jsem to všechno v duchu do rukou, vážil, potěžkával, zkoušel, zda se to dá rozdrtit v dlani anebo rozbít úderem o stěnu, a pak jsem to zase pozorně prohlížel, zkoušel to vidět Zemánkovými a pak zase svými očima.

Snad mnou proběhla i myšlenka, zcela nepraktická a platonická, že by bylo možno tuto ženu hnát z planinky naší lichotné konverzace dál a dál až k cílové pásce postele. Ale byla to jen myšlenka, jedna z těch, které proletí jako jiskra hlavou a zase zhasnou. Helena prohlásila, že mi děkuje za informace, které jsem jí poskytl, a že už mne nebude zdržovat. Rozloučili jsme se a já jsem byl rád, že odešla. Podivné vytržení pominulo a pocit oval jsem k ní už zase jen čirou nechuť a bylo mi trapné, že jsem se k ní před chvílí choval s takovým zdůvěřňujícím zájmem a laskavostí (i když jen předstíranou).

Naše setkání bylo by jistě zůstalo bez pokračování, kdyby o několik dnů později Helena sama nebyla zatelefonovala a nepožádala mne o schůzku. Snad opravdu potřebovala, abych jí zkorigoval text jejího fejetonu, ale mně se v té chvíli zazdalo, že je to záminka a že tón, jímž se mnou mluví, dovolává se spíše té důvěrně lehké než té odborně vážné části našeho minulého rozhovoru. Vešel jsem na tento tón rychle a bez rozmyšlení a už jsem z něho neustoupil. Sešli jsme se v kavárně a já jsem zcela provokativně pomíjel všechno, co se týkalo Helenina fejetonu; bagatelizoval jsem bezostyšně její redaktorské zájmy; viděl jsem, že ji tím vyvádím poněkud z míry, ale zároveň jsem chápal, že právě v těchto

chvilích ji začínám ovládat. Pozval jsem ji, aby si se mnou vyjela ven za Prahu. Protestovala a dovolávala se toho, že je vdaná, Ničím mi nemohla udělat větší radost. Prodléval jsem u této její námitky pro mne tak drahé; hrál jsem si s ní; vracel se k ní; žertovalo ní. Nakonec byla ráda, že od ní může odvést hovor tím, že na můj návrh rychle přistoupila. Pak už šlo všechno přesně podle plánu. Vysnil jsem si ho silou patnáct let trvající zášti a pocítil jsem v sobě až nepochopitelnou jistotu, že se zdaří a beze zbytku naplní.

A plán se naplňoval zdárně. Vzal jsem u vrátnice Heleně malý cestovní kufřík a doprovodil ji nahoru do jejího pokoje, který byl mimochodem stejně ošklivý jako můj. I Helena, která měla zvláštní schopnost nazývat věci lepšími, než jsou, musila to přiznat. Řekl jsem jí, že si z toho nemá nic dělat, že si s tím budem vědět rady. Podívala se na mne neobyčejně významným pohledem. Potom řekla, že se chce umýt, a já jsem jí řekl, že je to správné a že na ni počkám v hale hotelu.

Přišla dolů (měla pod rozepnutým šustákem černou sukni a růžový svetřík) a já jsem se mohl ujistit znovu, že je elegantní. Řekl jsem jí, že se půjdeme naobědvat do Lidového domu, že je to špatná restaurace, ale přece nejlepší, jaká tady je. Řekla mi, že jsem zdejší rodák a že se tedy svěruje mé péči a nebude mi v ničem odporovat. (Vypadalo to, jako by se snažila volit svá slova maloučko dvojsmyslně; ta snaha byla směšná a potěšující.) Šli jsme zase tou cestou, kterou jsem šel ráno, když jsem marně toužil po dobré snídani, a Helena ještě několikrát zdůraznila, že je ráda, že poprvé poznává mé rodné město, ale i když tu byla skutečně poprvé, nijak se nerozhlížela, neptala se, co je v té či oné budově, a vůbec se nechovala jako návštěvník vstupující poprvé, do cizího města. Přemýšlel jsem, zda je ten nezáměr způsoben určitým zteřením duše, která už neumí pociťovat vůči vnějšímu světu obvyklou zvědavost, anebo spíš tím, že se Helena soustředí uje cele na mne a na víc jí nezbývá; chtěl jsem se přiklánět k té druhé možnosti.

Pak jsme šli zase kolem morového sloupu; světec podpíral oblak, oblak anděla, anděl jiný oblak, jiný oblak jiného anděla; nebe bylo teď modřejší než ráno; Helena si svlékla šusták, přehodila si ho přes ruku a řekla, že je teplo; to teplo jen zvýšilo vtíravý dojem prašné pustoty; sousoší trčelo uprostřed náměstí jako kus ulomeného nebe, které se nemůže vrátit zpět;

řekl jsem si v tu chvíli, že i my dva jsme svrženi na toto podivně pusté náměstí s parkem a restaurací, že jsme sem nenávratně svrženi; že i my dva jsme odkudsi ulomeni; že marně napodobujeme nebesa a výšky, že nám je nikdo nevěří; že naše myšlenky i slova se marně šplhají do vysoka, když naše činy jsou nízké jak tato země sama.

Ano, zachvátil mne silný pocit mé vlastní nízkosti; byl jsem jím překvapen; ale ještě víc jsem byl překvapen tím, že jsem se té nízkosti neděsil, nýbrž že jsem ji přijal s jakýmsi potěšením, nemám-li přímo říci s radostí anebo s úlevou, a že jsem to potěšení zvyšoval jistotou, že žena, která mi jde po boku, je vedena do pochybných hodin tohoto odpoledne pohnutkami jen o málo vyššími, než jsou mé.

V Lidovém domě bylo už otevřeno a protože bylo teprve tři čtvrtě na dvanáct, byl restaurační sál dosud prázdný. Stoly byly prostřeny; proti každé židli byl polévkový talíř přikrytý papírovým ubrouskem, na němž ležel příbor. Nikdo tu nebyl. Usedli jsme si k jednomu stolu, zvedli příbor s ubrouskem, položili ho vedle talíře a čekali. Po několika minutách se objevil ve dveřích do kuchyně číšník, obhlédl unaveným zrakem sál a chtěl se zase vrátit do kuchyně.

“Pane vrchní!” zavolal jsem.

Obrátil se tedy zase znovu do sálu a udělal několik kroků směrem k našemu stolu. “Přál jste si?” řekl, když byl asi pět metrů od nás. “Rádi bychom obědvali,” řekl jsem. „Až ve dvanáct,” odvětil a zase se obrátil, aby odešel do kuchyně. “Pane vrchní!” zavolal jsem znovu. Otočil se. “Prosím vás,” musil jsem volat, protože stál daleko od nás: “Máte vodku?” “Ne, vodka není.” “Tak co byste tam měli?” “Měli bychom tam,” odpovídal mi ze svých dálek, “režnou nebo rum.” “To je dost špatné,” volal jsem, “ale doneste nám dvě režné.”

“Ani se vás neptám, jestli pijete režnou,” l’ekl jsem Heleně. Helena se zasmála: “Ne, na režnou zvyklá nejsem.”

“To nevadí,” řekl jsem. “Zvyknete si. Jste na Moravě a režná je nejrozšířenější kořalka moravského lidu.”

“To je výborné!” radovala se Helena. “To já mám takhle nejraději, takovou docela obyčejnou hospodu, kam chodí šoféři a montéři a kde je docela obyčejné jídlo a pití.”

“To snad jste zvyklá dávat si rum do piva?” “To ani ne,” řekla Helena.

„Ale máte ráda takové lidové prostředí.”

„Ano,” řekla. “Nesnáším nóbl podniky, motá se tam kolem vás deset číšníků, servírují vám z deseti talířů ... “

“To se ví, není nad takovou hospodu, kde si vás číšník ani nevšimne a kde je hodně kouře a smradu. A hlavně není nad režnou. To byl kdysi můj studentský nápoj. Na lepší alkohol jsem neměl peníze.”

“Já mám taky ráda ty nejobyčejnější jídla, třeba bramborák, nebo špekáčky s cibulí, neznám nic nad to ... “

Jsem už tak zkažen nedůvěrou, že když se mi někdo (a ženy zejména) vyznává z toho, co má nebo nemá rád, vůbec to neberu vážně, nebo přesněji řečeno, chápu to pouze jako svědectví o jeho autostylizaci. Nevěřil jsem ani na okamžik, že by se Heleně dýchalo lépe v zaplivaných a špatně větraných lokálech (o něž v naší zemi naprosto není nouze) než v čistých a dobře větraných restauracích, nebo že by jí víc chutnal sprostý alkohol a laciné jídlo než pokrmy z vybrané kuchyně. Ale přesto nebylo pro mne její prohlášení bezcenné, protože na ni prozrazovalo zálibu ve zcela určité póze, póze již dlouho přežilé a vyšlé z módy, póze z let, kdy revoluční snobismus se kochal vším, .co bylo “obyčejné”, “lidové”, “všední”, “syrové”, stejně jako chtěl pohrdat vším, co bylo “překultivované” “zhýčkané”, co páčlo kinderstube, co se podezřele spojovalo s představou smokingu a příliš dobrého chování. Poznával jsem v této Helenině póze dobu svého mládí a v Heleně jsem poznával především Zemánkovu ženu. Má dopolední roztěkanost se rychle ztrácela a já jsem se začínal soustřed'ovat.

Číšník nám donesl na tácku dva kalíšky režné, postavil je před nás a položil nám na stůl i list papíru, na němž byl napsán psacím strojem (zřejmě přes několikerý průpisový papír) nezřetelný, rozmazaným písmem seznam jídel.

Pozvedl jsem číšku a řekl jsem: “Tak si tedy přit’ukneme na tu režnou, na tu obyčejnou režnou!”

Zasmála se, přit’ukla si a potom řekla: “Vždycky jsem toužila po člověku, který by byl prostý a přímý. Nevyumělkovaný. Jasný.”

Spolkli jsme doušek a já jsem řekl: “Takových lidí je málo.” “Jsou,” řekla Helena. “Vy jste takový.”

“To snad ne,” l’ekl jsem.

“Jste.”

Užasl jsem znovu nad neuvěřitelnou lidskou schopností přetvářet skutečnost k obrazu přání či ideálů, ale neváhal jsem a přijal jsem Heleninu interpretaci své vlastní osoby.

“Kdo ví. Možná,” řekl jsem. “Prostý a jasný. Ale co je to prostý a jasný? Je to všechno v tom, aby byl člověk takový, jaký je, nestyděl se chtít to, co chce, a toužit po tom, po čem touží. Lidé bývají otroky předpisů. Někdo jim řekl, že mají být takoví a takoví, a oni se snaží takovými být a do smrti se ani sami o sobě nedovědí, kdo byli a kdo jsou. Nejsou pak nikým a ničím, jednají podvojně, nejasně, zmateně. Člověk především musí mít odvalu být sám sebou. Říkám vám, Heleno, od počátku, že se mi líbíte a že po vás toužím, i když jste vdaná žena. Nemohu to říkat jinak a nemohu to neříkat.”

To, co jsem říkal, bylo mírně trapné (i když Helena, která po mých slovech sklopila hlavu, tu trapnost nevnímala), ale bylo to nutné. Ovládání ženského smýšlení má totiž svá neúchylná pravidla; kdo se rozhodne ženu přemlouvat, vyvracet jí rozumnými argumenty její stanovisko apod., sotva kam dojde. Daleko moudřejší je vystihnout základní ženinu autostylizaci (základní zásadu, ideál, přesvědčení) a snažit se pak uvést (pomocí sofismat, alogické demagogie apod.) žádoucí ženino jednání s touto základní autostylizací v harmonický vztah. Například Helena horovala o “prostotě”, “nevyumělkovanosti”, “jasu”. Tyto její ideály měly zcela bez pochyby původ v někdejším revolučním puritanismu a spojovaly se s představou člověka “čistého”, “nezkaženého”, mravně zásadového a přísného. Ale protože svět Heleniných zásad byl svět založený nikoli na

úvaze (systému názorů), nýbrž (jako u většiny lidí) jen na alogických sugescích, nebylo nic prostšího než pomocí jednoduché demagogie spojit představu “jasného člověka” právě s jednáním zcela nepuritánským, imorálním, cizoložným a zabránit tak, aby se v příštích hodinách dostalo žádoucí (tj. cizoložné) Helenino chování do neurotizujícího konfliktu s jejími vnitřními ideály. Muž smí chtít po ženě cokoli, ale nechce-li jednat jako surovec, musí jí umožnit, aby jednala v souladu se svými nejhlubšími sebeklamy.

Mezitím se začali trousit do restaurace lidé a brzo byla většina stolů obsazena. Číšník vyšel opět z kuchyně a obcházel stoly, aby zjišťoval, co má komu přinést. Podal jsem Heleně jídelní lístek. Řekla, že prý se lépe vyznám v moravské kuchyni a vrátila mi ho.

Nebylo ovšem vůbec třeba vyznat se v moravské kuchyni, protože jídelní lístek byl přesně stejný jako ve všech hospodách tohoto typu a sestával z úzkého výběru stereotypních jídel, mezi nimiž lze těžko volit, neboť jsou všechna stejně nevábna. Hleděl jsem (posmutněle) do nezřetelně tištěného papíru, ale číšník už stál nade mnou a čekal netrpělivě na objednávku.

“Malý moment,” řekl jsem.

“Chtěli jste obědvat už před čtvrt hodinou a přitom ještě nemáte vybráno,” napomenul mne a odešel.

Naštěstí přišel za chvíli znovu a my jsme si směli poručit španělského ptáčka s dalšími režnými a sifonem. Na Helenu alkohol dobře působil a prohlásila, že život je krásný přes všechny nedostatky, které tu snad ještě jsou. Ostatně prý záleží jen na lidech, jaký si tu život zařídí. Rozžvýkával jsem šlachovitého španělského ptáčka s kyselou okurku a prohlásil jsem (plnými ústy), že se tento lokál stává opravdu krásným, když tu mohu sedět s ní.

Helena byla rudá ve tváři (zřejmě zásluhou režné), což podtrhovalo kulatost její tváře a ubíralo jí na eleganci, ale já (zřejmě rovněž zásluhou režné) jsem jí to velkoryse promíjel a s veselou škodolibostí jsem si řekl, že je to vlastně velká milost osudu, je-li Helena pohledná aspoň tak, jak je, protože i kdyby

byla ošklivá, hrbatá nebo beznohá, stejně bych o ni usiloval a chtěl se jí zmocnit.

Helena (žvýkajíc ptáčka) prohlásila, že je to nádherné (používala s oblibou slova “nádherný”), že tu sedíme najednou v neznámém městě, o němž vždycky tolik snila, když ještě chodila do souboru a zpívala písničky, které pocházely z tohoto kraje. Pak řekla, že je to asi špatné, ale že je jí se mnou opravdu dobře, prý si nemůže pomoci, je to proti její vůli, ale je to silnější než její vůle a je to tak. Řekl jsem jí na to, že je největší ubohost stydět se za svůj vlastní cit. Pak jsem zavolal číšníka, že chci platit.

Když jsme vyšli z restaurace, čněl před námi zase morový sloup. Připadal mi směšný. Ukázal jsem na něj: „Dívejte se, Heleno, kam se ti svatí šplhají. Jak se derou nahoru! Jak se jim chce do nebe! A nebe na ně kašle! Nebe o nich vůbec neví, o těchhle okřídlených venkováčích!”

“To je pravda,” řekla Helena, v níž čerstvý vzduch posílil dílo alkoholu. “Proč to tady vůbec je, tyhle ty sochy svatých, proč tady nepostaví něco, co by oslavovalo život a ne nějakou mystiku!” Nebyla však docela prosta kontroly, takže připojila otázku: “Nebo kecám? Kecám? Že nekecám?”

“Nekecáte, Heleno, máte úplně pravdu, život je krásný a nikdy ho nebudeme s to dosti oslavit.”

“Ano,” říkala Helena, “ať říká kdo chce co chce, život je nádherný, já vůbec nemám ráda škarohlídy, i když bych mohla nejvíc naříkat, ale nenaříkám, proč bych naříkala, řekněte, proč bych měla naříkat, když může v životě přijít takovýhle den: je to tak nádherné: cizí město a já jsem tu s vámi ... “

Nechal jsem Helenu mluvit, jen chvílemi, když mezi její řečí vznikla pauza, řekl jsem něco, čím jsem podpořil pokračování jejích promluv. Brzy jsme stáli před novostavbou, kde bydlí Kostka.

“Kde to jsme,” zeptala se Helena.

“Víte co,” řekl jsem, “ty veřejné vinárny za nic nestojí. Mám v tomhle domě malou soukromou vinárnu. Pojd'te.”

“Kam mne to vedete?” protestovala Helena, jdouc za mnou do domu.

“Pravá soukromá slovácká vinárna; nikdy jste v takové nebyla?”

“Ne,” řekla Helena.

Odemkl jsem ve třetím poschodí dveře a vešli jsme dovnitř.

—

(3)

“To není žádná vinárna, to je obyčejný byt,” řekla Helena, když vešla dovnitř a nakoukla z předsíně do Kostkova pokoje.

“Není to obyčejný byt; obyčejný byt by to byl, kdybyste jej obývala vy nebo já; zvláštnost tohoto bytu spočívá v tom, že není ani můj ani váš; nikde se tu neválí vaše nebo moje prádlo, vaše nebo moje vzpomínky, nepáchne to tu ani mým ani vašim domovem; je to cizí byt, a právě proto je pro nás dva čistý a právě proto se tu můžeme cítit volni.”

Podarilo se mi myslím pronést znamenitou obhajobu samého principu vypůjčeného bytu, ale moje výmluvnost byla celkem zbytečná. Helena se nijak nepozastavovala nad tím, že ji vedu do cizího bytu, a nepotřebovala k tomu žádný komentář. Naopak, zdálo se, že od chvíle, co překročila práh, byla rozhodnuta přejít od koketerie (která mluví v dvojsmyslech a tváří se jako hra) k onomu jednání, které má už jen jediný smysl a význam a které si dělá iluzi, že není hrou, nýbrž životem samým. Zastavila se uprostřed Kostkova pokoje, poohlédla se dozadu na mne a já jsem viděl v jejím pohledu, že už jen čeká, kdy k ní přistoupím, kdy ji políbím a kdy ji obejmou. Byla v okamžiku tohoto poohlédnutí přesně tou Helenou, kterou jsem míval ve svých představách: Helenou bezmocnou a danou napospas.

Přistoupil jsem k ní; zvedla ke mně tvář; místo polibku (tak očekávaného) jsem se usmál a vzal do prstů ramena jejího modrého pláště. Pochopila a

rozepjala si ho. Odnosl jsem ho na věšák do předsíňky. Ne, v této chvíli, když už bylo všechno připraveno (moje chuť i její odevzdanost), jsem nechtěl spěchat a riskovat, že ve spěchu minu snad něco z toho všeho, co jsem chtěl mít. Zavedl jsem bezvýznamný rozhovor; řekl jsem jí, aby se posadila, upozorňoval jsem ji na všelijaké podrobnosti v Kostkově bytě, otevřel jsem skříňku, v níž byla láhev vodky, na kterou mne Kostka včera upozomil, a zatvářil jsem se nad ní překvapeně; otevřel jsem ji pak, postavil na stolec dva malé pohárky a nalil.

“Budu opilý,” řekla.

„Budeme opilí oba,” řekl jsem (i když jsem věděl, že sám nebudu opilý, že nechci být opilý, protože si chci zachovat neporušenou paměť).

Neusmála se; byla vážná; napila se a řekla: “Víte, Ludvíku, já bych byla strašně nešťastná, kdybyste si myslel, že jsem panička, jako jsou ostatní paničky, co se nudí a touží po dobrodružství. Já nejsem naivní a vím, že jste jistě poznal mnoho žen a ženy vás samy naučily, abyste je bral na lehkou váhu. Ale já bych byla nešťastná ... “

“Já bych byl také nešťastný,” řekl jsem, „kdybyste byla panička jako jiné paničky a brala jste na lehkou váhu každé milostné dobrodružství, které vás z manželství odvádí. Kdybyste byla taková, nemělo by pro mne naše setkání žádný smysl.”

“Opravdu?” řekla Helena.

“Opravdu, Heleno. Máte pravdu, že jsem měl mnoho žen a že mne naučily, abych se je nebál bezstarostně střídat, ale setkání s vámi je něco jiného.”

“Neříkáte to jen tak?”

“Neříkám. Když jsem vás poprvé potkal, pochopil jsem brzy, že už léta, mnoho let čekám právě na vás.”

“Vy přece nejste frázista. Vy byste to neříkal, kdybyste to necítil” “Ne, neříkal, neumím ženám nalhávat city, to je jediná věc, kterou mne nikdy nenaučily. A proto vám nelžu, Heleno, i když to zní neuvěřitelně: když jsem

vás poprvé poznal, pochopil jsem, že právě na vás jsem čekal mnoho let. Že jsem na vás čekal, aniž jsem vás znal. A že vás teď musím mít. Že je to nevyhnutelné jako osud.”

“Můj bože,” řekla Helena a přivřela oči; měla rudé fleky na tváři, snad z alkoholu, snad z rozrušení, a byla to teď ještě víc ta Helena z mých představ: bezmocná a daná napospas.

“Kdybyste věděl, Ludvíku, vždyt’ se mnou to bylo právě tak.

Já jsem věděla už od první chvíle, že tohle setkání s vámi není žádný flirt, a právě proto jsem se toho bála, protože jsem vdaná žena a věděla jsem, že tohleto s vámi je pravda, že vy jste moje pravda a že proti tomu nic nezmůžu.”

„Ano, i vy jste moje pravda, Heleno,” řekl jsem.

Seděla na gauči, měla veliké oči, které se na mne dívaly, aniž si mne prohlížely, a já jsem seděl na židli proti ní a hltavě jsem ji pozoroval. Položil jsem jí ruce na kolena a zvolna jí vyhrnoval sukně, až se objevil okraj punčoch a podvazky, které na Heleniných už tlustých nohách vzbuzovaly dojem čehosi smutného a ubohého. A Helena seděla nereagujíc na můj dotek jediným gestem či pohledem.

“Kdybyste všechno věděl ... ” “Co věděl?”

„O mně. Jak žiju. Jak jsem žila.”

“Jak jste žila?”

Usmála se trpce.

Najednou jsem dostal strach, aby Helena nesáhla k banálnímu prostředku nevěrných paniček, nezačala zlehčovat své manželství a okrádat mne tak o jeho hodnotu ve chvíli, kdy se stávalo mou kořistí: “Jen mi proboha neříkejte, že máte nešťastné manželství, že muž vás nechápe.”

“Nechtěla jsem to říct,” řekla Helena poněkud zmatena mým útokem, “i když ... “

“I když si to v této chvíli myslíte. Každá žena si to začne myslit, když je sama s jiným mužem, ale právě tady začíná všechna nepravdivost, a vy přece chcete zůstat pravdivá, Heleno. Jistě jste svého manžela milovala, vy nejste žena, která se oddává bez lásky.”

“Nejsem,” řekla Helena tiše.

“Kdo je vlastně váš muž?” zeptal jsem se. Pokrčila rameny a usmála se: “Muž.”

“Jak dlouho se znáte?”

“Jsem třináct let vdaná a známe se déle.” “To jste byla ještě studentka.”

“Ano. V prvním ročníku.”

Chtěla si stáhnout vyhrnutou sukni, ale chytil jsem ji za ruce a nedovolil jí to. Ptal jsem se dál: “A on, kde jste se seznámili?”

“V souboru.”

“V souboru? Váš muž tam zpíval?”

“Ano, zpíval. Jako my všichni.”

“Tak vy jste se seznámili v souboru ... To je krásné prostředí pro lásku.”

“Ano.”

“Celá ta doba byla krásná.”

“Vy si na ni také rád vzpomínáte?”

„Byla to nejkrásnější doba mého života. Váš muž byl vaše první láska ?”

“Mně se teď nechce myslet na mého muže,” bránila se.

“Chci vás znát, Heleno. Chci o vás teď vědět všechno. Čím víc vás budu znát, tím víc vás budu mít. Měla jste před ním ještě někoho?”

Helena přikývla: “Měla.”

Pocítil jsem téměř zklamání, že Helena ještě někoho měla a že je tím umenšena významnost jejího svazku s Pavlem Zemánkem:

“Skutečnou lásku?”

Zavrtěla hlavou: “Hloupá zvědavost.” “Takže vaše první láska byl váš muž.” Přikývla hlavou: “Ale to už je dávno.” “Jak vypadal?” otázal jsem se tiše.

“Proč to chcete vědět?”

“Chtěl bych vás mít se vším, co je ve vás, se vším, co je v téhle vaší hlavě ... ” a pohladil jsem ji po vlasech.

Jestliže něco brání ženě vyprávět před milencem o manželovi, tak to málokdy bývá noblesa a takt (touha po uchování čistoty v nečistém) nebo opravdový ostych, nýbrž pouhopouhá obava, aby se to snad milence nějak nedotklo. Když tu obavu milenec rozptýlí, bývá mu žena vděčná, cítí se pak volněji a hlavně: má o čem povídat, protože témata hovorů nejsou nekonečná a vlastní manžel je pro ženu téma nejvděčnější, protože jedině v něm se cítí jistá, jedině v něm je odbornicí, a každý člověk je přece šťasten, když se může projevit ve své odbornosti a pochlubit se jí. I Helena se rozprávěla docela volně o Pavlu Zemánkovi, když jsem ji ujistil, že mi to není proti mysli, a dala se dokonce vzpomínkou unést natolik, že k jeho obrazu nepřidávala žádné temné skvrny a vyprávěla mi se zaujetím i věcností, jak se do něho zamilovala (do vzpřímeného světlovlasého hochy), jak k němu uctivě vzhlížela, když se stal politickým vedoucím jejich souboru (nebyl však žádný suchar! byl tisíckrát veselejší než celá ta dnešní mládež!), jak ho obdivovala spolu se všemi svými kamarádkami (uměl báječně mluvit!) a jak jí jejich milostný příběh splývá harmonicky s celou tehdejší dobou, na jejíž obhajobu řekla několik vět (copak jsme měli nejmenší tušení o tom, že Stalin dal střílet věrné komunisty?), ne snad proto, že by chtěla v řeči odbočovat k politickému tématu, ale proto, že se v tomto tématu cítila být sama osobně obsažena. Způsob, jakým kladla důraz na obhajobu doby svého mládí i to, jak se s tou dobou ztotožňovala (jakoby jí byla domovem a ona o něj nyní přišla), měl málem charakter malé

demonstrace, jako by chtěla Helena říci: měj si mě celou a bez jakýchkoli podmínek kromě jedné: že mi dovolíš být takovou, jaká jsem, že si mne vezmeš i s mým názorem. Takové demonstrování názoru v situaci, kdy nejde o názor, nýbrž o tělo, má v sobě cosi abnormálního, co prozrazuje, že právě názor dotyčnou ženu nějak neurotizuje: buď se bojí podezření, že vůbec žádný názor nemá, a proto ho rychle předvádí, anebo (což bylo v Helenině případě pravděpodobnější), že o svém názoru tajně pochybuje, je v něm nahlodána a chce jistoty mermomocí znovu nabýt třeba tím, že pro něj dává v sázku něco, co je pro ni nespornou hodnotou, tedy sám milostný akt (možná se zbabělou podvědomou jistotou, že milenci bude určitě záležet víc na milování než na polemice s názorem). Tahle Helenina demonstrace mi nebyla nepříjemná, protože mne přibližovala k jádru mé vášně.

“Dnešní mladí lidé jsou jiní než my,” říkala. “Ti už dostali všechno zadarmo, ti už přišli k hotovému, ti nerozumějí, proč mne dodnes dojímá, když slyším ruskou častušku.”

“Ale vždyť vy jste také přišla k hotovému. Na konci války vám bylo čtrnáct; když byl Únor, bylo vám sedmnáct let.”

„Ano, ale to všechno přesto patří k mému životu. Vidíte tohle?“ ukázala na malý stříbrný plíšek, který měla upevněný na kratičkém řetízku k náramkovým hodinkám. Naklonil jsem se k němu a Helena mi vysvětlila, že kresba, která je na něm vyryta, představuje Kreml. “To mám od Pavla,” a vyprávěla mi historii přívěsku, který prý dala před mnoha a mnoha léty jedna zamilovaná ruská dívka jednomu ruskému chlapci, Sašovi, který odcházel do veliké války, na jejímž konci se dostal až do Prahy, kterou zachránil před záhubou, ale která přinesla záhubu jemu. V horním poschodí vily, v níž bydlil s rodiči Pavel Zemánek, zřídilo tehdy sovětské vojsko malou nemocnici a těžce zraněný ruský lejtnant Saša tam prožil poslední dny svého života. Pavel se s ním sblížil a trávil s ním celé dny. Když umíral, dal Saša Pavlovi na památku přívěsek s kresbou Kremlu, který nosil celou válku na šňůrce kolem krku. Pavel ten dar choval jako nejdražší relikvii. Jednou -ještě jako snoubenci - se spolu Helena a Pavel pohněvali a myslili si, že se snad spolu rozejdou; tehdy za ní Pavel přišel a na usmířenou jí dal tuto lacinou ozdobu (a nejdražší památku) a Helena ji od té

doby nedá dolů s ruky, protože ta malá věc zdá se jí být štafetou, poselstvím (ptal jsem se jí, jakým poselstvím, odpověděla “poselstvím radosti”), které musí donést až do konce.

Seděla proti mně (s vyhrnutou sukní a odhalenými podvazky, připevněnými na módních černých lastexových kalhotkách) a tvář měla mírně zrudlou (alkoholem a snad i momentálním rozcitlivěním), jenomže v té chvíli se mi její zjev ztrácel za obrazem někoho jiného: Helenino vyprávění o třikrát darovaném přívěsku vyvolalo mi totiž prudce (nárazem) celou bytost Pavla Zemánka.

Vůbec jsem nevěřil v existenci rudoarmeje Saši; ostatně i kdyby existoval, stejně by jeho reálná existence docela mizela za velkým gestem, jímž ho proměnil Pavel Zemánek v postavu své životní legendy, ve svatou sochu, v nástroj dojmání, v sentimentální argument i nábožný objekt, který jeho žena (zřejmě stálejší než on) bude uctívat (usilovně a vzdorně) až do své smrti. Zdálo se mi, že srdce Pavla Zemánka (srdce neřestně exhibicionující) je tu, je přítomno; a rázem jsem se octl uprostřed té patnáct let staré scény: sál velké posluchárny přírodovědecké fakulty; v čele na pódiu za podlouhlým stolem sedí Zemánek, vedle něho tlustá dívka s kulatou tváří, copem, ve škaredém svetříku, a z druhé strany mladík, zástupce okresu. Za pódiem je veliká černá tabule a vlevo od ní visí v rámečku portrét Julia Fučíka. Proti dlouhému stolu se zvedají stupňovité lavice posluchárny, v nichž sedím i já, který se teď, po patnácti letech, dívám svýma tehdejšíma očima a vídím před sebou Zemánka, jak oznamuje, že se bude projednávat “případ soudruha Jahna”, vidím ho, jak říká: “přečtu vám dopisy dvou komunistů.” Udělal po těch slovech malou pauzu, vzal do ruky jakousi tenkou knížku, prohrábl si dlouhé zvlněné vlasy a začal číst vemlou, vavým, skoro něžným hlasem.

“Trvalo to dlouho, smrti, než jsi přišla. A přece jsem doufal, že se s tebou seznámím až za mnoho let. Že budu ještě žít životem svobodného člověka, že budu ještě mnoho pracovat a mnoho milovat a mnoho zpívat a světem vandrovat ...” Poznával jsem Reportáž psanou na oprátce. “Miloval jsem život a pro jeho krásu šel jsem do pole. Miloval jsem vás, lidé, a byl jsem šťasten, když jste mou lásku opětovali, a trpěl jsem, když jste mi nerozuměli ...” Tento text napsaný tajně ve věznici a ozářený svitem

hrdinství byl v té době snad nejčtenější knihou; Zemánek nám předčítal ty nejslavnější pasáže, které znal kdekdo nazpaměť. „Ať smutek nikdy nepatří k mému jménu. To je má závěť pro vás, táto a mámo a sestry moje, pro tebe, Gustino moje, pro vás, soudruzi, pro všechny, s nimiž jsem se měl rád ...” Na stěně visela Fučíkova podobizna, reprodukce slavné kresby Maxe Švabinského, staříčkého secesního malíře, virtuózního zpodobitele symbolických alegorií, baculatých žen, motýlů a všeho líbezného; po válce prý za ním přišli soudruzi s prosbou, aby podle dochované fotografie zpodobil Fučíka, a Švabinský ho nakreslil (z profilu) přejemnou čarou podle svého vkusu: téměř dívčího, rozdychtěného, čistého a tak krásného, že snad i ti, kteří Fučíka osobně znali, dávali přednost ušlechtilé kresbě před vzpomínkou na skutečnou tvář. A Zemánek četl dál, o tom, jak si Fučík zpíval na cele 267 se spoluvězněm oteckem Peškem; jeho hlas dostával teď jasné a radostné zabarvení: “Slunce! Tak štědře svítí ten okrouhlý kouzelník, tolik zázraků činí před lidskýma očima ... Ach, otecko, chtěl bych přece jednou vidět východ slunce ...” A Zemánek četl dál a všichni v sále byli tiší a pozorní a tlustá dívka za stolem nespouštěla ze Zemánka obdivné oči; a potom mu najednou ztvrdl hlas a zněl téměř výhrůžně; četl o Mirkovi, který ve vězení zradil: “Hle, toto býval člověk s páteří, který neuhýbal kulkám, když bojoval na španělské frontě, a který se neshrbil, když procházel krutou zkušenosti koncentračního tábora ve Francii. Ted’ bledne pod rákoskou v ruce gestapáka a zrazuje, aby chránil svůj zub. Jak na povrchu byla ta statečnost, když ji mohlo setřít několik ran. Tak na povrchu, jako jeho přesvědčení ... Ztratil vše, protože začal myslet na sebe. Aby zachránil svou kůži, obětoval kamarády. Propadl zbabělosti a ze zbabělosti zradil ...” Na stěně visela Fučíkova krásná tvář, tak jako visela v tisíci jiných veřejných místnostech naší země, a byla tak krásná, že dívaje se na ni, cítil jsem se nízký nejenom svým proviněním, ale i svou podobou. A Zemánek četl dál: “Život nám mohou vzít, vid’, Gustino, ale naši čest a lásku nám vzít nemohou. Oh, lidé, dovedete si představit, jak bychom žili, kdybychom se znovu shledali po tom všem strádání? Znovu shledali v životě svobodném, krásném volnosti a tvoření? Až bude to, po čem jsme toužili a oč jsme usilovali a zač teď jdeme umírat?” Zemánek přečetl s patosem poslední věty a odmlčel se.

Pak řekl: “To byl dopis komunisty, psaný ve stínu šibenice. Přečtu vám teď jiný dopis.” A přečetl tři krátké, směšné, hrozné věty z mé pohlednice.

Potom se odmlčel, všichni se odmlčeli a já jsem věděl, že jsem ztracen. Ticho trvalo dlouho a Zemánek, ten vynikající režisér, je úmyslně nepřerušoval a teprve po chvíli mne vyzval, abych se vyjádřil. Věděl jsem, že už nic nemohu zachránit; když má obrana tak málo působila jindy, jak by mohla působit dnes, kdy Zemánek postavil mé věty pod absolutní míru Fučíkových muk? Ovšem nemohl jsem nic jiného dělat, než vstát a mluvit. Vyložil jsem znovu, že věty měly být pouhý žert, avšak odsoudil jsem nemístnost a hrubost takového žertu a mluvil jsem o svém individualismu, intelektuáliství, o své odtrženosti od lidu, našel jsem v sobě dokonce i samolibost, skepsi, cynismus a jen jsem se zapřísahal, že při tom všem jsem straně oddán a nejsem její nepřítel. Pak byla diskuse a soudruzi usvědčovali mé stanovisko z rozpornosti; ptali se mne, jak může být straně oddán člověk, který sám přiznává, že je cynik; jedna kolegyně mi připomněla mé lehkovážné výroky o ženách a ptala se mne, zda tak může mluvit komunista; jiní pronášeli abstraktní úvahy o maloměšťáctví a dosazovali mne do nich jako konkrétní doklad; všeobecně tvrdili, že má sebekritika byla plytká a neupřímná. Potom se mne zeptala soudružka s copem, která seděla za stolem vedle Zemánka: “Co myslíš, co by asi řekli na tyhle tvé výroky ti soudruzi, které mučili na gestapu a kteří se nedožili?” (Vzpomněl jsem si na tatínka a uvědomil jsem si, že všichni se tváří, jako by o jeho smrti nevěděli.) Mlčel jsem. Opakovala otázku. Nutila mne, abych odpověděl. Řekl jsem: „Nevím.“ “Přemýšlej trochu,” naléhala, “možná, že na to přijdeš.” Chtěla, abych vyslovil imaginárními ústy mrtvých soudruhů přísný soud nad sebou, ale mne najednou zalila vlna vzteku, vzteku docela nepředvídaného a neočekávaného, a já jsem se vzepřel mnohatýdennímu sebekritickému utvrzování a řekl jsem: “Ti stáli mezi životem a smrtí. Ti určitě nebyli malicherní. Kdyby četli mou pohlednici, možná, že by se jí zasmáli.”

Ještě před chvílí mi dávala copatá soudružka možnost alespoň něco uhájit. Měl jsem poslední příležitost pochopit přísnou kritiku soudruhů, ztotožnit se s ní, přijmout ji a na základě toho ztotožnění domáhat se jistého pochopení i z jejich strany. Ale svou nepředpokládanou odpovědí vyřadil jsem se náhle ze sféry jejich myšlení, odmítl jsem hrát roli, jež se obecně hrála na stovkách a stovkách schůzí, na stovkách disciplinárních jednání, ba brzy poté i na stovkách soudních líčení: roli obviněného, jenž se sám

obviňuje a vášnivostí sebeobviňování (naprostým ztotožněním s obviňovateli) si vyprošuje smilování nad sebou.

Zase bylo chvíli ticho. Pak promluvil Zemánek. Řekl, že si neumí představit, co by mohlo být na mých protistranických výročích k smíchu. Dovolával se znovu Fučíkových slov a řekl, že kolísání a skepse se v kritických situacích zákonitě proměňují ve zradu a že strana je pevnost, která v sobě žádné zrádce nesnese. Pak řekl, že jsem svým vystoupením dokázal, že jsem vůbec nic nepochopil, že nejenom nepatřím do strany, ale nezasloužím si ani, aby dělnická třída vynakládala prostředky na mé studium. Dal návrh, abych byl vyloučen ze strany a odešel ze školy. Lidé v sále pozvedli ruce a Zemánek mi řekl, že mám odevzdat stranickou legitimaci a odejít.

Vstal jsem a položil před Zemánka na stůl legitimaci. Zemánek se na mne už ani nepodíval; neviděl mne už. Ale já jeho ženu teď vidím, sedí přede mnou, opilá, s červenými tvářemi a sukni omotanou kolem pasu. Její silné nohy jsou nahoře obroubeny černí lastexových kalhotek; jsou to nohy, jejichž otvírání a zavírání stalo se rytmem, jenž pulsoval desetiletím Zemánkova života. Na ty nohy jsem teď položil své dlaně a zdálo se mi, že držím v rukou sám Zemánkův život. Díval jsem se do Heleniny tváře, do jejích očí, které reagovaly na můj dotek tím, že se maličko přivřely.

—

(4)

“Svlékněte se, Heleno,” řekl jsem tichým hlasem.

Vstala z gauče, okraj vyhrnuté sukni jí sklouzl zpátky ke kolenům. Dívala se mi do očí strnulým pohledem a pak beze slova (a nespouštějíc ze mne zrak) si začala na boku rozpínat sukni. Uvolněná sukni jí sklouzla po nohou k zemi; levou nohou z ní vystoupila a pravou si ji podala do ruky a odložila na židli. Stála tu teď ve svetříku a v kombiné. Pak si přetáhla přes hlavu svetřík a odhodila ho k sukni.

„Nedívejte se,” řekla. “Chci vás vidět,” řekl jsem.

„Nechci, abyste mne viděl při svlékání.”

Přistoupil jsem k ní. Chytil jsem ji z obou stran pod pažemi a tak jak jsem jí sjížděl rukama dolů k bokům, cítil jsem pod hedvábím kombiné, poněkud zvlhlého potem, její měkké silné tělo. Nakláněla hlavu a rty se jí pootvíraly mnohaletým návykem (zlozvykem) polibku. Ale já jsem ji nechtěl líbat, chtěl jsem se na ni spíš dlouho, co nejdéle dívat.

“Svlékněte se, Heleno,” řekl jsem znovu a sám jsem poodstoupil

a svlékl si sako.

“Je tu moc světlo,” řekla.

“To je dobře,” řekl jsem a pověsil sako na opěradlo židle. Přetáhla přes hlavu kombiné a odhodila je k svetříku a k sukni; odepjala punčochy a stáhla je jednu po druhé s nohou; punčochy neodhazovala; udělala dva kroky k židli a opatrně je na ni položila; pak vypjala hrud' a dala ruce za záda, trvalo to několik vteřin a pak se dozadu vypjatá ramena (jako při výponu) zase uvolnila a klesla dopředu a s nimi klesala i podprsenka, klouzala s prsů, jež byly v této chvíli oba poněkud stísněny rameny a pažemi a tiskly se tedy k sobě, velké, plné, bledé a ovšem poněkud těžké a skleslé.

“Svlékněte se, Heleno,” opakoval jsem ještě naposledy. Helena se mi podívala do očí a pak si stahovala černé lastexové kalhotky, které svou pružnou látkou pevně svíraly její boky; odhodila je za punčochami a svetříkem. Byla nahá.

Neprodlévám u všech jednotlivých detailů té scény z nějaké zvláštní záliby v ženském obnažování, nýbrž proto, že každý z těch detailů jsem pozorně zaznamenával: nešlo mi přece o to dojít rychlé rozkoše s jednou z žen (tedy s jakoukoli ženou), šlo o to, zmocnit se zcela určitého cizího intimního světa a musel jsem ten cizí svět pojmout během jediného odpoledne, jediného milostného aktu, v němž jsem neměl být pouze tím, kdo se oddává

milování, ale zároveň i tím, kdo loupí i hlídá prchavou kořist a musí být proto v absolutním střehu.

Zmocňoval jsem se Heleny až do této chvíle jen pohledy. Stál jsem i nyní stále kus od ní, kdežto ona naopak toužila po rychlém příchodu teplých doteků, které by přikryly tělo vystavené chladnosti pohledu. Cítil jsem málem na dálku těch několika kroků vlhkost jejích úst i smyslnou netrpělivost jejího jazyka. Ještě vteřinu, dvě a přistoupil jsem k ní. Objali jsme se, stojíce vprostřed pokoje mezi dvěma židlemi plnými našich šatů.

“Ludvíku, Ludvíku, Ludvíku ...” šeptala. Vedl jsem ji ke gauči. Položil. „Pojď, pojd’,” říkala. “Pojď ke mně, pojd’ ke mně.”

Fyzická láska jen zcela zřídka splývá s láskou duše. Co vlastně duše dělá, když tělo srůstá (pohybem tak odvěkým, obecným a nevariabilním) s jiným tělem? Co si jen všechno umí vymýšlet v těch chvílích, dávajíc tak znovu najevo svou převahu nad setrvačnou jednotvárností tělesného života! Jak umí tělem pohrdat a použít ho (i jeho protějšku) jen jako předlohy pro zběsilé fantazie, tisíckrát tělesnější než obě těla sama! Anebo opačně: jak je umí znevážit tím, že je zanechá jeho kyvadélku a pustí zatím své myšlenky (unavené již vrtochem vlastního těla) docela jinam: k šachové partii, vzpomínce na oběd a k rozečtené knize ...

Není nic vzácného v tom, splynou-li spolu dvě cizí těla. A snad i splynutí duší se někdy uděje. Ale tisíckrát vzácnější je, splyne-li tělo se svou vlastní duší a je-li s ní zajedno ve své vášni. Ale i to se někdy stává, když člověk opravdu miluje; snad; věřím v to; chci v to stále věřit .

Ale co tedy dělala má duše ve chvílích, jež trávilo mé tělo fyzickou láskou s Helenou?

Má duše viděla ženské tělo. Byla lhostejná k tomu tělu. Věděla, že to tělo má pro ni smysl jen jako tělo, které právě takto vídává a miluje někdo třetí, někdo kdo tu není, a právě proto se pokoušela dívat se na to tělo očima toho třetího, nepřítomného; právě proto se snažila stát se jeho médiem; bylo tu vidět nahé tělo ženy, bylo vidět ohnutou nohu, záhyb na břicho a prso, ale všechno to dostávalo význam teprve ve chvílích, kdy se mé oči proměnily v oči toho třetího nepřítomného; do tohoto cizího pohledu vstupovala pak

náhle má duše a stávala se jím; nezmocňovala se jen ohnuté nohy, záhybu na břicho a prsu, zmocňovala se jich tak, jak je viděl ten třetí nepřítomný.

A nejenom že se má duše stávala médiem toho třetího nepřítomného, ale poroučela i mému tělu, aby se stalo médiem jeho těla, a poodstupovala potom a dívala se na ten svíjivý zápas dvou těl, dvou manželských těl, aby pak náhle dala mému tělu příkaz být zase sebou samým a vstoupit do této manželské soulože a rozrušit ji brutálně.

Na Helenině šíji zmodrala žíla a jejím tělem proběhla křeč; otočila hlavu na bok a její zuby se zakously do polštáře.

Pak šeptala mé jméno a její oči zaprosily o pár chvil oddechu. Ale má duše mi poručila nepřestávat; hnát ji z rozkoše do rozkoše; uštvat ji; měnit polohy jejího těla, aby nezůstal skryt a utajen jediný pohled, jímž se na ni díval ten třetí nepřítomný; ne, nedopřát jí oddechu a opakovat znova a znova tu křeč, v které je skutečná a přesná, autentická, v které nic nepředstírá, v které je vryta do paměti tomu třetímu, tomu, který tu není, jako cejch, jako pečeť, jako šifra, jako znak. Uloupit tedy tuto tajnou šifru! tuto královskou pečeť! Vyloupit třináctou konmatu Pavla Zemánka; všechno proslídit a všechno zpřeházet; zanechat mu v ní spoušť!

Díval jsem se do Heleniny tváře, začervenale a zohavené grimasou; položil jsem na tu tvář dlaň; položil jsem ji na ni jako na předmět, který můžeme obracet, převracet, drtit či mačkat, a cítil jsem, že ta tvář přijímá mou dlaň právě tak: jako věc, jež chce být převracena a drcena; obrátil jsem jí hlavu na bok; pak zase na druhou stranu; několikrát jsem jí hlavu takto obrátil a pak se náhle to obracení proměnilo v první políček; a druhý; a třetí. Helena začala vzlykat a křičet, ale nebyl to křik bolesti, nýbrž křik vzrušení, její brada se mi zvedala vstříc a já jsem ji bil a bil a bil; a potom jsem viděl, jak nejenom její brada, ale i její prsa se mi zvedají vstříc a bil jsem ji (nadzvedávaje se nad ní), přes paži a přes boky a přes prsa ...

Všechno končí; i toto krásné pustošení nakonec skončilo. Ležela na břichu křížem přes gauč, unavená, vyčerpaná. Na jejích zádech bylo vidět hnědé kulaté mateřské znamení a níž, na její zadnicí, červené čmouhy od ran.

Vstal jsem a potácivě přešel místnost; otevřel jsem dveře a vešel do koupelny; otočil jsem kohoutkem a studenou vodou si omyl tvář, ruce i tělo. Zvedl jsem hlavu a uviděl se v zrcadle; moje tvář se usmívala; když jsem ji takto uviděl - usmívající se - přišel mi úsměv k smíchu a rozesmál jsem se. Utřel jsem se pak ručníkem a usedl na okraj vany. Chtěl jsem tu alespoň pár vteřin být sám, vychutnávat tu vzácnou slast náhlého osamění a radovat se ze své radosti.

Ano, byl jsem spokojen; byl jsem možná docela šťasten. Cítil jsem se vítězem a všechny příští minuty a hodiny mi připadaly zbytečné a nezajímaly mne.

Pak jsem se vrátil zpátky do pokoje.

Helena už neležela na břiše, nýbrž na boku, a dívala se na mne. “Pojď za mnou, miláčku,” řekla.

Mnozí lidé, když se tělesně spojí, domnívají se (aniž by o tom valně přemýšleli), že se spojili i duševně, a vyjadřují pak tuto mylnou víru tím, že se cítí automaticky oprávněni si tykat. Já, poněvadž jsem mylnou víru v synchronní soulad duše a těla nikdy nesdílel, přijal jsem Helenino tykání v rozpacích a s nechutí. Neuposlechl jsem jejího pozvání a šel jsem k židli, na níž byly naházeny mé šaty, abych si oblékl košili.

„Neoblékej se,” zaprosila však Helena, natáhla ke mně ruku a řekla znovu: “Pojď za mnou.”

Nepřál jsem si nic jiného, než aby chvíle, které právě teď nastaly, pokud možno vůbec nebyly, a musely-li být, aby byly tedy aspoň co nejnenápadnější, nejbezvýznamnější, aby nic nevážily, aby byly lehčí než prach; nechtěl jsem se již dotýkat Helenina těla, děsil jsem se jakékoli něhy, ale stejně jsem se děsil i jakéhokoli napětí a dramatinizování situace; proto jsem se nakonec nerad vzdal své košile a přisedl si k Heleně na gauč. Bylo to strašné: přisunula se ke mně a položila mi hlavu na nohu; líbala mne, brzy jsem měl nohu vlhkou; ale nebyla to vlhkost polibků: Helena zvedla hlavu a já jsem viděl, že její tvář je plná slz. Otírala si je a říkala: “Miláčku, nezlob se, že pláču, nezlob se, miláčku, že pláču,” a přisunula se ještě blíže, objala mé tělo a rozvzlykala se.

“Co je ti,” řekl jsem.

Vrtěla hlavou a řekla: „Nic, nic, můj blázínku,” a začala mne horečně líbat po tváři a po celém těle. “Jsem zamilovaná,” řekla potom, a když jsem na to nic neřekl, pokračovala: “Budeš se mi smát, ale mně je to jedno, jsem zamilovaná, jsem zamilovaná,” a když jsem dále mlčel, řekla: “Jsem šťastná,” pak se zvedla a ukázala na stůl, kde stála nedopitá láhev vodky: “Víš co, nalej mi!”

Nechtělo se mi nalévat Heleně ani sobě; hrozil jsem se, že alkohol dále požívaný by hloubil nebezpečné pokračování tomuto odpoledni (které bylo krásné, ale jen pod tou podmínkou, že již skončilo, že již bylo za mnou).

“Miláčku, prosím tě,” ukazovala stále na stůl a doplnila omluvně: „Nezlob se, jsem prostě šťastná, chci být šťastná ... “

“Na to snad nepotřebuješ vodku,” řekl jsem.

“Nezlob se, mám na ni chuť.”

Nedalo se nic dělat; nalil jsem jí pohárek vodky. “Ty už nebudeš?” zeptala se; zavrtěl jsem hlavou. Vypila číšku a řekla: “Nech mi to tady.” Postavil jsem láhev i skleničku na zem ke gauči.

Probírala se velmi rychle z chvilkové únavy; stávala se z ní náhle holčička, chtěla se radovat, být veselá a dávat najevo své štěstí. Cítila se zřejmě zcela volná a samozřejmá ve své nahotě (měla na sobě jen náramkové hodinky, z nichž se cinkavě houpal obrázek Kremlu na krátkém řetízku) a hledala nejrůznější polohy, v jakých by jí bylo nejlépe: zkřížila nohy pod sebe a seděla na Turka; pak zase nohy zpod sebe vytáhla a opřela se o loket; pak si zase lehla na břicho a tlačila mi tvář do klína. V nejrůznějších obměnách mi vyprávěla o tom, jak je šťastná; přitom se mě pokoušela líbat, což jsem snášel se značným sebezapřením zvláště proto, že její ústa byla příliš vlhká a že se nespokojovala jenom s mými rameny nebo tvářemi, ale snažila se dotknout i mých rtů (a já se štítím vlhkých polibků, pokud právě nejsem zaslepen tělesnou touhou).

Potom mi také řekla, že nikdy nic podobného nezažila; řekl jsem jí (jen tak), že přehání. Začala se dušovat, že v lásce nikdy nelže a že prý nemám důvodů jí nevěřit. Rozváděla svou myšlenku dál a tvrdila, že to věděla, že to věděla už při našem prvním setkání; že tělo má prý svůj bezpečný instinkt; že jsem jí prý samozřejmě imponoval svým rozumem a elánem (ano, elánem, nevím, jak ho ve mně objevila), ale že kromě toho věděla (i když teprve teď ztrácí ostych a může o tom mluvit), že i mezi našimi těly vznikla okamžitě ta tajná dohoda, jakou lidské tělo podepíše snad jen jednou za život. „A proto jsem tak šťastná, víš?“ a svésila nohy dolů z gauče, shýbla se pro láhev a nalila si další číši. Vypila ji a řekla se smíchem: “Co mám dělat, když ty už nechceš! Musím pít sama!”

Jakkoli jsem považoval příběh za ukončený, nemohu říci, že bych slyšel Helenina slova nerad; utvrzovalamne ve zdaru mého díla i v mé spokojenosti. A spíš jen proto, že jsem nevěděl co mluvit a nechtěl jsem přitom vypadat příliš zamlkle, namítl jsem jí, že asi přehání, mluví-li o zážitku, který se děje jen jednou za život; vždyť se svým manželem prožívala přece velkou lásku, jak se mi sama svěřila.

Helena se po mých slovech docela vážně zamyslela (seděla na gauči s mírně roztaženými nohama opřenými o zem, lokty se opírala o kolena a v pravé ruce držela vypitý pohárek) a řekla tiše: „Ano.”

Snad si myslela, že patetičnost zážitku, jenž jí byl před chvílí dopřán, ji zavazuje i k patetické upřímnosti. Opakovala “ano” a pak řekla, že by to asi bylo nesprávné a špatné, kdyby ve jménu toho dnešního zázraku (tak nazývala naši fyzickou lásku) znevažovala něco, co bylo kdysi. Zase se napila a rozpovídala se o tom, že právě ty nejsilnější zážitky jsou takové, že se navzájem nedají srovnat; a že pro ženu je prý něco úplně jiného láska v dvaceti a láska v třiceti; abych prý jí dobře rozuměl; nejenom psychicky, i fyzicky.

A pak (trochu nelogicky a bez souvislosti) prohlásila, že prý jsem si stejně s jejím manželem čímsi podoben! Ze prý ani neví čím; že sice vypadám docela jinak, ale že ona se nemýlí, že má hezpečný instinkt, kterým vidí do člověka hlouběji, za jeho vnější podobu.

“To bych opravdu rád věděl, čím já se podobám tvému manželovi,” řekl jsem.

Řekla mi, že se nemám zlobit, že jsem se jí přece já sám na něho ptal a chtělo něm slyšet a že jenom proto se o tom osměluje mluvit. Ale chci-li slyšet skutečnou pravdu, musí mi to říci: jen dvakrát v životě byla někým přitahována tak mocně a bezpodmínečně: svým manželem a mnou. To, co nás sblíží, je prý jakýsi tajemný životní elán; radost, která z nás vyzařuje; věčné mládí; síla.

Chtějíc vysvětlit mou podobnost s Pavlem Zemánkem, používala Helena slov značně matných, nicméně se nijak nedalo vyvrátit, že tu podobnost viděla a cítila (a dokonce prožívala!) a že na ní urputně trvala. (Prý jsme si tak podobni, že to snad ani nebyla nevěra, když se milovala se mnou.) Nemohu říci, že by mne ta bylo urazilo nebo ranilo, ale ustrnul jsem prostě nad trapností a nezměrnou pitomostí toho tvrzení; přistoupil jsem k židli, na níž byly mé šaty, a začal jsem se zvolna oblékat.

“Miláčku, já jsem se tě něčím dotkla?” vycítila Helena mou nelibost, vstala z gauče a šla ke mně; začala mne hladit po tváři a prosila mne, abych se na ni nehněval. Bránila mi, abych se oblékal. (Z nějakých tajemných důvodů jí připadalo, že moje kalhoty a košile jsou její nepřátelé.) Začala mne přesvědčovat o tom, že mne má opravdu ráda, že neužívá toho slova nadarmo; že bude mít snad příležitost mi to dokázat; že to věděla hned na začátku, když jsem se jí na manžela ptal, že to není rozumné o něm mluvit; že nechce, aby mezi nás vstupoval nějaký jiný muž, nějaký cizí muž; ano, cizí, protože její manžel je pro ni už dávno cizím člověkem. „Můj blázínku, vždyť já s ním už tři roky nežiji. Nerozvádíme se jenom kvůli dětem. On má svůj život, já mám svůj život. Jsme dneska opravdu dva cizí lidé. On už je jenom moje minulost, moje hrozně stará minulost.”

“To je pravda?” zeptal jsem se.

“Ano, to je pravda,” řekla.

“Nelži tak hloupě,” řekl jsem.

“Nelžu, žijeme v jednom bytě, ale nežijeme jako muž s ženou; už mnoho let spolu nežijeme jako muž s ženou.”

Dívala se na mne prosebná tvář ubohé zamilované ženy. Ujišťovala mne ještě několikrát po sobě, že mluví pravdu, že mne neklame: že nemusím na jejího muže žárlit; že její muž je pouhá minulost; že dnes nebyla vlastně nevěrná, protože neměla komu být nevěrná; a nemusím se prý bát: naše milování bylo nejenom krásné, ale i čisté.

Najednou jsem v jasnozřivém úleku chápal, že vlastně nemám důvodu jí nevěřit. Když to poznala, ulevilo se jí a hned mne několikrát prosila, abych řekl nahlas, že jí věřím; pak si nalila pohárek vodky a chtěla, abychom si přitukli (odmítl jsem to); políbila mne; naskočila mně husí kůže, ale neuměl jsem odvrátit tvář; přitahovaly mne její pitomě modré oči a její (pohyblivé a stále se vrtící) nahé tělo.

Jenomže to nahé tělo jsem teď viděl zcela nově; viděl jsem je obnažené; obnažené z oné dráždivosti, která obestírala dosud všechny ty nedostatky věku (tučnost, pokleslost, přezralost), v nichž se zdála být zkoncentrována celá historie i současnost Helenina manželství a jež mne proto přitahovaly. Teď však, když přede mnou Helena stála holá, bez manžela i pout k manželovi, bez manželství, jen jako ona sama, ztratila rázem její tělesná nepěknost svoji vzrušivost, a stala se též jen sama sebou- tedy pouhou nepěkností.

Helena netušila již nic o tom, jakou ji vidím, stávala se čím dál opilejší a čím dál spokojenější; byla šťastna, že věřím ujištěním o její lásce, a nevěděla honem, jak dát pocitům štěstí průchod: zničehonic jí napadlo otevřít rádio (dřepla si před ně zády ke mně a kroutila chvíli knoflíkem); na jedné stanici se ozval džez; Helena vstala a zazářily jí oči; napodobila nemotorně vlnivé pohyby twistu (díval jsem se zděšeně na její prsa, která přitom lítala ze strany na stranu). “Je to tak správné?” smála se. “Víš, že jsem tyhle tance nikdy netančila?” Velice hlasitě se smála a šla mě obejmout; prosila mne, abych tančil s ní; hněvala se na mne, že jsem odmítal; říkala, že tyhle tance neumí tančit, ale že je chce tančit a že ji to musím naučit; že vůbec chce, abych ji mnoho věcí naučil, že se mnou chce být znovu mladá. Prosila, abych ji ujistil, že je ještě mladá; (udělal jsem to). Uvědomila si, že jsem oblečený a že je nahá; začala se tomu smát; zdálo se

jí to nepředstavitelně neobvyklé; ptala se, jestli tu má ten pán nějaké veliké zrcadlo, aby nás tak mohla vidět. Zrcadlo tu nebylo, byla tu jen zasklená knihovna; snažila se nás uvidět v jejím skle, ale obraz byl příliš nezřetelový; přistoupila pak ke knihovně a rozesmála se, když přečetla na hřbetech knih nápisy: Bible, Kalvín: Instituce, Listy proti Jezuitům, Hus; vytáhla pak bibli, postavila se do slavnostní pózy, otevřela namátkou knihu a začala z ní číst kazatelským hlasem. Zeptala se mne, byla-li by dobrým knězem. Řekl jsem jí, že jí velice sluší, když předčítá z bible, ale že se už musí oblékat, protože pan Kostka za chvíli přijde. “Kolik je hodin?” zeptala se. “Půl sedmé,” řekl jsem. Chytila mne za zápěstí levé ruky, kde nosím hodinky, a zakřičela: “Ty lháři! Je teprve tři čtvrtě na šest! Chceš se mne zbavit!”

Toužil jsem, aby byla pryč; aby se její tělo (tak zoufale hmotné) odhmotnilo, aby roztálo, proměnilo se v potůček a oteklo, nebo aby se proměnilo v páru a uniklo oknem - ale tělo bylo tu, tělo, jež jsem nikomu neuzmul, nikoho v něm nepřemohl a nezničil, odložené tělo, opuštěné manželem, tělo, které jsem chtěl zneužít a které zneužilo mne, a teď se z toho drze raduje, poskakuje a vyvádí.

Nijak se mi nepodařilo zkrátit své podivné utrpení. Teprve před půl sedmou se začala oblékat. Uviděla přitom na své paži červenou čmouhu od mé rány; pohladila si ji; řekla, že bude mít na mne památku do té doby, než prý mne zase uvidí; pak se rychle opravila: uvidí mne přece zajisté ještě mnohem dříve, než ta památka na jejím těle zmizí; stála proti mně (jednu punčochu měla oblečenou, druhou držela v ruce) a chtěla po mně, abych jí slíbil, že se opravdu uvidíme ještě předtím; přikývl jsem; bylo jí to málo, chtěla, abych jí slíbil, že se do té doby ještě mnohokrát uvidíme.

Oblékala se dlouho. Odešla několik minut před sedmou.

—

(5)

Otevřel jsem okno, protože jsem toužil po větru, který by rychle odvál každou památku na toto marné odpoledne, každý zbytek pachů i pocitů. Pak jsem uklidil rychle láhev, srovnal podušky na gauči, a když se mi zdálo, že jsou všechny stopy uklizeny, zabořil jsem se do křesla u okna a těšil se (skoro úpěnlivě) na Kostku: na jeho mužský hlas (velice jsem toužil po hlubokém mužském hlase), na jeho dlouhý, hubený zjev s plochou hrudí, na jeho klidné vyprávění, podivínské i moudré, i na to, že mi něco řekne o Lucii, která byla na rozdíl od Heleny tak sladce nehmotná, abstraktní, tak zcela již vzdálená konfliktům, napětím i dramatům; a přece ne tak zcela bez vlivu na můj život: blesklo mi hlavou, že ho snad ovlivňuje tak, jako se astrologové domnívají, že ovlivňují lidský život pohyby hvězd; jak jsem tu tak seděl zabořen do křesla (pod otevřeným oknem, jímž jsem vyháněl Helenin pach), napadlo mne, že asi znám vyluštění svého pověrečného rébusu a že vím, proč se Lucie mihla přes scénu těchto dvou dnů: jen proto, aby proměnila v nic mou mstu, aby proměnila v páru všechno, za čím jsem sem jel; neboť Lucie, žena, kterou jsem tolik miloval a která mi zcela nepochopitelně v poslední chvíli unikla, je přece bohyní unikání, bohyní marného běhu, bohyní páry; a mou hlavu drží stále ve svých rukou.

—

---

(1)

Už jsme se mnoho let neviděli a vlastně jsme se v životě viděli jen několikrát. To je podivné, protože ve svých představách se s Ludvíkem Jahnem setkávám velmi často a obracím se k němu v samomluvách jako ke svému hlavnímu odpůrci. Zvykl jsem si natolik na jeho nehmotnou přítomnost, že jsem byl zmaten, když jsem ho včera najednou po mnoha létech potkal jako skutečného člověka z masa a kostí.

Nazval jsem Ludvíka svým odpůrcem. Mám právo ho tak nazývat? Setkal jsem se s ním přece shodou okolností pokaždé, když jsem se octl téměř bez pomoci, a právě on mi vždycky pomohl. Avšak pod tímto vnějším spojenectvím zela vždy hlubina vnitřního nesouhlasu. Nevím, zda si ji Ludvík uvědomoval do té míry jako já. Rozhodně přikládal našemu vnějšmu spojení větší význam než naší vnitřní různosti. Byl nesmiřitelný vůči vnějším odpůrcům a tolerantní vůči neshodám vnitřním. Já ne. Já právě naopak. Tím nechci říci, že Ludvíka nemám rád. Miluji ho, jako milujeme svoje odpůrce.

---

(2)

Poprvé jsem ho poznal v čtyřicátém sedmém roce na některé z bouřlivých schůzí, jimiž tehdy vřely vysoké školy. Rozhodovalo se o budoucnosti národa. Všichni to tušili a také já jsem to tušil a byl jsem při všech diskusích, sporech i hlasováních na straně komunistické menšiny proti

většině, kterou tehdy na vysokých školách tvořili lidovci a národní socialisté.

Mnozí křesťané, katolíci i evangelíci, mi to měli tehdy za zlé. Považovali za zradu, že jsem se spojil s hnutím, které si vepsalo do štítu bezbožectví. Když se s nimi dnes setkávám, domnívají se, že jsem aspoň po patnácti létech nahlédl konečně svůj tehdejší

omyl. Ale musím je zklamat. Nezměnil jsem dodnes nic na svém postoji.

Komunistické hnutí je ovšem bezbožné. Ale jen křesťané, kteří nechtějí vidět břevno v oku svém, mohou z toho vinit komunismus sám. Říkám křesťané. Ale kde vlastně jsou? Vidím kolem dokola jen samé zdánlivé křesťany, kteří žijí přesně tak, jak žijí nevěrci. Jenomže být křesťanem, to znamená žít jinak. To znamená jít cestou Kristovou, napodobovat Krista. To znamená vzdát se osobních zájmů, blahobytu i moci a obrátit se tváří v tvář chudým, poníženým a trpícím. Ale což tohleto dělaly církve? Můj otec byl dělník věčně nezaměstnaný a pokorně věřící v Boha. Obracel k němu zbožnou tvář, ale církev neobrátila nikdy tvář k němu. Zůstal opuštěn mezi bližními, opuštěn uvnitř církve, sám se svým Bohem, až do své nemoci a smrti.

Církve nepochopily, že dělnické hnutí je hnutí ponížených a vzdychajících, kteří touží po spravedlnosti. Zcela proti duchu Ježíšovu se od nich odvrátily. Neměly zájem starat se s nimi a pro ně o království Boží na zemi. Spojily se s utiskovateli a vzaly takto dělnickému hnutí Boha. A teď mu chtějí vyčítat, že je bezbožné? Jaké farizejství! Ano, socialistické hnutí je bezbožné, ale já v tom vidím Boží důtku, určenou nám, křesťanům! Důtku za naši bezcitnost vůči chudým a trpícím.

A co mám dělat v této situaci? Mám se děsit toho, že ubývá příslušníků církví? Mám se děsit toho, že jsou ve školách děti vyučovány v protináboženském myšlení? Jak bláhové! Skutečné náboženství nemá zapotřebí přízně světské moci. Světská nepřízeň jen posiluje víru.

A mám snad bojovat proti socialismu, protože je naší vinou bezbožný? Ještě větší bláhovost! Mohu jen hluboce litovat tragického omylu, který odvedl

socialismus od Boha. Mohu jen vysvětlovat ten omyl a pracovat k jeho odčinění.

Ostatně proč ten neklid, bratři křesťané? Všechno se děje z Boží vůle a já se často ptám, zda Bůh záměrně nedává lidstvu poznat, že člověk se nemůže beztrestně posadit na jeho trůn a že i sebespravedlivější uspořádání světských poměrů se bez jeho účasti zvrtné a zkazí.

Pamatuju se na ta léta, kdy se lidé u nás cítili být už na krok od ráje. A byli pyšní, že je to jejich ráj, k němuž nepotřebují nikoho na nebesích. A pak se jim rozplynul náhle pod rukama...

—

(3)

Ostatně před Únorem přišlo komunistům moje křesťanství vhod. Poslouchali rádi, když jsem vysvětloval sociální obsah Evangelia, brojil proti zpuchřelosti starého světa majetku a válek a dokazoval příbuznost křesťanství a komunismu. Šlo jim přece o to, získat na svou stranu co nejširší vrstvy, a chtěli tedy získat i věřící. Ale brzo po Únoru se všechno začalo měnit. Jako asistent zastal jsem se několika posluchačů, protože měli být pro politické smýšlení svých rodičů vyloučeni z fakulty. Protestoval jsem proti tomu a dostal se do konfliktu s vedením školy. A tu se najednou začaly ozývat hlasy, že člověk tak vyhraněně křesťansky orientovaný nemůže prý dost dobře vychovávat socialistickou mládež. Zdálo se, že budu muset bojovat o svou existenci. A tehdy se mně doneslo, že se mne na plenární schůzi strany zastal student Ludvík Jahn. Říkal, že by to prý byl holý nevděk, kdybychom zapomněli, co jsem pro stranu znamenal před Únorem. A když mu předhazovali mé křesťanství, řekl, že bude v mém životě jistě přechodnou fází, kterou díky svému mládí překonám.

Šel jsem tehdy za ním a poděkoval mu za to, že se mne zastal. Řekl jsem mu však, že bych ho nerad klamal a že ho chci proto upozornit, že jsem starší než on a není naděje, že bych svou víru “překonal”. Dali jsme se do

debaty o boží jsoucnosti, o konečnosti a věčnosti, o tom, jaký měl Descartes vztah k náboženství, zda byl Spinoza materialista a o mnohých jiných věcech. Nedohodli jsme se. Zeptal jsem se Ludvíka nakonec, zda nelituje, že se mne zastal, když vidí, jak jsem nenapravitelný. Řekl mi, že náboženská víra je moje soukromá věc a že po ní konec konců nikomu nic není.

Od té doby jsem se s ním už na fakultě nesešel. O to více se naše osudy sblížily svou podobou. Asi čtvrt roku po našem rozhovoru vyloučili Jahna ze strany i z fakulty. A za dalšího půl roku jsem odešel z fakulty i já. Byl jsem vyhozen? Vyštván? To nemohu říci. Je pravda jen to, že hlasů proti mně a proti mému přesvědčení bylo čím dál víc. Je pravda, že mi někteří kolegové naznačovali, že bych měl učinit nějaké veřejné prohlášení ateistického rázu. A je pravda, že jsem měl na přednáškách několik nepříjemných výstupů s útočnými komunistickými posluchači, kteří chtěli urážet mou víru. Návrh na můj odchod z fakulty visel opravdu ve vzduchu. Ale je také pravda, že jsem měl mezi komunisty na fakultě stále dosti přátel, kteří si mne vážili pro můj před únorový postoj. Stačilo snad jen málo: jen to, abych se sám začal bránit a byli by se jistě postavili za mne. Ale já jsem to neudělal.

—

(4)

“Následujte mne,” řekl Ježíš svým učedníkům a oni bez odmluv odcházeli od svých sítí, od svých lodic, od svých domovů a rodin a šli za ním.

“Nikdo, kdo vloží ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží.”

Slyšíme-li hlas Kristovy výzvy, musíme ho následovat bezpodmínečně. To je dobře známo z Evangelia, avšak v moderní době to všechno zní jen jako báje. Jakápak výzva, jaképak následování v našich prozaických životech? Kam a za kým bychom měli odcházet opouštějíce své sítě?

A přece k nám hlas výzvy doléhá i v našem světě, máme-li bdělý sluch. Výzva k nám však nepřichází poštou jako doporučená depeše. Přichází maskována. A málokdy v kostýmu růžovém a svůdném. “Nikoli skutek, který si vyvolíš, nýbrž to, co tě potká proti tvé volbě, tvému myšlení a tvé žádosti, tou cestou se dej, tam já volám, tam bud’ učedníkem, to je tvůj čas, tudy šel tvůj mistr ... “

Měl jsem mnoho důvodů lpět na svém asistentském místě. Bylo poměrně pohodlné, skýtalo mi mnoho volného času pro další studium a slibovalo doživotní dráhu vysokoškolského učitele. A přece jsem se zalekl právě toho, že na svém místě lpím. Zalekl jsem se toho o to víc, že jsem v téže době viděl nuceně odcházet z vysokých škol mnoho cenných lidí, pedagogů i posluchačů. Zalekl jsem se svého lpění na dobrém bydlu, které mne klidnou zajištěností oddaluje od neklidných osudů mých bližních. Pochopil jsem, že návrhy na můj odchod ze školy jsou výzvou. Slyšel jsem, že mne kdosi odvolává. Že mne kdosi varuje před pohodlnou kariérou, která by spoutávala mou mysl, víru i mé svědomí.

Má žena, s kterou jsem měl tehdy pětileté dítě, naléhala ovšem všemožně, abych se bránil a udělal všechno pro své setrvání na škole. Myslíla na synáčka, na budoucnost rodiny. Nic jiného pro ni neexistovalo. Když jsem se podíval do její už tehdy stárnoucí tváře, polekal jsem se té nekonečné starostlivosti, starostlivosti o zítřejší den i příští rok, tíživé starostlivosti o všechny budoucí dny a roky až do nedohledna. Lekl jsem se té tíhy a slyšel jsem v duchu Ježíšova slova: “Nepečujte o zítřejší den, neboť zítřejší den pečovati bude o své věci. Dostit’ má den na svém trápení.”

Moji nepřátelé čekali, že se budu trápit starostmi, a já jsem zatím v sobě pocítil nečekanou bezstarostnost. Domnívali se, že se budu cítit omezen ve své svobodě, a já jsem naopak právě tehdy objevil pro sebe pravou svobodu. Pochopil jsem, že člověk nemá, co by ztratil, že všude je jeho místo, všude tam, kam šel Ježíš, což znamená: všude mezi lidmi.

Po počátečním údivu a lítosti vyšel jsem zlobě svých protivníků vstříc. Přijal jsem jejich ukřivdění jako šifrovanou výzvu.

(5)

Komunisté zcela nábožensky předpokládají, že člověk, který se nějak provinil před tváří strany, může dojít rozhřešení, odejde-li na určitou dobu pracovat mezi zemědělce nebo dělníky. Takto odcházívало v letech po Únoru mnoho příslušníků inteligence na kratší či delší čas do dolů, továren, na stavby a státní statky, aby se po tajemném očištění v těchto prostředích mohli opět vrátit do úřadů, škol či sekretariátů.

Když jsem nabídl vedení školy, že odejdu z fakulty a nežádal jsem žádné nové vědecké místo, nýbrž chtěl odejít mezi lidi, nejraději jako odborný pracovník někam na státní statek, pochopili to komunisté na mé škole, přátelé i nepřátelé, nikoli ve smyslu mé, nýbrž jejich víry: jako výraz zcela mimořádné sebekritičnosti. Ocenili to a pomohli mi najít velmi dobré místo na státním statku v západních Čechách, místo s dobrým ředitelem a v krásné krajině. Na cestu mne obdařili vzácně příznivým kádrovým posudkem.

Byl jsem na novém působišti opravdu šťasten. Cítil jsem se znovuzrozen. Státní statek byl zřízen v opuštěné a jen zcela dosídlené pohraniční vsi, odkud byli po válce vystěhováni Němci. Kolem dokola táhly se kopce, většinou holé, pokryté pastvinami. V jejich údolích byly roztroušeny ve značných vzdálenostech domky nadmíru roztáhlých vsí. Časté mlhy kráčející krajinou kladly se mezi mne a zalidněnou zemi jako pohyblivý paraván, takže svět byl jako v pátém dni stvoření, kdy snad Bůh dosud váhal, zda jej odevzdá člověku.

Avšak i lidé sami byli tu původnější. Stáli tváří v tvář přírodě, nekonečným pastvinám, stádům krav a ovcí. Bylo mi mezi nimi dobře. Dostal jsem brzo mnoho nápadů, jak lépe využít rostlinstva v této kopcovité krajině: hnojiva, způsob uskladňování sena, výzkumné pole léčivých rostlin, skleníky. Ředitel mi byl vděčný za moje nápady a já jsem byl vděčný jemu, že mi umožňuje, abych si užitečnou prací vydělával svůj chléb.

---

(6)

To bylo roku 1951. Září bylo chladné, ale v polovině října se najednou oteplilo a byl nádherný podzim až do hloubky listopadu. Kupky sena schly na kopcovitých lukách a jejich vůně se šířila daleko krajinou. V trávě se zjevovala křehká tělíčka ocúnů. A tehdy se začalo vyprávět po okolních vsích o mladé tulačce.

Výrostci ze sousední vsi šli na posečená luka. Bavili se hlasitě, pokřikovali na sebe, a tu prý najednou uviděli, jak z jedné kupky vylezlo děvče, rozcuchané, se stébly ve vlasech, děvče, které tu nikdo z nich nikdy neviděl. Rozhlédlo se vyplašeně kolem dokola a začalo utíkat k lesu .. Zmizelo jim dřív, než se za ním rozhodli běžet.

K tomu vyprávěla selka z téže vsi, jak jednoho dne odpoledne, když pořádala cosi na dvoře, zjevila se u ní zničehonic dívka asi dvacetiletá, oblečená ve velmi obnošeném kabátě, a prosila ji se sklopenou hlavou o krajíček chleba. „Děvče, kam jdeš?“ zeptala se jí selka. Dívka odpověděla, že má dalekou cestu. „A to jdeš pěšky?“ „Ztratila jsem peníze,“ odpověděla. Selka se neptala dál a podala jí chléb a mléko.

A k těmhle vyprávěním se přidal i pastýř z našeho statku. Když byl v kopcích, položil si prý k pařezu namazaný krajíc a konvičku s mlékem. Odešel na chvíli za stádem a když se vrátil, chléb i konvička záhadně zmizely.

Všech těch zpráv se ihned ujímaly děti a rozmnožovaly je dychtivou fantazií. Viděly ji k večeru, jak se koupe v rybníku za vsí, přestože byl začátek listopadu a voda již velmi chladná. Když se někomu něco ztratilo, děti to hned přijímaly jako zprávu o její existenci. Jindy zvečera ozýval se odkudsi z dálky tenký zpěv ženského hlasu. Dospělí tvrdili, že v některé chalupě v kopci pustili naplno rádio, ale děti věděly, že to ona, divoženka, jde po hřebeni pahorků, má rozpuštěné vlasy a zpívá.

Jednou večer rozdělaly oheň za vsí, přikládaly na něj bramborovou nať a do žhavého popela házely brambory. Pak se zadívaly k lesu a jedno děvčátko

začalo volat, že ji vidí, jak se na ně dívá z lesního přítmí. Jakýsi chlapec vzal na ta slova hroudu a hodil ji směrem, kam ukazovalo děvče. Kupodivu, žádný křik se neozval, ale stalo se něco jiného. Všechny děti okřikly chlapce a div ho neztloukly.

Ano, bylo tomu tak: obvyklá dětská krutost se nikdy nezachytila na povčsti o zbloudilé dívce, i když byly s její představou spojeny drobné krádeže. Měla od počátku tajemné sympatie. Nakláněla jí snad lidská srdce právě nevinná nepatrnost těch krádeží? Anebo její mladičkový věk? Nebo ji chránila andělská ruka?

Ať tak či onak, hozená hrouda roznítla lásku dětí k zbloudilé dívce. Ještě téhož dne nechaly u dohořelého ohniště hromádku upečených brambor, přikryly je popelem, aby nevystydly, a zapíchly do té kupky ulomenou smrkovou větvíčku. Našly pro dívku i pojmenování. Na papír vytržený ze sešitu napsaly tužkou velkými písmeny: Zbloudilko, to je pro tebe. Papír položily k hromádce a zatížily hroudou. Potom odešly a skryly se do okolních křů vyhlížejíce plachou postavu děvčete. Večer přecházel v noc a nikdo nepřicházel. Děti musily nakonec opustit úkryt a odejít domů. Ale hned ráno se rozběhly k včerejšímu místu. A stalo se. Kupka brambor zmizela i s papírem a větvíčkou.

Děvče se stalo hýčkanou vílou dětí. Nechávaly jí hrneček s mlékem, chléb, brambory i psaníčka. A nikdy neopakovaly pro své dárky totéž místo. Nenechávaly jí potravu na určeném místě, jako by se nechávala žebrákům. Hrály si s ní hru. Hru na schovávaný poklad. Vyšly od místa, kde jí poprvé zanechaly kupku brambor, a postupovaly dále od vsi směrem do krajiny. Zanechávaly své poklady u pařezů, u velikého balvanu, u Boží muky, u šípkového keře. Nikomu neprozradily místa, kam dárky skrývaly. Nikdy neporušily tuto pavučinově jemnou hru, nikdy dívenku nevyčítaly a nezaskočily. Ponechaly jí její neviditelnost.

Ta pohádka trvala krátce. Jednou se vypravil ředitel našeho statku s předsedou místního národního výboru daleko do krajiny prohlédnout několik dosud nevbydlených domků, co tu zbyly po Němcích, aby v nich zřídili noclehárnu pro zemědělské dělníky, pracující daleko od vsi. Po cestě je překvapil déšť, který se rychle proměnil v liják. Nablízku byl jen nízký smrčkový lesík a na jeho okraji šedivá chalupa - seník. Přiběhli k němu, otevřeli dveře zajištěné jen dřevěným kolíkem a vlezli dovnitř. Světlo vnikalo otevřenými dveřmi i škvírami ve střeše. Uviděli v seně uválený prostor. Natáhli se tedy do něho, poslouchali údery kapek o střechu, vdechovali opojnou vůlli a klábosili. Tu pojednou prohrabává se rukou ve stěně sena, jež se tyčila po jeho pravici, ucítil předseda pod uschlými stébly cosi tvrdého. Byl to kufřík. Starý, škaredý, laciný kufřík z vulkánu. Nevím, jak dlouho váhali oba muži před tajemstvím. Jisto je, že kufřík otevřeli a našli v něm čtvery dívčí šaty a všechny nové a krásné. Pěknost těch šatů kontrastovala prý podivně s venkovskou zašlostí kufříku a vnukla podezření na krádež. Pod šaty bylo ještě pár kusů dívčího prádla a v něm zachumlán balíček dopisů svázaný modrou stužkou. To bylo vše. Dodnes nic nevím o těch dopisech a nevím ani, zda si je ředitel s předsedou přečetli. Vím jen, že podle nich zjistili jméno adresátky: Lucie Šebetková.

Když rozjímali nad nečekaným nálezem, objevil předseda v seně ještě další předmět. Oprýskanou koněvku na mléko. Tu modře emailovanou koněvku, o jejíž záhadné ztrátě vyprávěl už po čtrnáct dnů každý večer v hospodě pastýř ze statku.

Potom mělo už všechno neodvratný průběh. Předseda počkal skryt ve smrčině a ředitel sešel dolů do vsi a poslal za předsedou vesnického esenbáka. Dívka se za setmění vracela do své vonné nocležny. Nechali ji vejít, nechali ji za sebou zavřít dvířka, počkali půl minuty a pak vešli za ní.

—

Oba muži, kteří Lucii v seníku chytili, byli dobří lidé. Předseda, bývalý deputátník, poctivec, otec šesti dětí, připomínal staré vesnické písmáky. Esenbák byl naivní obhroublý dobrák s mohutným knírem pod nosem. Žádný z nich by kuřeti neublížil.

A přece jsem pociťoval hned poprvé podivnou trýzeň, když jsem slyšel o Luciině polapení. Dodnes se mi svírá srdce, když si představuji ředitele s předsedou, jak se hrabou v jejím kufříku, jak mají v rukou veškeru stydkou předmětnost její intimity, něžná tajemství jejího ušpiněného prádla, jak nahlížejí někam, kam je zakázáno nahlížet.

A stejný pocit trýzně mám dosud, představím-li si doupátko v seně, z něhož není žádného úniku a jehož jediné dveře jsou zastoupeny dvěma velikými chlapy.

Když jsem se později dovídal o Lucii více, uvědomoval jsem si s údivem, že v obou těchto trýznivých situacích osvětlila se mi hned napoprvé sama podstata jejího osudu. Obě ty situace byly obrazem zprznění.

—

(9)

Té noci nespala již Lucie v seníku, nýbrž na železné posteli v krámku, který má SNB upraven jako svou denní úřadovnu. Další den ji vyslychali na národním výhoru. Dověděli se, že až dosud pracovala a bydlila v Ostravě. Ze odtud utekla, neboť tam nemohla vydržet. Když se chtěli dovědět něco konkrétnějšího, narazili na urputné mlčení.

Proč utíká sem, do západních Čech? Řekla, že její rodiče bydlí v Chehu. Proč nešla k nim? Vystoupila z vlaku daleko před domovem, protože se cestou začala bát. Její otec ji celý život jen tloukl.

Předseda národního výboru oznámil Lucii, že ji pošlou zpátky do Ostravy, odkud bez řádné výpovědi odešla. Lucie jim řekla, že na první stanici uteče

z vlaku. Chvíli na ni křičeli, ale pak pochopili, že tím nic nespraví. Zeptali se jí tedy, zda ji mají poslat domů, do Chebu. Vrtěla zuřivě hlavou. Byli na ni ještě chvíli přísní, a potom předseda podlehl vlastní měkkosti. “Co tedy chceš?” Zeptala se, jestli by nemohla zůstat pracovat zde. Pokrčili rameny a řekli jí, že se zeptají na státním statku.

Ředitel zápasil ustavičně s nedostatkem pracovních sil. Přijal návrh národního výboru bez váhání. Pak mi oznámil, že konečně dostanu do skleníku dávno požadovanou pracovníci. A ještě téhož dne mi předseda národního výboru přišel představit Lucii.

Pamatuju se dobře na ten den. Byla druhá půle listopadu a podzim až dotud slunný ukázal poprvé svou větrnou a mračnou tvář. Poprchávalo. Stála v hnědém kabátě, s kufříkem, se sklopenou hlavou a neúčastnými očima vedle vysokého předsedy. Předseda držel v ruce modrou koněvku a pronášel slavnostně: “Jestlis dělala něco zlého, my jsme ti odpustili a důvěřujeme ti. Mohli jsme tě poslat zpátky do Ostravy, ale nechali jsme tě tady. Dělnická třída potřebuje všude poctivé lidi. Tak ji nezklam.”

Šel potom odevzdat do kanceláře konvičku pro našeho pastýře a já jsem zavedl Lucii do skleníku, představil ji jejím dvěma spolupracovnicím a vysvětlil jí její práci.

—

(10)

Lucie mi zastihuje ve vzpomínkách všechno, co jsem tehdy prožíval. Přesto se mi v jejím stínu postava předsedy národního výboru rýsuje dosti zřetelně. Když jste seděl včera v křesle proti mně, Ludvíku, nechtěl jsem se vás dotýkat. Řeknu vám to tedy aspoň teď, když už jste proti mně zase tak, jak vás nejlépe znám, jako má představa a stín: Bývalý deputátník, který chtěl vytvořit ráj pro své trpící bližní, ten zanícený poctivec a nadšenec pronášející naivně vznešená slova o odpuštění, důvěře a dělnické třídě, byl

mému srdci i mému myšlení mnohem blíže než vy, i když mi osobně nikdy neprojevil nějakou přízeň.

Tvrdil jste kdysi, že socialismus vyrostl na kmeni evropského racionalismu a skepticismu, na kmeni nenáboženském a protináboženském a není jinak myslitelný. Ale chcete opravdu dál vážně tvrdit, že bez víry v prvotnost hmoty nelze vybudovat socialistickou společnost? Myslíte opravdu, že lidé věřící v Boha nemohou znárodnit továrny?

Jsem si zcela jist, že ta linie evropského ducha, jež vychází z poselství Ježíšova, vede k sociální rovnosti a k socialismu mnohem zákonitěji. A když si vybavuju nejvášnivější komunisty z prvního období socialismu v mé zemi, třeba právě předsedu, který odevzdal do mých rukou Lucii, zdají se mi mnohem víc podobní náboženským horlitelům než voltairiánským pochybovačům. Ta revoluční doba od roku 1948 až do roku 1956 měla málo co společného se skepticismem a s racionalismem. Byla to doba velké kolektivní víry. Člověk, který s tou dobou souhlasně šel, měl pocity podobné náboženským: vzdával se svého já, své osoby, svého soukromí ve prospěch něčeho vyššího, něčeho nadosobního. Marxistické poučky byly sice původu docela světského, ale význam, který se jim přikládal, podobal se významu Evangelia a biblických přikázání. Vytvořil se okruh myšlenek, které byly nedotknutelné, tedy v naší terminologii svaté.

Toto náboženství bylo kruté. Nepovýšilo nás mezi své kněží, snad oběma nám ublížilo. Ale přesto ta doba, jež minula, byla mi stokrát bližší než doba, která se zdá dnes přicházet, doba posměchu, skepse, leptání, malicherná doba, na jejímž proscéniu vystupuje ironický intelektuál, zatímco v pozadí se kupí dav mládeže, hrubé, cynické a zlé, bez nadšení a bez ideálů, hotové se na potkání pářit i zabíjet.

Ta odcházející či odešlá doba měla v sobě aspoň něco z ducha velkých náboženských hnutí. Škoda že nedovedla jít až do konce ve svém náboženském sebepoznání. Měla náboženská gesta a city, ale uvnitř zůstávala prázdná a bez Boha. Ale já jsem tehdy stále věřil, že Bůh se smiluje, že se dá poznat, že posvětit nakonec tu velkou světskou víru. Čekal jsem marně.

Ta doba zradila nakonec svou náboženskost a doplatila na racionalistické dědictví, k němuž se hlásila jen proto, že nerozuměla sama sobě. Ten racionalistický skepticismus leptá křesťanství už dvě tisíciletí. Leptá a nerozleptá. Ale komunistickou teorii, svůj vlastní výtvar, zničí během několika desetiletí. Ve vás ji už zničil, Ludvíku. Vy sám to dobře víte.

---

(11)

Ještě tak když se lidé mohou přenést v představách do říše pohádek, jsou plni ušlechtilosti, soucitu a poezie. V říši všednodenního života jsou pohříchu naplněni spíš opatrností, nedůvěřivostí a podezíráním. Tak se chovali i vůči Lucii. Jakmile odešla z dětských pohádek a stala se skutečnou dívkou, spoludělnicí a spolunocležnicí, byla okamžitě předmětem zvědavosti, v níž nechyběla zlomyslnost, jakou chovají lidé vůči andělům svrženým z nebes a vůči vílám vyhnaným z báje.

Lucii bylo málo platné, že byla mlčenlivá. Asi po měsíci došly na státní statek z Ostravy její kádrové materiály. Dověděli jsme se z nich, že pracovala nejdříve v Chebu jako učednice v kadeřnictví. Po mravnostním deliktu strávila rok v polepšovně a odtud pak přišla do Ostravy. V Ostravě se osvědčila jako dobrá pracovnice. V internátu se chovala vzorně. Před svým útekem měla jediné a zcela nečekané provinění: byla přistižena, jak krade květiny na hřbitově.

Zprávy byly strohé a místo aby odhalily Luciino tajemství, spíš je jen obdařily větší záhadností.

Slíbil jsem řediteli, že si Lucii vezmu na starost. Přitahovala mne. Pracovala mlčenlivě a se zaujetím. Byla klidná ve své plachosti. Nenacházel jsem v ní nic z výstřednosti dívky žijící několik týdnů jako tulačka. Prohlásila několikrát, že je na statku spokojená a že odtud nechce odejít. Byla mírná, ochotná v každém sporu ustoupit a získávala si proto postupně své spolupracovnice. Přesto však zůstávalo v její nemluvnosti cosi, co

prozrazovalo bolavý osud a ublížení duše. Nic jsem si nepřál víc, než aby se mi vyzpovídala, ale věděl jsem také, že užila v životě dost otázek a vyptávání a že v ní pravděpodobně vyvolávají představu výslechu. A tak jsem se nevyptával a začal jsem vyprávět sám. Denně jsem si s ní povídal. Mluvil jsem o svých plánech zřídit na statku plantáž léčivých bylin. Vyprávěl jsem jí, jak za starých časů léčili se vesničtí lidé odvary a roztoky z různých rost-

lin. Vyprávěl jsem jí o bedrníkn, kterým lidé léčili cholera a mor, vyprávěl jsem jí o lomikamenu, který skutečně láme kameny, močové a žlučové. Lucie naslouchala. Měla rostliny ráda. Ale jaká svatá prostota! Nic o nich nevěděla a neuměla téměř jedinou pojmenovat.

Nastávala již zima a Lucie neměla nic kromě svých krásných letních šatků. Pomohl jsem jí udělat rozvrh v jejím peněžním hospodářství. Přinutil jsem ji, aby si koupila nepromokavý plášť a svetr a později ještě další věci: boty, pyžamo, punčochy, zimník ...

Jednoho dne jsem se jí ptal, zda věří v Boha. Odpověděla způsobem, který se mi zdál pozoruhodný. Neřekla totiž ani ano ani ne. Pokrčila rameny a řekla: "Nevím." Zeptal jsem se jí, zda ví, kdo to byl Ježíš Kristus. Řekla, že ano. Ale nevěděla o něm nic. Jeho jméno spojovalo se v ní neurčitě s představou vánoc, pletlo se jí cosi o ukřižování, ale byla to jen potrhaná mlhovina dvou tří představ, které nedávaly dohromady žádný smysl. Lucie nepoznala dosud víru ani nevíru. Pocítil jsem v té chvíli malou závrať podohnou snad té, již pocítuje zamilovaný člověk, když zjistí, že v jeho milované ho nepředěšlo dosud jiné mužské tělo. "Chceš, abych ti o něm vyprávěl?" zeptal jsem se a ona přikývla. Pastviny a kopce byly tehdy již zasněžené. Vyprávěl jsem. Lucie poslouchala ...

—

Musila nést příliš mnoho na svých křehkých ramenou. Potřebovala někoho, kdo by jí pomohl, ale nikdo to neuměl. Pomoc, kterou nabízí náboženství, Lucie, je prostá: Odevzdej se. Odevzdej se i se svým nákladem, pod kterým padáš. V tom je veliká úleva, žít odevzdaně. Já vím, že ses neměla komu odevzdat, protože ses bála lidí. Ale je tu Bůh. Odevzdej se mu. Bude ti lehce.

Odevzdat se, to znamená odložit minulý život. Vyjmout ho z duše. Vyzpovídat se. Řekni mi, Lucie, proč jsi utekla z Ostravy? To bylo kvůli těm květinám na hrobě?

Taky.

A proč jsi hrála ty květiny?

Bylo jí smutno, proto si je dávala ve svém pokojíku v internátu do vázičky. Trhala květiny i ve volné přírodě, ale Ostrava je černé město a kolem ní skoro žádná příroda není, jen haldy, ploty, parcely a sem tam nějaký řídký hájek plný sazí. Krásné květiny našla Lucie jenom na hřbitově. Květiny vznešené, květiny slavnostní. Mečíky, růže a lilie. A také chryzantémy, jejich velké květy z křehkých okvětních lístků ...

A jak tě chytili?

Chodila často a ráda na hřbitov. Nejenom kvůli květinám, které si odtud odnášela, ale také proto, že tam bylo krásně a byl tam klid a ten klid ji utěšoval. Každý hrob byla zvláštní samostatná zahrádka a ona proto ráda zůstávala u jednotlivých hrobů a prohlížela si pomníky s jejich smutnými nápisy. Aby byla nerušena, napodobila zvyk některých návštěvníků hřbitova, zejména těch starších, a poklekala tváří v tvář pomníku. Tak se jí jednou také zalíbil hrob ještě skoro čerstvý. Rakev tam byla zasypána teprve několik dnů. Hlína na hrobě byla kyprá, ležely na ní věnce a vpředu ve váze stála nádherná kytice růží. Lucie klečela a smuteční vrba se nad ní klenula jak důvěrná a šeptající nebesa. Lucie se rozplývala v nevyslovitelném blahu. A právě tehdy přicházel k tomu hrobu starší pán se svou ženou. Snad to byl hrob jejich syna, či bratra, kdo ví. Viděli u hrobu klečet neznámou dívku. Užasli. Kdo je ta dívka? Zdálo se jim, že se v jejím zjevení skrývá pro ně nějaké tajemství, rodinné tajemství, snad neznámá

příbuzná či neznámá milenka zesnulého ... Stanuli a báli se ji rušit. Dívali se na ni zpovzdáli. A tu viděli, že dívka vstává, bere z vázy tu krásnou kytici růží, kterou tam oni sami před několika dny dali, obrací se a odchází. A tebdy se za ní rozběhli. Kdo jste, ptali se jí. Byla zmatena, nevěděla co říci, koktala. Ukázalo se, že ta neznámá dívka vůbec neznala jejich mrtvého. Přivolali na pomoc zahradnici. Žádali, aby se legitimovala. Křičeli na ni a prohlašovali, že není nic strašnějšího než okrádat mrtvé. Zahradnice potvrdila, že to není první krádež květin na jejím hřbitově. Přivolali tedy strážníka, znovu na ni uhodili a Lucie se ke všemu přiznala.

—
(13)

“Nechat’ mrtví pochovávají své mrtvé,” řekl Ježíš. Květiny na hrobech patří živým. Tys neznala Boha, Lucie, ale toužila jsi po něm. V kráse pozemských květin zjevovalo se ti nadpozemské. Ne. potřebovalas květiny pro nikoho. Jen pro sebe. Pro prázdno ve tvé duši. A chytili tě a ponížili. Ale to byl jediný důvod, proč jsi utekla z černého města?

Mlčela. Pak zavrtěla hlavou. Někdo ti ublížil?

Přikývla.

Vypravuj, Lucie!

Byla to místnost docela malá. U stropu byla žárovka, která neměla stínítka a chlípně obnažena visela křivě z ohjímky. U stěny postel, nad ní visel obraz a na tom obraze byl krásný muž, byl v modré říze a klečel. Byla to Zahrada Getsemanská, ale to Lucie nevěděla. Tam ji tedy přivedl a ona se bránila a křičela. Chtěl ji znásilnit, trhal s ní šaty a ona se mu vytrhla a utekla pryč.

Kdo to byl, Lucie?

Voják.

Tys ho měla ráda?

Ne, neměla ho ráda.

Ale proč jsi s ním tedy šla do té místnosti, kde byla jen holá žárovka a postel?

Byla to jen ta prázdnota v duši, která ji k němu táhla. A nenašla si pro ni, nebohá, než výrostka, vojáka v prezenční službě.

Ale pořád tomu přesně nerozumím, Lucie. Když jsi s ním nejdřív šla do té místnosti, kde byla jen holá postel, proč jsi mu z ní potom utíkala?

Byl zlý a surový jako všichni.

O kom mluvíš, Lucie? Kteří všichni?

Mlčela.

Koho jsi znala před tím vojákem! Mluv! Vypravuj, Lucie!

—

(14)

Bylo jich šest a ona sama. Šest, od šestnácti do dvaceti let. Jí bylo šestnáct. Tvořili partu a mluvili o partě s úctou, jako by to byla pohanská sekta. Toho dne mluvili o zasvěcování. Donesli několik lahví špatného vína. Zúčastňovala se chlastu se slepou oddaností, do níž vkládala všechnu neukoženou lásku dcery k matce a otci. Pila, když oni pili, smála se, když oni se smáli. Potom jí poručili, aby se svlékla. Nikdy to dosud před nimi nedělala. Ale protože, když váhala, svlékl se nejprve sám vůdce party, pochopila, že rozkaz se neobrací nikterak proti ní samé, a oddaně se podrobila. Důvěřovala jim, důvěřovala i jejich hrubosti, byli její záštitou a

štitem, nedovedla si představit, že by je ztratila. Byli její matkou, byli jejím otcem. Pili, smáli se a dávali jí další příkazy. Roztáhla nohy. Bála se, věděla, co to znamená, ale poslouchala. Pak zakřičela a tekla z ní krev. Kluci hlučeli, zvedali sklenky a lili sprosté šumivé víno na záda vedoucího party, na její tělíčko a mezi jejich nohy a křičeli jakási slova o Křtu a Zasněžení a potom se od ní vůdce zvedl a přistoupil k ní další člen party, přicházeli podle stáří, naposledy ten nejmladší, kterému bylo taky šestnáct jako jí, a to už Lucie nemohla, to už nemohla vydržet bolesti, už si chtěla odpočinout, už chtěla být sama, a protože on byl ten nejmladší, odvážíla se ho odstrčit. Ale právě proto, že byl nejmladší, nechtěl být ponížen! Byl přece členem Party, její plnoprávný člen! Chtěl to dokázat a dal proto Lucii facku přes tvář a nikdo z party se jí nezastal, protože všichni věděli, že nejmladší je v právu a že se dožaduje toho, co mu patří. Lucii vytryskly slzy, ale neměla odvahu vzepřít se a roztáhla tedy své nožky pošesté...

Kde to bylo, Lucie?

Byt jednoho z party, jeho rodiče byli oba na noční, byla tam kuchyň a jeden pokoj, v pokoji stůl, pohovka a postel, nade dveřmi v rámečku nápis Dej Bůh štěstí a nad postelí v rámu krásná paní v modré říze držela u prsu dítě.

Panna Maria?

Nevěděla.

A dál, Lucie, co bylo dál?

Dál se to pak často opakovalo, v tom bytě a taky v jiných bytech a taky venku v přírodě. Stal se z toho v partě zvyk.

A líbilo se ti to, Lucie?

Nelíbilo, zacházeli s ní od té doby hůř a pyšněji a hruběji, ale nebylo odtud cesty dopředu ani zpět, nikam.

A jak to skončilo, Lucie?

Jednoho večera v jednom takovém prázdném bytě. Přišla tam policie a všechny je sebrala. Kluci z party měli na svědomí nějaké krádeže. Lucie o tom nevěděla, ale vědělo se, že s partou táhla, a vědělo se i o tom, že partě poskytovala všechno, co jí jako dívenka poskytovat mohla. Byla zostuzena po celém Chebu a doma do modra ztlučena. Chlapci dostali různé tresty a ji poslali do polepšovny. Tam zůstala rok - do svých sedmnácti let. Za nic na světě se pak již nechtěla vrátit domů. A tak přišla do černého města.

—
(15)

Překvapilo mne a zarazilo, když mi předevčírem v telefonu Ludvík prozradil, že zná Lucii. Naštěstí ji znal jen letmo. Měl prý v Ostravě jakousi povrchní známost s dívkou, která s ní bydlila v internátu. Když se mne pak na ni včera znovu zeptal, vyprávěl jsem mu všechno. Potřeboval jsem už dávno shodit ze sebe to břímě, ale nenašel jsem až dosud člověka, jemuž bych se mohl svěřit s důvěrou. Ludvík je mi nakloněn a je přitom dostatečně vzdálen mému životu a tím víc životu Luciinu. Nemusil jsem se tedy bát, že vydám Luciino tajemství do nebezpečí.

Ne, co mi Lucie svěřila, jsem nepověděl nikomu než včera Ludvíkovi. Nicméně to, že byla v polepšovně a kradla na hřbitově květiny, věděli tehdy z kádrových materiálů na statku všichni. Jednali s ní docela vlídně, ale její minulost jí ustavičně připomínali. Ředitel o ní mluvil jako “o malé vykrádačce hrobů”, Myslil to docela dobrácky, ale Luciiny minulé hříchy se těmi řečmi udržovaly při ustavičném životě. Lucie byla stále a nepřetržitě vinna. A přitom nic nepotřebovala víc než úplné odpuštění. Ano, Ludvíku, potřebovala odpuštění, potřebovala projít tou tajuplnou očišťovnou, která je vám neznámá a nepochopitelná.

Lidé sami nedovedou totiž odpouštět a není to ani v jejich moci. Nemají v moci učinit ničím hřích, který se stal. To není v silách samotného člověka. Zbavit hřích jeho platnosti, odčinit jej, vygumovat ho z času, učinit tedy něco ničím, to je výkon tajemný a nadpřirozený. Jen Bůh, protože se

vymyká pozemským zákonitostem, protože je svobodný, protože dovede tvořit zázraky, může smýt hříchy, může ho proměnit v nic, může ho odpustit. Člověk může odpustit člověku jen proto, že se opírá o odpuštění Boží.

Ani vy, Ludvíku, protože nevěříte v Boha, neumíte odpouštět. Stále si pamatujete plenární schůzi, na které zvedli všichni jednomyslně proti vám ruku a souhlasili s tím, aby byl zničen váš život. Vy jste jim to nikdy neodpustil. Nejenom jim jako jednotlivým osobám. Bylo jich tam asi sto a to už je množství, které se může stát jakýmsi malým modelem lidstva. Vy jste to nikdy neodpustil lidstvu. Vy mu od té doby nedůvěřujete a cítíte k němu zášť. Dovedu vás pochopit, ale to nic nemění na tom, že taková obecná zášť k lidem je strašná a hříšná. Stala se vašim prokletím. Protože žít ve světě, v němž není nikomu odpuštěno, kde jsou všichni nevykoupitelní, to je totéž jako žít v pekle. Vyžijete v pekle, Ludvíku, a já vás lituji.

—

(16)

Vše, co na této zemi patří Bohu, může patřit d'áblu. I pohyby milenců v lásce. Pro Lucii se staly sférou ohavnosti. Spojily se jí s tvářemi zvlčilých výrostků z party a později s tváří dotírajícího vojáka. Ó, vidím ho před sebou jasně, jako bych ho znal! Mísí banální slova o lásce, sladká jak sirup, se sprostým násilnictvím samce držného bez žen za kasárenskými dráty! A Lucie náhle poznává, že něžná slova jsou jen falešný závoj na vlčím těle sprostoty. A celý svět lásky propadá se jí dolů, do jámy zhnusení.

Zde byl zdroj nemoci, zde jsem musil začít. Člověk jdoucí po mořském pobřeží a zběsile mávající ve vztažené paži lucernou může být šílenec. Ale za noci, když je ve vlnách zbloudilá loďka, je tentýž muž zachráncem. Zem, na které žijeme, je hraniční území mezi nebem a peklem. Žádné počínání není samo o sobě dohré ani zlé. Teprve jeho místo v řádu činí je dobrým či zlým. Ani tělesné milování, Lucie, není samo o sobě dobré či špatné. Bude-li v souhlase s řádem, jež stanovil Bůh, budeš-li milovat

věrnou láskou, bude i milování dobré a budeš šťastna. Protože Bůh to tak stanovil, že “opustí člověk otce i matku a připojí se k manželce své i budou dva jedno tělo”.

Hovořil jsem s Lucií den co den, den co den jsem jí opakoval, že je jí odpuštěno, že se nemá svíjet sama v sobě, že má rozepnout svěrací kazajku své duše, že se má pokorně odevzdat Božímu řádu., v němž i láska těla najde svoje místo.

A tak mýjely týdny ...

Pak přišel jarní den. Na kopcovitých stráních kvetly jabloně a jejich koruny se v mírném větru podobaly rozhoupaným zvonům. Zavřel jsem oči, abych slyšel jejich sametový tón. A pak jsem oči otevřel a viděl jsem Lucii v modrém pracovním plášti a v ruce s motykou. Dívala se dolů do údolí a usmívala se.

Pozoroval jsem ten úsměv a dychtivě v něm četl. Je to možné? Vždyť Luciina duše byla až dosud ustavičný útěk, útěk před minulostí i před budoucností. Všeho se bála. Minulost i budoucnost byly pro ni vodními propastmi. Držela se s úzkostí děravého člunku přítomnosti jako vratkého útočiště.

A hle, dnes se usmívá. Bez podnětu. Jen tak. A ten úsměv mi říkal, že se dívá do budoucnosti s důvěrou. A bylo mi v té chvíli jako plavci, jenž se po mnoha měsících doplaval k hledané zemi. Byl jsem šťasten. Opřel jsem se o křivý kmen jabloně a opět na chvíli zavřel oči. Slyšel jsem vánek a sametové zvonění bílých korun, slyšel jsem trylky ptáků a ty trylky se mi proměňovaly před zavřenýma očima v tisíce luceren a světel nesených neviditelnýma rukama k veliké slavnosti. Neviděl jsem ty ruce, ale slyšel jsem vysoké tóny hlasů a zdálo se mi, že jsou to děti, veselý dětský průvod ... A tu jsem náhle cítil na své tváři ruku. A hlas: “Pane Kostko, vy jste tak hodný ... ” Neotevřel jsem oči. Nepohnul jsem rukou. Viděl jsem stále ptačí hlasy proměněné v lampiónový rej, slyšel jsem stále zvonění jabloní. A hlas dořekl slaběji: “Já vás mám ráda.”

Snad jsem měl počkat jen na tuto chvíli a potom rychle odejít, protože můj úkol byl splněn. Ale ještě dřív, než jsem si stačil cokoli uvědomit, zaskočila

mne blouznivá slabost. Byli jsme docela sami v širé krajině mezi ubohými jablůnkami a já jsem Lucii objal a ulehl s ní do přírodního lože.

—
(17)

Stalo se, co se nemělo stát. Když jsem uviděl skrze Luciin úsměv její usmířenou duši, byl jsem u cíle a měl jsem odejít. Ale já jsem neodešel. A to bylo pak zlé. Žili jsme spolu dál na jednom jediném statku. Lucie byla šťastná, zářila, podobala se jaru, které kolem nás přecházelo již zvolna v léto. Ale já místo toho, abych byl též šťasten, děsil jsem se toho velkého ženského jara vedle sebe, které jsem sám probudil a které se ke mně obracelo všemi svými otvírajícími se květy, o nichž jsem věděl, že mi nepatří, že mi nesmějí patřit. Měl jsem přece v Praze svého syna a svou ženu, která trpělivě čekala na mé řídké návštěvy domova.

Bál jsem se přerušit s Lucií započaté důvěrnosti, abych ji neranil, ale neodvážil jsem se v nich pokračovat, protože jsem věděl, že na ně nemám právo. Toužil jsem po Lucii, ale zároveň jsem se bál její lásky, protože jsem nevěděl, co si s ní počít. Jen s největší námahou jsem s ní udržoval přirozenost někdejších rozhovoru. Vstoupily mezi nás mé pochyby. Zdálo se mi, že moje duchovní pomoc Lucii je nyní demaskována. Že jsem po Lucii vlastně tělesně toužil od okamžiku, kdy jsem ji uviděl. Že jsem jednal jako svůdce halící se do roucha utěšitele a kazatele. Že všechny ty hovory o Ježíši a o Bohu byly tedy jen zástěrkou nejpřízemnější tělesné touhy. Zdálo se mi, že ve chvíli, kdy jsem popustil své pohlavnosti, pošpinil jsem čistotu svého původního úmyslu a přišel jsem načisto o své zásluhy před Bohem.

Ale jenom jsem došel k této myšlence, obrátila se moje úvaha čelem vzad: jaká ješitnost, křičel jsem v duchu na sebe, jaká samolibá touha, chtít být zasloužilý, chtít se líbit Bohu! Co znamenají lidské zásluhy před Ním? Nic, nic, nic! Lucie mne miluje a její zdraví závisí na mé lásce! Co když ji vrhnu zpět do zoufalství jen proto, abych já byl čistý? Nebude mnou pak Bůh právě proto pohrdat? A je-li moje láska hříchem, co znamená víc, Luciin

život, nebo má bezhříšnost? Bude to přece můj hřích, jen já ho ponesu, jen já sám sebe odsoudím svým hříchem!

Do těchto úvah a pochyb přišel náhle zásah zvenčí. Proti mému řediteli vymyslili na ústředí politické obvinění. Ředitel se bránil zuby nehty a tak mu vyčetli navíc ještě to, že se obklopuje podezřelými živly. Jedním z těch živlů jsem byl také já: člověk, který prý byl pro protistátní smýšlení vyhozen z vysoké školy, klerikál. Ředitel marně dokazoval, že nejsem ani klerikál, ani jsem nebyl z vysoké školy vyhozen. Čím víc se mne zastával, tím více dokazoval své sepětí se mnou a tím více si škodil. Má situace byla téměř beznadějná.

Křivda, Ludvíku? Ano, to je to slovo, které nejčastěji vyslovujete, když slyšíte o téhle příhodě nebo jiných podobných příhodách. Ale já nevím, co je to křivda. Kdyby nad věcmi lidskými nebylo už nic jiného a kdyby činy měly jen ten význam, který jim připisují jejich tvůrci, byl by pojem “křivda” oprávněný a i já bych mohl mluvit o křivdě, byl-li jsem víceméně vyhozen ze státního statku, kde jsem předtím obětavě pracoval. Snad by pak bylo i logické, abych se této křivdě bránil a zuřivě se bil za svá malá lidská práva.

Jenomže události mají většinou jiný význam, než jim připisují jejich slepí autoři; jsou často zastřeny pokyny shůry a lidé, kteří je dopustili, jsou jen nevědomí zpravodajové vyšší vůle, o které nemají tušení.

Byl jsem si jist, že je tomu tak i tentokrát. Přijal jsem proto události na statku s úlevou. Viděl jsem v nich jasný pokyn: Odejdi od Lucie dříve, než bude pozdě. Tvůj úkol je splněn. Jeho ovoce ti nenáleží. Tvá cesta vede jinudy.

A tak jsem udělal totéž co před dvěma léty na přírodovědecké fakultě. Rozloučil jsem se s plačící a zoufalou Lucií a vyšel jsem zdánlivě pohromě vstříc. Nabídl jsem sám, že ze státního statku odejdu. Ředitel mi v tom sice bránil, ale já jsem věděl, že to dělá ze slušnosti a že je v hloubi duše rád.

Jenomže tentokrát dobrovolnost mého odchodu už nikoho nedojala. Nebyli tu předúnoroví přátelé komunisté, kteří by mi vystlali cestu na odchodnou dobrými posudky a radami. Odcházel jsem ze statku jako člověk, jenž sám

uznává, že je nehoden vykonávat v tomto státě jakoukoli významnější práci. A tak jsem se stal stavebním dělníkem.

—
(18)

Byl podzimní den roku 1956. To jsem se s Ludvíkem potkal poprvé po pěti létech v jídelním voze rychlíku, který jede z Prahy do Bratislavy. Já jsem jel na stavbu nějaké továrny na východní Moravě. Ludvík rozvázal právě pracovní poměr v Ostravských dolech a podal si v Praze žádost, aby směl dostudovat. Teď se vracel domů na Slovácko. Málem jsme se nepoznali. A když jsme se poznali, byli jsme navzájem překvapeni svými osudy.

Vzpomínám si dobře na to, s jakou účastí jste, Ludvíku, poslouchal, když jsem vám vyprávělo svém odchodu ze školy, i o intrikách na státním statku, které způsobily, že jsem se stal zedníkem. Děkuji vám za tu účast. Zuřil jste, mluvil jste o nespravedlnosti, křivdě, o neúctě k inteligenci i o absurdnosti kádrové politiky. A rozzlobil jste se i na mne: vyčítal jste mi, proč jsem se nebránil, proč jsem vzdával boj. Prý nikdy nemáme odnikud odcházet dobrovolně. Ať je nucen náš protivník sáhnout k nejhoršímu! Nač ulehčovat jeho svědomí?

Vy horník, já zedník. Naše osudy dost podobné a my dva přece tak různí. Já odpouštějící, vy nesmiřitelný, já pokojný, vy vzdorný. Jak blízcí vnějškem, jak dalecí vnitřně jsme si byli!

O té naší vnitřní vzdálenosti jste věděl mnohem méně než já. Když jste mi vyprávěl podrobně o tom, proč vás vyloučili v padesátém roce ze strany, domníval jste se s naprostou samozřejmostí, že jsem na vaší straně a pohoršuju se stejně jako vy nad bigot- ností soudruhů, kteří vás trestali, protože jste si dělal legraci z toho, co oni považovali za svaté. Co na tom? ptal jste se s upřímným údivem.

Povím vám něco: v Ženevě, v čase, kdy ji ovládal Kalvín, žil chlapec, možná podobný vám, inteligentní hoch, posměváček, u něhož našli zápisník s pošklebky a útoky na Ježíše Krista a Evangelium. Co na tom? myslil si zajisté ten chlapec tak podobný vám. Vždyť nedělal nic zlého, jen žertoval. Sotva znal nenávisť. Znal patrně jen nevážnost a lhostejnost. Byl popraven.

Ach, nepovažujte mne za stoupence takové krutosti. Chci jen říci, že žádné velké hnutí mající přetvořit svět nesnáší posměšek a zlehčování, protože to je rez, která všechno rozleptává.

Vždyť sledujte jen dál svůj postoj, Ludvíku. Vyloučili vás ze strany, vypověděli ze školy, zařadili na vojně mezi politicky nebezpečné vojáky a poslali pak na další dva nebo tři roky do dolů. A co vy? Zatrpkl jste do dna duše, přesvědčen o nesmírné křivdě. Ten pocit křivdy dodnes určuje veškerý váš životní postoj. Nerozumím vám! Proč mluvíte o křivdě? Poslali vás mezi černé vojáky - mezi nepřátele komunismu. Dobrá. A to byla křivda? Nebyla to pro vás spíš veliká příležitost? Mohl jste přece působit mezi nepřáteli! Je důležitější a větší poslání? Což neposílá Ježíš své učedníky “jako ovce mezi vlky”? “Nepotřebují zdraví lékaře, ale nemocní,” pravil přece Ježíš. “Nepřišel jsem volati spravedlivých, ale hříšných ... ” Ale vy jste netoužil jít mezi hříšné a nemocné!

Namítnete mi, že mé srovnání je nepřipadné. Ze Ježíš posílal své učedníky “mezi vlky” se svým požehnáním, kdežto vy jste byl nejdříve sám vyobcován a proklet a pak teprve poslán mezi nepřátele jako nepřítel, mezi vlky jako vlk, mezi hříšné jako hříšný.

Ale což popíráte, že jste byl skutečně hříšný? Což jste se opravdu před tváří svého sboru ničím neprovinil? Kde se ve vás bere ta pýcha? Člověk oddaný své víře je pokorný a má pokorně přijímat i nespravedlivý trest. Ponížení budou povýšeni. Kající budou očištěni. Ti, jimž se děje křivda, mají příležitost ověřit svou věrnost. Jestli jste zatrpkl vůči svému sboru jen proto, že vám naložil na bedra příliš těžký náklad, vaše víra byla slabá a ve zkoušce, která vám byla udělena, jste neobstál.

Ve vašem sporu se stranou nestojím při vás, Ludvíku, protože vím, že velké věci se dají na tomto světě vytvořit jen se sborem lidí bezmezně oddaných, kteří svůj život pokorně odevzdávají vyššímu záměru. Vy nejste, Ludvíku,

bezmezně oddaný. Vaše víra je vetchá. Jak by nebyla, když jste se věčně odvolával jen sám na sebe a na svůj ubohý rozum!

Nejsem nevďěčný, Ludvíku, vím, co jste udělal pro mne i pro mnohé jiné lidi, jimž dnešní zřízení nějak ublížilo. Využíváte svých předúnorových známostí s významnými komunisty i svého nynějšího postavení k tomu, že se přimlouváte, intervenujete, pomáháte. Mám vás za to rád. Ale přece vám ještě naposledy řeknu: podívejte se na dno své duše! Nejhlubší pohnutkou vaší dobročinnosti není láska, ale nenávist! Nenávist k těm, kteří vám kdysi ublížili, k těm, kdo zvedli v sále ruku proti vám! Vaše duše nezná Boha a nezná proto ani odpuštění. Toužíte po odvetě. Ztotožňujete si ty, kteří kdysi ublížili vám, s těmi, co ubližují jiným, a mstíte se jim. Ano, vy se mstíte! Jste pln nenávisti, i když pomáháte lidem! Cítím to z vás. Cítím to z každého vašeho slova. Ale co zplodí nenávist, než odvetnou zášť a řetěz dalších záští? Žijete v pekle, Ludvíku, znovu vám to opakuji, žijete v pekle a já vás lituji.

—

(19)

Kdyby Ludvík slyšel moji samomluvu, mohl by si říci, že jsem nevďěčný. Víím, že mi velice pomohl. Tehdy v tom šestapadesátém roce, když jsme se setkali ve vlaku, rmoutil se nad mým životem, litoval mých schopností a začal okamžitě přemýšlet, jak pro mne najít zaměstnání, které by mne těšilo a v němž bych se mohl lépe uplatnit. Překvapil mne tehdy, jak rychle a účelně jednal. Promluvil ve svém rodišti se svým kamarádem. Chtěl, abych tam učil na střední škole přírodopis. Bylo to odvážné. Protináboženská propaganda byla tehdy v plném proudu a přijmout na střední školu věřícího učitele bylo téměř nemožné. To ostatně uvážil i Ludvíkův kamarád a vymyslel jiné řešení. A tak jsem se dostal na virologické oddělení zdejší nemocnice, kde už osm let pěstuji na myších a králících viry a bakterie.

Je to tak. Nebýt Ludvíka, nebydlil bych tu, a ani Lucie by tu nebydlila.

Za několik let po mém odchodu ze statku se vdala. Nemohla zůstat na statku, protože její muž hledal své působiště ve městě. Přemýšleli, kde zakotvit. A tehdy dosáhla na svém muži, aby se přestěhoval sem, do města, kde jsem žil.

Nedostal jsem v životě větší dar, větší odměnu. Má ovečka, má holubička, dítě, které jsem uzdravil a nakojil svou vlastní duší, vrací se ke mně. Nechce po mně nic. Má svého muže. Ale chce mi být nablízku. Potřebuje mne. Potřebuje mne občas slyšet. Vidět mne při nedělní bohoslužbě. Potkat mne na ulici. Byl jsem šťasten a cítil jsem v té chvíli, že už nejsem mlád, že jsem starší, než tuším, a že Lucie byla možná moje jediné životní dílo.

Že je to málo, Ludvíku? Nikoli. Je to dosti a já jsem šťasten. Jsem šťasten, šťasten, šťasten ...

—

(20)

Ó jak sám sebe klamu! Jak se urputně snažím utvrdit v správnosti své životní cesty! Jak se vychloubám mocí své víry před nevěřícím!

Ano, podařilo se mi Lucii přivést k víře v Boha. Podařilo se mi ji utiшит a vyléčit. Zbavil jsem ji hnusu z tělesné lásky. Nakonec jsem ustoupil z cesty. Ano, ale co dobrého jsem jí tím přinesl?

Její manželství nedopadlo dohře. Její manžel je hrubec, je jí veřejně nevěrný a proslýchá se, že ji týrá. Lucie mi to nikdy nepřiznala. Věděla, že by mne to zarmucovalo. Udržovala svůj život přede mnou jako atrapu štěstí. Ale žijeme v malém městě, kde se nic neutají.

Ó jak se dovedu klamat! Pochopil jsem politické intriky proti řediteli státního statku jako šifrovaný pokyn Boží, abych odešel. Ale jak rozeznat Boží hlas mezi tolika jinými hlasy? Co když hlas, který jsem tehdy slyšel, byl jen hlas mé zbabělosti?

Měl jsem přece v Praze ženu a dítě. Nelpěl jsem na nich, ale neuměl jsem se také s nimi rozejít. Báł jsem se neřešitelné situace. Báł jsem se Luciiny lásky, nevěděl jsem, co si s ní počít. Děsil jsem se komplikací, do nichž by mne uvedla.

Tvářil jsem se jako anděl, který jí přináší spasení, a ve skutečnosti jsem byl jen jeden z dalších jejích prznitelů. Pomiloval jsem ji jednou jedenkrát a odvrátil jsem se od ní. Tvářil jsem se, že jí přináším odpuštění, a zatím jen ona mně měla co odpouštět. Byla zoufalá a plakala, když jsem odjížděl, a přece za několik let sem za mnou přijela a ubytovala se tu. Mluvila se mnou. Obracela se na mne jako na přítele. Odpuštila mi. Ostatně je to zcela jasné. Nestávalo se mi to často v životě, ale tato dívka mne milovala. Měl jsem její život v rukou. Měl jsem v moci její štěstí. A utekl jsem. Nikdo se na ní nikdy neprovinil tolik jak já.

A tu mne napadá, že používám domnělých Božích výzev jen jako záminek, abych se mohl vyvléci ze svých lidských povinností. Bojím se žen. Bojím se jejich tepla. Bojím se jejich nepřetržité přítomnosti. Děsil jsem se života s Lucií, stejně jako se děším, pomyslím-li, že bych se trvale přestěhoval do učitelčina dvoupokojového bytu v sousedním městě.

A proč jsem vlastně před patnácti léty odešel dobrovolně z fakulty? Nemiloval jsem svou ženu, která byla o šest let starší než já. Nesnášel jsem už ani její hlas, ani její tvář a pravidelný tikot domácích hodin jsem nemohl vystát. Nemohl jsem s ní žít, ale nemohl jsem jí také ublížit rozvodem, protože byla dobrá a nikdy se na mně ničím neprovinila. A tak jsem pojednou uslyšel spásný hlas vznešené výzvy. Slyšel jsem Ježíše, jak volal, abych opustil své síť.

Ó Bože, je to opravdu tak? Jsem opravdu tak uboze směšný? Řekni, že to tak není! Ujisti mne! Ozvi se, Bože, ozvi se hlasitěji! Vůbec tě neslyším mezi tou změtí nejasných hlasů!

—

---

(1)

Když jsem se vrátil pozdě večer od Kostky k sobě do hotelu, byl jsem rozhodnut, že hned ráno odjedu do Prahy, protože tu už nemám vůbec co pohledávat: mé klamné posláním v rodném městě skončilo. Měl jsem však naneštěstí v hlavě takový kolotoč, že jsem se do hloubi noci převaloval na lůžku (vrzavém lůžku) a nemohl usnout; když jsem konečně usnul, spal jsem jako na vodě, často jsem se probouzel, a teprve ráno jsem zapadl do hlubšího spánku. Tak se stalo, že jsem se probudil pozdě, až k deváté hodině, kdy už ranní autobusy i vlaky odjely a nejbližší spojení na Prahu se naskýtal až kolem druhé hodiny odpolední. Když jsem si to uvědomil, přepadlo mne málem zoufalství: cítil jsem se tu jako trosečník a toužil jsem najednou žízňivě po Praze, po své práci, po psacím stolku ve svém bytě, po knihách. Ale nedalo se nic dělat; musil jsem skousnout zuby a sejít dolů do restaurace, abych posnídal.

Vstoupil jsem tam opatrně, protože jsem se bál, abych se nesetkal s Helenou. Ale nebyla tam (zřejmě už pobíhala v sousední vsi s magnetofonem přes rameno a obtěžovala kolemjdoucí mikrofonem a hloupými otázkami); zato byla restaurační místnost docela přeplněna jinými lidmi, kteří hlučící a kouřící seděli u svých piv, černých káv, rezných a koňaků. Běda, pochopil jsem, že ani tentokrát nedopřeje mi rodné město slušnou snídani.

Vyšel jsem na ulici; modrá obloha, potrhané mráčky, počínající dusno, prach lehounce se vznášející, ulice ústící do rovného širokého náměstí s čnicí věží (ano s tou, jež se podobala vojáku s helmicí), to všechno mne ovanulo smutkem pustoty. Z dálky sem doléhal přiovilý křik táhlé slovácké písně (v níž se mi zdál být zaklet stesk, step a dlouhé jízdy naverbovaných

hulánů) a v mysli se mi vynořila Lucie, ten příběh dávno minulý, který se v této chvíli té táhlé písni podobal a oslovoval mé srdce, kterým prošlo (jako by prošlo stepí) tolik žen, aniž tam po sobě cokoli zanechaly, tak jako vznášející se prach nezanechává žádné stopy na tomto plochém, širokém náměstí, usedne mezi dlažební kostky a zase se zvedne a poryvem větru se plouží dál.

Kráčel jsem po těch poprášených dlažebních kostkách a cítil tíživou lehkost prázdnoty, která ležela na mém životě: Lucie, bohyně páry, vzala mi kdysi samu sebe, včera mi převrátila v nic mou přesně promyšlenou mstu a vzápětí mi proměnila i vzpomínku na sebe v cosi zoufale směšného, v jakýsi groteskní omyl, protože to, co mi vyprávěl Kostka, svědčilo o tom, že jsem vzpomínal po všechna ta léta na někoho jiného než na ni, protože jsem vlastně nikdy nevěděl, kdo Lucie je.

Vždycky jsem si s oblibou říkal, že Lucie je pro mne čímsi abstraktním, legendou a mýtem, ale teď jsem chápal, že v těchto poetizujících termínech se skrývala pravda zcela nepoetická: že jsem ji neznal; že jsem ji neznal takovou, jaká skutečně byla, jaká byla sama v sobě a pro sebe. Nevnímal jsem na ní (v slepém egocentrismu) nic než ty stránky její bytosti, které se bezprostředně obracely ke mně (k mé opuštěnosti, k mé nesvobodě, k mé touze po něze a laskavosti); nebyla pro mne ničím víc než funkcí mé vlastní životní situace; všechno, čím tuto konkrétní životní situaci přesahovala, všechno, čím byla jen sama sebou, mi unikalo. Ale byla-li pro mne opravdu jen funkcí situace, bylo zcela logické, že ve chvíli, kdy se situace změnila (kdy nastala jiná situace, kdy já sám jsem zestárl a změnil se), zmizela i moje Lucie, protože dále už byla jen tím, co mi na ní uniklo, co se mne netýkalo, čím mne přesahovala. A proto bylo také zcela logické, že jsem ji po patnácti letech vůbec nepoznal. Byla už dávno pro mne (a já jsem ji neuvažoval jinak než jako „bytosť pro mne“) jiným a neznámým člověkem.

Patnáct let šla za mnou depeše o mé porážce a dostihla mne. Podivín Kostka (kterého jsem vždycky bral jen zpola vážně) znamenal pro ni víc, víc pro ni udělal, víc ji znal a lépe (nechci říci více, protože síla mé lásky byla maximální) ji miloval: svěřila se mu se vším - mně s ničím; učinil ji šťastnou -já nešťastnou; poznal její tělo - já nikdy. A přece k tomu, abych

byl tehdy dosáhl těla, po němž jsem tak zoufale toužil, stačilo jen jediné a zcela prosté: abych jí rozuměl, abych se v ní vyznal, abych ji miloval nejen pro to, čím se obracela ke mně, ale i pro to, co se mne na ní bezprostředně netýkalo, čím byla sama sobě a pro sebe. A já jsem to neuměl a ublížil tak sobě i jí. Zalila mne vlna hněvu vůči mně samotnému, vůči mému tehdejšímu věku, pitomému lyrickému věku, kdy je člověk sám sobě příliš velkou záhadou, aby se mohl obracet k záhadám, jež jsou mimo něho, a kdy jsou pro něho druzí (i ti nejmilovanější) jen pohyblivými zrcadly, v nichž s úžasem shledává svůj vlastní cit, své vlastní dojetí, svon vlastní cenu. Ano, já jsem celých těch patnáct let vzpomínal na Lucii jen jako na zrcadlo, které mi uchovávalo můj tehdejší obraz!

Vybavil se mi chladný pokoj s jedinou postelí, do něhož svítla zvenčí lucerna přes špinavé sklo, vybavilo se mi divoké Luciino odpírání. Bylo to všechno jak špatný vtíp: já ji pokládal za pannu a ona se mi bránila právě proto, že panna nebyla a bála se asi okamžiku, kdy poznám pravdu. Anebo měla její obrana ještě jiné vysvětlení (které koresponduje s tím, jak chápal Lucii Kostka): drastické první sexuální zážitky zošklivily Lucii milostný akt a zbavily ho pro ni významů, které mu přikládá většina lidí; vyprázdnilo ho zcela od něhy a milostného citu; pro toto děvčátko- kurvičku bylo tělo čímsi ošklivým a láska čímsi netělesným; duše vstoupila s tělem do tiché a umíněné války.

Tento výklad (tak melodramatický a přece tak pravděpodobný) promlouval ke mně znovu o té truchlivé roztržce (sám jsem ji tak dobře znal v mnoha různých podobách) mezi duší a tělem a vyvolal mi (protože smutné se tu ustavičně překřikovalo se směšným) příběh, jemuž jsem se kdysi velice smál: jedna moje dobrá známá, žena značně lehkých mravů (jichž jsem sám s dostatek zneužíval), zasnoubila se s jistým fyzikem a byla odhodlána tentokrát konečně prožít lásku; aby ji však mohla pocítit jako skutečnou lásku (odlišenou od desítek milostných poměrů, jimiž prošla), odmítala snoubenci až do svatební noci tělesný styk, chodila s ním večerním stromořadím, tiskla mu ruku, líbala se s ním pod lucernami a dopřávala tak své duši, aby se mohla (nezatěžována tělem) vysoko vznášet a propadat závratím. Měsíc po svatbě se s ním rozvedla a hořce si stěžovala, že zklamal její velký cit, protože se projevil jako špatný a téměř impotentní milenec.

Z dálky se ozýval stále přiovilý křik táhlé slovácké písně a mísil se s groteskní pachutí vzpomenutého příběhu, s prašnou prázdnotou města i s mým smutkem, do něhož se nyní ještě navíc ozval z mých vnitřností hlad. Ostatně byl jsem pár kroků od mléčného baru; zacloumal jsem dveřmi, ale byly zamčené. Nějaký občan šel kolem a řekl mi: “Jo, dneska je celej mléčnej bar na slavnosti.” “Na Jízdě králů?” “Jo, mají tam svůj stánek.”

Zaklel jsem, ale musil jsem se smířit; dal jsem se směrem ozývající se písně. K folkloristické slavnosti, které jsem se zuřivě vyhýbal, vedl mne můj kručící žaludek.

—

(2)

Únava. Od samého rána únava. Jako bych snad celou noc pro. flámoval. Ale já celou noc spal. Jenomže můj spánek, to už je jen odstředěné mléko spánku. Přemáhal jsem u snídani zívání. Pak se k nám pomalu začali trousit lidé. Vladimírovi kamarádi a různí okouněči. Chasník z družstva přivedl na náš dvůr koně pro Vladimíra. A mezi těmi všemi se najednou objevil Kalášek, kulturní referent okresního národního výboru. Už dva roky s ním vedu válku. Byl v černých šatech, tvářil se slavnostně a vedle sebe měl elegantní paní. Redaktorka pražského rozhlasu. Prý s nimi musím jít. Paní si chce natočit rozhovory pro pořad o Jízdě králů.

Dejte mi svátek! Nebudu dělat šaška. Redaktorka se rozplývala nadšením, že mne osobně poznává, a ovšem i Kalášek se přidal. Že prý je to moje politická povinnost, abych šel. Tatrman. Odolal bych jim. Rekl jsem, že můj syn bude dnes králem a že chci být při tom, jak se připravuje. Ale Vlasta mi vpadla do zad. Prý je to její věc, připravit syna. Já prý ať jdu a mluvím do rozhlasu.

A tak jsem nakonec poslušně šel. Redaktorka byla nakvartýrována v místnosti národního výboru. Měla tam magnetofon a mladého kluka, který

ho obsluhoval. Mohla si jazyk umluvit a pořád se smála. Pak si dala mikrofon před ústa a položila první otázku Kaláškově.

Kalášek odkašlal a spustil. Pěstování lidového umění je prý nedílnou součástí komunistické výchovy. Okresní národní výbor to plně chápe. Proto i plně podporuje. Přeje jim plný úspěch a plně sdílí. Děkuje všem, kteří se podíleli. Nadšení organizátoři a nadšené školní děti, které plně.

Únava, únava. Pořád stejné věty. Patnáct let slyšet pořád stejné věty. A slyšet je tentokrát od Kaláška, který přece na lidové umění kašle. Lidové umění je mu prostředkem. Prostředkem, jak se pochlubit novou akcí. Jak plnit směrnici. Jak podtrhnout svou zásluhu. Nehnul pro Jízdu králů prstem a šetří na nás každým krejcarem. Přesto bude Jízda králů připsána k dobru právě jemu. Je vládcem okresní kultury. Bývalý obchodní příručí, který nerozezná housle od kytary.

Redaktorka si nastrčila mikrofon před ústa. Jak jsem prý spokojen s letošní Jízdou králů. Chtěl jsem se jí vysmát. Vždyť Jízda králů ještě nevyjela! Ale vysmála se ona mně. Jsem prý tak zkušený folklorista, že jistě vím, jak dopadne. Ano, oni vědí všechno předem. Průběh všech budoucích věcí je jim už znám. Budoucnost se už dávno udála a hude se pro ně už jen opakovat.

Měl jsem chuť jí říct všechno, co si myslím. Že Jízda dopadne hůř než jiná léta. Že lidové umění ztrácí rok od roku stoupence. Že ztrácí i někdejší zájem institucí. Že už téměř nežije. To, že se jakási lidová hudba ozývá pořád z rozhlasu, nás nemůže klamat. Všechny ty orchestry lidových nástrojů a soubory lidových písní a tanců, to je spíš opera nebo opereta nebo zábavní hudba, ale ne lidové umění. Orchester lidových nástrojů s dirigentem, partiturou, Hotovými pulty! Málem symfonická instrumentace! Jaká zpotvořenina! To co znáte, paní redaktorko, z orchestrů a souborů, to je jen staré romantické hudební myšlení, které si vypůjčilo lidové melodie! Skutečné lidové umění už nežije, ne, paní redaktorko, už nežije.

Chtěl jsem to o překot vychrlit do mikrofonu, ale řekl jsem nakonec něco jiného. Jízda králů byla krásná. Síla lidového umění. Záplava barev. Plně sdílím. Děkuji všem, kdo se podíleli. Nadšení organizátoři a školní děti, které plně.

Styděl jsem se, že mluvím tak, jak oni chtějí. Jsem tak zbabělý? Nebo tak ukázněný? Nebo tak unavený?

Byl jsem rád, že jsem dořečnil a mohu se rychle ztratit. Těšil jsem se domů. Na dvoře bylo mnoho čumilů a všelijakých pomocníků, kteří zdobili koně mašlemi a pentlemi. Chtěl jsem vidět Vladimíra, jak se připravuje. Vešel jsem do domu, ale dveře do obývacího pokoje, kde ho oblékali, byly zamčené. Zaklepal jsem a zavolal. Zevnitř se ozvala Vlasta. Tady nemáš co dělat, tady se obléká král. Sakra, povídám, proč bych tam neměl co dělat? Je to proti tradici, odpověděl mi zevnitř Vlastin hlas. Nevím, proč by bylo proti tradici, aby byl otec při oblékání krále, ale nevymlouval jsem jí to. Slyšel jsem v jejím hlase zaujetí a těšilo mne to. Těšilo mne, že jsou zaujati mým světem. Mým ubohým a osiřelým světem.

A tak jsem šel zase na dvůr a kecal s lidmi, kteří zdobili koně. Byl to těžký tažný kůň z družstva. Trpělivý a klidný.

Pak jsem uslyšel hluk lidských hlasů doléhající z ulice skrze zavřená vrata. A potom volání a bouchání. Přišla moje chvíle. Byl jsem rozčilen. Otevřel jsem vrata a vystoupil před ně. Jízda králů byla seřazena před naším domem. Koně ozdobení pentlemi a fábory. Na nich mladíci v barevných krojích. Jako před dvaceti léty. Jako před dvaceti léty, když sem přijeli pro mne. Když prosili mého otce, aby jim dal svého syna jako krále.

Úplně vpředu, těsně u našich vrat, seděla na koních obě pážata, v ženských krojích a se šavlemi v ruce. Čekala na Vladimíra, aby ho provázela a střežila po celý den. K nim teď vyjel z houfu jezdců mladý muž, zastavil koně těsně přede mnou a začal se svými verši:

“Hýlom, hýlom, poslouchajte!

Tatínku milý, přišli jsme vás požádat,

zda byste nám mohli vašeho syna dnes za krále dat!”

Potom sliboval, že budou krále dobře hlídat. Že ho provedou mezi nepřátelskými vojsky. Že ho nedají do rukou nepřatel. Že jsou připraveni bojovat. Hýlom, hýlom.

Ohlédl jsem se dozadu: v tmavém průjezdu našeho stavení seděla už na ozdobeném koni postava v ženském kroji, nabíraných rukávcích, s barevnými stuhami přes tvář. Král. Vladimír. Najednou jsem zapomněl na svou únavu a rozmrzení a bylo mi dobře. Starý král posílá do světa mladého krále. Obrátil jsem se a šel jsem k němu. Stál jsem těsně u koně a stoupl jsem si na špičky, abych byl ústy co nejbližší jeho zakryté tváři. “Vlád’o, šťastnou cestu!” zašeptal jsem mu. Neodpověděl. Nepohnul se. A Vlasta mi s úsměvem řekla: Nesmí ti odpovědět. Nesmí až do večera promluvit jediné slovo.

—

(3)

Trvalo to sotva čtvrt hodiny a octl jsem se ve vesnici (v dobách mého jinošství byla od města oddělena pásem polí, ale dnes již s ním vytvořila téměř souvislý celek); zpěv, který jsem slyšel už ve městě (doléhal tam vzdáleně a teskně), ozýval se nyní v plné síle, a to z ampliónů připevněných na domech nebo na sloupech elektrického vedení (já hlupák ustavičně klamaný: ještě před chvílí jsem se nechal rozesmutnět tesknotou a údajnou opilostí toho hlasu, a zatím to byl jen hlas reprodukováný, za nějž bylo vděčit vysílacímu zařízení na národním výboru a dvěma ohraným deskám!); kousek před návší byla vztyčena slavobrána s velkým papírovým transparentem, na němž bylo napsáno červeným ozdobným písmem VÍTÁME VÁS; lidé se tu již hustěji houfovali, byli většinou v civilních šatech, ale objevilo se mezi nimi sem tam i několik starých mužů v lidových krojích: v holínkách, bílých lněných kalhotách a vyšívané košili. To už se ulice rozšiřovala v náves: mezi silnicí a řadou domků prostíral se teď široký pruh trávy s řídce vysázenými stromky, mezi nimiž bylo postaveno (pro dnešní slavnost) několik stánků, u nichž se prodávalo)pivo, limonáda, burské oříšky, čokoláda, perníky, párky s hořčicí a oplatky; v

jednom stánku měl své stanoviště městský mléčný bar: zde nabízeli mléko, sýry, máslo, mléčné koktejly, jogurt a kyselou smetanu; alkohol (kromě piva) se neprodával u žádného stánku, ale přesto se mi zdálo, že většina lidí je opilá; tlačili se u stánků, překáželi jeden druhému, lelkovali; sem tam se někdo nahlas rozezpíval, ale byl to vždy jen marný nápřah hlasu (doprovázený opilým nápřahem paže), dva tři takty písně, které hned utonuly v hluku náměstí, do něhož se z ampliónu ozývala nepřehlušitelně gramofonová deska s lidovou písní. Po celém náměstí se už povalovaly (ač bylo časně a Jízda králů dosud nevyjela) kalíšky od piva z voskovaného papíru i papírové tácky se skvrnami od hořčice.

Stánek s mlékem a jogurtem čpěl abstinentismem a lidi odrazoval; když se mi podařilo dostat téměř bez čekání kalíšek mléka a loupáček, poodstoupil jsem do poněkud vylidněného prostoru, aby do mne nikdo nevrážel, a usrkl jsem mléka. V té chvíli se ozval z druhého konce náměstí povyk: Jízda králů vjížděla na náves.

Černé kloboučky s kohoutím pérem, široké zřasené rukávy bílých košili, modré vesty s červenými chomáčky vlny, barevné papírové pentle vlající s koňských těl zaplnily prostor návsi; a hned se do lidského bzučení a písně z ampliónů ozvaly i nové zvuky: ržání koní a vyvolávání jezdců:

“Hýlom, hýlom, poslúchajte,

horní, dolní, domácí i přespolní,

co se přihodilo túto svatodušní neděli.

Máme krále chudobného, ale velmi poctivého,

ukradli mu tisíc volů

z prázdného dvoru ... “

Vznikl pro sluch i pro oko zmatený obraz, kde se všechno vzájemně překřikovalo: folklór z ampliónu s folklórem na koních; barevnost krojů a koní s nehezkou hnědí a šedí špatně ušitých civilních šatů publika; usilovná spontánnost krojovaných jezdců s usilovnou starostlivostí pořadatelů, kteří s červenými páskami na rukávě pobíhali mezi koňmi i mezi publikem a snažili se udržet vzniklý chaos v mezích jakéhosi pořádku, což nebylo zdaleka jednoduché nejenom pro neukázněnost diváků (naštěstí nepříliš početných), ale zejména proto, že provoz na silnici nebyl uzavřen; pořadatelé stáli na obou koncích jízdního houfu a dávali autům znamení, aby zpomalila jízdu; a tak se mezi koňmi prodírala osobní i nákladní auta i řvoucí motocykly, z čehož se koně stávali neklidní a jezdci nejistí.

Upřímně řečeno, když jsem se tak urputně vyhýbal tomu, abych se účastnil této (a jakékoli jiné) folkloristické slavnosti, bál jsem se něčeho jiného, než co jsem právě teď viděl: počítal jsem s nevkusem, počítal jsem s nestylovým míšením skutečného lidového umění s kýčem, počítal jsem se zahajovacími projevy hloupých řečníků, počítal jsem se všemožnými aktualizacemi (nedivil bych se, kdyby čilí funkcionáři udělali z Jízdy králil třeba jízdu partyzánů), ano, počítal jsem se vším nejhorším, s bombastem a falši, ale nepočítal jsem s tím, co od samého počátku neúprosně celou tuto slavnost poznamenávalo, nepočítal jsem s touhle smutnou, málem dojemnou nebohostí; utkvívala tu na všem: na těch pár stáncích, na tom nepočetném, ale dokonale neukázněném a nesoustředěném publiku, na tom sváru běžného denního provozu s anachronickou slavností, na těch plašících se koních, na tom řvoucím ampliónu, který se strojovou setrvačností vykřikoval do světa (dvě stále stejné lidové písně, takže zcela překřičel (spolu s racholem motocyklů) mladičké jezdce, kteří s napínajícími se žilami na krku vyvolávali své verše.

Odhodil jsem kalíšek od mléka a Jízda králů, když se již dostatečně představila shromážděnému publiku na návsi, vydala se na svou mnohahodinovou pout' dědinou. Dobře jsem to všechno znal, vždyť jsem kdysi, poslední rok před koncem války, sám jel jako páže (oblečen do slavnostního ženského kroje a maje v ruce šavli) po boku Jaroslava, který byl tehdy králem. Neměl jsem chuť dojímat se vzpomínkami, ale (jako by mne nebohost slavnosti odzbrojovala) nechtěl jsem se ani násilně odvracet od obrazu, který se mi naskýtal; dal jsem se zvolna za jezdeckým houfem,

klerý se nyní rozvinul do šíře: uprostřed silnice tiskla se k sobě trojice jezdců: uprostřed král a z každé strany vedle něho páže se šavlí a v ženských šatech. Kolem nich pobíhalo volněji ještě několik jezdců z vlastní královny družiny - tak řečení ministři. Ostatní houf se rozdělil na dvě samostatná křídla, která jela po obou stranách ulice; i zde byly úlohy jezdců přesně vymezeny: byli tu praporečníci (s praporem, jehož žerd' měli zastrčenu v holínce, takže červená vyšívaná látka se třepotala po boku koně), byli tu vyvolávači (před každým domem vyvolávali veršovanou zprávu o králi poctivém, ale chudobném, jemuž ukradli tři tisíce z prázdné prkenice, jemuž ukradli tři sta volů z prázdného dvoru), a konečně výběrčí (kteří jen vyzývali k podarování: "Na krále, matičko, na krále!" a nastavovali proutěný košík na dary).

---

(4)

Děkuju ti, Ludvíku, je to teprve osm dnů, co tě znám, a miluju tě jako nikdy nikoho, miluji tě a věřím ti, nepřemýšlím o ničem a věřím, protože i kdyby mne rozum klamal, cit klamal, duše klamala, tělo je nezábudné, tělo je poctivější než duše a moje tělo ví, že nezažilo nikdy to, co včera, smyslnost, něhu, krutost, rozkoš, rány, mé tělo nikdy na nic takového nepomyslilo, naše těla si včera přísahala a naše hlavy ať teď jdou poslušně s našimi těly, znám tě teprve osm dnů a děkuju ti, Ludvíku.

Děkuju ti také proto, žes přišel v nejvyšší čas, žes mne zachránil. Od rána byl dnes krásný den, obloha modrá, ve mně bylo modro, všechno se mi ráno dařilo, pak jsme šli natáčet k domu rodičů Jízdu, jak prosí o krále, a tam ke mně najednou přistoupil, lekla jsem se, nevěděla jsem, že už je tu, nečekala jsem, že přijede z Bratislavy tak brzo, a taky jsem nečekala, že bude tak krutý, představ si, Ludvíku, byl tak sprostý a přijel s ní!

A já, pitomá, jsem do poslední chvíle věřila, že moje manželství není ještě úplně ztracené, že se dá ještě zachránit, já pitomá bych byla málem pro to zpackané manželství obětovala i tebe a odepřela ti zde setkání, já pitomá,

zase jsem se málem nechala opít tím jeho sladkým hlasem, když mi říkal, že se tu pro mne staví cestou z Bratislavy a že se mnou chce velmi mnoho mluvit, upřímně mluvit, a zatím přišel s ní, s tím spratkem, s tím zajícem, dvaadvacetiletá holka, o třináct let mladší než já, je to tak potupné prohrát jen proto, že jsem se narodila dřív, člověk by vyl bezmocí, ale nesměla jsem výt, musela jsem se usmát a podat jí zdvořile ruku, děkuju ti, že jsi mi dal sílu, Ludvíku.

Když poodešla, povídal, že teď máme možnost si o všem pohovořit upřímně ve třech, tak prý to bude nejčestnější, čestnost, čestnost, znám tu jeho čestnost, už dva roky koleduje o rozvod a ví, že se mnou z očí do očí nic nepořídí, spoléhá se, že se tváří v tvář té holce zastydím, že se neodvážím hrát potupnou roli urputné manželky, že se složím, rozpláču a dobrovolně vzdám. Nenávidím ho, klidně mi vrazí nůž pod žebra, právě když pracuju, když reportuju, když potřebuju klid, měl by si vážit aspoň mé práce, měl by ji trochu ctít, a takhle je to pořád, už mnoho let, pořád jsem zatlačovaná dozadu, pořád prohrávám, stále jsem ponižovaná, ale teď se ve mně probudil vzdor, cítila jsem za sebou tebe a tvou lásku, cítila jsem tě ještě v sobě a na sobě, a ti krásní barevní jezdci kolem mne, křičící a jásající, jako by volali, že jsi, že život je, že budoucnost je, a já jsem v sobě pocítila hrdost, kterou jsem už málem ztratila, ta hrdost mne zaplavila jako povodeň, podařilo se mi pěkně se usmát a řekla jsem mu: K tomu snad není zapotřebí, abych jezdila do Prahy s vámi, nebudu vás rušit a mám tu rozhlasový vůz a co se týče té domluvy, o kterou ti jde, to se dá vyřídit velmi rychle, mohu ti představit muže, s kterým chci žít, určitě se všichni velmi dobře domluvíme.

Možná, že jsem provedla ztřeštěnost, ale jestli jsem ji provedla. tak ať, stálo to za ten okamžik sladké pýchy, stálo to za to, on okamžitě pětinasobně zvlídněl, zřejmě byl rád, ale bál se, jestli to myslím opravdu vážně, nechal si to ode mne opakovat, řekla jsem mu tvoje plné jméno, Ludvík Jahn, Ludvík Jahn, a řekla jsem nakonec výslovně, neboj se, na mou čest, nepoložím už ani stéblo do cesty našemu rozvodu, neboj se, nechci tě, ani kdybys ty mne chtěl. Řekl na to, že jistě zůstaneme dobrými přáteli, usmála jsem se a řekla jsem, že o tom nepochybuji.

---

(5)

Před mnoha léty, kdy jsem ještě hrával na klarinet v kapele, lámali jsme si hlavu, co vlastně Jízda králů znamená. Když prchal poražený uherský král Matyáš z Čech do Uher, musela ho prý jeho jízda zde, v moravské krajině, skrývat před českými pronásledovateli a živit jeho i sebe žebrotou. Říkalo se, že Jízda králů je památka na tuto historickou událost, ale stačilo jen trochu pátrat ve starých listinách, aby se zjistilo, že zvyk Jízdy králů je mnohem starší než vzpomínaný příběh. Odkud se tedy vzal a co znamená? Pochází snad až z pohanských dob a je památkou na obřady, při nichž byli chlapci přijímáni za muže? A proč jsou vůbec král a jeho pážata v ženských šatech? Je to obraz toho, jak kdysi nějaká vojenská družina (ať už Matyášova nebo mnohem starší) převáděla svého vůdce v převlečení krajinou nepřátel, anebo je to pozůstatek staré pohanské pověry, podle níž převlek ochraňuje před zlými duchy? A proč nesmí král po celou dobu promluvit jediné slovo? A proč se obřad jmenuje Jízda králů, když je v ní král jen jeden? Co to všechno znamená? Kdo ví. Je mnoho hypotéz a žádná není doložená. Jízda králů je tajemný obřad; nikdo neví, co vlastně znamená, co chce říci, ale tak jako egyptské hieroglyfy jsou krásnější pro ty, kteří je neumějí číst (a vnímají je pouze jako fantastické kresby), je i Jízda králů snad proto tak krásná, že obsah jejího sdělení je dávno ztracen a do popředí o to víc vystupují gesta, barvy, slova, upozorňující samy na sebe a na svou vlastní podobu a tvar.

A tak počáteční nedůvěra, s níž jsem pozoroval zmateně se rozjíždějící Jízdu králů, k mému údivu ze mne opadala a já jsem byl pojednou zcela zahleděn na barevný jízdni houf pomalu se šinoucí domek od domku; ostatně i amplióny, které ještě před chvílí pouštěly do okolí pronikavý zpěvaččin hlas, teď zmlkly a bylo slyšet (pominul-li jsem občasný rachot vozidel, který jsem si již dávno zvykl odčítat od svých sluchových dojmů) jen zvláštní hudbu vyvolávání.

Chtělo se mi zůstat stát, zavřít oči a jenom poslouchat: uvědomoval jsem si, že právě tady, uprostřed slovácké vesnice, slyším verše, verše v prapůvodním smyslu toho slova, jak je nikdy neuslyším z rádia, z televizoru ani z jeviště, verše jako slavnostní rytmické volání, jako útvar na pomezí řeči a zpěvu, verše sugestivně uchvacující patosem samého metra, jak patrně uchvacovaly, když se ozývaly z jeviště antických amfiteátrů. Byla to nádherná a mnohohlasá hudba: každý z vyvolávačů volal své verše monotónně na jednom tóně, ale každý na jiném, takže se hlasy spojovaly bezděčně v akord; přitom chlapci nevolali zároveň, každý z nich začal své vyvolávání jindy, každý u jiného domku, takže se hlasy ozývaly z různých stran a v nestejnou chvíli, připomínajíce tak několikahlasý kánon; jeden hlas nž končil, druhý byl uprostřed a do něho už na jiné tónové výšce zahájil své volání další hlas.

Jízda králů šla dlouho hlavní ulicí (ustavičně plašena automobilovou frekvencí) a pak se u jednoho nároží rozdělila: pravé křídlo postupovalo dál, levé zabočilo do uličky vpravo; tam byl hned na kraji malý žlutý domek s plůtkem a předzahrádkou hustě naplněnou barevnými květinami. Vyvolávač se pouštěl do rozmarných improvizací: volal, že u tohoto domku stojí pěkná pumpa a ta paní, co v tom domku bydlí, má syna lumpa; zeleně natřená pumpa stála opravdu před domem a tlustá čtyřicátnice, zřejmě potěšena titulem, který dostal její syn, se smála a podávala výběřčímu na koni, jenž volal: “Na krále, matičko, na krále !”, papírovou bankovku. Výběřčí si ji dal do košíku, který měl upevněný u sedla, ale hned tu byl druhý vyvolávač a volal na čtyřicátníci, že prý je pěkná mladice, ale ještě pěknější je její slivovice, a udělal z dlaně kornout a zakláníje hlavu přiložil si ho k ústům. Všichni dokola se smáli a čtyřicátnice v spokojených rozpacích odběhla do domku; slivovici tam měla zřejmě připravenou, protože se vrátila za malou chvíli s láhví a kalíškem, do něhož nalévala a podávala jezdcům.

Zatímco královo vojsko popíjelo a žertovalo, stál opodál král s dvěma pážaty nepohnutě a vážně, tak jako je snad skutečně údělem králů zahalit se do vážnosti a stát osamoceně a nezúčastněně uprostřed hlučících voj sk. Koně obou pážat stáli těsně po obou stranách koně králova, takže se holínky všech tří jezdců téměř dotýkaly (koně měli na hrudi veliká perníková srdce plná ozdob ze zrcátek a barevných polev, na čele měli papírové růže a žíně

jejich hřívy byly promíšeny pentlemi z barevného krepového papíru). Všichni tři mlčící jezdci byli v ženských šatech; měli široké sukně, nabírané škrobené rukávy a na hlavě bohatě zdobené čepce; jen král měl místo čepce zářivou stříbrnou čelenku a z té visely dolů tři dlouhé a široké stuhy, po stranách modré, uprostřed červené, které zcela zakrývaly jeho tvář a dodávaly mu tajemný a patetický vzhled.

Byl jsem u vytržení nad touto strnulou trojicí; seděl jsem sice před dvaceti léty na zdobeném koni právě tak jako oni, ale protože jsem tehdy viděl Jízdu králů zevnitř, neviděl jsem vlastně nic. Teprve teď ji skutečně vidím a nemohu odtrhnout oči: král sedí (pár metrů ode mne) vztyčen a podobá se střezené soše zahalené clo praporu; a možná, projelo mi najednou hlavou, možná že to vůbec není král, možná že to je královna; možná že to je královna Lucie, která se mi přišla zjevit ve své pravé podobě, protože její pravá podoba je právě zakrytá podoba.

A napadlo mne v té chvíli, že Kostka, spojující v sobě urputnou přemýšlivost s blouznivostí, je podivín, takže všechno, co vyprávěl, je sice možné, leč nejisté; znal ovšem Lucii a snad o ní mnoho věděl, ale to podstatné přece jen nevěděl: vojáka, který se o ni pokoušel ve vypůjčeném hornickém bytě, Lucie opravdu milovala; sotva jsem mohl brát vážně, že Lucie trhala květiny pro své vágní nábožné touhy, když pamatuji, že trhala pro mne; a jestli to Kostkovi zatajila a spolu s tím celý něžný půlrok naší lásky, pak si uchovala i vůči němu nedotknutelné tajemství, a ani on ji neznal; a pak je ovšem nejisté, zda se vůbec do tohoto města odstěhovala kvůli němu; možná se sem dostala náhodou, ale je též docela možné, že sem šla kvůli mně, vždyť věděla, že jsem tu míval domov! Cítil jsem, že zpráva o jejím prvotním znásilnění je pravdivá, ale o přesnosti jednotlivostí jsem teď už pochyboval: příběh byl chvílemi zřetelně zbarven zakrvaveným pohledem člověka, jehož vzrušil hřích, a jinde ho zase zbarvovala modrost tak modrá, jaké je s to jen člověk, pohlížející často k nebesům; bylo to jasné: v Kostkově vyprávění spájela se pravda s básní a byla to zas jen nová legenda (snad bližší pravdě, snad krásnější, snad hlubší), překrývající legendu někdejší.

Díval jsem se na zahaleného krále a viděl jsem Lucii, jak projíždí (nepoznaná a nepoznatelná) slavnostně (a výsměšně) mým životem. Pak (z

jakéhosi vnějšího donucení) sklouzl jsem pohledem kousek stranou a padl očima přímo do pohledu muže, který se na mne zřejmě již chvíli díval a usmíval. Řekl: “Bud’ zdrav,” a běda, přikročil ke mně. “Tě bůh,” řekl jsem. Nastavil mi ruku; stiskl jsem mu ji. Pak se otočil za sebe a zavolal na dívku, které jsem si všiml teprve nyní: “Co stojíš? Pojd’, představím tě.” Dívčina (vytáhlá, ale pěkná, s tmavými vlasy a tmavýma očima) přistoupila ke mně a řekla: “Brožová.” Podala mi ruku a já jsem řekl: „Jahn. Těší mne.” “Člověče, neviděl jsem tě už moře let,” řekl s přátelskou bodrostí; byl to Zemánek.

—
(6)

Únava, únava. Nemohl jsem se jí zbavit. Jízda odjela s králem na náves a já jsem se za ní jen pomalu loudal. Zhluboka jsem dýchal, abych únavu přemohl. Zastavoval jsem se se sousedy, kteří vylezli z domků a okouněli. Cítil jsem najednou, že i já jsem už usedlý strejcovský soused. Že už nepomyslím na žádné cesty, na žádná dobrodružství. Že jsem beznadějně přivázan k dvěma, třem ulicím, v nichž žiji.

Na náves jsem došel, až už se Jízda zvolna rozjížděla dlouhou hlavní ulicí. Chtěl jsem se šourat za ní, ale tu jsem uviděl Ludvíka. Stál sám na travnatém pásu u silnice a díval se zamyšleně na mládence na koních. Zatracený Ludvík! Ať jde k čertu! Ať jde na krkavčí zámek! Dosud se vyhýbal on mně, dnes se vyhnu já jemu. Obrátil jsem se zády a odešel jsem k lavičce stojící na návsi pod jabloňkou. Tady si sednu a budu jen poslouchat, jak se z dálky nese vyvolávání jezdců.

A tak jsem seděl, poslouchal a díval se. Jízda králů se zvolna vzdalovala. Tísnila se uboze k oběma stranám silnice, po které jezdily ustavičně auta a motocykly. Za ní šel hlouček lidí. Žalostně malý hlouček. Rok od roku je méně lidí na Jízdě králů. Zato je tu letos Ludvík. Co tu vlastně dělá? Aby tě čert vzal, Ludvíku. Teď už je pozdě. Teď už je na všechno pozdě. Přišel jsi

jenom jako špatné znamení. Černé předznamenání. Sedm křížků. A právě když je můj Vladimír králem.

Odvrátil jsem oči. Na návsi už postávalo jen pár lidí kolem stánků a kolem vchodu do hospody. Většinou byli opilí. Opilci jsou nejvěrnější stoupcí folkloristických podniků. Poslední stoupcí. Mají aspoň jednou za čas vznešený důvod se napít.

Pak si ke mně sedl na lavičku stařeček Pecháček. Prý už to není jako za starých časů. Přisvědčil jsem mu. Není. Jakpak musely tyhle Jízdy být krásné před mnoha desetiletími nebo staletími! Nebyly asi tak barevné jako dnes. Dnes je to trochu kýč a trochu pouťová maškaráda. Perníková srdce na hrudích koní! Tuny papírových pentlí nakoupených ve velkoobchodě! Dřív bývaly kroje také barevné, ale prostší. Koně byli zdobeni jen jediným rudým šátkem, který měli uvázan pod šíjí přes prsa. Ani král neměl škrabošku z barevných vzorovaných pentlí, nýbrž z pouhé roušky. Zato měl ještě růži v ústech. Aby nemohl promluvit. Nic nebylo na Jízdách králů cirkusového. Byly baladické.

Ano, stařečku, před staletími to bylo lepší. Nikdo nemusel shánět pracně mladíky, aby se laskavě uvolili zúčastnit se Jízdy. Nikdo nemusel předem proschůzovat mnoho dní a hádat se, kdo bude Jízdu organizovat a komu připadne její výtěžek. Jízda králů vytryskla zevnitř vesnického života jak pramen. A hnala se z vesnice po okolních dědinách vybírat na svého maskovaného krále. Někde v cizí vesnici se potkala s jinou Jízdu králů a vznikla bitka. Obě strany bránily zuřivě svého krále. Často blýskaly nože a šavle a tekla krev. Když Jízda zajala cizího krále, pila pak v hospodě do němoty na útraty jeho otce.

Ba ba, stařečku, máte pravdu. To bylo jinší, když se tehdá díval na Jízdu králů ten francouzský sochař. Rodin se jmenoval, jo. Ale co, i když já jsem jel jako král, za okupace, i tehdy to bylo jinačí než dnes. A ještě i po válce to pořád stálo za to. Mysleli jsme si, že vytvoříme úplně nový svět. A že lidé budou zase jako kdysi žít ve svých lidových tradicích. Že i Jízda králů bude zase tryskat z hloubi jejich života. Chtěli jsme tomu tryskání pomáhat. Organizovali jsme zuřivě lidové slavnosti. Ale pramen se nedá naorganizovat. Pramen buď tryská nebo není. Vidíte to, stařečku, jak to už

jenom ždímáme, ty naše písničky a Jízdy králů a to všechno. To už jsou jenom poslední kapky, poslední kapičky.

Ach jo. Jízdu králů už nebylo vidět. Zahnula asi do nějaké vedlejší uličky. Ale bylo slyšet její volání. To volání bylo nádherné. Zavřel jsem oči a představil jsem si na chvíli, že žiji jindy. V jiném století. Dávno. A pak jsem otevřel oči a řekl jsem si, že je to dobře, že Vladimír je králem. Je králem říše téměř mrtvé, ale nejnádhernější. Říše, které budu věrný až do jejího konce.

Vstal jsem z lavičky. Kdosi mne pozdravil. Byl to starý Koutecký. Dlouho jsem ho neviděl. Šel špatně a opíral se o hůl. Nikdy jsem ho neměl rád, ale přišlo mi najednou líto jeho stáří. “Kampak,” zeptal jsem se ho. Řekl, že prý si dělá každou neděli zdravotní vycházku. “Jak se vám líbila jízda?” zeptal jsem se. Mávl rukou: “Ani jsem se na ni nedíval.” “Proč?” zeptal jsem se .. Mávl znovu nazlobeně rukou a mně v té chvíli blesklo, proč se nedíval. Mezi diváky byl Ludvík. Koutecký se s ním nechtěl potkat stejně

jako já.

“Ani se vám nedivím,” řekl jsem. “Já mám v Jízdě králů syna a taky se mně nějak nechce se za ní trmácet.” “Vy tam máte syna? Vlád’u?” “Ano,” řekl jsem, “jede jako král.” Koutecký řekl: “To je zajímavé.” “Proč by to bylo zajímavé,” zeptal jsem se. “To je moc zajímavé,” řekl Koutecký a zasvítla mu očka. “Proč?” ptal jsem se znovu. “Vlád’a je přece s naším Milošem,” řekl Koutecký. Nevěděl jsem, s jakým Milošem. Vysvětlil mi, že je to jeho vnuk, syn jeho dcery. „Ale to není možné,” řekl jsem, “vždyť jsem ho viděl, ještě před chvílí jsem ho viděl, jak od nás vyjížděl na koni!” “Já jsem ho taky viděl. Miloš ho od vás odvážel na motocyklu,” řekl Koutecký. “To je nesmysl,” řekl jsem, ale přece jsem se hned ptal: “Kam jeli?” “Jo, když o tom nic nevíte, tak vám to nebudu říkat,” řekl Koutecký a rozloučil se se mnou.

Vůbec jsem nepočítal s tím, že se potkám se Zemánkem (Helena mi přece tvrdila, že pro ni přijede až odpoledne), a bylo mi ovšem krajně nepříjemné, že ho tu potkávám. Ale nedalo se nic dělat, stál tu teď přede mnou a byl si naprosto podobný: měl své žluté vlasy pořád stejně žluté, i když si je už nečesal dozadu v dlouhých kadeřích, nýbrž je měl krátce ostříhané a sčesané podle módy do čela, držel se pořád stejně vzpřímeně a šíji tlačil dozadu stále stejně křečovitě, maje na ní hlavu ustavičně mírně zakloněnu; byl stále stejně žoviální a spokojený, nezranitelný, obdařený přízní andělů i mladou dívkou, jejíž krása mi okamžitě navodila vzpomínku na trapnou nedokonalost těla, s nímž jsem trávil včerejší odpoledne.

Doufaje, že naše setkání bude co nejkratší, snažil jsem se odpovídat na běžné konverzační banality, kterými mne zahrnul, běžnými konverzačními banalitami: prohlásil znovu, že jsme se léta neviděli, a divil se, že se po tak dlouhé době potkáváme právě zde, “v téhle díře, kde čert dobrou noc dává”; řekl jsem mu, že jsem se tady narodil; řekl, abych mu prominul, že tu v tom případě určitě čert nikdy dobrou noc nedával; slečna Brožová se zasmála; já jsem na vtip nereagoval a řekl jsem, že se nedivím, potkávám-li ho tu, protože, pokud si pamatuji, byl přece vždycky milovníkem folklóru; slečna Brožová se znovu zasmála a řekla, že kvůli Jízdě králů sem nepřijeli; zeptal jsem se jí, jestli se jí Jízda králů nelíbí; řekla, že ji to nebaví; zeptal jsem se jí proč; pokrčila rameny a Zemánek řekl: “Milý Ludvíku, časy se změnilly.”

Jízda králů přešla mezitím zase o dům dále a dva jezdci zápasili s koňmi, kteří začali neklidně jankovat. Jeden jezdec pokřikoval na druhého, vinil ho ze špatného ovládání koně a zvolání “ty vole” a “blbče!” mísila se poněkud směšně do rituálu slavnosti. Slečna Brožová řekla: “To by bylo krásné, kdyby se to splášlo!” Zemánek se tomu vesele smál, ale jezdcům se za chvíli podařilo koně uklidnit a hýlom hýlom se ozývalo už zase klidně a vznešeně prostorou vsi.

Šli jsme zvolna za hlaholící jízdou postranní vesnickou ulicí lemovanou předzahrádkami plnými květin a já jsem marně shledával nějakou přirozenou a nenásilnou záminku pro to, abych se mohl se Zemánkem rozloučit; musel jsem pokorně jít po boku jeho pěkné slečny a pokračovat v pomalé výměně konverzačních vět: dověděl jsem se, že v Bratislavě, kde byli moji společníci ještě dnes časně ráno, je stejně hezké počasí jako zde;

dověděl jsem se, že sem přijeli Zemánkovým autem a hned za Bratislavou museli vyměňovat svíčky; pak jsem se také dověděl, že slečna Brožová je Zemánkovou posluchačkou. Věděl jsem od Heleny, že Zemánek přednáší na vysoké škole marx-leninismus, ale přesto jsem se ho teď zeptal, co vlastně vyučuje. Odpověděl mi, že filosofii (způsob, jak pojmenoval svůj obor, zdál se mi příznačný; ještě před několika léty by řekl, že přednáší marxismus, ale v posledních letech upadl tento předmět natolik v oblibě, zejména u mládeže, že Zemánek, pro něhož otázka oblíbenosti byla vždy hlavní otázkou, ukryl marxismus cudně do obecnějšího pojmu). Podivil jsem se a řekl jsem, že přece Zemánek, jak si dobře pamatuji, studoval biologii; i v této mé poznámce byla zlomyslnost narážející na častý diletantismus vysokoškolských učitelů marxismu, kteří se dostali ke svému oboru nikoli prostřednictvím vědeckého úsilí, nýbrž mnohdy jen jako propagandisté státního zřízení. V té chvíli se vložila do rozhovoru slečna Brožová a prohlásila, že učitelé marxismu mají v hlavě místo mozku politickou brožuru, ale že Pavel je úplně jiný. Zemánkovi přišla slečnina slova vhod; mírně protestoval, čímž dal najevo svou skromnost, a zároveň vyprovokoval slečnu k dalším chválám. A tak jsem se dovídal, že Zemánek patří k nejoblíbenějším kantorům na škole, že ho posluchači zbožňují právě pro to, pro co ho nemají rádi ve vedení školy: že říká vždycky to, co si myslí, že je odvážný a stojí při mládeži. Zemánek stále mírně protestoval, a tak jsem se dovídal od slečny další podrobnosti o různých konfliktech, které Zemánek v posledních letech měl: jak ho snad dokonce chtěli vyhodit z místa, protože se nedržel ve svém přednášení strnulých a zastaralých osnov a chtěl mládež seznámit se vším, co se děje v moderní filosofii (prý o něm za to prohlásili, že k nám chce pašovat “nepřátelskou ideologii”); jak zachránil posluchače, kterého chtěli vyloučit ze školy pro nějaký klukovský incident (hádky s policajtem), jež prý rektor školy (Zemánkův nepřítel) kvalifikoval jako studentovo politické provinění; jak potom posluchačky fakulty uspořádaly tajné hlasování o nejoblíbenějším pedagoga školy a zvítězil on. Zemánek proti té záplavě chvály už ani neprotestoval a já jsem řekl (s ironickým, žel sotva srozumitelným podtextem), že slečně Brožové rozumím, protože pokud si pamatuji, byl i za mých studentských dob Zemánek velmi oblíbený a populární. Slečna Brožová mi horlivě přitakala: prý se tomu nediví, protože Pavel umí báječně mluvit a dovede každého protivníka rozsekat v debatě. “Což o to,” zasmál se teď Zemánek, “jenomže

když já je rozsekám v debatě, oni mne zas mohou rozsekat jinak a mnohem účinnějšími prostředky, než je debata.”

V jisté samolibosti poslední věty jsem poznával Zemánka takového, jakého jsem ho znal; ale obsahu těch slov jsem se zděsil: Zemánek zřejmě opustil radikálně své někdejší názory a postoje, a kdybych dnes žil v jeho blízkosti, stál bych v konfliktech, které prožíval, chtě nechtě na jeho straně. A právě to bylo hrozné, právě na to jsem vůbec nebyl připraven a nepočítal s tím, i když taková změna postoje nebyla ovšem ničím zázračným, naopak, byla běžná, prodělali si ji mnozí a mnozí, a pomalu si ji jistě prodělává celá společnost. Jenomže právě u Zemánka jsem s touto změnou nepočítal; zkameněl mi v paměti v té podobě, v jaké jsem ho naposledy viděl, a já jsem mu teď zuřivě upíral právo být jiný, než jakého jsem ho znal.

Někteří lidé prohlašují, že milují lidstvo, a druzí jim právem namítají, že milovat lze jen v singuláru, tedy jen jednotlivé lidi; souhlasím s tím a dodávám, že co platí o lásce, platí i o nenávisti. Člověk, ta bytost prahoucí po rovnováze, vyrovnává tíhu zla, která mu byla hozena na hřbet, tíhou své nenávisti. Ale zkuste namířit nenávist na pouhé abstraktno principů, na nespravedlivost, fanatismus, krutost, anebo došli-li jste k tomu, že nenáviděníhodný je sám lidský princip, zkuste nenávidět lidstvo! Takové nenávisti jsou příliš nadlidské a tak člověk, aby ulehčil svému hněvu (vědom si jeho omezených sil), soustředí ho nakonec vždycky jen na jednotlivce.

A proto jsem se zděsil. Najednou mne napadlo, že se teď Zemánek může každou příští chvíli dovolat své proměny (kterou mi ostatně až podezřele rychle demonstroval) a požádat mne v jejím jménu o odpuštění. To se mi zdálo hrozné. Co mu řeknu? Co mu odpovím? Jak mu vysvětlím, že se s ním nemohu smířit? Jak mu vysvětlím, že bych tím rázem ztratil vnitřní rovnováhu? Jak mu vysvětlím, že by se tím jedno rameno mých vnitřních vah rázem vymrštilo vzhůru? Jak mu vysvětlím, že nenávistí k němu vyrovnávám tíhu zla, jež dopadla na mé mládí, na můj život? Jak mu vysvětlím, že právě v něm vidím vtěleno všechno své životní zlo? Jak mu vysvětlím, že ho potřebuju nenávidět?

(8)

Těla koní zaplňovala úzkou ulici. Viděl jsem krále z dálky několika metrů. Seděl na svém koni opodál ostatních. Po jeho bocích dva jiní koně s dvěma jinými chlapci, jeho pážaty. Byl jsem zmaten. Měl mírně ohnutá záda, jako je mívá Vladimír. Seděl klidně, jakoby bez zájmu. Je to on? Snad. Ale stejně dobře to může být i někdo jiný.

Prodral jsem se blíž. Musím ho přece poznat. Vždyť mám do paměti vepsáno jeho držení těla, každé jeho gesto! Vždyť ho mám rád, a láska má přece svůj instinkt!

Stál jsem teď těsně u něho. Mohl bych ho oslovit. Bylo by to tak jednoduché. Ale bylo by to zbytečné. Král nesmí promluvit.

Pak se Jízda hnula zase o dům dál. Teď ho poznám! Krok koně ho musí přimět k pohybu, jímž se mi prozradí. Král se při nakročení koně opravdu poněkud napřímil, ale nijak mi to neprozradilo toho, kdo je pod rouškou. Křiklavé stuhly na jeho tváři byly zoufale neprůhledné.

__(9)

Jízda králů popojela už zase o několik domů dál, my s hloučkem jiných zvědavců popošli jsme s ní a naše konverzace přeskočila na další témata: slečna Brožová přešla od Zemánka k sobě a rozvykládala se o tom, jak ráda jezdí autostopem. Mluvila o tom s takovým důrazem (poněkud afektovaným), že mi bylo ihned jasné, že provádí svou generační manifestaci; každá generace má totiž soubor svých vášní, lásek a zájmů, jež vyznává s jistou urputností, aby se tak odlišila od starších a utvrdila v generační svébytnosti. Podrobení takové generační mentalitě (té pýše stáda) mi bylo vždycky protivné. Když slečna Brožová rozvíjela provokativní úvahu (slyšel jsem ji od jejích vrstevníků už asi popadesáté), že se lidstvo dělí na ty, kteří zastavují stopařům (lidé svobodomyšlní, dobrodružní,

lidští), a na ty, kteří jim nezastaví (pad'ouři, socialističtí měšťáci, lidé nelidští), nazval jsem ji žertem "dogmatikem autostopu". Odpověděla mi prudce, že není dogmatikem, ani revizionistou, ani sektářem, ani úchylkářem, že není uvědomělá ani neuvědomělá, že to všechno jsou slova, která jsme vymyslili my, která náležejí nám a jim jsou cizí.

„Ano,“ řekl Zemánek, „jsou jiní. Naštěstí jsou jiní. I jejich slovník je naštěstí jiný. Nezajímají je naše úspěchy ani naše viny. Nevěřil bys, ale u přijímacích zkoušek na vysokou školu ti mladí už ani nevědí, co to byly procesy, Stalin je pro ně jen jméno, a Bucharin, Kameněv, Rajk už pro ně nejsou ani jména. Představ si, že většina z nich nevěděla ani, kdo byl Clementis.“

“Jenomže právě to se mi zdá hrozné,“ řekl jsem.

“Nesvědčí to o jejich vzdělanosti. Ale je v tom pro ně vysvobození. Nepustili do svého vědomí náš svět. Odmítli ho se vším všudy.”

“Slepota vystřídala slepotu.”

“Neřekl bych to tak. Imponují mi totiž. Mám je rád právě proto, že jsou docela jiní. Milují svá těla. My jsme je zanedbávali. Rádi cestují. My jsme trčeli na jednom místě. Milují dobrodružství. My jsme proseděli život na schůzích. Mají rádi džez. My jsme nepodařeně imitovali folklór. Věnují se sobecky sobě samým. My jsme chtěli spasit svět. Ve skutečnosti jsme svým mesiášstvím svět málem zničili. Oni ho snad svým sobectvím zachrání.”

---

(10)

Jak je to možné? Král! Vztyčená postava na koni zahalená do pestrých barev! Kolikrát jsem ho viděl a kolikrát jsem si ho představoval! Nejdůvěrnější představa! A teď se změnila ve skutečnost a veškerá

důvěrnost je pryč. Je to najednou jen barevná larva a já nevím, co je v ní. Ale co je tedy důvěrného na tomto skutečném světě, když ne můj král?

Můj syn. Nejbližší člověk. Stojím před ním a nevím, je-li to on či ne. Co tedy vím, nevím-li ani toto? Jaké mám jistoty na tomto světě, není-li ani toto moje jistota?

---

(11)

Zatímco se Zemánek oddával chvalozpěvu na mladou generaci, díval jsem se na slečnu Brožovou a smutně jsem zjišťoval, že je to dívka pěkná a sympatická, a cítil jsem závistivou lítost, že mi nepatří. Šla vedle Zemánka, byla hovorná, chytala se ho každou chvíli za ruku, důvěrně se na něho obracela a já jsem si uvědomoval (jako si to uvědomuju rok od roku častěji), že jsem od dob Lucie neměl dívku, kterou bych měl rád a které bych si vážil. Život se mi vysmíval, když mi poslal připomínku mého životního nezdaru právě v podobě milenky tohoto muže, kterého jsem den předtím klamně porážel v groteskní sexuální bitvě.

Čím víc se mi slečna Brožová líbila, tím víc jsem si uvědomoval, jak zcela náleží smýšlení svých vrstevníků, pro něž já a moji vrstevníci splýváme v jedinou nerozlišenou masu a jsme pro ně všichni deformováni stejně nesrozumitelnou hantýrkou, stejně přepolitizovaným myšlením, stejnými úzkostmi (jevícími se jako zbabělost či strach), stejně podivnými zážitky z jakési černé a jim už vzdálené doby. Už jim ani nestojí za to rozlišovat, kdo z nás té době přidával na tíži a kdo z nás se snažil tu tíži vlastními rameny odvalovat. Není to pro ně zajímavé, protože dnes už ji dějiny odvalují samy a bez nás (ano, zajisté, to je jen klamně zdání, že bez nás, ale co na tom, zda s námi či bez nás, když ji odvalují určitě ne pro nás, ale právě pro ně).

V té chvíli jsem náhle chápal, že podobnost mezi mnou a Zemánkem nespočívá jen v tom, že se Zemánek proměnil ve svých názorech a přiblížil se tak ke mně, nýbrž že ta podobnost je hlubší a zasahuje celé naše osudy:

pohled slečny Brožové a jejích vrstevníků činí nás podobnými i tam, kde jsme stáli zuřivě proti sobě. Cítil jsem najednou, že kdybych byl donucen (bránil bych se tomu!) vyprávět před slečnou Brožovou příběh svého vyloučení ze strany, zdál by se jí vzdálený a příliš literární (ach ano, téma tolikrát popsané v tolika špatných románech!), a byli bychom jí v tom příběhu stejně protivní já i Zemánek, moje i jeho myšlení, jeho i můj postoj (oba stejně patetické, oba stejně zrůdné). Viděl jsem, jak se nad naším sporem, který jsem cítil jako stále současný a živý, zavírají smířující vody času, který, jak známo, umí smazávat rozdíly mezi celými epochami, natož mezi dvěma ubohými jedinci. Ale já jsem se zuby nehty bránil, abych přijal návrh na smíření, který nabízí sám čas; nežiji přece ve věčnosti, jsem zakotven do pouhých sedmatřiceti let svého života a nechci se od nich odpoutávat (tak jak se od nich odpoutal Zemánek, když se tak rychle podrobil mentalitě těch mladších), ne, nechci se vyzout ze svého osudu, nechci se odpoutat od svých sedmatřiceti let, i když představují úsek času tak zcela nepatrný a prchavý, už teď zapomínaný, už teď zapomenutý.

A jestli se ke mně Zemánek důvěrně nakloní a začne mluvit o tom, co bylo, a dožadovat se smíru, já odmítnu ten smír; ano, já odmítnu ten smír, i když se za něj bude přimlouvat slečna Brožová i všichni její vrstevníci i sám čas.

—

(12)

Únava. Najednou se mi zachtělo nade vším mávnout rukou. Odejít a přestat se o všechno starat. Nechci být už v tomhle světě hmotných věcí, kterým nerozumím a které mne klamou. Existuje ještě jiný svět. Svět, kde jsem doma a kde se vyznám. Je tam cesta, šípkový keř, dezertér, potulný muzikant a maminka.

Pak jsem se přece jenom přemohl. Musím. Musím dovést do konce svou při se světem hmotných věcí. Musím nahlédnout až na dno všech omylii a klamů.

Mám se někoho ptát? Jezdců v Jízdě? Mám se nechat všemi vysmát? Vybavovalo se mi dnešní ráno. Oblékání krále. A najednou jsem věděl, kam mám jít.

---

(13)

Máme krále poctivého, ale velmi chudobného, volali jezdci už zase o pár domků dál, a my jsme šli za nimi. Bohatě opentlené zadky koní, zadky modré, růžové, zelené a fialové poskakovaly před námi a Zemánek pojednou ukázal jejich směrem a řekl mi: “Tam je Helena.” Podíval jsem se tím směrem, ale viděl jsem stále jenom barevná koňská těla. Zemánek ukázal znovu: “Tam.” Uviděl jsem ji zpola zacloněnou jedním koněm a tu jsem ucítil, jak rudnu: způsob, jak mi ji Zemánek ukázal (neřekl „má žena”, nýbrž “Helena”), svědčil o tom, že ví, že ji znám.

Helena stála na kraji chodníku a držela v natažené ruce mikrofon; od mikrofonu vedla šňůra do magnetofonu, který visel přes rameno mladému chlapci v koženém saku a texaskách a se sluchátky na uších. Zůstali jsme stát nedaleko nich. Zemánek řekl (zničehonic a jakoby nic), že Helena je výborná ženská, že nejenom pořád báječně vypadá, ale že je i ohromně schopná a že se mi vůbec nediví, že si s ní rozumím.

Cítil jsem horkost svých tváří: Zemánek neřekl svou poznámku útočně, řekl ji naopak velice přívětivým tónem, a o podstatě situace mne nenechával na pochybách ani pohled slečny Brožové, která se na mne dívala významně a usmívavě, jako by mi urputně chtěla vyjádřit svou informovanost i své sympatie, ne-li přímo své spojenectví.

Zemánek zatím pokračoval v ležérních poznámkách o své manželce a snažil se mi dát najevo (oklikou i náznakem), že všechno ví, ale že neshledává nic v nepořádku, protože je vůči Heleninu soukromí zcela liberální; aby dodal svým slovům bezstarostnou lehkost, ukázal na mladíčka, který nesl magnetofon, a řekl, že ten chlapec (co prý vypadá s těmi sluchátky na uších

jako velký brouk) je do Heleny už dva roky nebezpečně zamilován a že si mám dát na něho pozor. Slečna Brožová se zasmála a zeptala se, kolik mu před dvěma léty bylo. Zemánek řekl, že sedmnáct a že je to pro zamilovanost dostatečný věk. Pak prohlásil žertovně, že Helena ovšem na zajíčky není a že je vůbec ctnostná paní, ale že takový kluk, čím je neúspěšnější, tím je zuřivější a určitě by nebyl od rány. Slečna Brožová (v duchu bezvýznamného žertování) podotkla, že bych snad na chlapce stačil.

“Nevím, nevím,” řekl Zemánek usmívaje se.

“Nesmíš zapomínat, že jsem pracoval v dolech. Mám od té doby svaly,” chtěl jsem také jen něco bezvýznamného prohodit a neuvědomil jsem si, že tou připomínkou žertovnost konverzace překračuju.

“Vy jste pracoval v dolech?” ptala se slečna Brožová.

“Tihle dvacetiletí kluci,” držel se Zemánek zarputile svého tématu, „když jsou v partě, jsou opravdu nebezpeční a dovedou pěkně spořádat člověka, který se jim nelíbí.”

„A jak dlouho?” ptala se slečna Brožová.

“Pět let,” řekl jsem.

“A kdy?”

“Ještě před devíti léty.”

“Tak to už je dávno, to vám ty svaly zase splaskly,” řekla, protože chtěla k přátelskému žertování přihodit rychle vlastní žertíček. Jenomže já jsem v té chvíli skutečně pomyslel na své svaly a na to, že mi vůbec nesplaskly, že jsem naopak stále ve výborné kondici a že bych blondýna, s nímž si tu vyprávím, dovedl zbít všemi existujícími způsoby - a co je nejdůležitější i nejsmutnější: že nemám než ty svaly, chci-li mu vrátit starý dluh.

Znovu jsem si představil, že se na mne Zemánek obrátí žoviálně a s úsměvem a požádá mne, abychom zapomněli na všechno, co mezi námi bylo, a cítil jsem se zaskočen: Zemánkovu žádost o odpuštění podporuje

totiž nejen jeho názorová proměna, nejen čas a jeho ptačí perspektiva, nejen slečna Brožová a její vrstevníci, ale i Helena (ano, všichni teď stojí při něm a proti mně!), protože odpouští-li mi Zemánek mé cizoložství, upláčí si mne tím, abych i já jemu odpustil.

Když jsem (ve své představě) viděl tu jeho vyděračskou tvář, jistou si svými velkými spojenci, zachvátila mne taková touha ho udeřit, že jsem se opravdu viděl, jak ho biji. Kolem dokola se motali křičící jezdci, slunce bylo nádherně zlaté, slečna Brožová cosi povídala a já jsem měl před zuřivýma očima krev stékající po jeho tváři.

Ano, to bylo v představě; ale co udělám ve skutečnosti, až mne požádá, abych mu odpustil?

S hrůzou jsem si uvědomoval, že neudělám nic.

Došli jsme zatím k Heleně a jejímu technikovi, který si právě snímal s uší sluchátka. “Vy už jste se seznámili?” zatvářila se Helena udiveně, když mne uviděla se Zemánkem.

“My už se známe velmi dávno,” řekl Zemánek.

“Jak to?” divila se.

“Známe se ze studentských dob, studovali jsme na stejné fakultě,” řekl Zemánek a mně se zdálo, že je to už jeden z posledních můstků, po němž mne vede na to potupné místo (podobné popravišti), kde mne požádá o odpuštění.

“Bože, to jsou náhody,” řekla Helena.

“Tak to na světě chodí,” řekl technik, aby dal najevo, že je také na světě.

“Vás dva jsem nepředstavila,” uvědomila si Helena a řekla mi: “To je Jindra. Jindra Kadlečka.”

Podal jsem si s Jindrou (nevzhledným pihovatým chlapcem) ruce a Zemánek řekl Heleně: “Tak jsme si se slečnou Brožovou mysleli, že tě

vezmeme s sebou, ale já už dobře chápu, že by se ti to nehodilo, že chceš jet zpátky s Ludvíkem ... “

” Vy pojedete s námi?“ zeptal se mne teď chlapec v texaskách a opravdu se mi zdálo, že se mne neptá příliš přátelsky.

“Máš tady auto?“ zeptal se mne Zemánek. “Nemám auto,” odpověděl jsem.

“Tak se svezeš s nimi a máš to v pohodlí a v nejlepší společnosti,” řekl.

„Ale já jedu stotřicítkou! Abyste se nebál!“ řekl chlapec v texaskách.

“Jindro!” okřikla ho Helena.

“Mohl bys jet s námi,” řekl Zemánek, “ale já myslím, že dáš nové přítelkyni přednost před starým přítelem.” Nazval mne žoviálně a jakoby mimochodem přítelem a já jsem si byl jist, že potupné smíření je již kousek od nás; ostatně Zemánek se teď na chvíli odmlčel, jako by zaváhal, a zdálo se mi, že mne v příští chvíli odvolá stranou, abychom spolu mluvili mezi čtyřma očima (sklopil jsem hlavu, jako bych ji kladl pod sekeru), ale mýlil jsem se: Zemánek se podíval na hodinky a řekl: “Vlastně už nemáme moc času, protože chceme být před pátou v Praze. No nic, musíme se loučit. Ahoj, Heleno,” podal ruku Heleně, pak řekl ještě ahoj mně a technikovi a všem nám podal ruce. Také slečna Brožová nám podala všem ruce, vzala Zemánka pod paží a odcházeli.

Odcházeli. Nemohl jsem od nich odtrhnout oči: Zemánek šel vzpřímeně, s hrdě (vítězně) vztyčenou blond hlavou a tmavovláská se vznášela vedle něho; byla i zezadu krásná, měla lehkou chůzi, líbila se mi; líbila se mi téměř bolestně, protože její odcházející krása byla ke mně ledově lhostejná, stejně jako byl vůči mně lhostejný Zemánek (jeho srdečnost, výmluvnost, jeho paměť i jeho svědomí), stejně jako byla vůči mně lhostejná celá má mi-nulost, se kterou jsem si tu dal v rodném městě schůzku, abych se jí pomstil, ale která tu prošla kolem mne nevšímavě, jako by mne neznala.

Dusil jsem se ponížením a hanbou. Netoužil jsem po ničem jiném než zmizet, osamět a smazat celý tenhle špinavý a bludný příběh, tento hloupý žert, smazat Helenu i Zemánka, smazat před včerejšek, včerejšek i dnešek,

smazat to, smazat, aby po tom všem nezůstala ani stopa. „Nebudete se zlobit, když řeknu soudružce redaktorce pár slov mezi čtyřma očima?“ zeptal jsem se technika.

Vzal jsem pak Helenu stranou; chtěla mi něco vysvětlovat, říkala cosi o Zemánkovi a jeho slečně, omlouvala se mi zmateně, že prý mu musila všechno říct; ale v té chvíli mne již nic nezajímalo; byl jsem naplněn jedinou touhou: být odtud pryč, pryč odtud a z celé té historie; udělat za vším tečku. Věděl jsem, že nesmím Helenu dále klamat; byla vůči mně nevinná a já jsem jednal nízce, protože jsem si ji proměnil v pouhou věc, v kámen, který jsem chtěl (a neuměl) vrhnout po někom jiném. Dusil jsem se výsměšným nezdarem své msty i nízkostí vlastního jednání a byl jsem rozhodnut udělat všemu konec alespoň nyní, sice pozdě, ale přece dříve, než bude víc než pozdě. Nemohl jsem jí však nic vysvětlovat; nejenom proto, že bych ji pravdou ranil, ale i proto, že by ji sotva pochopila. Uchýlil jsem se tedy k pouhé rezolutnosti konstatování: několikrát jsem jí opakoval, že jsme spolu byli naposledy, že se s ní již nesejdu, že ji nemiluji a že to musí pochopit.

Ale bylo to mnohem horší, než jsem tušil: Helena zbledla, roztrásla se, nechtěla mi věřit, nechtěla mne pustit; zažil jsem malé martyrium, než jsem se jí konečně mohl vyprostit a odejít.

—

(14)

Kolem dokola byli koně a fábory a já jsem tam zůstala stát a dlouho jsem tam stála, a potom ke mně přišel Jindra, chytil mne za ruku, stiskl mi ji a ptal se, co je vám, co je vám, a já jsem mu tu ruku nechala v jeho a říkala jsem, nic, Jindro, nic mi není, co by mi bylo, a měla jsem jakýsi cizí, vysoký hlas, a pokračovala jsem v divné překotnosti, co ještě máme natáčet, to vyvolávání máme, máme dva rozhovory, teď musím namluvit ještě komentář, takhle jsem mluvila o věcech, na které jsem přitom vůbec nemohla myslit, a on mlčky stál vedle mne a drtil mi ruku.

Ještě nikdy se mne vlastně nedotkl, byl vždycky nesmělý, ale všichni věděli, že je do mne zamilovaný, a teď tedy stál vedle mne a drtil mi ruku, a já jsem blábolila o našem připravovaném pořadu a nemyslela jsem na to, myslila jsem na Ludvíka a taky, to je legrační, blesklo mi hlavou, jak tu teď vypadám před Jindrou, jestli nejsem tím rozrušením ohavná, ale snad ne, nebrečela jsem přece, jsem jenom rozrušená, nic víc ...

Víš co, Jindro, nech mne teď chvíli, já si půjdu napsat ten komentář a hned ho namluvíme, ještě mne chvíli držel a ptal se něžně, co je vám, Heleno, co je vám, ale já jsem se mu vyvinula a šla jsem na národní výbor, kde jsme měli půjčenou místnost, přišla jsem tam, konečně jsem byla sama, prázdná místnost, dopadla jsem na židli a hlavu jsem položila na stůl a chvíli jsem tak zůstala. Příšerně mne bolela hlava. Otevřela jsem kabelku, jestli tam nemám prášky, ale nevím, proč jsem ji otvírala, věděla jsem, že žádné prášky s sebou nemám, ale pak jsem si vzpomněla, že Jindra mívá u sebe všelijaké léky, na věšáku visel jeho pracovní plášť, strčila jsem ruku do jeho kapes a opravdu, měl tam jakousi tubu, ano, to je proti bolestem hlavy, zubů, proti ischiasu a zánětu trojklaného nervu, proti bolestem duše to není, ale aspoň mé hlavě to pomůže.

Šla jsem k vodovodu, který byl v koutě sousední místnosti, nalila jsem vodu do sklenky od hořčice a zapila dvě tablety. Dvě, to je dost, to mi snad pomůže, ovšem od bolesti duše mi algena nepomůže, leda že bych snědla celou tubu, protože algena ve velkém množství je jed a Jindrova tuba je skoro plná, to by možná stačilo.

Ale to byl jen nápad, pouhá představa, jenomže ta představa se mi teď pořád vracela, musila jsem myslet na to, proč vůbec žiji, jaký to má smysl, abych ještě dál žila, ale to vlastně není pravda, na nic takového jsem nemyslela, vůbec jsem v té chvíli mnoho nemyslela, jen jsem si představila, že bych nežila, a bylo mi z toho náhle sladce, tak divně sladce, že se mi najednou chtělo smát a asi jsem se opravdu začala smát.

Položila jsem si na jazyk ještě jednu tabletku, vůbec jsem nebyla rozhodnuta, že se otrávím, jenom jsem tiskla tu tubu v ruce a říkala jsem si "držím v ruce svoji smrt" a byla jsem okouzlena tou jednoduchostí, bylo mi, jako bych se krůček po krůčku přibližovala k hluboké propasti, ne snad abych do ní skočila, nýbrž jen abych se do ní podívala. Nalila jsem si vodu

do sklenky, zapila tabletu a šla zase zpátky do naší místnosti, bylo tam otevřené okno a bylo pořád zdaleka slyšet hýlom hýlom, domácí i přespolní, ale do toho rámusila auta, surová nákladní auta, surové motocykly, motocykly přehlušující všechno, co je na světě krásné, všechno, čemu jsem věřila a proč jsem žila, ten rachot byl nesnesitelný a nesnesitelná byla i ta bezmocná slabost vyvolávajících hlásků, a tak jsem zavřela okno a znovu jsem pocítila tu dlouhou vytrvalou bolest v duši.

Za celý život mi Pavel tak neublížil jako ty, Ludvíku, jako ty v jedné jediné minutě, Pavlovi odpouštím, rozumím mu, jeho plamen rychle shoří, musí si hledat novou potravu a nové diváky a nové publikum, ubližoval mi, ale teď přes tu svou čerstvou bolest ho vidím beze zloby a docela mateřsky, fanfarón, komediant, usmívám se nad jeho mnohaletou snahou vykrotit se z mé náruče, ach jdi si, Pavle, jdi si, rozumím ti, ale tobě, Ludvíku, nerozumím, ty jsi za mnou přišel v masce, přišel jsi mne vzkřísit a vzkříšenou zničit, tebe, jen tebe proklínám, proklínám a zároveň prosím, abys přišel, abys přišel a smiloval se.

Můj bože, třeba je to jenom nějaké strašné nedorozumění, možná že ti Pavel něco řekl, když jste spolu byli sami, co já vím, ptala jsem se tě na to, zapřísahala jsem tě, abys mi vysvětlil, proč mne už nemiluješ, nechtěla jsem tě pustit, čtyřikrát jsem tě zadržela, ale tys nechtěl nic slyšet, jenom jsi říkal, že je konec, konec, definitivně konec, neodvolatelně konec, tak dobře, konec, přisvědčila jsem ti nakonec a měla jsem vysoký sopránový hlas, jako by mluvil někdo jiný, nějaká holčička před pubertou, řekla jsem tím vysokým hlasem, přeju ti tedy hezkou cestu, to je legrační, vůbec nevím, proč jsem ti přála hezkou cestu, ale pořád se mi to dralo na jazyk, přeju ti hezkou cestu, přeju ti tedy hezkou cestu ...

Možná že nevíš, jak tě miluji, určitě nevíš, jak tě miluji, možná si myslíš, že jsem jen panička, která hledala dobrodružství, a netušíš, že jsi mi osudem, životem, vším ... Možná že mne tu najdeš, jak ležím přikryta bílou plachtou, a pak pochopíš, že jsi zabil to nejcennější, co jsi měl v životě ... anebo přijdeš, můj bože, a já ještě budu živa a ještě mne budeš moci zachránit a budeš klečet u mne na kolenou a plakat a já tě budu hladit po rukou, po vlasech a odpustím ti, všechno ti odpustím ...

---

(15)

Nedalo se opravdu nic jiného dělat, musel jsem zakřiknout ten špatný příběh, ten špatný žert, který se nespokojoval sám sebou, ale obludně se množil v další a další hloupé žerty, chtěl jsem vymazat celý tento den, jenž povstal nedopatřením, jen proto, že jsem se ráno pozdě probudil a nemohl už odjet, ale chtěl jsem vymazat i všechno, co k tomuto dni směřovalo, všechno to hloupé snažení o Helenu, jež spočívalo rovněž jen na omylu.

Spěchal jsem, jako kdybych za sebou cítil Heleniny pronásledující kroky, a napadlo mne: i kdyby to bylo možné a já opravdu vymazal těch několik zbytečných dnů ze svého života, co to pomůže, když celý můj životní příběh byl počat v omylu, špatným žertem pohlednice, tou náhodou, tím nesmyslem? A pocítil jsem děs, že věci vzniklé omylem jsou stejně skutečné jako věci vzniklé právem a nutně.

Jak rád bych odvolal svůj životní příběh! Jenomže jakou mocí bych ho mohl odvolat, když omyly, z nichž povstal, nebyly jen mými omyly? Vždyť kdo se to tehdy mýlil, když hloupý žert mé pohlednice byl vzat vážně? Kdo se to mýlil, když Alexejův otec (dnes ostatně už dávno rehabilitovaný, avšak o nic méně mrtvý) byl zatčen a vězněn? Ty omyly byly tak běžné a tak všeobecné, že naprosto nebyly výjimkou nebo “chybou” v řádu věcí, nýbrž naopak právě ony tvořily řád věcí. Kdo se to tedy mýlil? Sama historie? Ta božská, ta rozumná? Ale proč by to vlastně měly být její omyly? Tak se to jeví jen mému lidskému rozumu, ale má-li historie vskutku nějaký vlastní rozum, proč by to musel být rozum bažící po spravedlnosti, rozum domáhající se lidského pochopení, rozum učitelsky vážný? Co když historie žertuje? A tu jsem si uvědomil, jak bezmocné je chtít odvolat svůj vlastní žert, když já sám s celým svým životem jsem zahrnut do žertu mnohem všeobsáhlejšího (pro mne nedohledného) a naprosto neodvolatelného.

Uviděl jsem na návsi (už ztichlé, protože Jízda králů objížděla druhý konec vsi) o zeď opřenou velikou tabuli oznamující červenými písmeny, že dnes ve čtyři odpoledne bude v zahradní restauraci koncertovat cimbálová kapela. Vedle té tabule byly dveře do hospody, a protože mi zbývaly do odjezdu autobusu skoro dvě hodiny a byl čas oběda, vešel jsem dovnitř.

---

(16)

Tak strašně se mi chtělo jít ještě o kousíček blíž k té propasti, chtěla jsem se nahnout nad zábradlí a dívat se do ní, jako by mi měl ten pohled přinést útěchu a smíření, jako bychom tam dole, aspoň tam dole, když ne jinde, jako bychom tam dole na dně propasti se mohli spolu najít a být spolu, bez nedorozumění, bez zlých lidí, bez stárnutí, beze smutku a navždy ... Přešla jsem znovu do druhého pokoje, měla jsem v sobě zatím čtyři tablety, to nic není, to jsem ještě od té propasti moc daleko, to se ještě nedotýkám ani zábradlí. Vysypala jsem si na dlaň zbylé prášky. Pak bylo slyšet z chodby, že někdo otvírá dveře, lekla jsem se a hodila jsem si prášky do úst a zbrkle je polykala, bylo to příliš velké sousto, cítila jsem, jak mne tlačí bolestně v jícnu, i když jsem zapíjela, jak jsem mohla.

Byl to Jindra, ptal se, jak se mi daří práce, a já jsem najednou byla docela jiná, spadla ze mne zmatenost, už jsem neměla ten vysoký cizí hlas a byla jsem cílevědomá a rozhodná. Prosím tě, Jindro, to je dobře, žes přišel, něco bych od tebe potřebovala. Začervenal se, řekl, že pro mne vždycky všechno udělá a že je rád, že je mi už dobře. Ano, už je mně dobře, jenom chvílku počkej, chci něco napsat, a sedla jsem si a vzala papír a psala. Ludvíku, můj nejdražší, milovala jsem tě celou duší i tělem a moje tělo i moje duše nevědí teď, proč by žily. Loučím se s tebou, miluju tě, sbohem, Helena. Ani jsem po sobě nečetla, co jsem napsala, Jindra seděl naproti mně, díval se na mne a nevěděl, co píšu, složila jsem rychle papír a chtěla jsem ho dát do obálky, obálka ale nikde nebyla, prosím tě, Jindro, nemáš obálku?

Jindra šel klidně ke skříni u stolu, otevřel ji a začal se v ní hrabat, jindy bych ho napomenula, aby se nehrabal v cizích věcech, ale tentokrát jsem chtěla jen rychle, rychle obálku, podal mi ji, byla na ní hlavička místního národního výboru, dala jsem do ní dopis, zalepila a na obálku napsala Ludvík Jahn, prosím tě, Jindro, pamatuješ si toho člověka, jak s námi stál, když tam byl taky můj muž a ta slečna, ano, ten černovlasý, já teď odtud nemohu a potřebovala bych, abys ho někde našel a dal mu to.

Zase mne chytil za ruku, chudáček, co si asi myslil, jak si asi vysvětloval moje rozčilení, ve snu ho nemohlo napadnout, oč jde, jenom cítil, že se něco zlého se mnou děje, zase mi držel ruku a přišlo mi to najednou strašlivě žalostné a on se ke mně sklonil a ohjal mne a přitiskl mi ústa na ústa, chtěla jsem se bránit, ale on mne držel silně a mně projelo hlavou, že je to poslední muž v životě, kterého líbám, že je to můj poslední polibek, a bylo mi najednou úplně bláznivě a objala jsem ho také a stiskla ho a pootevřela ústa a cítila jeho jazyk na svém jazyku a jeho ruce na svém těle a cítila jsem v té chvíli závatný pocit, že teď jsem vlastně docela svobodná a že na ničem nezáleží, protože jsem všemi opuštěná a můj svět se zřítíl a já jsem proto docela volná a můžu dělat, co se mi zachce, jsem volná jak ta holka, co jsme ji vyhodili z podniku, nic mne od ní nedělí, můj svět je rozbitý a už ho nikdy neslepím, už nemám, proč bych byla věrná a komu bych byla věrná, jsem najednou docela svobodná jako ta technička, ta kurvička, co byla každý večer v jiné posteli, kdybych žila dál, byla bych taky každý večer v jiné posteli, cítila jsem Jindrův jazyk v ústech, jsem svobodná, věděla jsem, že ho mohu pomilovat, chtěla jsem ho pomilovat, kdekoli pomilovat, třeba tady na stole nebo na prkenné podlaze, honem a rychle a hned, naposledy se pomilovat, před koncem se pomilovat, ale to už Jindra vstal, usmíval se pyšně, že prý už jde a že bude spěchat zpátky.

—

(17)

Malou místností s pěti šesti stoly, hustě zakouřenou a přeplněnou, se řítíl číšník, máje na natažené paži veliký ták s kopcem talířů, na nichž jsem

rozeznal smažené řízky s bramborovým salátem (pravděpodobně jediné nedělní jídlo), a prorážeje si neurvale cestu mezi lidmi a stoly, vyběhl z místnosti na chodbu. Šel jsem za ním a zjistil jsem, že na konci chodby jsou otevřené dveře do zahrady, v níž se rovněž obědvá. Vzadu pod lípou byl volný stolek; usedl jsem tam.

Z dálky přes střechy vesnice ozývalo se jímavé hýlom hýlom, ozývalo se tak z dálky, že sem do hospodské zahrady obklíčené stěnami domů doléhalo zpola neskutečně. A ta zdánlivá neskutečnost mi navodila myšlenku, že to všechno kolem mne vůbec není přítomnost, nýbrž jen samá minulost, patnáct, dvacet let stará minulost, že hýlom hýlom je minulost, Lucie je minulost, Zemánek je minulost a Helena byla jen kámen, který jsem chtěl na tu minulost vrhnout; celé tyhle tři dny byly jen divadlem stínů.

Cože? Jen tyhle tři dny? Celý můj život, zdá se mi, byl vždycky příliš přeplněn stíny a přítomnost v něm zaujímala pravděpodobně dost nedůstojné místo. Představuji si jedoucí chodník (to je čas) a na něm člověka (to jsem já), který běží proti směru, kterým se pohybuje chodník; chodník se však pohybuje rychleji než já a proto mne zvolna unáší do cíle, ke kterému běžím; ten cíl (podivný cíl, který je umístěn vzadu!) je minulost politických procesů, minulost sálů, v nichž se vzpažují ruce, minulost strachu, minulost černých vojáků a Lucie, minulost, kterou jsem uhranut, kterou se snažím rozluštit, rozmotat, rozplést a která mi brání, abych žil, jak má žít člověk, totiž čelem vpřed. A přitom je to minulost den ze dne vzdálenější (protože chodník se pohybuje rychleji než já), a proto i čím dál nerozluštitelnější a nerozmotatelnější, takže běžím (s očima obrácenýma k minulosti a s citem pro spravedlnost neukojeným) naveskrz marný běh.

A je tu hlavní pouto, kterým bych se chtěl s minulostí, jež mne hypnotizuje, spojit, a to pouto je msta, jenomže msta, jak jsem se přesvědčil právě v těchto dnech, je stejně marná, jako je marný všechen můj běh zpátky. Ano, tehdy, když Zemánek předčítal v posluchárně fakulty Fučíkovu Reportáž psanou na oprátce, tehdy jsem měl jít k němu a uhodit ho přes tvář, jediné tehdy. Časovým odkladem mění se msta v cosi klamavého, v osobní náboženství, v mýtus odtržený den ze dne více od zúčastněných lidí, kteří zůstávají v mýtu msty stejní, ačkoliv ve skutečnosti (chodník je v ustavičném pohybu) jsou dávno někým jiným: dnes stojí jiný Jahn před

jiným Zemánkem a rána, kterou jsem zůstal dlužen, je nevzkřisitelná, nerekonstruovatelná, definitivně ztracená, takže udeřil-li jsem nyní, po létech, je má rána zcela nesrozumitelná, a protože je nesrozumitelná, nabývá pak docela jiných, cizích, mnou nezamýšlených významů, stává se něčím jiným, než byla v mém záměru, může se obrátit nejružnějším směrem a já ji nemohu ani řídit, tím méně ospravedlnit.

Krájel jsem na talíři velkou placku smaženého řízku a zase mi dolehlo k uším hýlom hýlom nesoucí se slabě a teskně přes střechy vesnice; představil jsem si v duchu zahaleného krále a jeho Jízdu a sevřelo se mi srdce nad nesrozumitelností lidských gest:

Už po mnoho staletí vyjíždějí tak jako dnes v moravských dědinách chlapci s podivným poselstvím, jehož písmena, psaná v neznámé řeči, předvádějí s dojemnou věrností, aniž jim rozumějí. Nějací dávní lidé chtěli jistě něco důležitého říci a ožívají dnes ve svých potomcích jako hluchoněmí řečníci, promlouvající k publiku krásnými a nepochopitelnými gesty. Jejich poselství nebude nikdy rozlušťeno nejenom proto, že k němu není klíč, ale i proto, že lidé nemají trpělivost naslouchat mu v době, kdy je již shromážděno tak nepřehledné množství poselství dávných i nových, že jejich překřikující se sdělení jsou nevnímání. Už dnes jsou dějiny jen tenká šňůrka pamatovaného nad oceánem zapomenutého, ale čas kráčí a přijde doba vysokých letopočtů, jež nezvětšená paměť jednotlivcova nebude vůbec s to pojmout; celá staletí a tisíciletí budou z ní proto vypadávat, staletí obrazů a hudby, staletí objevů, bitev, knih, a bude to zlé, protože člověk ztratí ponětí o sobě samém a jeho historie, nepojmutelná, neobsáhnutelná, se scvrkne do několika schematických smyslu zbavených zkratek. Tisíce hluchoněmých Jízd králů budou vyjíždět vsťíc těm dalekým lidem s žalobnými a nesrozumitelnými poselstvími, a nikdo nebude mít čas je vyslyšet.

Seděl jsem v koutku zahradní restaurace nad prázdným talířem, snědl jsem řízek, ani jsem nevěděl jak, a uvědomoval jsem si, že jsem zahrnut (už nyní, už teď!) - do toho nevyhnutelného a nesmírného zapomenutí. Přišel číšník, vzal talíř, mávl utěrkou smetaje s mého ubrusu několik drobinek a spěchal k jinému stolu. Zachvátila mne lítost nad tímto dnem nejen proto, že byl marný, ale že ani ta marnost z něho nezůstane, že bude zapomenut i s tímto

stolem, i s tou mouchou, která mi bzučí kolem hlavy, i s tím žlutým prachem, který mi na ubrus trousí kvetoucí lípa, i s tou pomalou a špatnou ohsluhou tak příznačnou pro momentální stav společnosti, v níž žiji, že i ta společnost bude zapomenuta a ještě mnohem dříve budou zapomenuty její chyby a omyly a křivdy, jimiž jsem se trápil a stravoval a které jsem se marně snažil napravovat, trestat a odčínovat, marně, protože cokoli se stalo, stalo se a je neodčinitelné.

Ano, tak to je: většina lidí se klame dvojí chybnou vírou: věří na věčnou památku (lidí, věcí, činů, národů) a v odčinitelnost (činů, omylů, hříchů, křivd). Obě jsou to falešné víry. Ve skutečnosti je to právě naopak: vše bude zapomenuto a nic nebude odčiněno. Úlohu odčinění (pomstění i odpuštění) zastoupí zapomenutí. Nikdo neodčiní křivdy, jež se staly, ale všechny křivdy budou zapomenuty.

Znovu jsem se zadíval pozorně kolem sebe, protože jsem věděl, že bude zapomenuta lípa, stůl, lidé u stolu, číšník (unavený po poledním shonu) i tato hospoda, která (z ulice nevlídná) byla odtud ze zahrady docela přívětivě obrostlá vinnou révou. Díval jsem se do otevřených dveří její chodby, do níž právě mizel číšník (to unavené srdéčko tohoto již vylidněného a ztišeného zákoutí) a z níž (sotva se tma zavřela za číšníkem) se vynořil chlapec v koženém saku a texaskách; vkročil do zahrady a rozhlédl se; pak mne uviděl a zamířil ke mně; teprve po několika vteřinách jsem si uvědomil, že je to Helenin technik.

Snáším úzkostně situace, kdy milující a nemilovaná žena vyhrožuje svými návraty, a tak když mi chlapec podal obálku (“To vám posílá paní Zemánková”), chtěl jsem především čtení dopisu nějak oddálit. Řekl jsem mu, aby se ke mně posadil; uposlechl mne (opřel se loktem o stůl a s pokrčeným čelem zíral spokojeně do prosluněné lípy) a já jsem položil obálku před sebe na stůl a zeptal se: “Nedáme si něco?”

Pokrčil rameny; navrhl jsem vodku, ale odmítl ji, protože prý řídí; dodal však, že mám-li chuť, bude se prý na mne rád dívat. Chuť jsem vůbec neměl, ale protože přede mnou na stole ležela obálka, kterou se mi nechtělo otvírat, byla mi vítána jakákoli jiná činnost. Požádal jsem tedy číšníka, jenž šel kolem, aby mi donesl vodku.

“Copak mi Helena chce, nevíte?” zeptal jsem se.

“Jak bych to mohl vědět. Přečtěte si dopis,” odpověděl.

“Něco naléhavého?” ptal jsem se.

“Myslíte, že jsem se to musel naučit nejdřív nazpaměť pro případ přepadení?” řekl.

Vzal jsem obálku do prstů (byla to úřední obálka s natištěným nápisem Místní národní výbor); pak jsem ji zase položil na ubrus před sebe, a nevěda co říct, řekl jsem: “Škoda, že nepijete.”

“Jde přece také o vaši bezpečnost,” řekl. Pochopil jsem narážku i to, že nebyla řečena zbuřdarma, nýbrž že chlapec chce využít přítomnosti u mého stolu, aby si ujasnil zpáteční cestu a naděje na osamění s Helenou. Byl docela milý; na jeho tváři (malé, bledé a pihovaté, se zvednutým krátkým nosem) bylo vidět všechno, co se dělo uvnitř něho; ta tvář byla tak průhledná snad proto, že to byla tvář nenapravitelně dětská (řekl jsem nenapravitelně, protože ta dětskost tkvěla v abnormální drobnosti rysů, které se věkem nestávají o nic mužnějšími, takže i ze stařecké tváře dělají jen zestárlou dětskou tvář). Ta dětskost sotva může těšit dvacetiletého chlapce, protože ho v tom věku diskvalifikuje, takže mu pak nezbyvá, než ji všemi prostředky zastírat (tak jako ji kdysi zastíral - ach nekončící divadlo stínů! - chlapeček-velitel v našich kasárnách): oblečením (chlapečkova kožená bunda byla ramenatá, slušivá a dobře ušitá) i chováním (chlapec vystupoval sebevědomě, trošku obhrouble a chvílemi zdůrazňoval jakousi ležérní lhostejnost). V tomhle zastírání byl pohříchu ustavičně zrazován sám sebou: červenal se, neovládal dost dobře hlas, který mu ve chvílích sebemenšího rozčilení začal lehce přeskakovat (i toho jsem si všiml už při prvním setkání), ale neovládal ani své oči a svou mimiku (chtěl mi sice naznačit svou lhostejnost k tomu, zda s nimi pojedu či nepojedu do Prahy, ale když jsem ho právě teď ujistil, že zůstanu zde, jeho oči se neutajitelně rozzářily).

Když po chvíli donesl číšník na náš stůl omylem nikoli jeden, nýbrž dva kalíšky vodky, chlapec mávl rukou a řekl, ať ji číšník neodnáší, že si ji tedy

taky vypije. “Přece vás nenechám samotnýho,” řekl mi a zvedl pohárek: “Tak na vaše zdraví!”

“Na vaše!” řekl jsem a přitukli jsme si.

Dali jsme se pak do hovoru a dověděl jsem se, že chlapec počítá s odjezdem asi za dvě hodiny, protože Helena chce natočený materiál ještě na místě zpracovat, eventuálně namluvit ještě vlastní komentář, aby to celé mohlo jít už zítra do vysílání. Zeptal jsem se ho, jak se mu s Helenou pracuje. Zase mírně zčervenal a odpověděl, že Helena tomu rozumí, že je ale příliš ras na svoje spolupracovníky, protože je ochotná pracovat kdykoli přes čas a neohlíží se na to, že jiní třeba spěchají domů. Zeptal jsem se ho, jestli on také spěchá domů. Řekl, že ne; že jeho osobně to docela baví. A pak, využívaje toho, že jsem se sám na Helenu ptal, zeptal se nenápadně a jakoby mimochodem: “Odkud se vlastně s Helenou znáte?” Řekl jsem mu to a on vyzvídal dál:

“A Helena je prima, co?”

Zvlášť když se mluvilo o Heleně, tvářil se okázale spokojeně, a já jsem i to připisoval vůli po zastírání, protože o jeho beznadějném uctívání Heleny se zřejmě všude vědělo a on se musel všemožně bránit koruně nešťastně zamilovaného, koruně, jak známo, potupné. Jakkoli jsem tedy chlapcovu spokojenost nebral docela vážně, přesto teď ubírala aspoň trochu na tíži dopisu, který ležel přede mnou, takže jsem ho konečně zvedl s ubrusu a otevřel:

“Mé tělo a má duše ... nevědí, proč by žily ... Loučím se ... “

Uviděl jsem na druhém konci zahrady číšníka a zakřičel jsem: “Platit!” Číšník kývl hlavou, ale nenechal se vykolejit ze své oběžné dráhy a zmizel zase v chodbě.

“Pojďte, nemáme čas,” řekl jsem chlapci. Zvedl jsem se a přešel jsem rychle zahradu; chlapec šel za mnou. Prošli jsme chodbou a sálem až k východu z restaurace, takže číšník musel chtě nechtě běžet za námi.

“Řízek, polévku, dvě vodky,” diktoval jsem mu.

“Co se děje?” ptal se zkrotlým hlasem chlapec.

Zaplátil jsem číšníkovi a požádal chlapce, aby mne rychle vedl za Helenou. Dali jsme se do rychlé chůze.

“Co se stalo?” zeptal se.

“Jak je to daleko?” ptal jsem se já.

Ukázal rukou dopředu a já jsem přešel z chůze do běhu; běželi jsme oba a za chvíli jsme byli před národním výborem. Byl to přízemní domek, bíle nalíčený, do ulice obrácený vraty a dvěma okny. Vešli jsme dovnitř. Z tmavé chodby vedly dveře doprava; chlapec je otevřel; octli jsme se v nevlídné kanceláři: pod oknem tam stály přiraženy proti sobě dva psací stoly; na jednom z nich ležel otevřený přístroj magnetofonu, blok papíru a dámská kabelka (ano, Helenina); u obou stolů byly židle a v rohu místnosti stál kovový věšák. Visely z něho dva pláště: Helenin modrý šust'ák a špinavý pánský baloňák.

“Tady je to,” řekl chlapec.

“Tady vám dávala ten dopis?”

“Ano.”

Jenomže v této chvíli byla kancelář beznadějně pustá; zavolal jsem: “Heleno!” a lekl jsem se toho, jak můj hlas zní nejistě a stísněně. Nic se neozývalo. Zavolal jsem znovu: “Heleno!” a chlapec se zeptal:

„Něco si udělala?”

“Vypadá to tak,” řekl jsem.

“Psala vám o tom v tom dopise?”

„Ano,” řekl jsem. “Žádnou jinou místnost jste neměli k dispozici?”

„Ne,” řekl.

“Co v hotelu?”

“Odhlásili jsme se už ráno.”

“Tak musí být tady,” řekl jsem a uslyšel teď zas chlapcův hlas, jak přeskakuje a stísněně volá: “Heleno!”

Otevřel jsem dveře do vedlejší místnosti; byla to zase kancelář: psací stůl, koš na papír, tři židle, skříň a věšák; (věšák byl stejný jako v první kanceláři: kovová tyč stojící na třech nožkách a nahoře se rozpínající - obdobně jako dole - ve tři kovové větve: protože z věšáku nevisely žádné pláště, stál tu siře a lidsky; z jeho železné nahoty a směšně vzpažených ruček šla na mne úzkost); nad psacím stolem bylo okno, ale jinak tu byly jen samé holé stěny; žádné dveře už odtud nikam nevedly; obě kanceláře byly zřejmě jediné dvě místnosti v domku.

Šli jsme zpátky do první místnosti; vzal jsem se stolu blok papírů a zalistoval jím; byly tam však těžko čitelné poznámky, které se týkaly (soudě podle některých slov, která jsem stačil přečíst) popisu Jízdy králů; žádný vzkaz, žádná další slova na rozloučenou. Otevřel jsem kabelku: byl tam kapesník, peněženka, růž na rty, pudřenka, vytroušené dvě cigarety, zapalovač; žádná tuba s léky, žádná lahvička s vypitým jedem. Přemýšlel jsem horečně, co si mohla Helena udělat, a ze všeho se mi nejvíc nabízela představa jedu; avšak po jedu by musela zbýt lahvička nebo tuba. Šel jsem k věšáku a hrábl do kapes dámského šustáku: byly prázdné.

“Není na půdě?” řekl najednou chlapec netrpělivě, protože se mu mé pátrání v místnosti, i když trvalo než pár vteřin, zdálo patrně neúčelné. Vyběhli jsme na chodbu a uviděli jsme tam dvoje dveře: jedny byly v horní třetině zasklené a bylo jimi vidět nezřetelně na dvůr; otevřeli jsme druhé, bližší, za nimiž se objevilo schodiště, kamenné, temné a pokryté vrstvou prachu a sazí. Vyběhli jsme nahoru; obklopilo nás přítmí, neboť ve střeše byl jediný vikýř (se špinavým sklem), jímž prosvítalo jen matné, šedivé světlo. Kolem dokola se rýsovalo plno harampádí (bedny, zahradní nástroje, motyky, rýče, hrábě, ale i hromady fasciklů a stará zlámaná židle); klopýtali jsme.

Chtěl jsem volat “Heleno !”, ale strachem jsem nemohl; bál jsem se mlčení, jež by následovalo. Také chlapec nevolal. Přehazovali jsme harampádí a prohmatávali mlčky temné kouty; cítil jsem, jak jsme oba rozčileni. A ta největší hrůza šla na nás z našeho vlastního mlčení, kterým jsme si přiznávali, že už nečekáme od Heleny odpověď, že už jen hledáme její tělo, ať už visící či ležící.

Nenašli jsme však nic a vrátili se dolů do kanceláře. Přehlédl jsem znovu celý inventář, stoly, židle, věšák, který držel ve vzpažené ruce její plášť, a pak v druhé místnosti znovu: stůl, židle, skříň a zase věšák se zoufale vzpaženými prázdnými ručkami. Chlapec zvolal (zbůhdarma) Heleno! a já jsem (zbůhdarma) otevřel skříň, takže se odhalily police plné fasciklů, psacích potřeb, lepicích pásek a pravítek.

“Přece tady musí ještě něco být! Záchod! Nebo sklep!” řekl jsem a vyšli jsme znovu na chodbu; chlapec otevřel dveře na dvůr. Dvůr byl malý; v jeho rohu stála klec s králíky; za dvorkem byla zahrada zarostlá hustou neposečenou trávou, z níž se zvedaly kmeny ovocných stromů (v dalekém koutku myslí jsem si stačil uvědomit, že zahrada je krásná: že mezi zelení včtví visí kusy modrého nebe, že kmeny stromů jsou drsné a křivé a že mezi nimi svítí několik křiklavě žlutých slunečnic); na konci zahrady jsem uviděl v idylickém stínu jabloně dřevěný domeček venkovského záchodku. Rozběhl jsem se k němu.

Otáčivé prkénko přibité jedním velkým hřebíkem k úzké veřeji (aby mohlo ve vodorovné poloze zvenčí uzavírat dveře) bylo otočeno svisle. Vložil jsem prsty do škvíry mezi dveřmi a veřejí a zjistil jsem malým tlakem, že je záchodek zevnitř uzavřený; nemohlo to znamenat nic jiného, než že je tam Helena. Řekl jsem tiše: “Heleno! Heleno!” Nic se neozývalo; jen jabloňka, do níž se opíral mírný vítr, šustila větvemi o dřevěnou stěnu domečku.

Věděl jsem, že mlčení ze zavřeného domečku znamená to nejhorší, ale věděl jsem také, že nezbyvá nic jiného než dveře vytrhnout, a že to musím udělat právě jen já. Vložil jsem znovu prsty do škvíry mezi veřejí a dveřmi a trhl jsem vší silou. Dveře (zajištěné nikoli háčkem, ale jak to často na venkově bývá, jen pouhou šňůrkou) nekladly odpor a otevřely se dokořán. Proti mně na dřevěné lavici v pachu latríny seděla Helena. Byla bledá, ale živá. Dívala se na mne vyděšenýma očima a reflexivním pohybem si

stahovala vyhrnutou sukni, která však i při největším úsilí dosáhla sotva do půli stehů; Helena svírala její okraj oběma rukama a tiskla nohy k sobě. “Ježíši, běžte pryč!” křičela úzkostně.

“Co je s vámi?” křičel jsem na ni. “Co jste snědla?”

“Běžte pryč ! Nechte mne!” křičela.

Za mými zády se teď objevil i chlapec a Helena křičela: “Jindro, běž pryč, běž pryč!” Nadzvedla se nad latrinu a natáhla ruku po dveřích, jenomže já jsem vkročil dovnitř mezi ni a dveře, takže vrávorajíc musela znovu dosednout na kulatý otvor lavice.

Ještě ve stejné vteřině se z ní znovu vztyčila a vrhla se na mne se zoufalou silou (opravdu zoufalou, protože to byly jen zbytečky síly, co jí zůstaly po velkém vysílení). Svírala mne oběma rukama za klopy saka a tlačila mne ven; octli jsme se dole před prahem záchodku. “Jsi zvíře, zvíře, zvíře!” křičela (pokud se dá nazvat křikem zuřivé přemáhání zesláblého hlasu) a lomcovala mnou; potom mne náhle pustila a dala se na útěk po trávníku směrem ke dvorku. Chtěla utéci, ale byla zrazena: opustila latrinu ve zmatku, aniž se mohla upravit, takže její kalhotky (ty, které jsem znal od včerejška, lastexové, co plní zároveň funkci podvazkového pásu) zůstaly jí omotány kolem kolenou a bránily jí v chůzi; (sukni měla sice spuštěnou, ale hedvábné punčochy na nohách byly shrnuty, takže jejich horní tmavší lem i s přidržujícími podvazky jí sahal pod kolena a bylo ho vidět pod okrajem sukně); udělala několik krátkých krůčků či poskoků (měla střevíčky s vysokými podpatky), ušla sotva tři metry a upadla (upadla do prosluněné trávy pod větve stromu poblíž vysoké křiklavé slunečnice); vzal jsem ji za ruku a chtěl ji zvednout; vytrhla se mi, a když jsem se k ní znovu sklonil, začala kolem sebe nepřičetně bít, takže jsem musel snést několik ran, uchopit ji vši silou, přitáhnout k sobě, zvednout a sevřít do náruče jako do svěrací kazajky. “Zvíře, zvíře, zvíře, zvíře,” sípala zuřivě a bila mne volnou rukou do zad; když jsem jí (co nejmírněji) řekl: “Heleno, klid,” plivla mi do tváře.

Nepouštěl jsem ji ze sevření a říkal: “Nepustím vás, dokud mi neřeknete, co jste snědla.”

“Jděte pryč, pryč, pryč!” opakovala zběsile, ale potom najednou ztichla, ustala ve svém odporu a řekla mi: “Pusťte,” řekla to tak docela jiným (tichým a unaveným) hlasem, že jsem povolil své sevření a podíval se na ni; viděl jsem s úděsem, jak se její tvář svažuje strašnou námahou, jak jsou její čelisti křečovitě semknuty, jak se její oči přestávají dívat a její tělo se mírně pokrčuje a předklání.

“Co je s vámi?” řekl jsem a ona se beze slova obrátila a odcházela zpátky k záchodku; odcházela chůzí, na kterou nikdy nezapomenu: pomalými krátkými krůčky svých spoutaných nohou, krůčky nepravidelně rychlými; byly to tři čtyři metry, a přece se během té krátké vzdálenosti několikrát zastavila a bylo v té chvíli vidět (podle mírného pokrčení jejího těla), že svádí těžký zápas s běsnícími vnitřnostmi; konečně došla k záchodku, vzala za jeho dveře (které zůstaly otevřeny dokořán) a zavřela je za sebou.

Zůstal jsem stát tam, kde jsem ji zvedl se země; a když se teď ze záchodku ozval hlasitý naříkavý dech, ustoupil jsem ještě dál. A pak jsem si teprve uvědomil, že vedle mne stojí chlapec. „Zůstaňte tady,” řekl jsem mu. “Musím sehnat lékaře.”

Vešel jsem do kanceláře; telefon jsem uviděl hned ode dveří; stál na psacím stole. Horší to bylo se seznamem; nikde jsem ho tu neviděl; chytil jsem za držadlo prostřední zásuvky psacího stolu, ale byla zavřená a všechny malé zásuvky v boční části stolu rovněž; zamčený byl i druhý psací stůl. Šel jsem do druhé místnosti; tam měl psací stůl jen jednu zásuvku; byla sice otevřená, ale kromě několika fotografií a nože na papír tam nic nebylo. Nevěděl jsem, co mám dělat, a zmocnila se mne (teď, když jsem věděl, že Helena žije a že jí sotva hrozí smrt) únava; stál jsem chvíli v místnosti a tupě civěl na věšák (hubený kovový věšák, který zvedal ruce vzhůru, jako by se vzdával na milost a nemilost); pak jsem (spíš z rozpaků) otevřel skříň; na hromadě fascikul jsem uviděl modrozelený telefonní seznam brněnského kraje; šel jsem s ním k telefonu a nalistoval nemocnici. Už jsem vytočil číslo a slyšel ve sluchátku vyzvánění, když vběhl do místnosti chlapec.

“Nevolejte nikoho! Je to zbytečný!” volal.

Nechápal jsem.

Vytrhl mi sluchátko z ruky a položil je na vidlici. “Je to zbytečný, říkám vám.”

Chtěl jsem, aby mi vysvětlil, co se děje.

“Žádná otrava to není!” řekl a šel k věšáku; hrábl rukou do kapsy pánského baloňáku a vytáhl tubu; otevřel ji a převrátil; byla prázdná.

“To je to, co snědla?” zeptal jsem se.

Přikývl.

“Jak to víte?”

“Řekla mi to.”

“To je vaše tuba?”

Přikývl. Vzal jsem mu ji z ruky; byl na ní nápis Algena.

“Vy myslíte, že analgetika v takovém množství jsou neškodná?” křičel jsem na něho.

“Tam nebyly algeny,” řekl.

“Tak co tam bylo?” křičel jsem.

“Laxativa,” odsekl.

Křičel jsem na něho, aby si ze mne nedělal blázny, že musím vědět, co se stalo, a nejsem na jeho drzosti zvědav. Poroučel jsem mu, aby mi okamžitě odpověděl.

Když mne slyšel křičet, rozkřikl se na mne také: “Řekl jsem vám, že tam byla laxativa! Má celý svět vědět, že mám nemocný střeva!” A já jsem pochopil, že to, co se mi zdálo být hloupým vtipem, je pravda.

Díval jsem se na něho, na jeho zrudlou tvářičku, na jeho tupý nos (malý a přece dostatečně velký, aby se na něj vešlo značné množství pih), a byl mi

jasný smysl toho všeho tuba od algeny měla skrýt směšnost jeho choroby stejně jako texasky a mohutná bunda směšnost jeho dětské vizáže; styděl se za sebe a s námahou nesl životem svůj jinošský úděl; měl jsem ho v té chvíli rád; zachránil svým studem (tou noblesou jinošství) Heleně život a mně spánek pro příští léta. S tupou vděčností jsem se díval na jeho odstávající uši. Ano, zachránil Heleně život; avšak za cenu její nesmírně trapné potupy; to jsem věděl a věděl jsem také, že je to potupa pro nic za nic, potupa beze smyslu a bez nejmenšího stínu spravedlnosti; věděl jsem, že je to nová neodčinitelnost v řetězu neodčinitelností; cítil jsem se vinen a přepadla mne nutková (i když nejasná) potřeba běžet za ní, rychle běžet za ní, zvednout ji z té potupy, ponížít a pokořit se před ní, vzít na sebe všechnu vinu a všechnu odpovědnost za nesmyslně krutý příběh.

“Co na mne čumíte!” vybafl na mne chlapec. Neodpověděl jsem mu a vyšel jsem kolem něho na chodbu; obrátil jsem se ke dveřím na dvůr.

“Co tam dete dělat?” chytil mne zezadu za látku saka na rameni a snažil se mne přitáhnout k sobě; zadívali jsme se sobě na vteřinu do očí; chytil jsem mu ruku za zápěstí a oddělal ji se svého ramene. Obešel mne a postavil se mi do cesty. Pokročil jsem k němu a chtěl jsem ho odstrčit. V té chvíli se rozpřáhl a udeřil mne pěstí do prsou.

Rána byla slaboučká, ale chlapec odskočil a stál proti mně znovu v naivním boxerském postoji; v jeho výrazu mísila se bázeň se zbrklou odvahou.

“Nemáte u ní co dělat!” křikl na mne. Zůstal jsem stát. Napadlo mne, že chlapec má možná pravdu: že neodčinitelné už asi ničím neodčiním. A chlapec, když viděl, že stojím a nebráním se, křičel dál: “Ste jí odporný! Sere na vás! Řekla mi to! Sere na vás!”

Nervové přepětí činí člověka bezbranným nejen proti pláči, ale i proti smíchu; reálnost chlapcových posledních slov způsobila, že mi zacukalo v koutcích. To chlapce rozběsnilo; zasáhl mne tentokrát do rtu a druhou ránu jsem stěží zachytil. Pak zase ustoupil a dal pěsti boxersky před obličej, takže mu za nimi bylo vidět jen jeho odstávající prorůžovělé uši.

Řekl jsem mu: „Nechte už toho. Já tedy půjdu.”

Volal ještě za mnou: “Posero! Posero! Já vím, žes v tom měl prsty! Já si tě ještě najdu! Vole! Vole!”

Vyšel jsem na ulici. Byla prázdná, jako bývají prázdné ulice po slavnosti; jen mírný vítr zvedal prach a hnal ho před sebou po ploché zemi, pusté jak má hlava, má prázdná přiomráčená hlava, v které se dlouhou chvíli neobjevovala jedna jediná myšlenka ...

Teprve později jsem si najednou uvědomil, že držím v ruce prázdnou tubu od algeny; podíval jsem se na ni: byla strašně ušmudlaná: zřejmě sloužila už dlouho jako stálý převlek chlapcovým laxativům.

Ta tuba mi pak po další dlouhé chvíli vyvolala v mysli jiné tuby, dvě tuby Alexejových dormiralů; a tu mne napadlo, že chlapec Heleně vlastně vůbec nezachránil život: vždyť i kdyby v tubě byly skutečně algeny, sotva by mohly Heleně způsobit víc než žaludeční nevolnost, tím spíš, že jsme chlapec i já byli docela nablízku; Helenino zoufalství vyřizovalo si své účty se životem v naprosto bezpečné vzdálenosti od prahu smrti.

—

(18)

Stála v kuchyni nad sporákem. Stála zády ke mně. Jako by se nic nedělo. “Vladimír?” odpověděla, aniž se obrátila: “Vždyť jsi ho viděl! Jak se tak můžeš ptát?” “Lžeš,” řekl jsem: “Vladimír dnes ráno odjel s Kouteckého vnukem na motocyklu. Přišel jsem, abych ti řekl, že to vím. Víím, proč vám ráno přišla vhod ta pitomá redaktorka. Víím, proč jsem nesměl být při oblékání krále. Víím, proč král dodržoval zákaz mlčení ještě dřív, než ho zařadili do Jízdy. Všechno jste výborně vymysleli.”

Moje jistota Vlastu mávla. Ale brzy nabyla duchapřítomnosti a chtěla se zachránit útokem. Byl to divný útok. Divný už proto, že protivníci nestáli sobě tváří v tvář. Stála ke mně zády, tváří obrácenou k bublající polévce. Její hlas byl nezvýšený. Skoro lhostejný. Jako by to, co mi říká, byla nějaká

stará samozřejmost, kterou jen díky mé nechápavosti a mému podivínství musí teď zbytečně nahlas vyslovovat. Když to tedy chci slyšet, tak prý ať to slyším. Vladimír od počátku nechtěl dělat krále. A Vlasta se mu nediví. Kdysi si dělávali chlapci Jízdu králů sami. Teď to organizuje deset organizací a schůze o tom má i okresní výbor strany. Nic už dnes lidé nemohou dělat sami a z vlastní vůle. Všechno je řízeno shora. Dřív si chlapci vybírali krále sami. Tentokrát jim shora doporučili Vladimíra, aby se zavděčili jeho otci, a všichni museli poslechnout. Vladimír se stydí, že je protekční dítě. Protekční děti nikdo nemá rád.

“Chceš říct, že se za mne Vladimír stydí?” “Nechce vypadat jako protekční dítě,” opakovala Vlasta. “Proto se kamarádí s rodinou Kouteckých? S těmi omezenci? S těmi měšťáckými blbci?” ptal jsem se. “Ano. Proto,” přisvědčila Vlasta: “Miloš nesmí kvůli dědečkovi vůbec studovat. Jenom proto, že měl děda stavitelskou firmu. Vladimír má dveře všude otevřené. Jenom proto, že jeho otec jsi ty. Vladimírovi je to trapné. Umíš to pochopit?”

Poprvé v životě jsem k ní cítil hněv. Podvedli mne. Chladně mne celou dobu oba pozorovali, jak se těším. Jak jsem sentimentální, jak jsem rozrušený. Klidně mne klamali a klidně mne pozorovali. “Copak bylo potřeba mne takhle klamat?”

Vlasta solila nudle a řekla, že prý je to se mnou těžké. Žiji prý ve svém světě. Jsem snílek. Nechtějí mi brát mé ideály, ale Vladimír je jiný. Nemá smysl pro moje písničky a juchání. Nebaví ho to. Nudí ho to. Musím se s tím prý smířit. Vladimír je moderní člověk. Je po jejím otci. Ten měl vždycky smysl pro pokrok. Byl první sedlák v jejich vesnici, který měl už před válkou traktor. Pak jim všechno vzali. Ale stejně od té doby, co jejich pole patří družstvu, už dávno tolik nenesou.

“Nezajímají mě vaše pole. Chci vědět, kam jel Vladimír. Jel na motocyklové závody do Brna. Přiznej se!”

Stála ke mně zády, solila nudle a vedla svou. Vladimír je po dědovi. Má jeho bradu a oči. A Vladimíra nebaví Jízda králů. Ano, když to chci slyšet, jel na závody. Jel se dívat na závody. Proč by ne. Zajímají ho víc motocykly než opentlené kobyly. Co na tom. Vladimír je moderní člověk.

Motocykly, kytary, motocykly, kytary. Blbý a cizí svět. Zeptal jsem se: “Co je to prosím tě moderní člověk?”

Stála zády ke mně, solila nudle a odpověděla mi, že ani náš byt nesmí málem moderně zařídit. Co jsem nadělal řečí kvůli moderní stojací lampě! Ani moderní lustr se mi nelíbil. A všem je přece jasné, že ta moderní stojací lampa je krásná. Všude se dnes ku. pují takové lampy.

“Mlč,” řekl jsem jí. Ale nebylo ji možno zastavit. Byla v ráži. Obrácena ke mně zády. Malými, zlými, hubenými zády. To mne snad nejvíc rozčilovalo. Ta záda. Záda, která nemají oči. Záda, která jsou stupidně sebejistá. Záda, s nimiž se nelze domluvit. Chtěl jsem ji umlčet. Obrátit čelem k sobě. Ale cítil jsem k ní takový odpor, že jsem se jí nechtěl dotýkat. Otočím ji k sobě jinak. Otevřel jsem kredenc a vzal do ruky talíř. Pustil jsem ho na zem. Rázem zmlkla. Ale neotočila se. Další talíř a další talíře. Stála pořád zády ke mně. Skrčená do sebe. Viděl jsem jí na zádech, že má strach. Ano, měla strach, ale byla vzdorná a nechtěla se vzdát. Přestala míchat a vařečku svírala nepohnutě v ruce. Držela se jí jako útočiště. Nenáviděl jsem ji a ona mne. Nehýbala se a já jsem z ní nespouštěl oči, i když jsem shazoval s poliček kredence na podlahu další a další kusy nádobí. Nenáviděl jsem ji a nenáviděl jsem v tu chvíli celou její kuchyň. Moderní typovou kuchyň s moderní kredencí, moderními talíři a moderními sklenkami.

Necítil jsem se rozčilen. Díval jsem se klidně, smutně, skoro unaveně na podlahu plnou střepin, rozházených hrnců a kastrolů. Házel jsem na podlahu svůj domov. Domov, který jsem miloval, k němuž jsem se utíkal. Domov, v němž jsem cítil něžnou vládu své chudobné děvečky. Domov, jež jsem si zalidnil pohádkami, písněmi a dobráckými skřítky. Hle, na těchhle třech židlích jsme sedávali u našich obědů. Ach, ty vlídné obědy, u nichž byl chlácholen a balamucen hloupý a důvěřivý živitel rodiny. Bral jsem do ruky jednu židli po druhé a ulamoval jsem z nich nohy. Pokládal jsem je na podlahu k hrncům a rozbitým sklenkám. Obrátil jsem nohama vzhůru kuchyňský stůl. Vlasta stála u sporáku stále stejně nepohnutá a obrácená ke mně zády.

Odešel jsem z kuchyně k sobě do pokoje. V pokoji byla růžová koule na stropě, stojací lampa a škaredý moderní gauč. Na harmoniu ležely v černém

pouzdře mé housle. Vzal jsem si je. Máme ve čtyři hodiny hrát v zahradě restaurace. Ale teď je jedna. Kam půjdu?

Slyšel jsem z kuchyně vzlykot. Vlasta plakala. Byl to srdceryvný vzlykot a já jsem cítil kdesi hluboko v sobě bolestnou lítost. Proč se nerozplakala o deset minut dřív? Mohl jsem se nechat přemoci starým sebeklamem a uvidět v ní zase chudobnou děvečku. Ale bylo už pozdě.

Vyšel jsem z domu. Nad střechami vesnice neslo se vyvolávání Jízdy králů. Máme krále poctivého, ale chudobného. Kam mám jít? Ulice patřily Jízdě králů, domov Vlastě, hospody opilcům. Kam patřím já? Jsem starý, opuštěný, vyhoštěný král. Poctivý a ožebračený král. Král bez nástupce. Poslední král.

Naštěstí jsou za vsí pole. Cesta. A za deset minut řeka Morava. Lehl jsem si na břeh. Pouzdro s houslemi jsem si dal pod hlavu. Ležel jsem tak dlouho. Hodinu, možná dvě. A myslil jsem na to, že jsem na konci. Tak najednou a nečekaně. A je to tady. Neuměl jsem si představit pokračování. Žil jsem vždycky zároveň ve dvou světech. Věřil jsem v jejich vzájemnou harmonii. To byl klam. Teď jsem z jednoho toho světa vyhoštěn. Z toho skutečného světa. Zbývá mi jen ten vymyšlený. Ale já nemohu žít jen ve vymyšleném světě. I když tam na mne čekají. I když mne volá dezertér a má pro mne volného koně a červenou roušku přes tvář. Ó teď jsem ho chápal! Teď jsem rozuměl, proč mi zakazoval sundávat šátek a chtěl mi vše jenom vyprávět! Teď jsem teprve chápal, proč musí mít král zahalenou tvář! Ne aby nebyl viděn, nýbrž aby neviděl!

Neuměl jsem si vůbec představit, že bych vstal a šel. Neuměl jsem si představit jediný krok. Ve čtyři hodiny mne čekají. Ale já nebudu mít sílu se zvednout a jít tam. Jenom tady je mi dobře. Tady u řeky. Tady teče voda, pomalu a od věků. Pomalu teče a já tu budu pomalu a dlouze ležet.

A potom mne někdo oslovil. Byl to Ludvík. Čekal jsem další ránu. Ale nebál jsem se už. Nic mne už nemohlo zaskočit.

Přisedl si ke mně a zeptal se mne, jestli se už chystám na odpolední vystoupení. „Copak ty tam chceš jít?“ zeptal jsem se ho. „Ano,“ řekl. „Ty jsi sem proto přijel?“ zeptal jsem se. „Ne,“ řekl, „proto jsem sem nepříjel.“

Ale věci končí jinak, než předpokládáme.” “Ano,” řekl jsem, “docela jinak.” “Toulám se tu už hodinu po polích. Netušil jsem, že tě tu najdu.” “Já taky ne.” “Mám k tobě prosbu,” řekl pak a nedíval se mi do očí. Stejně jako Vlasta. Nedíval se mi do očí. Ale u něho mi to nevadilo. U něho mne to těšilo, že se mi nedívá do očí. Zdálo se mi, že v tom nedívání je stud. A ten stud mne hrál a léčil. “Mám k tobě prosbu,” řekl. “Jestli bys mne nenechal s vámi dneska hrát.”

—
(19)

Do odjezdu nejbližšího autobusu scházelo několik hodin, a tak jsem se dal, poháněn vnitřním neklidem, postranními uličkami ven z vesnice, za humna, do polí a snažil jsem se vyhnat z mysli veškeré myšlenky na uplynulý den. Nebylo to lehké: cítil jsem svědivě ret poraněný chlapcovou pěstičkou a znovu se mi vynořoval nejasný, obrysovitý zjev Lucie připomínající mi, že všude, kde jsem se snažil vyrovnat s křivdou, kterou jsem utrpěl, nalezl jsem posléze sama sebe jako křivdícího. Odháněl jsem tyto myšlenky, protože všechno, co mi stále dokola opakovaly, jsem v této chvíli již dobře věděl; snažil jsem se mít mysl prázdnou a nechat do ní vstupovat jen daleké (už sotva slyšitelné) vyvolávání jezdců, které mne unášelo kamsi mimo mne a mimo můj trapný příběh, poskytujíc mi tak úlevu.

Obešel jsem polními cestami celou ves, až jsem došel k břehu Moravy a dal se po jejím proudu; na protějším břehu bylo několik hus, v dálce rovinatý les a jinak jen pole a pole. A pak jsem uviděl, že v dálce ve směru mé chůze leží na travnatém břehu postava. Když jsem přišel blíž, poznal jsem ho: ležel na zádech, tvář měl obrácenu do nebe a pod hlavou měl pouzdro s houslemi (kolem dokola byla pole, rovná a daleká, jak byla před staletími, jen probodaná v těchto místech ocelovými stožáry nesoucimi těžké dráty vysokoproudého napětí). Nic nebylo lehčího než se mu vyhnout, protože civěl do nebe a neviděl mne. Ale já jsem se mu tentokrát vyhnout nechtěl, spíš jsem se chtěl vyhnout sám sobě a myšlenkám, jež se mi vnucovaly, a tak jsem přistoupil až k němu a oslovil ho. Zvedl ke mně oči a mně se

zdálo, že ty oči jsou bojácné a plaché, a uvědomil jsem si (poprvé po mnoha létech jsem ho teď viděl zblízka), že z jeho hustých vlasů, které mu vysokou postavu vždycky ještě o pár centimetrů zvyšovaly, zůstal jen prořídlý porost a na temeni mu leží jen několik smutných praménků zakrývajících holou kůži; ty odešlé vlasy mi připomněly dlouhá léta, co jsem ho neviděl, a přišlo mi najednou líto té doby, té mnohaleté doby, kdy jsme se neviděli, kdy jsem se mu vyhýbal (z dálky sotva slyšitelně doléhalo volání jezdců), a pocítil jsem k němu náhle překotnou a provinilou lásku. Ležel pode mnou nadzvedávaje se na lokti, byl veliký a neobratný a pouzdro s houslemi bylo černé a droboučké jak rakev s nemluvnátkem. Věděl jsem, že jeho kapela (kdysi též moje kapela) bude dnes odpoledne ve vsi hrát, a požádal jsem ho, abych si směl dnes zahrát s nimi.

Tu prosbu jsem vyslovil dřív, než jsem byl s to ji sám domyslit do konce (slova jako by přišla dřív než myšlenka), vyslovil jsem ji tedy zbrkle, ale přece docela v souladu se svým srdcem; byl jsem totiž v této chvíli naplněn smutnou láskou; láskou k tomuto světu, jež jsem před léty zcela opustil, dalekému a dávnému světu, v němž jezdci objíždějí ves s maskovaným králem, v němž se chodí v bílých zřasených košilích a zpívají se písně, světu, který mi splývá s obrazem rodného města i s obrazem mé matky (mé zašantročené matky) a mého mládí; během celého dne ve mně ta láska tiše narůstala a v této chvíli propukla téměř plačtivě; miloval jsem ten dávný svět a zároveň jsem ho prosil, aby mi poskytl útočiště a spasil mne.

Ale jak to a jakým právem? Což jsem se ještě předevčírem nevyhnul Jaroslavovi jen proto, že mi jeho zjev hlučel protivnou hudbou folklóru? Neblížil jsem se ještě dnes ráno folkloristické slavnosti s nechutí? Co ve mně tedy najednou uvolnilo ty staré závory, které mi patnáct let bránily, abych šťastně vzpomínal na mládí strávené v cimbálové kapele, abych se vracel dojatě do rodného města? Snad to, že se před několika hodinami posmíval Zemánek Jízdě králové? On mi snad zprotivil lidové písně a on mi je teď zas očistil? Jsem opravdu jen druhý konec kompasové střílky, jejíž špicí je on? Jsem na něm opravdu v tak potupné závislosti? Ne, nebyl to jenom Zemánkův posměch, co způsobilo, že jsem mohl pojednou zase milovat svět krojů, písniček a cimbálových kapel; mohl jsem ho milovat, protože jsem ho už ráno (nečekaně) našel v jeho nebohosti; v jeho nebohosti a zejména v jeho opuštěnosti; byl opuštěn bombastem a

reklamou, opuštěn politickou propagandou, opuštěn sociálními utopiemi, opuštěn houfy kulturních úředníků, opuštěn pozérským vyznavačstvím mých vrstevníků, opuštěn (i) Zemánkem; ta opuštěnost ho očist'ovala; ta opuštěnost byla vyčítavá, očišťujíc ho, běda, jako někoho, kdo už má na kahánku; ta opuštěnost ho ozařovala jakousi neodolatelnou poslední krásou; ta opuštěnost mi ho navracela zpět.

Vystoupení kapely mělo se konat v téže zahradní restauraci, v níž jsem před nedlouhou dobou obědval a četl Helenin dopis; když jsme tam s Jaroslavem přišli, sedělo tam již pár starších lidí (trpělivě čekajících na hudební odpoledne) a asi stejný počet opilců se potácel od stolu ke stolu; vzadu kolem rozložitě lípy stálo několik židlí, o kmen lípy byla opřena v šedivém rubáši basa a kousek od ní stál otevřený cimbál, u něhož seděl muž v bílé zřasené košili a tichounce bloudil paličkami po strunách; ostatní členové kapely stáli opodál a Jaroslav mi je šel představit: kontráš (vysoký černovlasý mladík v kroji) je lékař zdejší nemocnice; brýlatý basista je osvětový inspektor okresního národního výboru; klarinetista (bude tak laskav, půjčí mi klarinet a bude se se mnou střídat) je učitel; cimbalista je plánovač z továrny; kromě cimbalisty, kterého jsem si pamatoval, úplně nová parta. Když mne jim pak Jaroslav představil slavnostně jako starého veterána, jednoho ze zakladatelů kapely a tedy čestného klarinetistu, posedali jsme si na židličky kolem lípy a začali hrát.

Už jsem klarinet dlouho nadržel v ruce, ale píseň, kterou jsme začali, jsem dobře znal a tak jsem brzo shodil počáteční ostych, zvláště když spoluhráči mne po skončené písni chválili a nechtěli věřit, že hraji poprvé po tak dlouhé době; potom číšník (tentýž, jemuž jsem před několika hodinami platil v zoufalém spěchu oběd) přistavil pod korunu lípy stůl a na něj pro nás postavil šest sklenek a proutěný demižón vína; začali jsme mírně popíjet. Po několikáté písni jsem kývl na učitele; vzal si ode mne klarinet a znovu prohlásil, že hraji výtečně; byl jsem šťasten nad tou pochvalou, opřel jsem se o kmen lípy, a zatímco jsem se díval na kapelu, jak teď hraje beze mne, zaplavoval mne dlouho nezakoušený cit vřelé družnosti a já jsem mu děkoval, že mi na konci trpkého dne přišel na pomoc. A tu se mi vynořila před očima znovu Lucie a napadlo mne, že teď teprve vím, proč se mi objevila v holičském krámu a den poté v Kostkově vyprávění, jež bylo legendou i pravdou zároveň: snad mi chtěla povědět, že její osud (osud zprzněného

děvčátka) je blízký mému osudu; že my dva jsme se sice minuli, neporozuměli si, ale naše životní příběhy jsou blíženecké, spřízněné, odpovídají si, protože jsou to oba příběhy zpusťování; tak jako zpusťovali Lucii tělesnou lásku a obrali tak její život o nejelementárnější hodnotu, i můj život byl okraden o hodnoty, o něž se mýnil opírat a jež byly svým původem ryzí a nevinné; ano, nevinné: tělesná láska, jakkoli zpusťovaná v životě Luciině, je přece nevinná, stejně jako písně mého kraje byly a jsou nevinné, jako cimbálová kapela je nevinná, jako můj domov, jenž se mi zprotivil, je nevinný, stejně jako Fučík, na jehož obraz jsem se neuměl podívat bez odporu, byl vůči mně zcela nevinný, stejně jako slovo soudruh, přestože mi znívalo výhrůžně, je nevinné stejně jako slovo ty a slovo budoucnost a mnoho jiných slov. Vina byla jinde a byla tak veliká, že její stín padal široko daleko na celý svět nevinných věcí (i slov) a pustošil je. Žili jsme, já i Lucie, ve zpusťovaném světě; a protože jsme neuměli zpusťované věci litovat, odvrátili jsme se od nich, ubližující tak jim i sobě. Lucie, dívenko tak velice milovaná, tak špatně milovaná, toto jsi mi přišla po létech říci? Přišla ses přimlouvát za zpusťovaný svět?

Skončila píseň a učitel mi podával klarinet; prohlásil, že už dnes nebude hrát, že hraji lépe než on a že si zasloužím, abych si zahrál co nejvíc, když kdo ví, kdy zase přijdu. Zachytil jsem Jaroslavův pohled a řekl jsem, že bych byl moc rád, kdybych

mohl zas co nejdřív za kapelou přijet. Jaroslav se zeptal, jestli to myslím doopravdy. Přisvědčil jsem mu a dali jsme se do hry. Jaroslav už dávno přestal sedět, stál se zakloněnou hlavou, housle měl opřeny proti všem pravidlům až dole o prsa a popocházel při hře; také kontráš a já jsme každou chvíli povstávali, zvláště když jsme chtěli poskytnout co největší prostor elánu improvizace. A právě ve chvílích, kdy jsme se oddávali improvizacím dobrodružstvím, která si vyžadují fantazie, přesnosti i velkého vzájemného porozumění, stával se Jaroslav duší nás všech a já jsem se obdivoval, jaký znamenitý muzikant je tento obrovitý chlapík, který patří rovněž (a on především) mezi zpusťované hodnoty mého života; byl mi vzat a já jsem si ho (ke své škodě i hanbě) nechal vzít, přestože to byl snad můj nejvěrnější, nejbezelstnější, nejnevinnější druh.

Mezitím se zvolna proměnilo publikum shromážděné v zahradě: k několika poloobsazeným stolům, které naši hru zpočátku sledovaly s docela vřelým zájmem, přibyl početný houf mladíků a holek (snad ze vsi, spíš z města), který obsadil zbylé stoly, poroučel si (velmi hlasitě) pivo a víno a brzy (tak jak stoupala zvolna hladina alkoholu) začal dávat najevo svou divokou potřebu být viděn, být slyšen, být uznán. A tak se prostředí zahrady rychle proměňovalo, stávalo hlučnější a nervóznější (mladíci se potáceli mezi stoly, pokřikovali na sebe a na své holky), až jsem se přistihl, že se přestávám soustřeďovat na hru a příliš často se dívám ke stolům zahrady a pozoruju s nezapíranou nenávisťou tváře výrostků. Když jsem viděl ty dlouhovlasé hlavy, které kolem sebe okázale a teatrálně plivaly sliny i slova, vracela se mi moje stará zášť k věku nedospělosti a zdálo se mi, že vidím před sebou samé herce, na jejichž tvářích jsou naraženy masky mající představovat stupidní mužnost, pyšnou nelítostnost a hrubost; a neviděl jsem žádné ospravedlnění v tom, že pod maskou je snad jiná (lidštější) tvář, protože hrůzné se mi zdálo být právě to, že tváře pod maskami jsou zuřivě oddány nelidskosti a sprostotě masek.

I Jaroslav měl zřejmě podobné pocity jako já, protože najednou svěřil housle a prohlásil, že ho vůbec nebaví hrát před tímhle tím publikem. Navrhl, abychom odešli; abychom se dali po ní cestou oklikou k městu, tak jak jsme kdysi chodívali, kdysi dávno; je přece krásný den, za chvíli se začne stmívat, bude teplý večer, budou svítit hvězdy, někde u šípkového keře v polích se prý zastavíme a budeme hrát jenom pro sebe, pro svoje potěšení, tak jak jsme to kdysi dělávali; teď jsme si prý zvykli (hloupě zvykli) hrát jenom pro organizované příležitosti, a toho má prý už Jaroslav dost.

Nejdřív všichni souhlasili skoro nadšeně, protože zřejmě i oni pocítovali, že jejich láska k lidové hudbě se potřebuje vyjádřit v intimnějším prostředí, ale pak namítl basista (osvětový inspektor), že podle dohody tu musíme hrát až do devíti, že s tím počítají soudruzi z okresu i vedoucí restaurace, že je to tak plánováno, že musíme splnit úkol, k němuž jsme se zavázali, že bychom jinak porušili organizaci slavnosti a že si venku v přírodě můžeme zahrát jindy.

V té chvíli rozžali v zahradě lampy visící na dlouhých drátech napjatých od stromu ke stromu; protože ještě nebyla tma, nýbrž sotva počínající soumrak, nešířily kolem sebe zář, nýbrž jen tkvěly v šednoucím prostoru jak velké nehybné slzy, bělavé slzy, jež nelze setřít a jež nesmějí skanout; byla v tom jakási náhlá a nesrozumitelná tesknota a nebylo jí možno nijak vzdorovat. Jaroslav znovu opakoval (tentokrát skoro prosebně), že už tu nechce dál být, že by chtěl jít do polí k šípkovému keři a tam hrát jen pro svou radost, ale pak mávl rukou, opřel housle o hrud' a začal hrát.

Tentokrát jsme se však už nenechali rozptylovat publikem a hráli jsme ještě mnohem soustředěněji než zpočátku; čím bylo prostředí zahradní restaurace lhostejnější a hrubší, čím víc nás obklopovalo svým hlučným nezájmem vytvářející z nás opuštěný ostrov, čím nám bylo teskněji, tím více jsme se obraceli sami k sobě, hráli tedy spíš sami pro sebe než pro jiné, takže se nám podařilo zapomnět na všechny kolem a učinit si z hudby jakési okružní, uvnitř něhož jsme byli mezi hlučícími opilci jako v skleněné kajutě spuštěné do hloubi studených vod.

“Keby byly hory samé papírové a voda atrament, hvezdy písarové, keby to spisoval šetek široký svět, ešče by nespísal mej lásky destament,” zpíval Jaroslav nesundávaje housle zpod brady a já jsem se cítil šťasten uvnitř těchto písní (uvnitř skleněné kajuty těchto písní), v nichž smutek není hravý, smích není křivý, láska není směšná a nenávisť není plachá, kde lidé milují tělem i duší (ano, Lucie, zároveň tělem i duší!), kde v nenávisti sahají po noži nebo po šavli, v radosti tančí, v zoufalství skáčou do Dunaje, kde tedy láska je ještě láskou a bolest bolestí, kde původní cit není ještě vyklouben ze sebe sama a hodnoty jsou dosud nezpustošené; a zdálo se mi, že uvnitř těchto písní jsem doma, že z nich jsem vyšel, že jejich svět je mé původní poznamenání, můj domov, jemuž jsem se zpronevěřil, ale jenž je tím víc mým domovem (protože nejúpěnlivější hlas má domov, na němž jsme se provinili); ale hned jsem si také uvědomoval, že tento domov není z tohoto světa (a jaký je to tedy domov, není-li z tohoto světa?), že to, jak tu zpíváme a hraeme, je jenom vzpomínka, památka, obrazné uchování čehosi, co už není, a cítil jsem, jak pevnina tohoto domova mi klesá dolů pod nohama, jak se propadám, jak držím klarinet u úst a propadám se dolů do hloubi let, do hloubi staletí, do nedohledné hloubi (kde láska je láskou, bolest bolestí), a říkal jsem si s údivem, že můj jediný domov je právě toto

propadání, tento hledavý a touživý pád, a oddával jsem se mu tedy dál, zakoušeje sladkou závrať.

Potom jsem pohlédl na Jaroslava, abych si ověřil na jeho tváři, zda zůstávám ve své exaltaci osamocen, a všiml jsem si (jeho tvář ozařovala lucerna zavěšená v koruně lípy nad námi), že je velice bledý; všiml jsem si, že už přestal do své hry prozpěvovat, že má sevřené rty; že jeho bojácné oči se staly ještě polekanější; že v melodii, kterou hraje, se ozývají falešné tóny; a že ruka, v níž drží housle, mu poklesává dolů. A potom najednou přestal hrát a sedl si na židli; přiklekl jsem k němu. “Co je ti?” ptal jsem se ho; tekl mu po čele pot a rukou se držel za levou paži nahoře u ramene. “Hrozně mě bolí,” řekl. Ostatní si neuvědomovali, že je Jaroslavovi špatně, a zůstávali ve svém hudebním transu bez prvních houslí a bez klarinetu, jejichž odmlky využil cimbalista, aby dal vyniknout svému nástroji, doprovázenému teď jen kontra houslemi a basou. Přistoupil jsem ke kontrášovi (pamatoval jsem si, že mi ho Jaroslav představil jako lékaře) a zavolal jsem ho k Jaroslavovi. Hrál teď jen cimbál s basou, zatímco kontráš vzal Jaroslava za zápěstí levé ruky a dlouho, velice dlouho je držel; pak mu nadzvedl víčka a pozoroval mu oči; pak se dotkl jeho zpoceného čela. “Srdce?” zeptal se. “Ruka a srdce,” řekl Jaroslav a byl zelený. Ted’ už si nás všiml i basista, opřel basu o lípu a šel k nám, takže zněl už jen cimbál, protože cimbalista nic netušil a byl št’asten, že hraje sólo. “Zavolám do nemocnice,” řekl kontráš. Přistoupil jsem k němu: “Co je to?” “Má úplně nitkovitý puls. Ledový pot. Bude to infarkt.” “Sakra,” řekl jsem. “Neboj se, vylíže se z toho,” utěšil mne a dal se rychlým krokem k budově restaurace. Proplétal se mezi lidmi už značně opilými, kteří si vůbec nevšimli, že naše kapela přestala hrát, protože byli zcela zaujati sami sebou, svými pivy, žvásty a urážkami, které v opačném koutě zahrady vyústily ve rvačku.

Ted’ už i cimbál utichl a všichni obklopili Jaroslava, který pohlédl na mne a řekl, že je to všechno tím, že jsme tu zůstali, že tu nechtěl zůstat, že chtěl jít do polí, zvláště když já jsem přišel, zvláště když já jsem se vrátil, že jsme si mohli v přírodě krásně hrát. “Nemluv,” řekl jsem mu, “potřebuješ úplný klid,” a pomyslil jsem na to, že se sice z infarktu pravděpodobně vylíže, jak předpověděl kontráš, ale že to už potom bude docela jiný život, život bez vášnivého oddání, bez zuřivého hraní v kapele, život pod patronátem smrti, druhý poločas, poločas po porážce, a přepadl mne pocit (nemohl jsem v té

chvíli nijak změřit jeho oprávněnost), že osud často končí daleko před smrtí, že moment konce osudu není totožný s momentem smrti, a že Jaroslavův osud je u konce. Zavalen velikou lítostí pohládl jsem ho po jeho olýsalém temeni, po jeho smutných dlouhých vláscích přikrývajících pleš a uvědomil jsem si s úlekem, že má cesta do rodného města, v němž jsem chtěl zasáhnout nenáviděného Zemánka, končí tím, že držím na ruku zasaženého kamaráda (ano, viděl jsem v té chvíli sám sebe, jak ho držím v námčí, jak ho držím a nesu, nesu ho, velkého a těžkého, jako bych nesl své vlastní nejasné provinění, viděl jsem se, jak ho nesu lhostejným davem a jak přítom

pláču).

Stáli jsme tak kolem něho asi deset minut, pak se objevil znovu kontráš, dal nám znamení, my jsme Jaroslavovi pomohli vstát, a podpírajíce ho, zvolna jsme ho vedli hlučící vřavou opilých výrostků na ulici, kde s rozžatými světly čekal bílý vůz sanitky.

—

Dopsáno 5. prosince 1965

[Žatva] SVAZEK 325

—

MILAN KUNDERA

ŽERT

—
Obálku a vazbu navrhl Václav Požárek

Foto na předsádce od Pavla Koska

Vydal jako svou 2699. publikaci

Československý spisovatel

v Praze roku 1967

Odpovědný redaktor Arno Linke

Vytiskl Tisk, n. p., Brno, provoz 2

Stran 296. AA 15,86, VA 16,63. 601/22/865

1. vydání, náklad 30 000 výtisků

13/33. D-02*70019

22-047-67

Kčs 19,-